INSTITUTUL DE FILOZOFIE AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A URSS POVESTE FILOZOFIE EDITAT DE G F Aleksandrov, B E Bykhovsky^ M B Minin, P F Yudin VOLUM II FILOZOFIE secolele XV-XVIII sau DE LA GOSPOLITIZDAT Biblioteca "Rune și credință" La alcătuirea celui de-al doilea volum din "Istoria Filosofiei" au participat: G F Aleksandrov, B E Bykhovsky, M B Mitin, П, F Yudin, L A Kogan, M A Egorov, M M Grigoryan, O V Trakhtenberg, I, A Milner, V, M, Posner, B F Porinev, S G Suvorov, Biblioteca "Rune și credință" INTRODUCERE PRECONDIȚII ISTORICE PENTRU DEZVOLTAREA FILOZOFIEI BURGEZE În primele șapte sau opt secole ale Evului Mediu, Europa nu a aparținut principalelor centre ale vieții culturale a omenirii și a format doar potențialele forțe ale dezvoltării sale viitoare Din secolul al XV-lea ea a ieșit în frunte și a început să joace un rol principal în istoria lumii Motivul pentru aceasta a fost dezvoltarea capitalismului, care a găsit cel mai favorabil teren în Europa Vlăstarii capitalismului apar în Europa de Vest încă din secolele al XIV-lea și al XV-lea Dacă în unele locuri, ca în Florența și apoi în unele orașe din Spania, capitalismul a reușit să atingă un nivel relativ ridicat de dezvoltare până în acel moment, atunci în cea mai mare parte a Europei - în orașele din Franța, Anglia, Flandra, Germania - până când sfârşitul secolului al XV-lea a fost posibil să se observe doar elementele sale individuale, neformate încă într-un întreg Punctul de cotitură în această privință cade la sfârșitul secolului al XV-lea-începutul secolului al XVI-lea Esența capitalismului este exploatarea muncii salariate de către capital, exploatare bazată, spre deosebire de exploatarea feudală, pe constrângerea economică, în măsura în care capitalistul își însușește toate mijloacele de producție, cu care producătorul nu se poate uni decât prin vânzarea forței de muncă aceluiasi capitalist Dar în prima perioadă, manufacturieră, a dezvoltării sale, capitalismul nu a dezvăluit încă aceste trăsături de bază cu toată claritatea: ele erau, parcă, acoperite, datorită faptului că capitalismul însuși încă exista în adâncul formațiunii sociale feudale Mijloacele de producție, în ciuda unei serii de inovații importante la sfârșitul secolului al XV-lea, erau încă foarte simple, iar un monopol asupra lor era greu de realizat În secolul al XVI-lea numai în minerit și, într-o măsură mai mică, în metalurgie, în legătură cu succesele treburilor militare, s-au folosit utilaje mai mult sau mai puțin sofisticate, înlănțuind muncitorii de capitaliști În principal, producția de producție a fost forțată să folosească tehnica meșteșugului medieval, al cărui centru de greutate nu se afla în unelte și echipamente, ci în arta individuală a unui producător individual Pentru a face producătorii incapabili de a se auto- eu* Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA XV-XVIII BB producție demnă și să le facă supuse capitalului, istoria a deschis două căi În primul rând, modul de specializare a producției artizanale, introducerea unei noi diviziuni mai detaliate a muncii pe baza tehnologiei vechi, astfel încât produsul finit să nu mai fie rezultatul muncii unuia sau chiar mai multor artizani, ci ar fi cât se poate de impersonal, ar aparține unui număr de producători Acest sistem însuși a devenit, așa cum ar fi, o mașină, iar muncitorii-producători au devenit, parcă, roțile și roțile sale individuale, lipsite de viață independentă și nepotriviți pentru nimic în afara acestui întreg De acum înainte, având doar o specialitate îngustă, detaliată, ei și-au putut obține traiul doar ascultându-se celui care deținea această mașină A doua cale a fost cea de monopolizare nu a uneltelor artizanale, ci a materiilor prime Când un produs era produs din materii prime importate sau dintr-un semifabricat, când materiile prime

trebuiau livrate dintr-un sat într-un oraș sau dintr-un oraș în sat, comerciantul intermediar își putea concentra cu ușurință livrarea în propriile mâini Producătorul - artizan sau meșter - în acest caz s-a transformat într-o parte integrantă a întregului despotic, în afara căruia nu putea lucra și nu putea exista A trebuit să se supună puterii capitalului Pe aceste două căi, care s-au trasat spontan în cursul dezvoltării economice, s-au conturat două forme principale de producție prelucrătoare: producția centralizată, bazată, de regulă, pe o largă diviziune a muncii în interiorul fabricii și adunarea unei mai mult sau mai puține număr semnificativ de muncitori sub un singur acoperiș al întreprinderii și producție împrăștiată , uneori asociată și cu o diviziune internă a muncii, uneori bazată pe o simplă achiziție de produse finite, cu o aprovizionare preliminară cu materii prime la producția dispersată la domiciliu Deși capitalul a găsit astfel oportunități de a opune mijloacele de producție muncitorului, aceste posibilități erau încă foarte limitate Până la apariția mașinilor, până la dominarea muncii manuale, capitaliștii au trebuit să susțină constrângerea economică cu constrângere non-economică Deci, de exemplu, lucrătorii din minele scoțiene și saline până la sfârșitul secolului al XVIII-lea vândute cu firme Muncitorii din Franța din secolele XVI-XVIII au fost, de asemenea, atașați de marile fabrici regale În Prusia, ca și în Rusia și într-un număr de alte țări, în secolele XVII-XVIII angajatorii se bucurau de o jurisdicție specială asupra lucrătorilor lor Cumpărătorii și-au consolidat puterea asupra meșteșugarilor cu reglementări speciale care le interziceau să-și vândă produsele în exterior etc Statul feudal însuși în toate țările a jucat un rol important în înrobirea clasei muncitoare în curs de dezvoltare, încurajând un sistem de muncă forțată, stabilind un maxim salariu, prelungirea zilei de lucru Astfel în măruntaiele vrăjirii Biblioteca "Runiverse" INTRODUCERE lizma a dezvoltat treptat modul de producție capitalist Majoritatea covârșitoare a producătorilor direcți, care au fost supuși, încetul cu încetul, capitalului, și-au păstrat în continuare înfățișarea feudală de mici proprietari independenți sau de ucenici și ucenici de breaslă Ucenicii și răniții primeau salarii, dar doar pentru câțiva ani, înainte de a trece la stăpâni Transformarea lor în muncitori angajați s-a exprimat în transformarea unui stat temporar în unul permanent Ucenicul era o figură tipică într-o fabrică centralizată El a adus în rândurile proletariatului manufacturier metodele sale de organizare și luptă Dar fabricile centralizate nu au fost niciodată un fenomen de masă Marx le numește "curiozități economice" care au împodobit clădirea economică a Europei de Vest, dar nu au servit drept fundament real al acesteia Fabrica dispersată era de natură mai de masă - fie sub forma unui meșteșug urban care a căzut sub stăpânirea negustorilor mari și a meșteșugarilor bogați, fie sub forma meșteșugurilor rurale Aici producătorii, artizanii și artizanii au păstrat și mai mult timp aspectul exterior al micilor proprietari independenți, care nu corespundea poziției lor actuale Relațiile marfă-bani, care au servit ca o condiție prealabilă necesară pentru capitalism, în secolul al XV-lea au pătruns deja întreaga viață a Europei, dar au păstrat totuși un conținut precapitalist Principalul domeniu de activitate al capitalului comercial era comerțul mondial, unde putea obține profit fără a părăsi sfera circulației, prin mediere, folosind diferența de nivel și natură a dezvoltării economice a diferitelor popoare și țări Negustorii europeni au exploatat astfel diferența profundă în dezvoltarea socio-culturală a Europei și a țărilor din Est prin bazinul mediteranean, iar prin bazinul nord-

baltic, diferența dintre căile istorice ale Europei de Vest și de Est Desigur, capitalul comercial era mai interesat să păstreze decât să distrugă sistemul feudal din Europa, deși l-a dezintegrat fără să vrea Mai mult, capitalul cămătar nu putea crea nimic nou Profitând de faptul că economia feudală dobândise deja o colorație monetară, și-a însușit o parte din excedentul feudal sub formă de dobândă la împrumuturi, lipindu-se atât de producătorii direcți, cât și de domnii feudali Capitalul de negustor și de cămătărie era capital doar sub formă, erau bani acumulați care aduceau profit Dar un astfel de capital nu era direct legat de producție și, în consecință, de producția de plusvaloare Un exemplu este casa comercială și bancară Fugger din Germania, după care istoricii burghezi se referă uneori la secolul al XVI-lea drept "secolul Fugger" Biblioteca "Runivere" FILOZOFIA XV-XVIII BB Al doilea tip de raporturi marfă-bani, cunoscut în Evul Mediu feudal, nu era deloc străin de producție, dar prin însuși scopul și organizarea ei era străin de profit și acumulare Acesta este schimbul de bunuri între producătorii direcți de orasul si zona rurala, a caror functie era transformarea surplusului taranesc, instrainat domnului feudal, sub forma banilor Dacă schimbul neechivalent era legea activității capitalului comercial, atunci legea acestei burse de mărfuri, dimpotrivă, era schimbul echivalent, schimbul la "prețuri corecte", ferm fixat și neschimbat, pe care legea pieței și breasla au fost chemați să păstreze structura orașului medieval Acest schimb de mărfuri, prin însuși principiul său, ar trebui să transforme doar forma naturală a surplusului de produs în bani, dar să nu servească la îmbogățirea terților Adevărat, pe măsură ce orașele s-au emancipat de sub stăpânirea feudalilor, s-a format o anumită rezervă în fondul produselor artizanale urbane pentru o eventuală acumulare Nu a fost ușor pentru ambele tipuri de legături precapitaliste marfă-bani să se unească, adică să devină producție capitalistă de mărfuri O astfel de barieră precum sistemul breslelor a fost depășită cu mare dificultate: fie prin degenerarea sa lentă internă, prin dezvoltarea diferențierii inter-shop și intra-shop, fie prin atacul aprig al negustorilor asupra praștilor breslei, fie, cel mai adesea, în un drum giratoriu, prin apariția capitalismului în afara orașelor cu organizațiile lor bresle - în meșteșuguri rurale și minerit Întregul sistem feudal a fost în același timp un obstacol în calea dezvoltării capitalismului și a mediului de care sa hrănit capitalismul infantil Așa-numita "revoluție a prețurilor" - creșterea rapidă în secolele XVI-XVII preţurile pieţei, care până atunci rămăseseră neschimbate de secole, nu era decât o manifestare a faptului că la acea vreme a avut loc o schimbare generală a forţelor economice, o ruptură a întregului caracter al vieţii economice a Europei Contemporanii, desigur, au atras atenția tocmai această latură externă, de piață, a problemei Schimbarea economică a fost asociată cu necesitatea unei mase mai mari de mijloc de schimb; deficiența lor a împiedicat mecanismul prin care urma să se realizeze această schimbare Curând au fost găsite mijloace pentru a elimina această dificultate În timp ce mii de oameni erau angajați în alchimie, vânătoare de comori și magie, alții au plecat în călătorii lungi în căutarea țării de aur a El Dorado Scrisorile participanților la marile călătorii și mesajele contemporanilor lor sunt pline nu atât de gânduri despre noi rute comerciale, cât de visul aurului Curând, aurul și argintul s-au revărsat într-adevăr în Europa într-un râu larg din coloniile africane ale portughezilor și coloniile americane ale spaniolilor "S-au spart ramele vechiului Orbis terrarum; doar acum, Biblioteca "Rune și credință" INTRODUCERE ? de fapt, terenul a fost

descoperit și s-au pus bazele pentru comerțul mondial de mai târziu și pentru trecerea meșteșugului la manufactură, care, la rândul său, a fost punctul de plecare al industriei moderne la scară largă "Revoluția prețurilor" a fost o manifestare externă a unei serii de evenimente profunde din viața socio-economică a vremii: căderea rentei feudale a pământului, reducerea constantă a salariilor tuturor celor care trăiesc din vânzarea muncii și, la în același timp, o creștere a profitului industrial Burghezia s-a întărit în detrimentul proprietarilor de pământ Aceștia din urmă au găsit parțial o cale de ieșire în restructurarea ordinii interne a moșiilor lor: fie transferând deținătorii ereditari în arendă pe termen scurt, fie returnându-i la sarcini naturale, astfel încât țărănimea aproape că nu a putut profita de "revoluția prețurilor" " Dar această restructurare în sine a mărturisit deja starea critică a sistemului feudal Semnificația descoperirii Americii, a rutei maritime către India, a stabilirii de legături directe între europeni și toate părțile lumii a fost însă departe de a fi epuizată de afluxul de material monetar suplimentar "Descoperirea Americii și a traseului maritim din jurul Africii a creat un nou domeniu pentru burghezia în creștere Piețele indiene și chineze, colonizarea Americii, schimbul cu coloniile, creșterea numărului de instrumente de circulație și în general a mărfurilor au dat un imbold până acum nemaivăzut comerțului, navigației, industriei și, astfel, au accelerat semnificativ dezvoltarea a elementului revoluţionar în societatea feudală în decadenţă Oriunde a fost posibil, comerțul european a căpătat un caracter foarte unilateral, transformat în simplu jaf și prădare colonială "Comori obținute în afara Europei prin tâlhărie, înrobirea băștinașilor, crime s-au revărsat în metropolă și apoi s-au transformat în capitală" * * Pentru ca capitalismul să se poată stabili în partea europeană a globului a fost necesar să se concentreze aici sub forma capitalului inițial acumulat de muncă umană Acest scop a fost servit de jaful multor popoare În Europa, domnii feudali înșiși la acea vreme își jefuiau țăranii cu ajutorul gardului și îi alungau de pe pământ Acest jaf a fost și o condiție vitală pentru instaurarea capitalismului Simpla acumulare de capital în Europa nu ar fi o condiție suficientă pentru dezvoltarea capitalismului dacă nu ar fi însoțită de "acumularea" maselor sărace, lipsite de mijloacele lor de subzistență Acestea sunt cele două părți inseparabile ale unui singur proces Marx și Engels, Soch , vol XIV, p s Ibid , vol V, p Ibid , vol XVII, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII BB așa-numita acumulare inițială Educația maselor sărace se realizează și prin violență directă și goală Începe cu separarea forțată a maselor de mici producători de condițiile existenței lor, în special cu sechestrarea pământului țărănesc de către marii proprietari feudali Când aceste mase de oameni, lipsite de mijloacele lor de existență, au fost aruncate în stradă și au devenit vagabonzi, cerșetori, tâlhari, au fost supuși violenței, pe care Marx a numit-o "legislație sângeroasă împotriva expropriaților"; scopul acestei legislaţii este să-i aducă cu forţa pe săraci sub jugul exploatării capitaliste şi " să-i obişnuiască cu disciplina muncii angajate cu bici, mărci, tortură" Rezultatul acumulării primitive a fost crearea nu numai a premiselor imediate pentru expansiunea în masă a producției capitaliste, ci și a condiției principale pentru reproducerea capitalistă, piața internă Relații mondiale largi, dar superficiale, care au fost caracteristice marilor civilizații ale trecutului, din secolul al XV-lea s-a prăbușit și s-a rupt, ciocnindu-se de zidurile granițelor naționale-state ridicate în Europa și Asia de Vest Aceste ziduri au fost construite treptat cu mult

timp în urmă, odată cu formarea și întărirea statelor feudale, pe baza întăririi legăturilor economice interne și a intensificării luptei de clasă Dar până în secolul al XV-lea frontierele de stat nu au ocupat încă o poziţie dominantă Alte fațete care existau alături de ei - religioase, de clasă, corporative - păreau a fi mai importante Diverse popoare, unite prin forme mai arhaice de relații sociale, religii mondiale, s-au opus multă vreme asociațiilor național-state În a doua jumătate a secolului al XV-lea în multe țări aproape simultan a avut loc un punct de cotitură, exprimat politic în instaurarea absolutismului Întărirea puterii interne a fiecărui stat feudal a fost în același timp izolarea sa externă de alte state În această epocă, "puterea regală, sprijinindu-se pe orăşeni, a spart puterea nobilimii feudale şi a întemeiat mari monarhii, în esenţă naţionale, în care s-au dezvoltat naţiunile europene moderne şi societatea burgheză modernă" Începutul absolutismului este datat în Anglia de domnia dinastiei Tudor ( ), în Franța de domnia lui Ludovic al XI-lea (-), în Spania de unirea Castiliei și Aragonului sub stăpânirea Isabellei și a lui Ferdinand ( ), în Rusia prin domnia lui Ivan al III-lea (-)) În același timp, un puternic Marx și Engels, op vol XVII, p Ibid , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE Stat turc condus de sultanul Mohamed al II-lea (-) Ungaria se transformă într-o puternică putere europeană în timpul domniei lui Matthias Corvinus (-), etc Chiar și în Germania fragmentată, până în ultimele decenii ale secolului al XV-lea, în timpul domniei lui Frederic al III-lea și Maximilian I, există încercări de reformare în direcţia unificării naţionale şi întăririi puterii imperiale În Italia, unde nu exista nici măcar o aparență de guvernare centrală, în aceleași ultime decenii ale secolului al XV-lea se înfiinţează mici state absolutiste locale: domnia casei Medici din Florenţa, Sforza din Milano etc Acestea nu sunt coincidențe cronologice aleatorii Delimitarea statelor a fost o formă externă de exprimare a procesului, al cărui conținut intern a fost dezvoltarea capitalismului în unele dintre țările enumerate Imediat ce s-a născut, capitalismul a avut deja un impact istoric mondial asupra acelor popoare care nu se îmbarcaseră încă pe calea capitalistă Apariția absolutismului simultan în multe țări și formarea unei noi hărți politice a lumii occidentale au reprezentat un proces unic, conectat intern Dar dacă în Orient s-a manifestat ca prăbușirea giganticului stat mongol, care a înflorit încă de la începutul secolului al XV-lea, sub Tamerlan, atunci în Occident acest proces a dus la apariția unor state naționale de tip nou Până la pacea din , care a pus capăt Războiului de o sută de ani, delimitarea națională și statală a Franței și Angliei nu a fost finalizată În același , sub loviturile cuceririlor turcești, Imperiul Bizantin a încetat în cele din urmă să mai existe - un fragment din Imperiul Roman, distrus de cruciați, dar din a reînviat Timp de câteva secole, chiar în centrul Europei, între Franța și Germania, marele și bogatul stat burgund a luptat pentru existență și doar Bătălia de la Nancy din i-a hotărât soarta: pământurile sale au fost împărțite între Franța și Germania; fragmentul nordic al statului burgund, Olanda, transformat ulterior în Olanda și Belgia Aceeași delimitare radicală avea loc la acea vreme în toată Europa Fluxurile de mărfuri și bani se îndreptau acum, într-o anumită parte, împotriva noilor ziduri care despărțeau statele Capitalul negustor și cămătar a fost nevoit să caute intens un domeniu de activitate în aceste țări Îmbogățirea burgheziei prin împrumutul de bani statelor feudal-absolutiste și cumpărarea dreptului lor de a colecta taxe, precum și politica protecționistă a acestor state, se numără printre elementele esențiale ale acumulării primitive

Procesele care au avut loc în societatea feudală și statul însuși au predeterminat posibilitatea acumulării primitive " Cavalerii industriei au reușit să-i alunge doar pe cavalerii sabiei Biblioteca "Rune și credință" αο filosofia secolelor XV-XVIII datorită faptului că au folosit evenimente care nu au fost create de ei înșiși "\ Însă, pe măsură ce poziția juridică a țăranilor s-a schimbat și orașele au fost eliberate de sub puterea domnilor, domnii feudali individuali au fost din ce în ce mai puțin capabili să-și însuşească tot surplusul produs în ţară sub forma rentei feudale Întregul echilibru liber urma să fie însușit de către domnul colectiv - statul feudal - sub forma unei rente feudale colective - impozite Această chirie centralizată nu a mers doar la nevoile curții și ale statului, ci a revenit în mare parte în buzunarele nobilimii sub formă de pensii, cadouri și premii Burghezia pretindea și ea același echilibru liber al surplusului de produs, care s-a încăpățânat să-l concentreze în propriile mâini Această rivalitate a dus însă la un fel de simbioză între statul nobil și burghezie Pe de o parte, colectarea chiriei centralizate, având în vedere descentralizarea încă mare a întregii vieți interne a țărilor europene, a fost atât de dificilă, iar nevoia de a cheltui impozitele depășea atât de mult încasarea lor, încât statele nu se puteau lipsi de credit Acest credit putea fi acordat de acei reprezentanți ai burgheziei care reușiseră deja să acumuleze ceva prin comerț și activitate industrială Ei s-au transformat în cămătari, împrumutându-și capitalul statului și primind o parte considerabilă din chiria centralizată pentru aceasta, fie ca simpli creditori, fie ca fermieri de taxe, fie în unele țări, de exemplu, în Franța, într-o formă mai ascunsă - ca proprietari de funcții judiciare și de altă natură, pentru care au plătit bani importanți statului, obținând ocazia să se răsplătească în sută prin extorcări legalizate din partea populației Pe de altă parte, statele înseși erau interesate de acumularea de capital în mâinile burgheziei prin comerț exterior și jaf În acest scop, statele absolutiste au dus o politică de mercantilism și au patronat comerțul exterior și industria Acesta nu a fost nicidecum un patronaj conștient al capitalismului, crearea condițiilor necesare pentru acesta sub forma unei piețe interne și a concurenței libere Dimpotrivă, patronajul a fost realizat prin introducerea reprezentanților individuali ai burgheziei în privilegiile de clasă Au fost distribuite sau vândute monopoluri comerciale și industriale, uneori împreună cu titluri nobiliare; întreprinderilor și companiilor privilegiate li s-a dat dreptul de a acționa într-un fel sau altul în numele statului și de a se bucura de sprijinul acestuia Din simbioza vârfului privilegiat al burgheziei cu sistemul feudal-absolutist, s-a produs o stratificare a înființării * Marx și Engels^ Opere, vol XVП, p Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE η gosya clasei burgheze Pe de o parte, oamenii de afaceri din mediul rural și urban, țăranii prosperi, meșteșugarii și meșteșugarii, micii negustori și producători - o pătură largă de oameni care sunt încă foarte aproape de oameni - se acumulau cu minuțiozitate și încăpățânare pe pământ feudal Printre acești oameni s-a dezvoltat un spirit de tezaurizare, mică auto-reținere, economie, un cult al virtuților mic-burgheze Dar de îndată ce unul dintre ei, în ciuda tuturor dificultăților, a realizat vreo acumulare semnificativă, s-a rupt brusc de clasa care îl promovase Făcându-și loc în rândurile nobilimii și clerului, alăturându-se monopolului și întreprinderilor privilegiate, plasând bani în împrumuturi de stat și în ferme fiscale, implicându-se în aventuri, speculații, tranzacții cu acțiuni, s-au format cavalerii acumulării primitive Pragurile palatelor regale din Anglia, Franta, Spania

secolele XVI-XVII "proiectorii" sau "proiectorii" s-au ridicat în brațe, propunând planuri din ce în ce mai noi de măsuri fiscale sau aventuri comerciale coloniale care să îmbogățească statul și, în același timp, autorul proiectului Cu alte cuvinte, partea superioară a burgheziei s-a îmbogățit și mai puternic pe măsură ce s-a desprins de clasa sa și a ajuns în sistemul feudal-absolutist Statul absolutist însuși se putea ridica deasupra societății nobiliare (deși, în esență, era purtătorul de cuvânt și apărătorul intereselor sale) doar pentru că s-a bazat pe această burghezie Așa a fost procesul de coacere a burgheziei în pântecele feudalismului Și totuși în timpul secolelor XVI-XVIII în diferite țări, antagonismul dintre burghezie și sistemul feudal-absolutist s-a dezvoltat în ritmuri diferite și cu diferite grade de severitate, ducând mai devreme sau mai târziu la revoluții burgheze Simbioza s-a transformat într-o luptă pe măsură ce burghezia devenea mai puternică și maturizată Maturizarea burgheziei s-a produs în principal prin deplasarea cavalerilor acumulării primitive de către oamenii de afaceri de întreprindere economică Forma deja consacrată a proprietății burgheze era acum umplută cu un conținut adecvat Concomitent cu această maturizare a capitalismului "normal", s-a înregistrat o creștere a poftelor statului nobil În această perioadă de tranziție a istoriei mondiale, două motive opuse au determinat comportamentul burgheziei europene: contradicția cu sistemul feudal-absolutist și legătura organică cu acesta; cu alte cuvinte, nevoia de degajare de societatea nobilă și de stat și contradicții antagonice cu interesele maselor În timp ce masele și-au exprimat protestul crescând împotriva exploatării feudale prin revolte spontane și mișcări "eretice" revoluționare, burghezia și-a exprimat interesele de clasă în primul rând într-o nouă cultură, opusă culturii din Evul Mediu Biblioteca "Runivers " FILOZOFIE XV-XVIII BB Revoluția din sfera ideologiei a fost legată cel mai direct de noile condiții materiale de viață din domeniul tehnologiei, din domeniul cunoștințelor practice aplicate în procesul de producție O adevărată revoluție tehnică s-a zguduit în ultimele decenii ale secolului al XV-lea industrii lider Elementele sale principale sunt introducerea unei roți auto-învârtitoare, a unui țesut cu pedale, a unei roți de moară de turnare, a unui proces metalurgic în furnal, a unei prese de tipar, a unei busole și a folosirii pe scară largă a prafului de pușcă Desigur, progresul tehnic a continuat și după secolul al XV-lea, dar s-a limitat la faptul că s-au acumulat și sistematizat noi abilități și tehnici de producție, s-au făcut îmbunătățiri, iar cantitatea de cunoștințe practice a crescut Îndrăzneala, reflectând opoziția ireconciliabilă a relațiilor burgheze față de întreaga lume feudală, a fost transferată din ce în ce mai mult în domeniul activității ideologice, inclusiv în domeniul științei, unde avea loc cea mai mare revoluție, rupând întregul sistem de idei moștenit de la Evul mediu Pentru marile figuri ale Renașterii, cuvintele lui Lenin despre acei iluminatori burghezi timpurii care " au crezut cu totul sincer în prosperitatea generală și au dorit-o sincer, sincer nu au văzut (parțial încă nu au putut vedea) contradicțiile din sistemul care a crescut din iobag" Ei " au fost orice altceva decât burghez-limitat" Dar cei dintre participanții la marea mișcare științifică care, ca Bruno și Galileo, au încercat să transmită noi cunoștințe maselor și cu atât mai mult, precum Servet, i-au conectat cu mișcările populare, o soartă tristă îi aștepta Nu numai Inchiziția a căzut asupra lor: Servet a fost trimis pe rug de un asemenea ideolog al burgheziei de atunci precum Calvin O altă sferă în care s-a repezit spiritul revoluționar al noii lumi burgheze a fost

arta și literatura Revoluția din acest domeniu este desemnată predominant prin termenii "Renaștere" (Renaștere) și "umanism" Umanismul a apărut pentru prima dată în Italia în secolul al XIV-lea împreună cu primul germenii producţiei capitaliste În primele zile, umaniștii au îndrăznit să scrie în limba națională, au participat la bătăliile politice ale timpului lor și nu au disprețuit chestiunile de cunoaștere aplicată Dar deja la începutul secolului al XVI-lea a fost un punct de cotitură pentru majoritatea dintre ei, deși în unele manifestări tendințele democratice s-au făcut simțite mai târziu Pe fundalul declinului economic al Italiei și al triumfului reacției feudale, majoritatea umaniștilor din secolul al XVI-lea limitată în principal la artă, filologie, istorie Aici au creat opere nemuritoare iar în domeniul ideologiei s-au opus ceva radical nou Evului Mediu Lenin> Opere, vol II, p a Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Rune și credință" INTRODUCERE Umanismul timpuriu a folosit două surse la fel de incompatibile cu cultura bisericească medievală: arta populară și cultura antică Ambele au stat la baza culturii umanismului, iar predominarea unuia sau altuia face posibilă distingerea a două fluxuri în această cultură Dar predominarea începutului artei populare a fost o excepție rară Această sursă a fost folosită doar cu mare atenție și cu cât mai departe, cu atât mai puțin Ca și cum antidotul la dobândirea unui caracter prea popular de către noua cultură ar fi fost saturația ei cu tradiția străveche Desigur, această tradiție a oferit cel mai bogat material și a extins pe scară largă orizonturile mentale ale europenilor Progresul cultural al omenirii, parcă întrerupt de Evul Mediu, a început acum cu restaurarea, renașterea a ceea ce a fost creat de antichitate în domeniul științelor, filosofiei și artelor Forma "reviorării" i-a despărțit pe "aleși" de masele oamenilor cu un zid de piatră de învățătură greu de atins Se putea alătura "umanismului" numai dacă cunoaște fluent latină, greacă veche și mai târziu ebraică, cunoaște autorii antici și cunoaște filologia antică Umaniștii s-au ridicat astfel deasupra societății, formând o castă închisă de gânditori și artiști, legați prin corespondență sau uniți în cercuri și academii Creatorii și purtătorii noii culturi burgheze au fost înstrăinați de popor Au creat opere de artă capabile să dea naștere la noi sentimente și gânduri, dar au destinat aceste lucrări pentru biserică și suverani feudali; au creat metode de criticare a surselor istorice care au scos la iveală minciunile vechi ale papalității, dar au lăsat aceste metode în mâinile acelorași suverani și aceleiași papalitate Deja răscoalele populare de la Roma din - , și mai ales răscoala soților Ciompi din Florența din - prima răscoală revoluționară a preproletariatului - au dat impuls disocierii decisive a "umaniştilor" de "globul" și "revoltele" sale periculoase Cu toate acestea, o astfel de disociere era obligată să ducă la o apropiere între umaniști și chiar lumea feudală pe care o ridiculizau, o criticau și o depășeau Într-adevăr, majoritatea umaniștilor nu numai că s-au bucurat de patronajul patronilor de la domnii feudali, suverani și clerul superior, dar i-au și glorificat în lucrările lor Doi umaniști s-au trezit chiar pe tronul papal - granița dintre ei și clasa conducătoare a fost atât de ușor depășită în practică Adaptarea culturii Renașterii la sistemul existent a dus uneori la devastarea acesteia, la transformarea ei într-un fel de cultură feudal-cavalerească Acest lucru a fost valabil mai ales în Renașterea franceză Curtea franceză și nobilimea franceză au adoptat stophonul extern al Renașterii - splendoarea arhitecturii, bogăția picturii și sculpturii decorative, eleganța stilului, combinând acest lucru cu renașterea

cavalerilor Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII morale, turnee etc Adevărat, în Renașterea franceză se distinge clar o altă tendință, reprezentată de Rabelais cu limbajul și stilul său grosolan și cu atitudinea tăios satiric față de sistemul existent, dar această tendință nu a dat tonul umanismului francez Și în alte țări - în Anglia, Germania - au existat umaniști apropiați de oameni, de aspirațiile lor, precum, de exemplu, Thomas More, dar nici acești străluciți singuratici nu au ajuns niciodată la concluzii revoluționare eficiente Erasmus din Rotterdam, "conducătorul gândurilor" al timpului său, care a ridiculizat fără milă întregul Ev Mediu în "Elogiul prostiei", a exprimat starea de spirit a celor mai mulți dintre oamenii săi cu gânduri similare, a numit poporul o "fiară cu mai multe capete" ", i-a fost frică, nu știa și nu-l iubea Reforma a fost strâns împletită cu umanismul Unii umaniști, precum Ulrich von Hutten în Germania, Lefebvre d'Etaplere în Franța, i s-au alăturat direct În același timp, Reforma a fost o negație a umanismului Majoritatea liderilor săi erau ostili sau indiferenți față de mișcarea umanistă "Când Europa a ieșit din Evul Mediu, burghezia urbană, aflată în proces de ascensiune, era un element revoluționar în ea Dezvoltarea liberă a burgheziei era deja incompatibilă cu sistemul feudal, sistemul feudal trebuia să cadă Dar marele centru internațional al sistemului feudal a fost Biserica Romano-Catolică Înainte de a intra în lupta împotriva feudalismului secular în fiecare țară separat, a fost necesar să se distrugă această organizație centrală, sacră Marea luptă a burgheziei europene împotriva feudalismului a atins apogeul în trei mari bătălii decisive Prima a fost ceea ce numim Reforma în Germania Dacă odată o Europă catolică unită s-a opus lumii musulmane și lumii ortodox-bizantine, acum, în secolul al XVI-lea, doar alte state s-au opus unui singur stat european și nu era nevoie de un singur cerc catolic pentru Europa Dimpotrivă, ar îngreuna delimitarea și izolarea statelor naționale europene Biserica Catolică nu a suportat granițele naționale-state și a susținut astfel de întreprinderi recționare precum imperiul lui Carol al V-lea, care a unit Germania, Spania, Țările de Jos, sudul Italiei și vastele Marx şi Engels, Soch , vol XVI, partea I, pp - Prin celelalte două bătălii, Engels înseamnă revoluțiile burgheze engleze și franceze Biblioteca "Runiverse" INTRODUCERE posesiuni de peste mări Era în interesul majorității statelor nobile europene să scape de această povară Reforma s-a născut mai întâi sub forma învățăturilor lui Wyclef și Huss, dar nu a ajuns la maturitate decât la începutul secolului al XVI-lea aproape simultan în Germania şi Franţa şi în curând răspândit în toată Europa Inițiatorii mișcării nu se așteptau ca apelurile lor să cadă pe un pământ atât de fertil, să servească drept semnal pentru o acțiune de masă atât de puternică a poporului În Germania, în , a izbucnit Marele Război Țărănesc, care a cuprins multe zone și s-a îndreptat nu numai împotriva catolicismului, ci și împotriva întregului sistem feudal În Franța, deși la o scară mult mai mică, au existat în anii - ai secolului al XVI-lea acțiuni revoluționare ale maselor, care și-au investit un conținut propriu, mai larg, în lozincile reformei Acest lucru a fost suficient pentru ca liderii Reformei să se repezi în brațele autorităților feudale și ale lorzilor feudali pentru a suprima împreună poporul Adevărat, când, profitând de această situaţie, Biserica Catolică a lansat un contraatac, grupând în jurul ei toate forţele reacţionare ale Europei feudale, Reforma a trebuit să capete un caracter mai militant pentru a nu fi ştearsă complet Această tendință cea mai îndrăzneață și radicală în reforma burgheză a fost calvinismul Chiar mai devreme, Zwingli a apărut în Elveția, ocupând o poziție de

mijloc între moderatul Luther și radicalul Calvin Dar calvinismul a manevrat și între două incendii Vorbind, pe de o parte, împotriva catolicismului și a autorităților seculare care l-au susținut, el, pe de altă parte, a atacat mișcările populare asociate reformei Reforma s-a desfășurat într-o atmosferă de revolte populare și mai formidabile și mai răspândite decât mișcarea umanistă Sectele reformei populare, bazate pe mase - anabaptiștii, antitrinitarii și altele - au lăsat cu mult în urmă toate curentele reformei burgheze Punctul culminant al acestei reforme populare a fost mișcarea condusă de Thomas Müntzer în timpul războiului țărănesc din Germania Pentru reforma populară, sloganurile creștine au fost doar un pretext pentru realizarea unui program revoluționar larg Din cauza chemărilor pentru stabilirea "împărăției lui Dumnezeu" pe pământ, este clar vizibil un program de egalitate socială și politică și chiar distrugerea proprietății private A împiedica reforma populară să triumfe a fost cea mai importantă sarcină a reformei burgheze Luther a făcut apel la prinții germani pentru ajutor împotriva țăranilor rebeli: "Toți să-i înjunghie, să-i bată și să-i sugrume pe ascuns și pe față, precum câinii turbați sunt uciși, să-și amintească toată lumea că nu există nimic mai otrăvitor, mai dăunător și mai diabolic decât un rebel" Indecizia burgheziei urbane a determinat rezultatul mișcării Biblioteca "Runivers" h FILOZOFIE Secolele XV-XVIII În Germania, doar forma religioasă a "mișcării burghezo-plebee" a avut un anumit succes, "în timp ce succesul conținutului burghez era sortit să cadă în ponderea secolului următor și în ponderea țărilor din noua direcție a pieţei mondiale care se ivise între timp: Olanda şi Anglia" Indecizia burgheziei a contribuit adesea la folosirea lozincilor reformei de către feudalii Reforma le-a oferit oportunitatea de a pune mâna pe vaste terenuri bisericești și de a se întări politic În Germania și Franța, o parte a celei mai mari nobilimi feudale a ieșit la reforma pentru a realiza o slăbire a puterii centrale sub acest steag Războaiele intestine care au izbucnit pe această bază s-au încheiat cu rezultate diferite: în Franța, unde exista deja o putere regală puternică, stabilită, aristocrația feudală a fost învinsă; în Germania, unde puterea imperială era foarte slabă, victoria a revenit prinților teritoriali, care și-au sporit și mai mult independența politică cu ajutorul reformei Experiența primilor pași ai reformei a fost luată în considerare de alte țări europene: în Polonia și Ungaria, nobilimea a acționat sub steagul reformei în lupta lor împotriva puterii regale; în Anglia și în țările scandinave, puterea regală însăși a interceptat acest stindard în timp și a dus reforma de sus (deși în Anglia a apărut un nou val al mișcării de reformă, puritanismul, fuzionat cu ascensiunea revoluționară) Masele de oameni au întors spatele acestei reforme a nobilimii și uneori chiar s-au ridicat în revolte în apărarea catolicismului, ca, de exemplu, în Franța sub steagul Ligii Catolice În Spania și Italia, care au servit drept bastionuri ale catolicismului, mișcarea de reformă a fost zdrobită de la bun început Primele revoluții burgheze au avut loc în ținuta ideologică a mișcărilor de reformă, în cadrul statelor naționale individuale, dar, cu toate acestea, experiența și ecourile fiecăruia dintre ele au avut o semnificație istorică mondială, iar fiecare revoluție ulterioară a fost un adevărat pas înainte în istorie în comparație cu cel precedent În fiecare nouă revoluție, principala forță antifeudală, masele populare, au luat un rol tot mai mare, ducând revoluția înainte și ridicând cu insistență întrebările fundamentale ale revoluției sociale Acest lanț de dezvoltare a atins apogeul în revoluția burgheză franceză de la

sfârșitul secolului al XVIII-lea Începutul acestui lanț se referă la istoria republicilor urbane ale Italiei în secolele XIV-XV Dar lupta partidelor politice ostile poporului nu putea duce nici la unificarea Italiei, nici la crearea unei piețe interne pentru industria capitalistă abia născută În sfârșit speriat de revoluție Engels, Scrisoare către Kautsky, mai Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE " Cu mișcări precum răscoala ciompi, burghezia italiană a abandonat lupta pentru putere și a predat-o dictatorilor individuali Apoi, deja în secolul al XV-lea, lăstarii capitalismului, ofilit în orașele italiene, au fost transferați în orașele de pe litoral ale Spaniei Aici au crescut numeroase fabrici, a apărut un pre-proletariat numeros După marile descoperiri geografice și căderea Bizanțului, transferul rutelor comerciale mondiale din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic a creat toate condițiile pentru prosperitatea economică ridicată a Spaniei Burghezia spaniolă, ridicată de acest val, a decis să ia atitudine împotriva absolutismului reacționar și antinațional al lui Carol al V-lea Dar când s-au ridicat clasele de jos urbane, iar în Mallorca țărănimea, burghezia s-a grăbit să depună armele și de atunci s-a predat complet monarhiei absolutiste După aceea, lăstarii capitalismului au început să dispară rapid, deși pentru o lungă perioadă de timp în Spania osificatoare a lui Filip II și urmașii săi, antagonismul dintre burghezie și lumea feudală s-a manifestat în înflorirea științelor și artelor Aproape simultan cu acțiunea nereușită a burgheziei spaniole în Germania, care era mai puțin dezvoltată capitalistic, dar strâns legată prin regiunile sale de sud-vest de economia italiană și spaniolă, reforma a început să se dezvolte într-o revoluție burgheză Dar când rolul principalului motor al luptei a început să treacă asupra maselor, burghezia a renunțat la revoluție, a trădat-o, iar problema s-a încheiat cu reforma domnească Micile principate teritoriale au triumfat și a început o regresie economică rapidă a Germaniei, care, potrivit lui Engels, a fost eliminată din rândurile națiunilor active politic ale Europei timp de două secole Ororile Războiului de de ani din prima jumătate a secolului al XVII-lea a finalizat doar catastrofa care urma Puțin mai târziu decât în Germania, în Franța secolului al XVI-lea a avut loc o aparență de situație revoluționară, dar burghezia franceză s-a retras înainte de începerea adevăratei lupte Primele revoluții burgheze de succes au avut loc în Țările de Jos și Anglia În nord-vestul Europei, mișcarea rutelor comerciale mondiale a creat cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea capitalismului; aici, după declinul industriei florentine și spaniole, s-au concentrat centre ale principalei ramuri a producției manufacturiere, fabricarea pânzei Dar revoluțiile burgheze au reușit aici nu atât pentru că burghezia a ajuns aici la o mare maturitate, cât pentru că însuși mediul feudal a făcut posibilă obținerea victoriei aici Particularitatea feudalismului din Anglia și nordul Țărilor de Jos a fost că moșia de aici nu a fost niciodată complet naturală, proprietarii de pământ au menținut o legătură cu piața de-a lungul Evului Mediu și acum, în condiții istorice noi, s-au dovedit a fi legate de burghezie prin inextricabile legăturile economice comune Volumul II - Filosofia XV-XVJIì^^ Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA XV-XVIII BB interese Burghezia putea acţiona împreună cu nobilimea burgheză Revoluția burgheză olandeză din secolul al XVI-lea, care a avut în același timp caracterul unei revolte de eliberare națională împotriva stăpânirii spaniole și caracterul unei reforme, a fost o adevărată revoluție: burghezia a luptat împotriva dușmanilor săi în ea, bazându-se pe putere a mișcării revoluționare populare, mai ales

urbane Dar după câțiva ani de luptă, revoluția a dus la victorie doar în partea de nord a Olandei, iar partea de sud, inclusiv principalele provincii industriale Flandra și Brabant, a revenit sub stăpânirea spaniolă Secolul al XVII-lea este caracterizat de o creștere excepțională a culturii în Olanda Înflorirea magnifică a artei, care i-a dat lumii pe Rembrandt și Hals, se îmbină cu succesele remarcabile ale științei și tehnologiei (Huygens, Leeuwenhoek etc) și realizările remarcabile ale gândirii filozofice în persoana lui Dacosta, De Roy și geniul Spinoza Olanda republicană a fost un refugiu pentru un număr de gânditori avansați din diverse țări europene și s-a dovedit a fi un centru științific internațional al acelei vremuri Revoluția burgheză engleză din secolul al XVII-lea a fost un pas semnificativ înainte în comparație cu olandezii Deja în secolul al XVI-lea Capitalismul englez a făcut progrese rapide, dar contradicția sa cu absolutismul Tudor s-a revărsat deocamdată doar sub forma umanismului Anglia secolului al XVI-lea a cunoscut și inutilitatea unei reforme care nu s-a transformat într-o revoluție Cursul istoriei a obligat burghezia engleză la îndrăzneală din momentul în care dinastia Stuart a apărut pe tronul Angliei ( ), care, prin politica lor externă și internă, au rupt alianța absolutismului cu burghezia Acest curaj al burgheziei și al părții nobilimii care s-a blocat cu ea s-a exprimat mai întâi în radicalismul gândirii științifice și filozofice, în adoptarea învățăturilor extreme ale Reformei, iar apoi în revoluția burgheză, în alianță cu mase de oameni În Carol I a fost executat S-a proclamat o republică Dar, în cursul revoluției, burghezia a încercat continuu să o oprească, a încercat din toate puterile să împiedice inițiativa să treacă în mâinile unor grupuri democratice precum nivelatorii și milenariștii și și-a atins scopul cu sprijinul "noilor" "nobilime Dictatura lui Cromwell a oprit dezvoltarea revoluției burgheze încă departe de a fi încheiată Feudalismul a fost doar pe jumătate distrus Adevărat, burghezia a plătit pentru asta cu o restabilire pe termen scurt a absolutismului reacționar al Stuarților, dar o simplă lovitură de stat din , supranumită "revoluția glorioasă" pentru că a făcut fără nicio intervenție a maselor populare, a fost suficientă să-l răstoarne Nu este întâmplător faptul că Anglia s-a dovedit a fi locul de naștere al filozofiei materialiste și al științei experimentale a timpurilor moderne Nici nu este întâmplător ca materialismul englez să aibă un ari Biblioteca "Runivere" INTRODUCERE conotație sutăcratică și era departe de a fi lipsit de compromisuri Burghezia franceză a trebuit să facă o revoluție mai radicală Ea nu putea conta în niciun caz pe sprijinul nici măcar unei părți a nobilimii, care în Franța nu a devenit burgheză, ci a rămas o castă pur feudală; burghezia nu putea conta decât pe puterea revoluţiei populare Cea mai mare dificultate a fost că însăși burghezia franceză în secolele XVI-XVII strâns contopite cu sistemul feudal-absolutist Aceasta, mai devreme sau mai târziu, trebuia să facă deosebit de crudă ruptura burgheziei cu absolutismul Absolutismul francez a înflorit deja în prima jumătate a secolului al XVII-lea, sub Richelieu La mijlocul secolului al XVII-lea, concomitent cu revoluția burgheză engleză, s-a făcut o nouă încercare în Franța prin acțiunea politică a burgheziei pe baza amplorii uriașe a revoltelor țărănești și plebeilor Dar burghezia s-a înspăimântat, făcând doar câțiva pași, iar forțele feudale reacționale au preluat controlul mișcării, care a primit ulterior numele batjocoritor de "Fronde" (jocul copiilor) Absolutismul lui Ludovic al XIV-lea, care a zdrobit cu ușurință această mișcare, a fost punctul culminant în dezvoltarea absolutismului francez Conduse în adâncuri, contradicțiile

s-au manifestat din nou aproape exclusiv în sfera creativității literare și artistice Dar secolul al XVIII-lea a fost un punct de cotitură Absolutismul a devenit din ce în ce mai ostil burgheziei Burghezia a fost lipsită de privilegii, chirii, poziții lucrative, participare la împărțirea veniturilor fiscale Gândirea filozofică și politică în Franța în secolul al XVIII-lea capătă atâta îndrăzneală și atâta amploare încât nu mai desparte burghezia de popor, ci îi apropie de ei Aceasta a fost pregătirea directă pentru revoluția burgheză franceză din , care s-a ocupat de feudalism mai complet și mai consecvent decât orice altă revoluție burgheză Lupta ideologică care a precedat asaltul revoluționar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea a atins o amploare și o acuratețe excepționale în Franța Franța prerevoluționară a prezentat o galaxie strălucitoare de filozofi care au exprimat cel mai consistent materialism și ateism militant al timpului lor Biblioteca "Runiverse" Secțiunea Unu filozofia renascentista A Capitolul UMANISM ȘI REFORMĂ Cultura Renașterii a fost îndreptată împotriva feudalismului și a bisericii În același timp, reflectând relațiile epocii de tranziție, cultura Renașterii nu a putut să nu păstreze unele dintre trăsăturile lumii vechi, pe moarte Filosofia, știința, arta Renașterii au fost saturate de contradicții ascuțite Inițial, materialul pentru noua cultură a fost extras din vistieria acumulată de lumea greco-romană Studiul intens, ajungând uneori la îndumnezeirea directă a marilor exemple de gândire și artă antică, a jucat un rol major în crearea unei noi culturi De aici însuși termenul de "învierea" (al antichității clasice), care, desigur, nu epuizează întregul conținut al epocii Cultura Renașterii și cultura lumii antice au fost reunite prin faptul că ambele, spre deosebire de Evul Mediu, au fost un produs de origine pur urbană, care a apărut pe baza unor relații relativ dezvoltate marfă-bani Tânăra burghezie a găsit în antichitatea păgână și în cultura sa seculară o armă pregătită pentru a lupta împotriva ideologiei feudale-bisericești Dar antichitatea a fost percepută și prelucrată de grupurile sociale progresiste în felul lor În primul rând, o nouă cultură se naște și se dezvoltă în orașele-stat bogate în creștere rapidă din nordul Italiei, unde, în plus, monumentele civilizației antice dispărute erau cele mai numeroase și amintirile acesteia sunt deosebit de puternice Prosperitatea economică maximă a Italiei cade în secolele XIV-XV La acea vreme, tot comerțul mediteranean și toate relațiile cu Orientul erau în mâinile negustorilor italieni În toată Europa erau renumite produsele industriale italiene, în special pânzele, mătăsurile, țesăturile de bumbac, armele și sticla Circulația monetară, operațiunile de credit și bancare au atins o amploare fără precedent Înșiși termenii "bancher", "casă de amanet", "credit" etc , sunt de origine italiană "În Italia, unde s-a dezvoltat în primul rând producția capitalistă, relațiile iobagilor au fost primele care s-au dezintegrat Cetatea Emansi- Biblioteca "Runiverse" UMANISM ȘI REFORMĂ s-a aburit aici înainte de a putea asigura orice termen de prescripție asupra terenului Prin urmare, eliberarea îl transformă imediat într-un proletar scos în afara legii, care, de altfel, găsește imediat noi stăpâni în orașele care au supraviețuit în cea mai mare parte din epoca romană În termeni politici, până la sfârșitul secolului al XIV-lea Italia a fost împărțită în cinci state relativ mari: Milano, Veneția, Florența, Roma (Statele Papale) și Regatul Napoli Numeroase formațiuni politice mici erau de fapt subordonate vecinilor mai puternici Florența a jucat un rol deosebit de important în istoria Renașterii În secolele XIV-XV bogații florentini erau în general recunoscuți bancheri

mondiali, acordând împrumuturi lorzilor feudali din Europa de Vest, în special regilor Angliei O parte semnificativă din veniturile Papei a trecut și prin mâinile acestor bancheri În același timp, producția de textile a înflorit în Florența Pânzele florentine au fost parțial fabricate din lână achiziționată în Anglia și Spania și parțial obținute din prelucrarea țesăturilor de lână străine grosiere Aici au apărut pentru prima dată întreprinderi de tip capitalist O parte dintre muncitorii care deservesc producția de pânză pe scară largă erau formați din meșteșugari, cealaltă parte - din proletarii care lucrau în sediul antreprenorului Diferențierea profundă a societății florentine și antagonismul social ascuțit au dus la o luptă de clasă acerbă Adesea a venit să se deschidă revolte armate, de exemplu, răscoala ciompi din Proprietarii celei mai bogate case bancare a Medici au profitat cu pricepere de lupta de clasă a muncitorilor și a micilor artizani împotriva celor bogați, precum și de contradicțiile din lagăr a exploatatorilor înșiși Pe la mijlocul secolului al XV-lea Medicii, fără a distruge oficial ordinea republicană, s-au transformat de fapt în conducători nelimitați ai Florenței Bogăție uriașă care curgea în orașele comerciale italiene răcoroase și creșterea producției industriale au lăsat o amprentă de neșters asupra întregului mod și aspectului vieții urbane Orașele nu numai că cresc în dimensiune, ci și se transformă în exterior Ei ridică clădiri publice maiestuoase și palate luxoase ale celor bogați, pline cu picturi și statui Noul caracter al îmbrăcămintei, mobilierului și distracțiilor schimbă dramatic fața vieții orașului În timpul Renașterii, "o artă a atins o înflorire fără precedent în Italia, care a fost ca o reflectare a antichității clasice și care în viitor nu s-a ridicat niciodată la așa ceva J Marx și Engels, Opere, vol XVII, p , nota Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE secolele XV-XVII înălțimi" Artiștii acestei epoci, prima sarcină a fost să înfățișeze realitatea - omul și natura Oamenii de pe pânzele lui Leonardo da Vinci, Rafael, Correggio sau Titian nu sunt spirite fără trup care acționează pe un fundal convențional, ci ființe vii cu toate trăsăturile lor fizice și psihologice, înconjurate de natură reală Anatomia și teoria perspectivei, matematica și mecanica vin în ajutorul pictorului, arhitectului și sculptorului Pe de altă parte, aceste ramuri ale cunoașterii își primesc adesea dezvoltarea ulterioară în atelierele artiștilor Aici se nasc și se formează adesea noi idei științifice De regulă, știința și filosofia Renașterii trăiesc în afara universităților și a corporațiilor științifice breslelor, asupra cărora tradițiile și autoritățile teologico-scolastice încă cântăresc de mult timp Un reprezentant tipic al acestei epoci este geniul Leonardo da Vinci - un mare pictor, sculptor și arhitect, un matematician și inginer minunat, un mare naturalist, anatomist și geolog "Oamenii vremii", scrie Engels, "nu au devenit încă sclavii diviziunii muncii, al cărui efect limitativ, paralizant îl observăm atât de des asupra succesorilor lor Aproape toți trăiesc după toate interesele timpului lor , ia parte la lupta practică, stai de partea cutare sau cutare partidă și luptă, unii cu un cuvânt și un pix, alții cu o sabie, iar alții cu ambele De aici plenitudinea și tăria caracterului care îi face oameni întregi Oamenii de știință din fotoliu erau atunci excepții O mare sarcină revoluționară a căzut în sarcina tinerei burghezii italiene Ideologii ei au început să distrugă autoritatea bisericii, ceea ce îngăduia orice manifestare a gândirii vii Asceza feudală, atmosfera înfundată a bisericilor și lumea cealaltă fantomatică s-au opus puternic intereselor seculare și unei vieți pământești pline de sânge Pentru ideologia medievală oficială, pământul

este "o vale a plânsului și a suferinței", o persoană este "un călător trecător pe pământ" Omul Renașterii începe să privească natura înconjurătoare, ca și cum ar redescoperi-o În cele din urmă, noua relație cu natura sa bazat pe nevoile de dezvoltare a noilor forțe productive Dar dorința de a transforma natura în regnum yoshipie - regatul omului - s-a manifestat în moduri diferite în momente diferite Într-o perioadă anterioară, această tendință s-a manifestat adesea doar printr-un interes sporit pentru percepția estetică a naturii În viitor, a dus la dezvoltarea cunoștințelor experimentale și la prelucrarea ei matematică Marx și Engels, Soch , vol XIV, p • Ibid , p - Biblioteca "Runivers" UMANISM ȘI REFORMĂ Clasa burgheză în curs de dezvoltare a adus inițiativa personală în prim-plan Personalitatea umană, străduindu-se să spargă cătușele sistemului patrimonial și corporativ, devine în centrul atenției Studia humana (științele umane) sunt opuse în mod decisiv de către umaniștii de atunci științelor divine (studia divina) Cercul științelor "umanitare" a acoperit în primul rând filologia și retorica, studiul limbilor antice și lucrările scriitorilor antici, precum și arheologia antică După o pauză veche de secole, intelectualitatea seculară a reapărut în persoana umaniștilor Știința și literatura se transformă într-o mare forță socială Acest lucru devine deosebit de evident din momentul apariției tiparului, care a oferit un instrument de iluminare și propagandă fără precedent în puterea și eficiența sa Individualismul Renașterii este diferit de individualismul societății burgheze de mai târziu, unde "omul este un lup pentru om" Este îndreptată în primul rând împotriva ierarhiei, aristocrației tribale și "încărcării" sistemului feudal El dovedește că noblețea nu se dă prin naștere, ci prin merit personal "Sângele", scrie Petrarh, "este întotdeauna aceeași culoare Dar dacă unul este mai ușor decât celălalt, aceasta nu creează noblețe, ci sănătate corporală O persoană cu adevărat nobilă nu se naște cu un suflet mare, dar se face atât de mare prin faptele sale magnifice "Este mult mai lăudabil să întemeiezi o familie nobilă decât să o găsești începută de alta Demnitatea nu se pierde din originea joasă a unei persoane" Poggio Bracciolini își face ecou Petrarhul într-un tratat special "Despre noblețe": "Gloria și noblețea se măsoară după meritele proprii, și nu după alții Ce înseamnă are de-a face cu noi ceea ce s-a făcut cu multe secole înaintea noastră fără nicio implicare din partea noastră Dar, pe de altă parte, umanismul timpuriu, rămânând proprietatea unui cerc relativ îngust al intelectualității burgheze, a tratat masele cu aroganță Nu întâmplător, limba principală a umaniștilor, cu rare excepții, a rămas latina, inaccesibilă cercurilor publice largi Umanismul timpuriu a fost marcat de lipsă de inimă și nehotărâre Luptându-se cu diverse manifestări ale ordinii feudale, umaniștii nu au îndrăznit să se opună fundamentelor sistemului feudal Ridiculând viciile preoților și călugărilor și vorbind împotriva idealurilor bisericești-ascetice, umaniștii nu s-au putut ridica la ateism Mulți dintre ei nici nu au îndrăznit să se rupă deschis de curia papală romană O democratizare binecunoscută a umanismului italian datează din al doilea sfert al secolului al XVI-lea În acest sens, este semnificativ Petrarh, De remediis utriusque fortuna(c) Ibid Biblioteca "Rune și credință" Și FILOZOFIA XV-XVIII BB înființarea în a Academiei Florentine, ale cărei figuri principale au fost cizmarul Gelli și farmacistul Grazzini, iar sarcina principală a fost popularizarea cunoștințelor științifice în limba lor maternă În acest moment, orientarea generală a culturii se schimbă și ea: interesele "literaturii" se retrag înaintea cerințelor științelor naturale În

filosofia Renașterii, se disting două etape principale:) stadiul timpuriu se referă la primele tendințe ale unei noi culturi în Italia în secolele XIV-XV; personajul principal al acestei etape este "umanitar" (în sensul restrâns al cuvântului);) etapa târzie acoperă secolul al XVI-lea și începutul secolului al XV-lea, când noua viziune asupra lumii nu se mai limita la Italia; pentru această etapă este tipică predominarea intereselor științelor naturale În secolele XIV-XV burghezia italiană restaurează și adaptează filosofia antică în scopuri proprii Cu toate acestea, această utilizare diferă semnificativ de cea școlară Preoția a încercat să-i omoare pe cei vii în filozofia clasică și să perpetueze morții Renașterea a încercat să curețe moștenirea antică de distorsiuni, să o reînvie în forma sa originală Filosofia umanistă a început odată cu învierea modelelor latino-romane, care au dominat în perioada cea mai timpurie Pe la mijlocul secolului al XV-lea umaniștii posedau o asemenea bogăție de originale grecești - și nu traduceri și parafraze arabe - la care filozofii generațiilor anterioare nici nu visau "În manuscrisele salvate în timpul distrugerii Bizanțului", scrie Engels, "în statuile antice săpate din ruinele Romei, o nouă lume a apărut înaintea uluit Occident - antichitatea greacă; înainte de imaginile sale strălucitoare, fantomele Evului Mediu au dispărut Creațiile antice au fost supuse unei atente critici filologice pentru a recrea textele originale În același timp, cercul filosofilor antici studiati sa extins foarte mult Aristotel, identificat la acea vreme cu scolasticii, multă vreme cedează locul lui Platon Deja în procesiunea simbolică a geniilor omenirii, desenată de Petrarh, Platon merge înaintea lui Aristotel Francesco Petrarh (-) este figura cea mai caracteristică a celei mai timpurii etape a umanismului italian A fost un neobosit colecționar și cercetător al manuscriselor și monumentelor antice, cel mai mare propagandist al culturii romane Dacă influența ideologiei feudal-ecleziastice se resimte încă în operele lui Petrarh scrise în latină, atunci în poeziile sale italiene sclipește limba populară, iar ideile noului timp sunt modelate într-o formă artistică În acest sens, individualismul lui Petrarh, admirația lui față de natură, entuziasmul lui Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" UMANISM ȘI REFORMĂ nye imnuri ale iubirii pământești și patriotismului său arzător Petrarh cheamă la unificarea națională a "Italiei sale", cere "vindecarea rănilor sângeroase" ale patriei, "sfâșiate de vrăjmășia de nestins" a micilor domnitori feudali și călcate în picioare sub cizmele soldaților străini Contemporan și prieten al lui Petrarh, florentinul Giovanni Boccaccio (-) s-a opus misticismului și ascetismului medieval cu și mai multă hotărâre În Decameronul său, Boccaccio ridiculizează caustic clerul corupt, înșelător și depravat, propovăduind ipocrit "renunțarea la lume" Atacă aspru nobilimea parazită și se pronunță în apărarea republicii, împotriva tiraniei Boccaccio gloriifică mintea și inteligența iscoditoare, energia clocotită și viața plină de sânge a unui nou tip de locuitor al orașului El pune creștinismul la egalitate cu alte religii Cel mai mare umanist italian al secolului al XV-lea Lorenzo Valla (-) - dușmanul tradițiilor rigide Loviturile sale sunt îndreptate spre scolastici și către toți cei care au perceput necritic creațiile lumii antice Ca un filolog remarcabil, Valla a fost unul dintre fondatorii criticii științifice a textelor, care a afectat nu numai Titus Livy, ci și miturile biblice Valla a susținut că apostolii nu sunt autorii "crez"; a negat natura divină a lui Hristos și a lăudat în mod deschis epicureismul păgân De o mare semnificație socio-istorică a fost expunerea de către Valla a falsității notoriului "Dar al lui

Constantin", pe care curia romană și-a întemeiat pretențiile de putere seculară De cel mai mare interes filozofic este tratatul lui Valla "De voluptate ac vero bono" ("Despre plăcerea ca un adevărat bun"), publicat la Pavia în Aici, Walla formalizează și sistematizează concepțiile etice ale epocii sale, apropiindu-se de Epicur asupra multor probleme Poziția de pornire a autorului: "natura și Dumnezeu sunt una și aceeași" Natura îndumnezeită este binevoitoare față de om și răul nu poate veni din ea Din această teză apropiată de stoicism se trag concluzii deloc stoice "Noi", scrie Valla, "preferăm paznicii virtuții (adică, stoicii) epicurienii, oamenii proscriși și dispreţuitori " Cel mai firesc sentiment uman este sentimentul de autoconservare "Și ce păstrează viața mai mult decât plăcerea?" Concluzia finală a tratatului: dorința de plăcere este o cerință a naturii, prin urmare plăcerile imorale nu există Virtutea este ceea ce duce la plăcere Aceasta din urmă este înțeleasă în primul rând ca plăcere fizică Interesele altor persoane sunt secundare intereselor personale Ele trebuie luate în considerare numai în măsura în care sunt legate de plăcerile personale Conceptul lui Valla este individualist în întregime Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA secolele XV-XVIII Dezvoltarea liniei elenistice a fost foarte promovată de grecul Georg Gemist Plethon (c -) El a ajuns în Italia în la Catedrala Ferraro-Florentină, care trebuia să unească bisericile vestice și răsăritene Unirea, încheiată de frica turcilor, a durat - și cu atât mai mult pe hârtie - până în , când a fost anulată de Sinodul de la Constantinopol Rămas în Italia, Plethon a început cu mare ardoare să propovăduiască ideile platonismului și l-a atacat brusc pe Aristotel Pletho a încercat să-l unească pe Platon cu Proclus și Zoroastru Contemporanii i-au atribuit un plan de a crea un nou politeist: o religie îmbrăcată într-o formă filozofică Înflorirea platonismului a fost facilitată de Academia Platonică fondată în la Florența În Academia, fondată de Cosimo de' Medici după ideea lui Pleton, s-a desfășurat multă muncă de traducere și comentariu, s-au ținut prelegeri, au avut loc lecturi și conversații La aniversarea nașterii și morții profesorului lor, platonicii florentini au ținut întâlniri solemne Academia a înflorit în timpul domniei lui Lorenzo Magnificul, când a fost condusă de celebrul umanist Marsilio Ficino (-) Ficino a încercat, pe de o parte, să-l apropie pe Platon de Aristotel și, pe de altă parte, să demonstreze compatibilitatea completă a platonismului cu dogma creștină Ficino a interpretat filosofia platoniciană din punctul de vedere al neoplatonismului Excelentele traduceri în latină ale lui Ficino ale operelor lui Platon, Plotin și parțial Porfirie au fost de mare importanță pentru promovarea platonismului Influența Academiei platonice, răspândindu-se în toată Italia, a început să afecteze alte țări europene Unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai cercului de umaniști, artiști, scriitori și oameni de știință care l-au înconjurat pe Lorenzo Magnificul a fost tânărul Pico de la Mirandola (-), una dintre cele mai colorate figuri ale Renașterii italiene Pe când era un copil de zece ani, Pico i-a impresionat deja pe cei din jur cu abilitățile sale oratorice și poetice Reprezentant al unei familii princiare, Mirandola și-a cheltuit toți banii și energia enormă pentru a stăpâni cunoștințele Pe lângă majoritatea limbilor europene, a studiat greacă, ebraică, caldeană și arabă Inchizitorii spanioli care l-au persecutat pe Pico au susținut că "o astfel de mare profunzime de cunoaștere la o vârstă atât de fragedă nu se poate realiza decât printr-un pact cu diavolul" În , Pico de la Mirandola a publicat la Roma "Conclusiones philosophicae, cabalisticae et theologicae", în care

a înaintat de teze "de opte res cibile" ("despre tot ceea ce este cunoscut"), oferindu-se să le apere înaintea congresului oameni de știință din întreaga lume, care Biblioteca "Rune și credință" UMANISM ȘI REFORMĂ plănuia să se organizeze pe cheltuiala lui Cu toate acestea, Pala a interzis dezbaterea, precum și majoritatea tezelor Din , locuind lângă Florența, Pico a luat parte la activitățile Academiei Principala sa lucrare filosofică "De concordia Platonis et Aristóteles" ("Despre acordul lui Platon și Aristotel") a rămas neterminată Pico a căutat să combine creștinismul, filozofia greacă, lucrările de înțelepciune secretă ("ermetică") și iudaismul într-o singură învățătură Neoplatonismul și magia au fost combinate în mod bizar în învățăturile sale cu simbolismul numeric al Cabalei și principiile creștinismului Dar acest amestec avea propriile sale idei călăuzitoare: cunoașterea naturii și afirmarea unei personalități umane libere În cele din urmă, toate firele au convergit către filosofia naturală și individualismul umanist "Vom trăi pentru totdeauna", a scris Pico de la Mirandola, "nu în școlile în care oamenii sunt angajați să găsească cuvinte noi, ci în lumea înțelepților, unde se vorbește nu despre mama lui Andromaca și nu despre fiii lui Niobe, ci despre esenţa lucrurilor divine şi umane Cine aprofundează aceste întrebări va înțelege că mintea barbarilor era și în inimă, și nu în limbă Acordând preferință intereselor filozofice naturale în detrimentul unei pasiuni unilaterale pentru filologia și retorică clasică, Pico era înaintea timpului său Mai mult, chiar în filosofia sa naturală, în spatele cojii magico-simbolice, se ascundeau o serie de gânduri sonore și valoroase În lucrarea sa controversată împotriva astrologiei, Pico neagă orice acțiune supranaturală a constelațiilor Totul se întâmplă conform forțelor și principiilor naturale, iar viitorul vine firesc, izvorât din legătura dintre cauze și efecte Caracterul omului și soarta lui sunt determinate nu de influențe speciale ale corpurilor cerești, ci de necesitatea naturală, exprimată în legăturile lucrurilor naturale Singurele forțe reale din cer și constelații sunt mișcarea, lumina și căldura În discursul său "De hominis dignitate" ("Despre demnitatea omului"), pregătit pentru dezbaterea eșuată, Pico cântă un imn unui om liber care își forjează propriul destin Omul este un microcosmos care combină toate cele trei părți ale cosmosului: lumea pământească, lumea cerească și cea divină - superstelară "Te-am plasat în mijlocul lumii", îi spune creatorul lui Adam, "pentru ca tu să te uiți în jur și să vezi mai ușor tot ce te înconjoară Nu te-am creat ca ființă cerească sau pământească, nici muritoare, nici nemuritoare, doar pentru a te face - din propria ta voință și spre onoarea ta - să devii propriul tău sculptor și creator; poți să cobori la un animal și să te ridici la o ființă asemănătoare unui zeu Fiarele scot din pântecele mamei tot ce ar trebui să aibă, în timp ce spiritele superioare, la început, sau la scurt timp după naștere, sunt ceea ce rămân pentru totdeauna Doar tu singur ai dezvoltare, creștere liberă Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII voi, în tine zace germenul unei vieți variate Omul este "fortunae suae ipse faber", fierarul propriei fericiri Setea nesățioasă de cunoaștere, dorința de cunoaștere și stăpânire a naturii, autoafirmarea personalității umane, împletirea elementelor de noi vederi cu elemente de misticism și magie - acestea sunt trăsăturile caracteristice ale filosofiei lui Pico de la Mirandola Alături de platonism, în epoca descrisă reînvie și alte învățături antice: etica lui Epicur, stoicismul și eclectismul lui Cicero Dar încercarea de a-l întoarce pe Aristotel însuși împotriva scolasticii, de a restabili adevărata învățătură a lui Aristotel și de a trage concluzii radicale

din ea, este deosebit de demnă de remarcat Acest lucru a fost făcut la Universitatea din Padova, care se afla sub patronajul direct al puternicei Veneții Padova a fost fortăreața aristotelismului în forma sa averroistă Averroes, cu "Marele Comentariu" la Aristotel și cu lucrările sale medicale, a domnit suprem la Universitatea din Padova Până la sfârșitul secolului al XV-lea la Padova a înflorit o altă tendință a aristotelismului, așa-zisul alexandrism Alexandriști, adepți ai grecului comentator al secolului al III-lea Alexandru de Afrodisia, se deosebea de averroiști printr-o tendință atee mai consistentă Averoiștii, negând nemurirea individuală a sufletului, au recunoscut spiritul uman unic și impersonal ca nemuritor Alexandriștii, însă, au negat fără rezerve nemurirea sufletului, "inventată de legiuitori pentru a ține poporul în frâu" și au afirmat originea naturală a omului Ficino scria despre asta: "Aproape întregul univers, ocupat de peripatetici, este împărțit în două părți - alexandrinul și averroistul Ceilalți distrug în mod radical credința" și "neagă providența lui Dumnezeu în oameni" Cel mai mare reprezentant al Alexandriștilor a fost Peter Pomponazzi (-), care, sub masca "adevărului dublu", a promovat idei materialist-ateiste În tratatul său De immortalitate animae (Despre nemurirea sufletului,), Pomnonazzi a susținut că toate problemele cele mai importante ar trebui luate în considerare în două planuri diferite - filozofic și religios Din punct de vedere științific și după înțelesul filosofiei aristotelice, nemurirea sufletului nu poate fi dovedită, dar trebuie recunoscută din punct de vedere al credinței Același lucru este valabil și cu întrebările despre liberul arbitru și posibilitatea de a face minuni În același timp, religia este necesară doar pentru "oamenii de rând", iar adevărații "zei ai pământului" sunt filozofii Negând intervenția lui Dumnezeu în cursul naturii și susținând regularitatea naturală, Pomponazzi pune în contrast conceptul de "miracol" cu conceptul de "mister", supranaturalul cu necunoscutul Citat după J Burckhardt, Cultura Italiei în Renaștere, Sankt Petersburg , p - Biblioteca "Runivers" UMANISM ȘI REFORMĂ Noah "Minuni" Pomponazzi explică fantezia emoționată a unei persoane sau înșelăciunea preoților; acțiunea moaștelor se bazează, spune el, pe imaginația credincioșilor și ar fi aceeași dacă ar fi oasele unui câine mort; rugăciunile și invocațiile către sfinți sunt lipsite de sens Virtutea este independentă de credința în nemurire, este mai pură și mai demnă, pentru că nu-i pasă de recompense și pedepse Mulți oameni drepți și nobili nu credeau în nemurire, în timp ce cei răi credeau în ea În argumentația sa, Pomponazzi folosește argumentul ateist "trei înșelatori" popular în Evul Mediu Întreaga lume ar fi înșelată dacă nu ar exista nemurirea sufletului, căci toate religiile afirmă această teză Dar, susține Pomponazzi, dintre cele trei religii majore - Moise, Hristos și Mahomet - cel puțin două trebuie să fie false; Aceasta înseamnă că religia, în orice caz, înșală o mare parte a oamenilor Tendințele antireligioase ale lui Pomionazzi se bazează pe atitudinile sale materialiste Gândirea este întotdeauna legată de organele corpului și este anihilată cu ele Apare din cauza percepțiilor senzoriale ale obiectelor care există în mod obiectiv în spațiu și timp Rațiunea nu cunoaște generalul decât prin intermediul particularului Sinodul Lateran din a condamnat averroismul și alexandrismul, precum și doctrina adevărului dublu Potrivit decretelor consiliului, tot ceea ce contrazice revelația este fals Pomponazzi a fost persecutat și doar pericolul formidabil al mișcării luterane care a apărut la acea vreme a distors atenția bisericilor de la el Cel mai proeminent succesor al lui Pomponazzi a fost filozoful din Padova

Zabarella (-) " Revoluția pieței mondiale de la sfârșitul secolului al XV-lea a distrus predominanța comercială a Italiei de Nord" Transferul rutelor comerciale din Marea Mediterană către ocean și alte evenimente economice majore asociate cu cuceririle turcești din secolul al XV-lea şi mari descoperiri geografice, determinate în secolul al XVI-lea începutul declinului economic al Italiei Aceasta în În cele din urmă, se explică și eșecul tuturor încercărilor de unificare politică a Italiei Cu toate acestea, marea burghezie italiană, care acumulase rezerve uriașe de numerar, a jucat un rol semnificativ pentru o lungă perioadă de timp Declinul a afectat în primul rând artizanii, muncitorii și micii comercianți Oamenii erau sărăciți, iar bogații încă se înecau în lux Secolul al XVI-lea este marcat de o înflorire strălucită în Italia a artei, filosofiei și științei, care a apărut pe baza ascensiunii economice anterioare Cu toate acestea, zilele monopolului Tstalian sunt de domeniul trecutului Luni: ï Marx Engels, Soch , vol XVП, p , nota Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII De la sfârşitul secolului al XV-lea umanismul devine din ce în ce mai răspândit în multe alte țări din Europa de Vest Acest așa-numit "umanism nordic" are o serie de trăsături specifice în comparație cu italianul În primul rând, dezvoltarea sa este strâns legată de soarta mișcării de reformă "Chemarea lui Luther la revoltă împotriva bisericii a provocat două revolte politice, mai întâi de către nobilimea inferioară sub Franz von Sickingen în , iar apoi de Marele Război al Țăranilor din Ambele au fost înăbușite în principal din cauza nehotărârii celor mai interesați partidul, burghezia urbană ," Ca urmare a unei lupte îndelungate, doar "prinții" - suveranii posesiunilor individuale germane - și parțial "patricienii" urbani - cel mai bogat vârf al burgheziei, s-au dovedit a fi un câștigător incontestabil Poziția maselor largi s-a înrăutățit și mai mult Dar, în același timp, cu prețul unor sacrificii enorme, o lovitură crudă a fost dată Bisericii Catolice și, prin urmare, feudalismului în ansamblu Dacă în primii ani ai secolului al XVI-lea Întrucât toată Europa de Vest (fără a număra câteva centre ale "ereziei" cehe - husiții) era catolică, până la sfârșitul aceluiași secol o serie de țări se îndepărtaseră de Roma Statele scandinave și cea mai mare parte a Germaniei au fost de partea luteranismului; Anglia a înființat o biserică specială "anglicană"; Scoția, părți din Elveția și Țările de Jos și părți din Franța și Germania au adoptat învățăturile lui Calvin și Zwingli În Biserica Luterană, clerul nu mai era subordonat papei, ci direct suveranilor laici Monahismul și celibatul clerului au fost desființate Ritualurile bisericești au fost simplificate; a distrus o serie de sărbători, posturi și închinare la icoane și moaște; "Sfânta Scriptură" a fost tradusă în limba națională Burghezia a primit o biserică mai ieftină și mai convenabilă, în timp ce principii și-au mărit veniturile în detrimentul proprietății bisericești secularizate și au dobândit slujitori credincioși în persoana pastorilor protestanți Viziunea asupra lumii a lui Luther (-) s-a dezvoltat parțial sub influența nominalismului lui Occam, dar în principal sub influența învățăturilor mistice ale lui Eckart, Toma de Kempis și a Teologiei germane a unui autor necunoscut Baza doctrinei luterane a fost dogma realizării "mântuirii cerești" prin credință personală, și nu prin supunerea față de autoritatea bisericii și diferitele jertfe în favoarea ei Misticismul a avut impact nu numai asupra reformatorului bisericesc burgher Luther, ci și asupra liderului revoluției țărănești-plebee din , Müntzer Totuși, rezultatele acestei influențe au fost diferite în ambele cazuri Marx și cuiele, Opere, vol XVI, partea a II-

a, p Biblioteca "Runivers" UMANISM ȘI REFORMĂ Müntzer este un panteist "Revelația reală și vie, în opinia sa, este rațiunea Credința nu este altceva decât trezirea rațiunii într-o persoană Raiul nu este ceva de altă lume; trebuie căutat în această viață Nu există iad de altă lume și condamnare veșnică Hristos a fost aceeași persoană ca și noi Învățătura sa politică a fost strâns adiacentă acestor concepții religioase revoluționare și a depășit cu mult relațiile sociale și politice imediat existente precum teologia sa Și dacă filosofia religioasă a lui Müntzer se apropia de ateism, atunci programul său politic era foarte aproape de comunism " Până la începutul secolului al XVII-lea lupta pentru reformă " a degenerat într-o ceartă între prinți individuali și puterea imperială centrală și a avut drept consecință că Germania a fost eliminată de pe lista națiunilor active politic ale Europei timp de de ani" Învățătura mistică a lui Jacob Boehme (-) datează din această perioadă și a câștigat popularitate și răspândire considerabilă Acest lucru a fost facilitat de faptul că Boehme a scris nu în latină, ci în germană În copilărie, păstor, mai târziu cizmar, Boehme a creat o filozofie care a dezvoltat teologia protestantă într-un spirit mistico-teosofic În învățăturile haotice ale lui Boehme, fanteziile curioase, combinând halucinațiile autorului cu pozițiile din Biblie, Cabala, astrologia și alchimia, sunt presărate cu gânduri dialectice curioase Potrivit lui Boehme, Dumnezeu este esența, începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor Crearea lumii de către Dumnezeu este doar dezvăluirea ei de sine Concluzia finală a lui Boehme: o persoană, care a abandonat viața reală, pământească și activitatea personală, trebuie să se dizolve în abisul ființei divine atotcuprinzătoare Tendința panteistă a lui Boehme a fost unul dintre motivele pentru a-l acuza de erezie Dar și mai periculoasă pentru biserică a fost afirmația lui Boehme că Dumnezeu este principiul nu numai al binelui, ci și al răului ca un fel de forță activă În ciocnirea luminii și întunericului a început procesul de "autodistingere" a lui Dumnezeu, sau, cu alte cuvinte, dezvoltarea lumii În același timp, natura materială este secundară, reflectând pe deplin lumea eternă, spirituală "Triunitatea" lui Dumnezeu îi servește lui Boehme ca simbol al unui ritm tripartit de dezvoltare, care merge de la pozitiv la negativ la reconciliere într-unul Baza tuturor lucrurilor este da și nu, bine și rău, lumină și întuneric Fără otravă nu există leac, fără răutate nu există virtute, fără repulsie nu există mișcare, fără conflict și suferință nu ar exista activitate și nici cunoaștere - £ JL M "T Marx și Engels, Soch , vol VSh, p Tam ase, vol XVI, partea a II-a, p Prima lucrare a lui Boehme publicată în "Aurora, sau zori în ascensiune", M , ed Musaget Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Al doilea, alături de luteranism, cel mai puternic curent al protestantismului a fost calvinismul Jean Calvin (-), teolog și jurist francez, și-a petrecut cea mai mare parte a vieții la Geneva, Elveția "Dogma lui a îndeplinit cerințele celei mai îndrăznețe părți a burgheziei de atunci" Crescut pe filozofia stoicilor, care au publicat și comentat pe Seneca, Calvin a pus predestinația la baza învățăturii sale Înainte de nașterea unei persoane, Dumnezeu predetermina în mod irevocabil cine va fi "mântuit" și cine va "pieri" Catolicismul, prins neprevăzut de valul protestantismului, a oferit relativ puțină rezistență până în anii Dar încă din anii ai secolului al XVI-lea începe consolidarea forțelor catolice și trecerea la o contraofensivă aprigă Punctele principale ale acestei "contrareforme" au fost: Conciliul de la Trent, care a consolidat dogma catolică, înființarea Inchiziției în Italia, introducerea celei mai severe

cenzurii și indexul cărților interzise și întemeierea iezuitului Ordin al -lea secol și o mare parte a secolului al XVII-lea trec sub semnul luptei neîncetate acerbe a mișcărilor religioase, acoperind schimbări sociale profunde Este destul de firesc ca filozofia să fie atrasă în vâltoarea acestor lupte Umanismul, pe de o parte, precede Reformei și îi deschide calea; pe de altă parte, lupta religioasă s-a reflectat în natura umanismului și soarta lui Însuși faptul revoltei deschise a protestanților împotriva autorității Bisericii Catolice a fost de mare însemnătate Umanismul italian a pătruns în alte țări în diverse moduri Nu mai puțin importante decât universitățile italiene, care au atras tineri din toată Europa, au fost campaniile italiene ale regilor francezi și ale împăraților germani Dar dezvoltarea umanismului vest-european se explică nu atât prin influența italiană, cât prin condițiile istorice locale Ascensiunea orașelor dezvoltarea relațiilor capitaliste, creșterea burgheziei, criza sistemului feudal - toate acestea au creat premisele apariției și răspândirii unei noi culturi În același timp, în umanismul vest-european protestul împotriva ideologiei feudale a sunat mai ascuțit și mai deschis* decât în italiană Cea mai mare "lumină a cunoașterii" a acestei perioade a fost Desiderius Erasmus (-), supranumit Rotterdam după locul său natal Este imposibil să datați activitățile Erasmus într-o anumită țară A scris în latină și s-a mutat constant din loc în loc A trăit în Olanda și ținuturile germane, în Anglia și Franța, în Italia și Elveția Erasmus a fost un elev al lui Lorenzo Valla și un prieten al umanistului englez Thomas More î Marx și Engels, Soch , vol XVI, partea a II-a, p Biblioteca "Rune și credință" UMANISM ȘI REFORMĂ Popularitatea lui Erasmus din Rotterdam și influența sa publică au fost excepționale Potrivit unui contemporan, "din Anglia până în Italia, din Polonia până în Ungaria, gloria lui a tunat" Oameni de știință și scriitori celebri, suverani și papi au considerat că este o onoare să fie în corespondență cu "oracolul Europei" Erasmus a știut să se adapteze cu dibăcie circumstanțelor și să facă compromisuri Engels îl numește un filistean prudent care nu vrea să-și ardă degetele Principala specialitate a lui Erasmus a fost filologia: studiul limbilor antice, examinarea critică și interpretarea monumentelor literaturii antice și ale Bibliei Tendința raționalist-critică a lui Erasmus a avut, fără îndoială, o semnificație progresivă Înclinându-se în fața antichității, Erasmus a atacat în același timp cu cruzime viciile societății feudale, morala ei înșelătoare și dominația scolasticii El a afirmat independența omului și a științei spre deosebire de asuprirea bisericii și a dogmelor ei De cea mai mare importanță istorică sunt satirele lui Erasmus: "Colloquia i amiliaria" ("Conversații obișnuite") și în special geniala "Moriae encomium, sive Stultitiae Laus" ("Elogiul prostiei") Publicată la Paris în , această lucrare a trecut prin peste de ediții în majoritatea limbilor europene în timpul vieții autorului În celebra sa satiră, Erasmus ridiculizează cu inteligență și răutate "tărâmul prostiei", "mlaștina ciumei", locuită de clerici vicioși și ignoranți, călugări ipocriți lacomi, curteni aroganți, "pe care nu există nimeni mai corupt, mai rău și mai nerușinat " Cu ajutorul binevoitor al "reginei prostiei", nimeni nu trăiește la fel de liber în lume ca papii Romei, care, "și-au cumpărat locul", îl apără cu sabie, otravă și tot felul de înșelăciuni Ridiculându-i pe filozofii scolastici, Erasmus scrie: "Necunoscând nimic în realitate, ei totuși își imaginează că sunt toți Între timp, ei nici măcar nu sunt capabili să se recunoască și adesea nu observă din cauza miopiei corporale sau din cauza distragerii gropilor și pietrelor de sub picioare Acest lucru, însă, nu îi

împiedică să predice că ei contemplă idei, universale, forme separate de lucruri, materie primară, esențe, sine și altele asemenea, într-un asemenea grad de subtilitate încât, cred, Linei însuși nu ar putea observă-le Printre ei se numără și cei care prevestesc viitorul după cursul stelelor, promit miracole imposibile chiar și în magie și găsesc din fericire oameni care cred în toate acestea Cât despre teologi, poate fi mai bine ar fi să-i ocolesc aici în tăcere, să nu ating această mlaștină împuțită, să nu ating această plantă otrăvitoare Uite, mă vor ataca cu o sută de lor Vezi Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII concluzii și declară-mă eretic La urma urmei, ei sunt obișnuiți să sperie cu aceste tunete pe oricine nu-i iubesc O serie de momente din activitatea umanistă a lui Erasmus, în special critica textelor biblice și satira asupra clerului, l-au apropiat de protestantism Cu toate acestea, Erasmus nu a îndrăznit să treacă de partea lui Luther și a negat în orice mod posibil participarea acestuia la "răzvrătirea" împotriva curiei romane El credea că, prin răspândirea educației și cu ajutorul suveranilor luminați, era posibilă eradicarea pașnică și fără durere a tuturor neajunsurilor societății Cel mai vechi umanist german a fost contemporanul senior al lui Erasmus Petau (-) Filosofia lui s-a format sub influența lui Pico de la Mirandola În "De arte cabbalistica" ("Despre arta cabalistică",), Reuchlin dezvoltă ideile misticismului pitagorico-cabalistic și simbolismului numeric Din condeiul aderenților lui Reuchlin a ieșit în - remarcabila satira "Epistolae obscurorum vîrorum" ("Scrisori ale oamenilor întunecați"), care conținea o batjocură mortală a scolasticii și călugărilor "Scrisorile" parodiază verbiajul școlar cu atâta pricepere, încât filozofii școlii le-au luat în serios multă vreme Așa este, de exemplu, disputa remarcabilă dintre "cel mai subtil cunoscător al lui Duns Scotus, maestrul Varm-semmel" și "un om cu minte subtilă, maestrul Andrey Delig" pe tema: "Ce ar trebui să se numească o persoană capabilă a obținerii unei diplome de master în teologie: "magister nostrandus" sau "noster magistrandus", este o dispută fără sens, "susținută" de tot felul de "diferențe" și "definiții", subtilități silogistice, referiri la Biblie, la autoritatea autori antici etc De la apariția acestei lucrări, numele "oameni întunecați", sau "obscurant", a devenit un nume de uz casnic pentru toți obscurantiştii - dușmani ai iluminismului Principalii autori ai acestei satire fără nume au fost umanistul de la Erfurt Mole Rubian și talentatul tânăr scriitor Ulrich von Hutten (-) Hutten era un cavaler dintr-o familie săracă, un rătăcitor neliniştit Într-o serie de pamflete și poezii, Hutten acționează ca un apărător al intereselor cavalerismului ruinat și un dușman al arbitrarului princiar, ca un predicator al unificării Germaniei sub stăpânirea împăratului Hutten atacă cu mare forță în Vadicusul său, sau Trinitatea Romană, viciile și abuzurile curiei papale și ale Bisericii Catolice în ansamblu Pregătind succesul reformei cu astfel de lucrări, Hutten nu a înțeles imediat semnificația acesteia La început, a salutat discursul lui Luther doar ca pe o "ceartă a călugărilor": "devorați (unii pe alții), da Erasmus din Rotterdam^ Lauda prostiei, Goslitizdat, Ô , p - Biblioteca "Runivere" UMANISM ȘI REFORMĂ vei fi devorat" În viitor, Hutten devine un campion zelos al mișcării protestante Dar nu era interesat de partea religioasă, ci de latura socio-politică a problemei și de profundul ferment ideologic care a cuprins Germania "Mințile sunt trează! Viața a devenit o plăcere!" exclamă Hutten Între filosofia luteranismului și filosofia umanismului au existat la început multe puncte de contact

Luther, crescut într-o atmosferă de opoziție față de peripatetism, l-a numit pe Aristotel "fortăreața fără Dumnezeu a papiștilor" "Cred", a scris el, "că este imposibil să reformăm Biserica, dacă nu eliminăm teologia scolastică, filozofia, logica, așa cum sunt acum, și nu stabilim altele" Melanchthon (-), "prototipul unui cărturar filistin și pitoresc de fotoliu", a contribuit în mare măsură la transformarea luteranismului rebel într-un sistem dogmatic mort care a avut loc în curând O reacție neoscolastică este asociată cu numele său "Nu ne putem lipsi de Aristotel", spune Melanchthon O mare confuzie de doctrine va urma dacă Aristotel este neglijat " Peripatetismul, care nu se deosebea decât puțin de învățătura scolastică ortodoxă, a domnit multă vreme în școlile din Germania Avangarda contrareformei militante, Ordinul Iezuiților, pornește și ea pe calea întăririi scolasticii Din mijlocul lor iese spaniolii Suarets (-), care au revizuit și adaptat sistemul scolastic al lui Toma d'Aquino la nevoile noii ere La sfârșitul secolului al XV-lea, concomitent cu deplasarea definitivă a maurilor, Spania a fost transformată într-un singur stat Prima, alături de Portugalia, folosind marile descoperiri geografice și dobândind colonii de peste mări, Spania își crește rapid puterea economică și politică Datorită eliminării "libertăților" feudale, absolutismul spaniol este din ce în ce mai puternic Cel mai puternic al lui sprijinul este Biserica Catolică, în special "Sancta officium" - "Sfânta Inchiziție" Ascensiunea nu durează mult: până la sfârșitul secolului al XVI-lea Puterea mondială a Spaniei începe să se clatine În condițiile unei terorii nestăpânite bisericești, când " șuvoaie de aur se revărsau în jur, săbiile răsunau, iar strălucirea focurilor Inchiziției ardea de rău augur " , o strălucită falangă de gânditori ai unui nou curent avansat în Spania Primul dintre aceștia ar trebui să fie numit savantul și profesorul versatil Ludovic Vives (-) Rupând cu tradiția școlară, a luptat cu succes toată viața împotriva formalismului mort și a trucurilor logice inutile Vives a încercat să-și conecteze "dialectica" (logica) cu viața, transformând-o într-un instrument pentru obținerea de rezultate tangibile El a conturat căile metodologice pentru ars inveniendi (arta invenției) Marx a Enevles, Opere, vol X, p , * Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV II Scopul metafizicii, conform principalelor lucrări ale lui Vives - "De vita et anima" ("Despre viață și suflet",) și "De disciplinis" ("Despre științe",), este un studiu profund al naturii fenomene, legătura și interdependența lor Natura există de la sine, independent de suflet Cunoașterea acesteia nu poate fi bazată pe tradiție sau pe speculații fără temei Trebuie să "interoghezi natura însăși", să urmezi calea "cercetării directe prin experiență și experiment" Ideea sensului experienței, prin care se obțin, se verifică și se corectează speculațiile, trece ca un fir roșu prin toate lucrările gânditorului spaniol În lucrarea sa "De anima" Vives oferă rațiunea unei noi psihologii empirice Pentru a cunoaște sufletul, trebuie să-i observăm și să-i studiezi manifestările și proprietățile, și nu aprofundați în raționamentul metafizic despre substanța lui Ideile se bazează pe impresii legate între ele prin asociații Multe observații subtile și adecvate sunt împrăștiate în secțiunea despre afecte Vives nu era un materialist Alături de pozițiile materialiste, Dumnezeu, substanța spirituală, sufletul incorporal și nemuritor, ideile înnăscute apar în învățăturile lui Vives Dar este caracteristic faptul că prezentarea de către Vives a problemelor de acest ordin este realizată într-un plan pur abstract și pur retoric, cu totul diferit de latura materialistă a învățăturii sale De mare importanță au fost lucrările pedagogice ale umanistului spaniol

Ridiculând învățământul școlar ("Sapiens",), Vives dezvoltă un program de educație liberală: lucru la latină antică autentică, citirea clasicilor, studierea istoriei etc Vives insistă asupra participării statului la educație și asupra extinderii educației femeilor Poziții apropiate ideologic de Vives au fost deținute de un alt reprezentant proeminent al umanismului spaniol, Juan Huarte (c -) O popularitate considerabilă s-a bucurat de "Studiul minții", care a oferit o clasificare a tipurilor de rațiune umană și a afirmat în legătură cu aceasta relativitatea adevărului pentru diferiți oameni Huarte a atacat aspru prostia și inutilitatea scolasticilor - "eunuci în știință", în timp ce, referitor la misticii germani, a scris că mintea lor, "debordată de umezeală, este ca mintea unui bețiv, în urma căruia nu pot dobândi cunoștințe sau să recunoască natura lucrurilor" Natura este adevăratul obiect al filosofiei Este necesar să se contemple în mod obiectiv "obiectele naturale" existente cu ajutorul simțurilor Din "greșeli și păreri false, cele cinci simțuri sunt libere, căci ochii nu fac culori, limba nu gustă, iar atingerea nu face calități palpabile; toate acestea sunt făcute și compuse de natură înainte ca fiecare simț să-și cunoască obiectul În ciuda prudenței declarațiilor sale despre religie, Huarte a trebuit să experimenteze persecuția din partea Inchiziției Biblioteca "Runivers" UMANISM ȘI REFORMĂ Apariția umanismului francez a fost facilitată de campaniile italiene ale regilor francezi, care au continuat intermitent din până în Nu numai bunuri de lux, artă și știință au fost exportate din Italia, ci și creatorii lor înșiși - meșteri, artiști și oameni de știință Ascensiunea economică și politică a Franței sub Francisc I (-), depășirea descentralizării feudale, lupta împotriva curiei romane pentru independența bisericii franceze - toate acestea au creat terenul pentru răspândirea unei noi culturi Unul dintre primii și cei mai mari reprezentanți ai săi a fost François Rabelais (-) Aruncându-și sutana monahală și evadând din mănăstirea franciscană, unde aproape a fost îngropat de viu pentru studii științifice, Rabelais a devenit profesor de medicină și anatomie la Montpellier Cunoscător de literatură și filologie antică, medic, zoolog, botanist și geograf, Rabelais mută centrul de greutate al educației de la științele umaniste la științele naturii Trăind într-o eră de lupte religioase acerbe, Rabelais era la fel de departe de catolicism și calvinism; iar Sorbona şi Geneva l-au blestemat Libertatea cercetării științifice și critica științifică au fost sloganurile lui, râsul era cea mai ascuțită armă a lui În remarcabilul său roman satiric și filozofic Gargantua și Pantagruel, Rabelais a biciuit absurditățile și viciile societății feudale cu o batjocură caustică Cu o amărăciune deosebită, el îi atacă pe bisericești, călugări și scolastici - sugrumatorii gândirii libere și predicatorii moralității ipocrite Idealul lui Rabelais este o comunitate umanistă a utopicei mănăstiri Thelema, a cărei întreaga carte a fost redusă la o singură regulă: "Fă ce vrei" "Toți (locuitorii Thelemei - Ed) au fost convertiți atât de subtil, încât nu era nimeni dintre ei care să nu știe să citească, să scrie, să cânte, să cânte la instrumente muzicale, să vorbească cinci sau șase limbi și să scrie în fiecare limbaj atât în versuri cât și în vorbirea obișnuită "De obicei, călugării fac trei jurăminte - castitate, sărăcie și ascultare", în timp ce în mănăstirea Thelema, "toată lumea poate fi căsătorită legal, poate fi bogat și poate trăi în libertate" Tânăr contemporan al lui Rabelais, remarcabilul gânditor francez Pierre de la Ramay (Ramus) (-) acționează ca inițiatorul unei revizuiri și reforme sistematice a logicii aristotelice Cu mare dificultate, îndurând greutăți grele,

Rame, fiul unui tâmplar, a obținut studii superioare, dar nu a urmat drumul bătut al succesului academic Deja în teza de master ( ), el prezintă teza: "Tot ce se spune François Rabelais, Gargantua și Pantagruel, Goslitizdat, , p Ibid , p Biblioteca "Runiverse" • FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Aristotel, fals " Logica lui Aristotel nu numai că nu corespunde "spiritului uman natural", dar îl și întunecă cu trucuri inutile "Am încercat să găsesc", scrie Ramais, "la care să pot aplica ulterior cunoștințele logice pe care le-am dobândit cu un asemenea efort", dar nu am găsit nimic Ele nu fac o persoană "nici mai învățată", "nici mai înțeleaptă", "nici mai pricepută" Rezultatul discursurilor lui Ramet împotriva scolasticii și a lui Aristotel a fost îndepărtarea lui de la predare și arderea cărților sale Convertirea lui Rame la calvinism ( ) a intensificat și mai mult persecuția Acest filozof remarcabil a murit în timpul nopții sângeroase a Sfântului Bartolomeu din pumnalele unor asasini special trimiși Cea mai fructuoasă idee a lui Ramet a fost aceea de a afirma valoarea metodei ca trăsătură distinctivă a cunoașterii științifice Logica, potrivit lui Ramet, trebuie să fundamenteze metodologia tuturor disciplinelor științifice Este extrem de caracteristic faptul că această sarcină a fost asociată cu recunoașterea rolului special al educației matematice și cu încercările de a reforma matematica însăși Eliberată de tradițiile antichității și de autoritatea lui Aristotel, mintea este cea mai înaltă instanță a cunoașterii În acest sens, calea spre dezvoltarea metodei în sine trece prin analiza spiritului uman și a "înțelepciunii naturale" a acestuia Rame este mult mai puternic în partea distructivă, critică decât în partea pozitivă, mai puternic în stabilirea obiectivelor decât în rezolvarea lor Propria sa logică, încadrată în Institutiones dialecticae ( ), nu este foarte originală Combină logica ușor modificată a lui Aristotel cu retorica lui Ciceron Cu toate acestea, o serie de propoziții înaintate de Ramais și însuși planul de aranjare a materialului (I - concept și definiție, II - judecată, inferență și metodă) au avut o influență semnificativă asupra dezvoltării ulterioare a logicii În ciuda interdicțiilor și persecuțiilor, logica lui Rameh a fost folosită pe scară largă la acea vreme în universitățile europene Filosofii primei perioade a Renașterii, distrugând vechiul și construind o nouă viziune asupra lumii, încearcă să se ascundă în spatele autorității lui Aristotel Este caracteristic faptul că până și Rame, în scrierile sale ulterioare, declară că el, Rame, este "singurul Peripatetic adevărat" Această stare de fapt, inevitabilă în etapa pregătitoare, se transformă ulterior într-o frână a dezvoltării ulterioare De aici și dezamăgirea în "înțelepciunea anticilor" - un fel de scepticism Totuși, această direcție nu a scăpat de soarta comună: ea însăși a trecut sub semnul unei reveniri la scepticismul antic Cei mai importanți reprezentanți ai scepticismului renascentist sunt francezii Montaigne și Charron Michel de Montand (-), ai cărui strămoși erau burghezi bogați care au primit nobilimea, și-a trăit cea mai mare parte a vieții în castelul său din sudul Franței Ocupând o poziție publică proeminentă, Montaigne s-a convins curând de inutilitatea activităților sale și a preferat viața de pustnic epicurean, Biblioteca "Rune și credință" UMANISM ȘI REFORMĂ folosind senin bunurile disponibile ale vieții și cufundați în observații, reflecții și cărți, Montaigne nu a scris tratate filozofice sistematice Celebrul său "Essais" ("Experimente",) este o colecție de articole și note pe o mare varietate de subiecte Miezul care îi unește este personalitatea autorului însuși "Eu însumi sunt subiectul cărții mele", declară Montaigne Prezentarea se apropie în forma sa de o

conversație plină de viață, plină de spirit și relaxată Cititorul Eseurilor respiră nu atmosfera înfundată a unei chilii monahale, ci aerul proaspăt al vieții adevărate Este extrem de caracteristic faptul că Essais-urile nu sunt scrise în latină, ci în franceză vie, colocvială Montaigne îl atacă cu înverșunare pe "regele dogmaticilor și scolasticii" Aristotel, și împreună cu el, împreună cu toată filosofia veche "Nu se poate exprima o singură absurditate care să nu fi fost deja exprimată de vreun filosof Filosofia este doar poezie sofistică" Rezultatul învățăturilor filozofice contradictorii despre natură și om este, după Montaigne, un sediment tulbure de "prostii și nebunie fantastică" Dar rădăcina răului nu se află în singurele greșeli ale filosofilor individuali, ci este mult mai profundă Nimic nu este sigur pentru cunoașterea umană slabă și neputincioasă - Que sais-je? ("Ce știu eu?" exclamă Montaigne Sentimentele - principala sursă a cunoștințelor noastre - sunt înșelătoare și nesigure Mintea umană este slabă și oarbă Toate adevărurile, aspirațiile și gusturile sunt relative și au valoare inegală în ochii diferiților oameni Scepticul antic are dreptate când spunea: "A filozofa înseamnă a te îndoi" Numai îndoiala ne salvează de prejudecăți Cu toate acestea, scepticismul lui Montaigne este fundamental diferit de agnosticismul și scepticismul reacționar al filosofilor burghezi de mai târziu Tot patosul său vizează lupta împotriva autorităților false, a dogmatismului mort și a complezenței gândirii Scepticismul lui Montaigne subminează fundamentele tradițiilor și instituțiilor feudale, eliberează calea gândirii critice libere și se pregătește pentru triumful ideilor noii ere Acest lucru este deosebit de caracteristic atitudinii sale față de teologie Teologia, scria Montaigne, nu este de folos nimănui, pentru că este o "știință falsă" care încearcă să fundamenteze cu rațiune ceea ce îi este inaccesibil Dumnezeu este "nerezonabil" și este la fel de imposibil să-i dovedești existența, precum este să-i cunoști natura Scepticismul lui Montaigne corodează dogmele religioase El privează ideea lui Dumnezeu de orice certitudine Dumnezeu este un principiu impersonal care acceptă închinarea sub orice formă "Toți zeii pe care omul, conform invențiilor sale, a vrut să-i dea o formă, sunt răuvoitori, plini de iluzii și lipsă de Dumnezeu Este inexprimabil de absurd să ne închinăm ca noi Traducere incompletă în rusă: M de Montaigne, Opyty" trad Glebovoy, Spb Biblioteca "Run and Vere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII ființe, bolnăvicioase și muritoare" Învățătura Bisericii despre nemurirea sufletului este vagă și neclară În orice caz, vorbirea despre recompense și pedepse postume nu trebuie luată în serios Filosofii care vorbesc despre ele sunt "batjocori care își adaptează promisiunile la prostia noastră și la gusturile noastre" Miracolele sunt supuse explicațiilor naturale În Franța, epuizată de războaiele religioase, predicarea toleranței religioase de către Montaigne a fost foarte progresivă Montaigne propune cu multă perseverență o filozofie care învață viața Idealul etic al lui Montaigne a fost împrumutat în principal de la stoici și epicurieni, dar modificat semnificativ în spiritul umanismului și individualismului renascentist Calm fără nori, bucurie pașnică a bucuriilor spirituale și fizice naturale - acesta este idealul lui Montaigne Omul trebuie să trăiască conform naturii Neîncrederea lui Montaigne față de abilitățile cognitive ale minții umane este combinată cu admirația pentru "mama natură", "omul natural" și "instinctul său natural" De mare valoare sunt vederile lui Montaigne, care caracterizează locul omului în natură Concepțiile medievale l-au opus pe om naturii și l-au considerat scopul întregii vieți cosmice În contrast cu aceasta Montaigne afirmă: "Natura

conține toate creațiile ei Noi nu suntem nici mai jos, nici mai sus decât toate celelalte creaturi; totul sub soare, spune înțeleptul, este supus aceleiași legi și același lot Sunt unele diferențe, există o ordine și grade, dar natura este aceeași peste tot Este necesar să-l limităm pe om, să-l aducem în limitele naturii, din care nu trebuie să plece "Cine l-a convins (om - Nd) că această uimitoare boltă a cerului, lumina eternă a acestor lămpi în mișcare strălucind atât de frumos deasupra capului său, teribilele tulburări ale acestei mări nemărginite sunt aranjate și există de atâtea secole exclusiv pentru el comoditățile și nevoile lui? " A În înțelegerea procesului social, Montaigne a îmbinat în mod bizar optimismul, care nu vede conflicte fără speranță în istorie, cu pesimismul unui conservator care crede că este mai bine să lase totul așa cum a fost, pentru că noul este neputincios să ofere îmbunătățiri semnificative Orice fel de ruptură a dezgustat idealul vital al păcii senine Este ușor de observat că acest ideal reflecta starea de spirit a acelor cercuri sociale din Franța care visau mai ales la "pace civilă și ecleziastică" Montaigne a lăsat o amprentă strălucitoare asupra istoriei pedagogiei În educație și formare, el a recomandat să fie în concordanță cu înclinațiile și caracteristicile naturale ale unei persoane, să nu aglomereze memoria Montaigne, Essais, Paris , r și " Tam otee, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURII memorarea mecanică a materialului, ci să aibă grijă de dezvoltarea psihică generală a elevului, pentru care orele nu trebuie să fie o povară, ci o plăcere Adeptul și prietenul lui Montaigne, Pierre Charron (-), în lucrarea sa De la Sagesse (Despre înțelepciune,), a oferit o expunere mai sistematică a gândurilor filozofice din Experimentele lui Montaigne Cu toate acestea, sub condeiul Canonului Sharron, prospețimea și claritatea gândurilor lui Montaigne au fost considerabil estompate și tocite Este necesar să evidențiem două prevederi principale ale lui Sharron: în primul rând, rolul decisiv al cunoașterii de sine și, în al doilea rând, originea naturală, naturală, a moralității Pentru el morala precede religia și o fundamentează Montaigne și Charron marchează un punct de cotitură în filosofia Renașterii Încercările de restabilire a antichității au ajuns în impas Studiile filologice au început să degenereze în retorică goală Principalul curent al umanismului a mers pe un nou canal S-au auzit din ce în ce mai multe voci care ceru emanciparea de autoritățile și dogmele antice și făceau apel la abilitățile naturale și drepturile omului Capitolul II FILOZOFIA NATURII În secolul al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea pe baza unor descoperiri majore din științele naturii, sa cristalizat o nouă filozofie particulară a naturii Filosofia naturală italiană a fost precursorul imediat al științelor naturale moderne și al materialismului • " Odată cu înflorirea burgheziei, a urmat pas cu pas și creșterea gigantică a științei Interes reînnoit pentru astronomie, mecanică, fizică, anatomie, fiziologie Pentru dezvoltarea industriei sale, burghezia avea nevoie de o știință care să investigheze proprietățile corpurilor fizice și formele de manifestare a forțelor naturii Până atunci, știința era un slujitor umil al bisericii și nu avea voie să depășească limitele stabilite de credință: pe scurt, era orice altceva decât știință Acum știința s-a revoltat împotriva bisericii; burghezia avea nevoie de știință și a luat parte la această răscoală "Dacă, după noaptea întunecată a Evului Mediu, științele renasc brusc cu o forță neașteptată, începând să se dezvolte cu o viteză minunată, atunci din nou datorăm această minune producției" În primul rând, dezvoltarea industriei a adus spre observare o masă uriașă de mecanică (țesut,

ceasornicarie, frezare) Marx și Engels, Opere, vol XVI, partea a II-a, p * Tam Yase, vol XIV, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII afaceri), chimice (vopsire, metalurgie, alcool) și fizice (ochelari) De asemenea, a făcut posibilă crearea de noi instrumente În al doilea rând, pe baza dezvoltării economice, s-a stabilit relația dintre țările din Europa Occidentală și Centrală, "deși Italia, datorită civilizației sale străvechi, continuă să fie în frunte" În al treilea rând, descoperirile geografice, făcute în cele din urmă sub influența dezvoltării producției, au furnizat material vast din domeniile meteorologiei, zoologiei, botanicii și fiziologiei umane În al patrulea rând, a existat o tipografie "Până acum, ei s-au lăudat doar că producția este datoare științei, dar știința este îndatorată infinit mai mult producției" x Modul de creare a științelor naturii a fost dificil și contradictoriu Într-o serie de domenii, a fost necesar să începem aproape de la început și, în același timp, să depășim povara tradițiilor și acrețiilor pseudoștiințifice dărăpănate A fost necesar să se acumuleze grămezi de material empiric și, în același timp, să creeze o metodă de sistematizare și transformare a acestuia într-o teorie științifică Lupta acerbă dintre nou și vechi în domeniul științific și filozofic a fost o formă particulară de luptă de clasă Aici forţele progresului social s-au ciocnit cu forţele reacţionare ale feudalismului în decadenţă Lupta împotriva barbariei medievale a dat naștere martirilor ei, care au plătit cu viața sau libertatea pentru promovarea ideilor noi Nu mai puțin dificil, sinuos și contradictoriu a fost modalitatea de a crea o nouă filozofie materialistă Multă vreme în filosofia naturii, începuturile științei s-au împletit cu cele mai fantastice idei despre natură, cu astrologia, magia și misticismul Cel mai mare predecesor al strălucitoarei galaxii a filozofilor naturii italieni a fost Nicolae de Cusa (-) Părerile acestui gânditor deosebit, care s-a aflat la trecerea a două ere, sunt duale și contradictorii Un lider bisericesc proeminent, cardinal și teolog, mistic și neoplatonist, care a discutat despre natura îngerilor și a omului-Dumnezeu, Nicolae din Cușa, în același timp, a lucrat din greu și fructuos la problemele matematicii și științelor naturii, cu mult înaintea erei sale Fiul pescarului Krebs, Nikolai s-a născut în satul Kuza, pe Moselle A primit o bună educație la Universitatea din Padova unde a studiat dreptul, greacă, matematică și astronomie Ulterior, Nicolae de Cusa a stăpânit și arabă și ebraică Făcând o carieră bisericească strălucitoare, nu a rupt legăturile cu cercurile umaniste În mod caracteristic, în activitățile sale bisericești, Kuzansky a acționat ca un apărător al toleranței religioase și un dezvăluitor al viciilor clerului Concepțiile filozofice ale lui Nicolae din Cusa au evoluat sub influența diferitelor tendințe filozofice: neoplatoni- Marx și Engels, Soch , vol XIV, p , nota Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA NATURII domeniul de aplicare al misticismului și atomismului antic, nominalismul lui Occam și Cabala Cele mai importante lucrări filozofice ale lui Coueansky: "De docta ignorantia" ("Despre ignoranța învățată",), trilogia "Idiota" ("Simplu",) și "De venatione sapientiae" ("Despre realizarea înțelepciunii",) În aceste lucrări, Kuzansky, ca și alți umaniști, a contestat energic autoritatea lui Aristotel Filosofia lui Nicolae din Cusa este o formă de panteism mascată și nu în întregime consistentă "Ființa absolută nu poate fi altceva decât maximul absolut " Acest "maxim absolut", unicul și singurul, infinit și atotcuprinzător, este Dumnezeu Dar "maximum" coincide cu "minim", "în totalitate" "Dumnezeu este în toate lucrurile, așa cum toate sunt în El" Universul este un zeu care se schimbă senzual

Ceea ce în natură este relativ și nedezvoltat, în Dumnezeu este absolut și complet Cunoașterea zeului-univers trece prin patru etape:) percepția senzorială,) rațiunea, separarea contrariilor,) rațiunea, comparându-le și, în final,) intuiția, contemplând direct coincidența contrariilor (cointsi-dentia oppositorum) în unitatea infinită a "maximului" Atingerea acestei unități, de neînțeles și inaccesibil cunoașterii obișnuite, în care infinitul și finitul, maximul și minimul, subiectul și obiectul se contopesc, este produsul "ignoranței științifice" Dar plasând "ignoranța" intuitivă deasupra cunoașterii raționale, Kuzansky acordă în același timp o atenție considerabilă experienței senzoriale Fiind nominalist, el neagă existența universalurilor în afara lucrurilor și afirmă existența reală a singularului și a individului Fără sensibilitate, care percepe individul, nu există niveluri superioare de cunoaștere Pe de altă parte, conștiința este prezentă în senzații, iar intelectul în rațiune Etapele cunoașterii nu-i elimină unitatea, la fel cum "ignoranța" nu înseamnă scepticism "De docta ignoranti a", înțelegerea cunoașterii ca proces, cheamă să nu ne oprim aici, ci să mergem mai departe și mai adânc pe calea stăpânirii secretelor universului În cele mai curioase dialoguri ale sale "Idiota" Nikolai Kuzansky scoate în evidență "simpletonul", un om din popor care predă adevărata înțelepciune a "oamenilor de știință al breslei" - filozoful și retorul În dialogul "Despre experimentele statice" rolul principal este atribuit mecanicilor, care oferă material și impuls pentru activitatea filosofului și conturează o serie de experimente fizice și tehnice interesante Apelul la cunoașterea experimentală și afirmarea marii semnificații a științei și tehnologiei experimentale sunt combinate la Nicolae de Cusa cu teologia și intuiția mistică, așa cum aceasta din urmă este împletită cu o serie de propoziții dialectice Pentru Nicholas of Cusa, matematica este unul dintre cele mai importante și decisive momente în procesul de cunoaștere "Nu avem nimic sigur în știința noastră", scrie el, "cu excepția matematicii noastre Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII ticuri " Toate judecățile semnificative ale "marilor bărbați se bazează pe asemănarea matematică Nimic nu poate fi creat fără un număr" Cea mai remarcabilă ramură a filozofiei lui Cusa este doctrina "coincidenței contrariilor" În această secțiune a învățăturilor lui Nicolae din Cusa apar clar elemente de dialectică Coincidentia oppositorum este justificată și ilustrată de Cușă prin matematică Un cerc cu o rază infinită se transformă într-o linie dreaptă, un triunghi infinit de mare este redus la o singură linie etc Cu toate acestea, Nicolae din Cusa este inconsecvent și în această chestiune Semnele matematice pentru el sunt doar simboluri vizibile ale lumii invizibile Acestea sunt "modele de lucruri", spune Cusansky în spiritul misticismului pitagoreo-neoplatonic Un loc mare îl ocupă raționamentul său fantastic despre semnificația misterioasă a numărului "zece", care cuprinde relațiile de bază ale lumii, numărul "patru", indicând etapele cunoașterii, numărul "trei", exprimând trinitatea divinitate etc Deosebit de valoroasă în moștenirea lui Cusa este cosmologia sa, anticipându-i într-o oarecare măsură pe Copernic și Giordano Bruno Conform învățăturilor lui Cusa, pământul nu este centrul fix al unei lumi limitate Pământul se rotește pe axa sa, făcând o revoluție completă în timpul zilei Nu îi observăm mișcarea pentru că nu avem niciun punct fix pe pământ pentru comparație Alături de o declarație clară a mișcării zilnice a pământului, ne întâlnim la Cușa cu vagi aluzii la al doilea tip de mișcare a acestuia: gânditorul susține că orice parte a cerului este în mișcare Pământul în

mișcare nu constituie centrul lumii prin simplul fapt că nu există deloc un astfel de centru "Mașina lumii, așadar, își are centrul peste tot și circumferința sa nicăieri Așa cum pământul nu este centrul lumii, tot așa circumferința sa nu este sfera stelelor fixe " Universul este infinit - aceasta este cea mai importantă poziție, deși nu destul de clar exprimată, a cosmologiei lui Nicolae din Cusa Kuzansky neagă diferența fundamentală, caracteristică lui Aristotel și scolasticii, dintre lumea pământească, formată din elemente materiale, și "empireenii" cerești Pământul este unul dintre corpurile cerești, mai mic decât soarele, dar mai mare decât o lupă Ca toate celelalte stele, pământul este înconjurat de elemente materiale mai ușoare și mai rare - apă, aer și foc Potenta elementelor in sine este aprofundata de Cusa prin doctrina atomilor În același timp, el distinge între "discreția minții" abstractă, care permite o divizibilitate infinită, și "diviziunea reală", în urma căreia ajungem la atom, adică "o cantitate care, datorită micii sale, este indivizibil în realitate" Un important astronom și matematician al timpului său, Kuzansky a fost și un geograf remarcabil El a creat prima hartă a Centralei Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA NATURII și Europa de Est El deținea și un plan solid pentru reforma calendarului Primii pași ai filozofiei naturii au fost caracterizați de o pasiune pentru magie Natura a fost prezentată ca o carte misterioasă scrisă într-un limbaj cifrat Cheia acestui cifru a fost căutată în simbolismul numeric, în legătura dintre viața pământească și mișcarea planetelor, în cunoașterea "sufletelor lumii" și a "spiritelor elementare" Dezvăluind puterile miraculoase ale lumii celeilalte, ei sperau să dobândească putere asupra acestei lumi, lumea reală Natura "calitativă" a viziunii medievale asupra lumii, care neglija analiza cantitativă și se baza pe "forme" necognoscibile și "calități ascunse", a favorizat construcțiile magice Dar magia Renașterii a adăpostit în sine germenul mișcării înainte Și-a stabilit ca scop dominația omului asupra naturii prin cunoașterea "forțelor" acesteia Sub coaja prostiei astrologice și alchimice, voluntar sau involuntar, s-au acumulat boabe de cunoștințe adevărate, metode raționale de cercetare și descoperiri reale Unul dintre reprezentanții tipici ai filosofiei naturale timpurii în forma sa magico-mistică a fost Theophrastus Hohenheim, născut în Elveția, cunoscut sub numele de Paracelsus (-) Fiu de medic, absolvent al Universității din Ferrara, Paracelsus a petrecut o viață furtunoasă, plină de adversitate și aventură, rătăcitor Numele omului de știință și vrăjitor, medic și "făcător de minuni" Paracelsus, care a servit drept unul dintre prototipurile doctorului Faust, a fost acoperit de legende Semnificația științifică a activității lui Paracelsus, în ciuda întregii sale fantasticități, este, fără îndoială, mare Realizările sale științifice au fost în trei direcții principale:) în stabilirea însăși naturii și metodei cunoașterii științifice,) în reînnoirea medicinei și) în pregătirea chimiei științifice Paracelsus a fost un oponent hotărât al tradițiilor osificate și al autorităților medievale El se considera antipodul celor pentru care Hipocrate, Galen și Avicenna sunt oracole Paracelsus nu intentioneaza sa repete spatele invatamantului antic, el pune in fruntea invataturii sale ceea ce a fost gasit in timpul unui studiu iscoditor al naturii Paracelsus și-a început cursurile la Universitatea din Basel prin arderea publică a celor mai populare lucrări vechi despre medicină și chimie "Lectura", a spus el, "nu a creat încă un singur medic", medicii sunt creați doar prin practică, cunoașterea lucrurilor reale și a forțelor secrete ale naturii "Medicina nu este altceva decât o mare experiență conștiincioasă " Ceea

ce știe un medic, nu datorează școlii, ci experienței de viață Paracelsus a purtat o luptă energică pentru dreptul de a preda în limba sa maternă, astfel încât "adevărata învățare să fie adusă tuturor" În chestiuni religioase, el a evitat disputele religioase Ostilitatea lui Paracelsus față de organizarea ecleziastică, gândirea tradițională și casta insulară a cărturarilor și eforturile sale de pionierat au dus la persecuții acerbe huni shish Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Știința cuprinzătoare pentru Paracelsus a fost medicina Teologia și filozofia, astrologia și alchimia nu sunt altceva decât sursele și suporturile ei Medicina din vremea lui Paracelsus a fost blocată de dogme scolastice și a dus la o existență mizerabilă Practicant remarcabil, Paracelsus a condus mai întâi studenții la patul pacientului și pentru prima dată a subliniat inseparabilitatea intervenției chirurgicale cu terapia Oricine încearcă să despartă terapia de la intervenție chirurgicală, spune el, "se va dovedi a fi un prost și o maimuță pictată" Nu trebuie uitat că chirurgii la acea vreme erau în același atelier cu frizerii și însoțitorii de baie Paracelsus a descoperit și a pus în folosință o serie de compuși medicinali noi de origine vegetală și minerală În același timp, alături de datele empirice, simbolismul primitiv a contat pentru el Așadar, el a sugerat să se toarne o plantă ca medicament pentru inimă, deoarece fructele ei au formă de inimă Potrivit lui Paracelsus, procesele care au loc în corpul uman sunt reduse la compuși chimici și transformări ale acelorași principii de bază care alcătuiesc toate celelalte corpuri Respingerea dogmei peripatetice a celor patru indecompuse elemente, Paracelsus le-a înlocuit cu trei "principii" alchimice:) mercurul, corespunzător spiritului,) sarea - trupul,) sulful - sufletul, care leagă spiritul cu trupul El explică toate proprietățile corpurilor prin diferitele proporții ale acestor trei principii din ele Dacă corpul uman este un compus de mercur, sulf și sare, atunci bolile sunt cauzate de o abatere de la raportul normal al acestor elemente Deci, excesul de sulf provoacă febră, sare - hidropizie Această înțelegere a corpului uman l-a determinat pe Paracelsus să creeze o nouă disciplină științifică - chimia medicinală sau iatrochimia Pentru a aprecia semnificația pasului făcut de Paracelsus, să reamintim că sarcina principală a alchimiei a fost să găsească "piatra filosofală" care transformă metalele comune în aur Medicina este așadar o știință cuprinzătoare pentru Paracelsus, deoarece are grijă de binele omului, iar omul este centrul universului și scopul ultim al întregii creații Omul, microcosmosul, reflectă întreaga diversitate a universului, macrocosmosul Totul în lume este animat de o forță de viață spirituală activă - arheea Stelele sunt doar corpuri vizibile ale spiritelor invizibile ; Prin influențarea arheanului cu tehnici magice, este posibil să se controleze procesele materiale Dezvoltarea medicinei a stimulat studiul anatomiei și fiziologiei umane "Columb al corpului uman" a fost contemporanul mai tânăr al lui Paracelsus, olandezul Andrei Vesalius (-), care a fost condamnat la moarte de Inchiziția spaniolă În lupta pentru biserică, a murit și medicul spaniol Sereet, care a dat instrucțiuni valoroase despre circulația sângelui A fost extrem de crud Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURII ars în la Geneva din ordinul lui Calvin Dacă Vesalius poate fi considerat părintele anatomiei științifice, atunci omul de știință englez, medicul Harvey (-), trebuie recunoscut drept fondatorul fiziologiei Publicarea cărții sale Despre mișcarea inimii și a sângelui ( ) a marcat începutul fiziologiei ca știință Figuri precum Paracelsus se caracterizează printr-o discrepanță accentuată între realizările reale și conceptul

filozofic general În următoarea generație de gânditori, această contradicție este oarecum netezită, iar faptele științifice naturale sunt împletite mai organic cu doctrina filozofică De fapt, de atunci, se poate vorbi despre filosofia naturală ca atare Deși aceste sisteme nu sunt lipsite de amestecuri idealiste și mistice, principiul materialist este cel care conduce în ele Fantezia nestăpânită și arbitrariul construcțiilor este oarecum moderată de date experimentale, observații și gândire rațională În a doua jumătate a secolului al XVI-lea în Italia se creează sisteme natural-filosofice, încercând să acopere întreaga varietate de fenomene naturale Creatorii acestor sisteme nu mai sunt interesați de renașterea uneia sau aceleia învățături antice, ci de un studiu independent al naturii, bazat pe cunoașterea propriilor legi Firele merg direct de la filosofia naturală italiană la filosofia materialistă și știința naturală mecanicistă din secolele XVII-XVIII Precursorul noii direcții a fost talentatul lombard Geronimo Cardano (-), care a devenit celebru atât pentru descoperirile sale științifice, cât și pentru viața sa aventuroasă De o importanță remarcabilă a fost lucrarea lui Cardano "Marea Artă" ( ), în care a fost dată o metodă algebrică de rezolvare a ecuațiilor de gradul al treilea și al patrulea Cardano a cerut cunoașterea naturii, a subliniat legătura internă a tuturor fenomenelor sale El a încercat să explice natura pe baza a două principii de bază: materia ca principiu pasiv și sufletul atotpătrunzător al lumii ca principiu al vieții și al activității Materia este formată din trei elemente: pământ, apă și aer Sufletul se manifestă sub formă de lumină și căldură Atractia si repulsia (la om, respectiv, iubirea si ura) sunt cauza cea mai profunda a miscarii universale Totul în natură trebuie explicat în termenii propriilor sale legi imuabile Tot felul de noțiuni fantastice, cu care au fost umplute învățăturile lui Cardano, el include în lanțul necesității cauzale Fondatorul filosofiei naturale italiene, care a avut un impact semnificativ asupra dezvoltării ulterioare a gândirii științifice și filozofice, a fost Bernardino Telesio Nu e de mirare că Francis Bacon a scris că "Am o părere bună despre Telesio însuși și recunosc în el un căutător" Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII adevăr, util pentru știință, un reformator al anumitor vederi și primul gânditor impregnat de spiritul modernității Telesio s-a născut în în orașul napolitan Cosenza După ce a studiat filosofia și matematica la Padova, Telesio a plecat la Roma, unde a studiat știința naturii Aceste studii au oficializat în cele din urmă decizia lui Telesio de a se opune filozofiei naturale a lui Aristotel În , Telesio a publicat la Roma în două cărți lucrarea sa principală, De goetite natura juxta propria principia (Despre natura lucrurilor după propriile lor principii) La scurt timp după ce s-a mutat la Napoli, Telesio a fondat acolo o societate liberă de științe naturale, care s-a transformat în celebra Academia Telesiană sau Cosentiană Academia a dat un impuls semnificativ studiului empiric al naturii și, astfel, luptei pentru o știință eliberată de lanțurile scolastice ecleziastice După modelul Academiei Cozențiane, au fost organizate o serie de instituții similare Pe de altă parte, toate forțele de reacție au luat armele împotriva Academiei și a șefului acesteia Din ordinul Curiei Romane, Academia a fost închisă, iar Telesio s-a retras în orașul natal, unde a murit în , urmărit de dușmani Cu doi ani înainte de moartea sa, Telesio și-a republicat lucrarea principală la Napoli, extinzând-o și completând-o în mod semnificativ În , scrierile lui Telesio au fost incluse în "Index librorum probi bitorum", în acest gen de cimitir al culturii Telesio oferă o soluție materialistă la întrebarea

fundamentală a filosofiei Pentru el, sarcina științei este studiul lumii materiale naturale, de a cărei existență obiectivă nu se îndoia deloc Cu toate acestea, materialismul lui Telesio este departe de a fi consistent Telesio recunoaște în mod formal existența lui Dumnezeu ca creator al lumii, existența unor "elemente" animate și un suflet nemuritor Sarcina principală a lucrării principale a lui Telesio este clară chiar din titlu Este necesar să explicăm natura fără a depăși propriile limite, pe baza propriilor sale, și nu din principii introduse extern Referirile la Aristotel și alte autorități antice nu explică nimic Ei doar acoperă ignoranța reală cu o haină magnifică de cuvinte și o grămadă de termeni ingenioși Cunoașterea naturii nu este deloc ajutată de referințele la "sfânta scriptură" și "voința divină" Dumnezeu, spune Telesio, a creat odată lumea și i-a dat regularitate Dar omul de știință nu are nimic de-a face cu actul creației: el trebuie să ia natura așa cum este, adică existând după propriile ei legi imuabile și neschimbate Dumnezeu este eliminat efectiv din filozofia naturală a lui Telesio Sistemul Telesio este împărțit în două părți În primul, el critică pas cu pas erorile filozofiei naturale aristotelico-scolastice În al doilea, el își expune propriul concept Bacon, Despre principii și principii, Sotsekgiz, , p Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA NATURII Pe opera lui Telesio sunt vizibile urme ale influenței filozofiei naturale a lui Anaximene și Parmenide, Lucrețiu și etica stoică Dar toate acestea au servit doar ca un stimul pentru propria creativitate a lui Telesio Pentru Telesio, defectele fizicii peripatetice sunt în primul rând rezultatul unei metode defectuoase Inferențe obținute pe cale deductiv-silogistică sunt complet nedemonstrabile fără verificare prin experiență Singura sursă de cunoaștere este experiența, contemplarea senzuală a lucrurilor și a forțelor care acționează asupra lor sau sunt generate de ele Doar prin senzații, mersul pe jos Telesio Prin analogii și îndrumări, o persoană ajunge la cunoașterea entităților reale În prefața la De rerum natura, Telesio vorbește despre natură ca fiind singurul obiect de studiu și despre simțuri ca singurele călăuze în cunoașterea naturii Filosofia naturală a lui Telesio se deschide cu doctrina materiei Obiectiv, există materie eternă și neschimbătoare, omogenă și lipsită de calitate Telesio respinge doctrina lui Aristotel despre cele patru elemente care formează toate lucrurile în lumea sublunară Telesio aderă la punctul de vedere al indestructibilității și indestructibilității materiei Cantitatea de materie din lume este neschimbată Materia nu poate fi nici creată din nou, nici distrusă "Mărimea* lumii și masa materiei corporale (alunițe corporale) în toate condițiile rămân neschimbate Telesio respinge doctrina atomiștilor despre vidul absolut Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Materia umple tot spațiul, astfel încât un corp se învecinează "strâns" cu altul și îl afectează direct Spațiul este absolut identic în toate părțile sale și nu cunoaște diferențe sau modificări Aceasta pierde suportul pentru doctrina peripatetică a "locurilor naturale" ale corpurilor, întrucât toate locurile sunt la fel Apropierea obiectelor se explică prin acţiunea forţelor speciale, dar nu prin tendinţa generală de a umple golul, nu prin "frica de vid" peripattică Materia în sine este imuabilă și pasivă, "pasivă și potențială" Ea este un "câmp de luptă" pentru două începuturi active, opuse, luptă constant între ele - căldură și frig Aceste "esențe originale", sau elemente, sunt eterne, necorporale și animate Ei "luptă pentru materie" ca "doi pretendenți pentru o femeie" Ele sunt caracterizate de dorința de autoconservare, de dragul căreia "vreau" să stăpânească materia și

capacitatea de a simți Acesta din urmă, din punctul de vedere al Telesio, este necesar pentru ca ambele forțe să fie dezvăluite, făcute vizibile între ele În același timp, "elementele" sunt indisolubil legate de materie - unul nu există fără celălalt "Abilitatea lor psihică" se dovedește a fi, în final, o proprietate a materiei, și nu o substanță spirituală specială Din materie și două forțe active, Telesio construiește întreaga natură Căldura este întruchipată în soare, frigul în pământ Lumile opuse - cea sublunară, cu centrul în pământ, și cea cerească, cu soarele - sunt în luptă continuă Căldura soarelui caută să înghită, să "ardă" pământul, pământul - să "înghețe" soarele Războiul dintre căldură și frig este cel mai acut la granița celor două lumi, în timp ce calmul relativ predomină la soare și în centrul pământului, "ca în provinciile îndepărtate de teatrul de război" Diferitele calități ale lucrurilor sunt determinate de predominanța unui început cald sau rece în ele Căldura și frigul formează întreaga lume corporală diversă prin mijlocirea "nărilor intermediare" Căldura dă naștere expansiunii și, odată cu ea, o densitate scăzută a materiei, lumină și transparență, mișcarea ca principiu al activității vitale Din frig iau naștere îngroșarea și densitatea, întunericul și opacitatea, imobilitatea, pacea Corpul se mișcă mai mult și cu cât mai repede, cu atât conține mai multă căldură Cerul este mobil; mișcarea aici este circulară, fără margini Pământul, pe de altă parte, "arată chiar și un fel de dezgust și dezgust față de mișcare" Mișcându-se pe pământ în linie dreaptă, corpul "se duce la limită, parcă pentru odihnă" Aceste argumente, legate de opoziția dintre pământesc și ceresc, sunt încă strâns adiacente peripatetismului Alături de aceasta, Telesio demonstrează inconsecvența unui număr de axiome ale fizicii aristotelice Aristotel a greșit, spune Telesio, în multe privințe, nu numai pentru că a fost "observare inexactă Biblioteca "Runivere" FILOZOFIA NATURII dăruitor, dar mai ales pentru că a comandat experiență Telesio este mândru de faptul că urmărește îndeaproape natura pentru a "a avea dreptul la adevărate descoperiri" Telesio încearcă să fundamenteze prevederile teoriei sale cu observații și experimente simple Este imposibil să nu notăm elementele dialecticii spontane în lucrările lui Telesio "Orice fenomen", scrie el, "se pregătește, începe, crește, scade și încetează conform legilor pe care le respectă toate lucrurile" Unul dintre fundamentele telesianismului este doctrina că totul în natură nu decurge din "consimțământ", ci din lupta forțelor opuse care sunt indisolubil legate de materie Dar natura în ansamblu este văzută de Telesio ca ceva care a devenit, nu ca ceva care devine Problemele cosmogoniei au căzut din sfera lui de atenție Materialismul deosebit al lui Telesio se extinde la doctrina sa despre om "Principiul" omului ca ființă corporală este "spiritul" (spiritus) Telesio înțelege acest spirit ca pe un fel de materie, este o substanță deosebit de subțire, caldă, mobilă și "simțitoare" "Este un lichid, asemănător în natură cu aerul și focul, înzestrat cu permeabilitatea aerului de a primi impresii și activitatea focului pentru a-și manifesta activitatea " "Materia spirituală" își are sediul în creier, de unde se răspândește de-a lungul nervilor în tot corpul Spiritul este forța motrice și coordonatoare a corpului, aducând unitate tuturor funcțiilor sale Această capacitate a "mamei spirituale" depinde de saturația ridicată a principiului său termic activ Spiritul moare odată cu persoana Alături de "spiritul" material, Telesio recunoaște existența unui suflet nemuritor și nemuritor de origine divină În această chestiune, Telesio recurge la o abordare pur scolastică; skoy construcție a "formei suplimentare" (forma superaddita), investită

direct în om de către Dumnezeu Sufletul nemuritor, ca și Dumnezeu, este pentru Telesio un obiect al credinței, dar nu al cunoașterii Chiar și savanții burghezi sunt de acord că pentru Telesio motivele religioase au jucat doar rolul unui paravan care acoperă materialismul și ateismul său Psihologia este redusă de Telesio la fiziologie mecanicistă Lucrurile care există în afara noastră afectează spiritul material, provocând extinderea și contracția acestuia, care se transmit mai departe de-a lungul nervilor Natura mișcării materiei spirituale depinde de proporțiile de căldură și frig în lucrurile percepute Cu cât mai multă căldură, cu atât mișcarea este mai intensă Toate tipurile de cunoștințe se întorc în cele din urmă la diferite forme de percepții tactile Principiul material, care mediază între lucruri și spirit, este lumina, care înconjoară și pătrunde toate obiectele și preia toate proprietățile și formele lor pentru a le transfera în substanța spirituală O trăsătură distinctivă a "materiei spirituale" este capacitatea sa de a "ține" mișcările care au apărut în ea, * Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII și joacă-le din nou Pe această capacitate de reproducere, cu alte cuvinte, pe memorie, se bazează toată activitatea intelectului Trecerea de la senzații la concepte, de la particular la general, se bazează pe memorie și asocieri prin similitudine Dorința de autoconservare, caracteristică elementelor lumii, Telesio o pune la baza învățăturii sale etice Toate aspirațiile umane au ca scop autoconservarea O persoană simte dragoste pentru ceea ce promovează autoconservarea și ură față de ceea ce o împiedică Dorința de autoconservare nu contrazice solidaritatea socială, pentru că o persoană trebuie să respecte un sentiment similar la alți oameni Umanitatea este cea mai înaltă virtute socială Aceasta este învățătura materialistă a lui Bernardino Telesio în principalele sale trăsături În ciuda inconsecvenței și incompletitățiі sale, a fost o piatră de hotar semnificativă pe calea formării unei noi științe și filozofii Unul dintre cei mai mari filozofi ai Renașterii a fost Giordano Bruno Pentru figura colorată a acestui strălucit gânditor, om de știință profund, poet înflăcărat și luptător dezinteresat, cuvintele lui Engels despre "giganții învățării, spiritului și caracterului", care au fost înaintate de Renaștere, sunt destul de aplicabile Bruno s-a născut în în micul oraș Nola, lângă Napoli După ce a primit educația inițială la Napoli, Bruno, în vârstă de cincisprezece ani, a intrat în aceeași mănăstire dominicană în care, cu trei secole înainte, a lucrat șeful scolasticii, Toma d'Aquino Zece ani mai târziu, Bruno a primit preoția În acest timp, a reușit să devină unul dintre cei mai educați oameni ai timpului său Pe lângă filosofia și știința antică, școlară și arabă, Bruno s-a familiarizat cu lucrările umaniștilor italieni și ale filozofilor naturii A fost foarte impresionat de opera remarcabilă a lui Copernic Primele creații independente ale lui Bruno aparțin acestei perioade: comedia Lampa, care ridiculizează superstiția și alchimia, satira Arca lui Noe, care critică ignoranța și o serie de sonete magistrale În , Bruno a fost acuzat de erezie Ca răspuns la aceasta, filozoful își aruncă sutana monahală și, excomunicat din biserică, pornește în rătăcire prin Europa În Geneva calvină, Bruno, împreună cu editorul cărților sale, merge la închisoare Din Elveția a plecat în Franța, iar în s-a mutat în Anglia, unde a început să țină prelegeri la Universitatea Oxford Dar și aici, cuvântul îndrăzneț și liber al lui Bruno a stârnit o furtună de indignare Scolasticii și catolicii ortodocși au luat armele împotriva lui, la cererea cărora prelegerile lui Bruno au fost interzise Perioada vieții lui Bruno în Anglia include toate dialogurile scrise de el în italiană, care formează nucleul său

științific și Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURII creativitate filosofică: "La cena della ceneri" ("Cina pentru Postul Mare"), "Della causa, principio et uno" ("Despre cauză, început și unul"), "De Finfinito, universo e mondi" (" Despre infinit, univers și lumi"), "Spaccio della bestia triofante" ("Alungarea fiarei triumfătoare"), "Cabala del cavallo Pegaseo con Faggiunta del' asino Cillenico" ("Învățătura secretă a calului Pegas cu adaos) din aceeași învățătură a măgarului silenian"), "De gli eroici furori" ("Despre entuziasmul eroic") bruno În , Bruno se afla din nou în Franța, unde a organizat o mare dispută împotriva scolasticii, iar în anul următor se afla deja în Germania Dar nici acolo persecuția aprigă a înflăcăratului Nolan nu se oprește Bruno decide să facă un pas disperat: acceptă o invitație a unui patrician venețian și în se întoarce în Italia Aici cade în mrejele puse cu pricepere de preoți În luna mai a aceluiași an, Inchiziția Venețiană l-a arestat pe Bruno sub denunțarea falsului său "patron" După o serie de interogații și torturi, Bruno, ca eretic deosebit de important, este predat Inchiziției romane El lâncește în închisoare timp de șase ani Închisoarea nu l-a rupt pe marele gânditor Văzând că toate eforturile erau în zadar, inchizitorii l-au predat pe Bruno autorităților seculare, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII cu formula obișnuită batjocoritoare: "Tratează-l cât mai blând și fără a vărsa sânge", cu alte cuvinte, arde-l de viu Filosoful a răspuns verdictului cu cuvinte mândre: "Tu pronunți verdictul cu mai multă frică decât îl ascult eu" La februarie , Giordano Bruno a fost ars de moarte în Piața Florilor din Roma Bruno a fost un luptător pentru libertatea de gândire, un luptător pentru o nouă viziune progresivă asupra lumii, împotriva forțelor întunecate ale vechii societăți "Viața omului pe pământ", a scris el, "nu este altceva decât o stare de război El trebuie să lovească răutatea celor leneși, să înfrâneze obrăznicia și să prevină loviturile Bruno se caracterizează ca fiind unul care "trezește pe cei adormiți și doboară ignoranța umflată și încăpățânată", ca "un cetățean și locuitor al universului, în fața căruia britanic și italian, bărbat și femeie, episcop și prinț, călugăr și logician sunt egali" , ca acela care "a dat libertate spiritului uman, și-a făcut liberă cunoștințele Giordano Bruno a fost un dușman deschis și implacabil al scolasticii Filozofi-scolastici pentru Bruno - "mocasini, pedanți, escroci, bufoni și șarlatani" Întregul sinod învățat al Universității Oxford este "o constelație de pedanți care, prin ignoranța, aroganța și grosolănia lor, l-ar fi scos pe Iov însuși din răbdare" În satira ascuțită "Calul Pegas și măgarul silenian", Bruno îl face pe măgar să-și exercite abilitățile școlare, rezolvând "problema": care este mai bine - un om transformat în măgar sau un măgar transformat în om Scolasticii trezesc ura specială a gânditorului Nolan pentru faptul că prezintă "cochilia cuvintelor în loc de grăuntul lucrurilor" Bruno batjocorește "ochiul atotvăzător al lui Dumnezeu" și "providența divină" El ridiculizează dogmele și "sacramentele" religiei creștine, în special trinitatea Dumnezeului unic, comuniunea cu "trupul și sângele" lui Hristos și unitatea în el a naturii divine și umană El îl compară pe "zeu-om" Iisus cu miticul centaur - jumătate om, jumătate cal Preoții au fost deosebit de supărați pe atacurile fostului dominican împotriva veniturilor bisericii și pe cererea lui de secularizare a moșiilor monahale Lupta lui Bruno împotriva creștinismului sa dezvoltat în propagandă atee Filosofia, scria Bruno, nu are nimic de-a face cu întrebările teologice Scopul filosofiei este să cunoască natura în unitatea ei Adevărul este unul, iar cunoașterea lui este o chestiune de știință, nu de religie Cu

toate acestea, ateismul lui Bruno este inconsecvent Înțelegerea materialistă a naturii este învăluită în el de o carapace panteistă Bruno vorbește mult despre Dumnezeu, dar acest Dumnezeu se contopește complet cu universul "Natura nu este altceva decât Dumnezeu în lucruri" ("Natura est deus in rebus") x Nu există niciun zeu care să stea peste lume și să dicteze Giordano Bruno, Banishing the Triumphant Beast, , p Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA NATURII el propriile sale legi Vruno este de acord cu cei care "consideră fiecare lucru un corp, sau simplu ca eterul, sau complex ca stelele și lucrurile stelare și nu caută o zeitate în afara lumii infinite și a lucrurilor infinite, ci în interiorul ei și în ele" Unitatea și infinitatea lumii, increabilitatea și indestructibilitatea ei - acesta este principiul fundamental al filosofiei gânditorului Nolan În același timp, Vruno distinge între natură ca substanță originală, atotgeneratoare (natura naturans) și lumea empirică ca natură generată (natura naturata) Giordano Bruno este un materialist, deși materialismul său, ca și ateismul, nu este în întregime consistent și complet În acest sens, cele mai caracteristice sunt: panteismul lui Bruno, recunoașterea lui a prezenței unui "suflet mondial" și animația universală a naturii "Filosofia vulgară", potrivit lui Vruno, nu recunoaște nimic în spatele materiei, "cu excepția capacității de a fi substratul formelor și a posibilității de percepere a formelor naturale fără nicio actualitate" De fapt, materia "este acel lucru din care provin toate speciile naturale", "este fundamentul și baza realității", "este în acțiune" și este nemăsurat mai reală decât "formele și entelechiile aristotelice" Materia, "extinderea a ceea ce conține în sine pliat, ar trebui să fie numită un lucru divin și cel mai bun părinte, părinte și mama lucrurilor naturale, precum și întreaga natură în substanță" Schimbările dintr-o singură chestiune dau naștere întregii diversități a realității " Așadar, există o singură materie sub toate formațiunile naturii ceea ce a fost o sământă devine o tulpină și din ceea ce a fost o tulpină, se naște o ureche, din ceea ce a fost o ureche, se naște pâine, din pâine - chylus , din chile - sânge, din el - fătul, din el - un bărbat, din el - un cadavru, din el - pământ, din el - o piatră sau alt lucru " Apreciind foarte mult învățăturile atomiste ale lui Democrit, Epicur și Lucretius, Bruno nu este de acord cu ele pe o serie de puncte: el nu recunoaște golul absolut și subliniază decalajul dintre atomi și "golicul" din învățăturile atomiștilor antici Natura este una, este în același timp posibilitate și realitate absolută, materie și formă, început și sfârșit, cauză și efect " Există o substanță dublă: una este spirituală, cealaltă este corporală, dar în ultimă analiză, ambele sunt reduse la o singură ființă și o singură rădăcină" Giordano Bruno, Despre cauză, început și unu, Sotsekgiz, , p Ibid , p - , Ibid , p , Ibid , p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Deci, care este forța motrice în natură? Apropiindu-se de principiul auto-mișcării materiei, Bruno ajunge la hilozoism și admite o serie de propoziții idealiste Lumile infinite se mișcă ca urmare a unui "principiu intern" care este "propriul lor suflet" Drept urmare, este în zadar să le cauți "motorul extern" Întreaga natură este pătrunsă de un "suflet mondial" activ Totul în lume este animat " Nu există nimic care să nu aibă suflet, sau măcar un principiu de viață Oricât de neînsemnat și mai mic ar fi un lucru, el are în sine părți ale unei substanțe spirituale " * Obiect iar subiectul, trupesc și spiritual, forma și conținutul sunt legate într-un "minim" unic al lumii Întregul se manifestă în individ, individul poartă pecetea întregului " Toate lucrurile sunt în univers și universul este în toate lucrurile, noi suntem în el, este în noi"

"Totul este în toate" ("omnia ubique") În maxim și minim, contrariile coincid: " Un opus este începutul altuia Distrugerea nu este altceva decât apariție, iar apariția nu este altceva decât distrugere; iubirea este ură; ura este dragoste Ce este un antidot mai convenabil pentru medic decât otrava? Sfericul își are limita în uniform, concavul se liniștește și rămâne în convex Rezumând, cine vrea să știe cele mai mari secrete ale naturii, să ia în considerare și să respecte minimele și maximele contradicțiilor și contrariilor" Filosofia lui Bruno, care dezvoltă doctrina coincidenței contrariilor și se bazează pe principiile unității și conexiunii universale a naturii, dinamismului și mișcării de sine, conține o serie de prevederi dialectice În teoria sa despre structura cosmosului, Bruno dezvoltă conceptul lui Copernic și trage din acesta concluzii filozofice Giordano Bruno dezrădăcinează antropomorfismul teologico-scolastic: doctrina pământului ca centru al lumii și a omului ca rege al pământului Pământul care se mișcă în jurul axei sale și în jurul soarelui este doar o fărâmă nesemnificativă de praf în universul nemărginit Pământul nu este în niciun caz centrul cosmosului Nu există niciun centru sau graniță în lume Conceptele de "centru", "sus", "de jos" și altele asemenea sunt aplicabile doar sistemelor separate, limitate și temporare, dar nu și cosmosului, etern și infinit În "sânul nemăsurat" al universului infinit, nenumărate lumi apar, se dezvoltă și sunt distruse Sistemul nostru solar este doar unul dintre nenumăratele altele, Giordano Bruno, Despre cauză, început și unu, pp - Ibid , p • Ibid , pp - " Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIA NATURII sisteme ca acesta "Există nenumărate sori, nenumărate pământuri care se învârt în jurul soarelui lor, la fel cum cele șapte planete ale noastre se învârt în jurul soarelui nostru" x Așa-numitele stele fixe nu sunt altceva decât sorii altor lumi Cealaltă parte a cosmologiei lui Bruno avea și ea un caracter revoluționar El șterge decisiv opoziția dintre cerul "perfect" și pământul "imperfect" Universul este unit atât în substanța sa materială, cât și în stricta sa regularitate Pământul și cerul sunt supuse acelorași legi naturale "Renumita împărțire general acceptată a elementelor și a corpurilor lumii", scrie Bruno, "este un vis, o fantezie goală, care nu este confirmată nici de natură, nici de rațiune, ceea ce nu poate și nu ar trebui să fie" Spunând că lumea în ansamblu este nemișcată, Bruno subliniază prin aceasta imposibilitatea de a depăși "granițele" ei Dar în interiorul lumii, totul este în mișcare: pământul se mișcă, părăsind "locul familiar"; toate celelalte corpuri cerești se mișcă Nenumărate lumi apar și se anihilează veșnic În învățătura lui Bruno nu se poate nu vedea germenii unei abordări istorice a problemelor vieții cosmice În domeniul epistemologiei, Bruno nu este mulțumit de empirismul unilateral al lui Telesio și face o încercare de un fel de sinteză a elementelor senzaționaliste și raționaliste Condiția prealabilă pentru cunoaștere pentru Bruno este îndoiala Nu se poate baza orbește nici pe opinia majorității, nici pe înțelepciunea școlară tradițională, nici pe autoritățile din antichitate, nici pe dogmele credinței "Singura autoritate trebuie să fie rațiunea și cercetarea liberă" Pe de altă parte, nu se poate avea încredere orbește în dovezile directe ale sentimentelor noastre "Sentimentul nu vede infinitul, iar această concluzie nu poate fi cerută simțirii; căci infinitul nu poate fi obiect al simțirii"; la fel nu se poate "vedea cu ochii substanţa şi esenţa" , deşi existenţa lor obiectivă este neîndoielnică Experiența simțului are nevoie de procesare rațională Cunoașterea, apropiindu-se de adevăr, trece prin patru etape: senzația (sensul) percepe lumea într-un mod limitat și imperfect, ca un "ochi în întuneric", ca o

vedere "printr-o zăbrele care închide o fereastră"; rațiunea (raportul), prin intermediul argumentelor și raționamentului, ne arată natura printr-o fereastră deschisă; rațiunea (intellectus), prin intermediul principiilor și concluziilor, ne oferă o imagine a lumii luminată de lumina strălucitoare a soarelui; în spirit (animus) "adevărul stă în forma sa proprie şi vie" Cunoașterea cu adevărat științifică este infinită, la fel cum obiectul cunoașterii, natura, este infinit Giordano Bruno, Despre infinit, univers și lumi, Sotsekgiv, , p a Ibid , p * Ibid , p Ibid , p Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Ideologul forțelor sociale progresiste ale timpului său, Bruno este plin de optimism Lumea ca întreg nu cunoaște răul și moartea Este perfect și armonios Suferința și moartea sunt doar părțile separate ale acestui întreg maiestuos Bruno înțelege procesul dezvoltării socio-istorice în mod idealist Esența acestui proces este lupta constantă între lumină și întuneric, știință și ignoranță Pe fondul idealist general, se remarcă afirmații separate ale filosofului: despre necesitatea unei abordări istorice a religiei și, în special, despre semnificația mâinii umane în istorie Multe animale sunt inferioare omului, nu pentru că inteligența lor naturală este mai slabă, ci din cauza "uneltelor mai puțin perfecte" Nu avantajele intelectuale au făcut o persoană "stăpână peste toate viețuitoarele", ci faptul că "numai noi controlăm mâinile - acest organ al tuturor organelor" Giordano Bruno a intrat în istoria filozofiei ca un luptător înfocat și curajos pentru triumful gândirii științifice Pe piedestalul monumentului lui Bruno au fost înfățișați o serie de martiri ai iluminismului și progresului, victime ale forțelor întunecate ale sistemului feudal-bisericesc; printre ei se numără Ramet, Servet, Vanini și Campanella Lucilio Vanini (-) a fost omorât la nouăsprezece ani după ce Bruno a fost ars Filosoful italian a fost supus unei execuții groaznice la Toulouse: i s-a scos limba, apoi a fost spânzurat, ars, iar cenușa a fost împrăștiată în vânt Ideile ateiste și materialiste ale lui Vanini au stârnit mânia bestială a bisericii Vanini a învățat că materia este una și eternă; cerul este omogen cu pământul; forțele lui Dumnezeu sunt identice cu legile imanente ale naturii Nu există cauze "finale", ci doar cauze "acţionale" Natura însăși este Dumnezeu (natura quae deus est) Doctrina unui Dumnezeu care stă deasupra lumii este o invenție a preoților care doresc să țină masele de oameni în sclavie Adept al averroismului, elev al lui Pomponazzi, Vanini a negat miracolele, crearea lumii de către Dumnezeu, nemurirea sufletului, divinitatea lui Isus Conform învățăturilor lui Vanini, activitatea psihică a unei persoane este determinată de factori fiziologici (nutriție, ereditate) și de mediul uman (climat etc) Virtuțile și viciile sunt, de asemenea, înrădăcinate în condițiile fizice ale vieții umane Dintre numeroasele lucrări ale lui Vanini, doar două au ajuns la noi: "Divino-Magic, Creștin-Fizic, precum și Amfiteatrul Astrolog-Catolic al Providenței Divine, Împotriva vechilor filosofi, atei, epicurieni, peripatetici și stoici" ( ) și "Despre secretele uimitoare ale reginei și zeiței muritorilor, natura" ( ) În prima lucrare, autorul îi "refuză" pe atei, dar o face în așa fel încât argumentul ateu Biblioteca "Runiverse" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII sună foarte convingător, în timp ce argumentele apărătorilor religiei sunt extrem de palide și neajutorate A doua carte, care constă din de dialoguri și tratează în principal fenomene fizice, este construită aproximativ în același stil Pe lângă demascarea teologilor și scolasticii, Panini a vorbit cu critici crude la adresa sistemului socio-politic al vremii sale Tragică este soarta altui contemporan, mai

tânăr și compatriot al lui Bruno, Tommaso Campanella (-) Acuzat de organizarea revoltei de eliberare națională a calabrezilor împotriva jugului spaniol, dominicanul Campanella a fost capturat de Inchiziție și a petrecut de ani în închisoare Iezuiții îl considerau "un șarpe mai teribil decât Luther și Calvin" Campanella a scris despre sine că a fost închis în de închisori diferite și a fost supus celei mai severe torturi de șapte ori Campanella ca om de știință, filozof și astrolog sa bucurat de o mare faimă Menținând o corespondență plină de viață din închisoare cu mulți contemporani de seamă, Campanella a scris în același timp o serie de lucrări majore de filosofie și socială Da" natura politică În filosofia naturală, Campanella a continuat practic linia tele-Zian În ciuda unor gânduri interesante și deosebite, în general, filosofia naturală a lui Campanella nu a reprezentat progrese suplimentare Amestecul de misticism cabalistic și fantezie astrologo-magică este atât de mare în lucrările natural-filosofice ale lui Campanella, încât nu au putut decât să-și reducă valoarea științifică Marea semnificație istorică a lui Campanella în învățăturile sale socio-politice Campanella este înainte de toate un socialist utopic, creator al remarcabilei utopii "Orașul Soarelui" Capitolul NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII Marele geniu al Renașterii, Leonardo da Vinci (-), a fost cu mult înaintea timpului său Cel mai mare artist, a fost în același timp un om de știință remarcabil, sfâșiind cu îndrăzneală rețeaua scolastică și mistică a Evului Mediu și pornind cu hotărâre pe drumul științific larg pe care l-au urmat Galileo și Bacon un secol mai târziu Afirmarea importanței decisive a experienței în cunoașterea naturii, promovarea matematicii și mecanicii, lupta împotriva "științelor secrete" și stabilirea unei legături între problemele teoretice și cerințele practicii - acestea sunt principalele tendințe în Concepțiile filosofice ale lui Leonardo Singurul obiect al științei și al artei este natura Omul este literalmente "prima fiară dintre animale" În perspectiva Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XVII Leonardo nu este loc pentru teologie El lasă în mod ironic "rezolvarea" întrebării nemuririi sufletului în seama călugărilor, "care în virtutea harului cunosc toate adevărurile" Leonardo exprimă îndoiala cu privire la tot ce "se răzvrătește împotriva simțurilor, ca, de exemplu, în esența lui Dumnezeu și a sufletului și altele asemenea " Cu teleologia divină, Leonardo contrastează necesitatea imuabilă a naturii Cu mare temperament, Leonardo atacă învățăturile magico-mistice "stăt în culmea prostiei", în special "arta falsă și pernicioasă a alchimiei și adepții ei necinstiți" Cercetarea științifică sobră este principala cerință a lui Leonardo Dar nici Leonardo nu este scutit de contradicțiile filozofiei epocii sale Așa, de exemplu, vorbește despre pământ ca pe o ființă vie, cu organele sale și cu sângele care curge prin vene Pentru a cunoaște natura, un "spirit uman liber" nu este suficient: este necesară o metodă științifică Baza acestei metode este experiența senzorială "Subiectele mele", scrie Leonardo, "s-au născut din experiență simplă și pură, care este adevăratul profesor" " Acele științe sunt goale și pline de erori care nu sunt generate de experiență, părintele oricărei certitudini și care nu se termină în experiență evidentă, adică dacă începutul, sau mijlocul sau sfârșitul lor nu trece prin oricare dintre cele cinci simțuri" V Leonardo subliniază cu insistență importanța percepțiilor senzoriale "Toată cunoașterea noastră începe cu senzații Lucrurile mentale care nu au trecut prin senzație sunt goale și nu dau naștere niciunui adevăr, ci doar ficțiuni" * * În același timp, "experiența nu face greșeli, numai judecăţile noastre greşesc" * Experiența este direcționată către lumea

obiectivă Leonardo distinge cu deplină certitudine "un obiect din afara oglinzii în comparație cu asemănarea acestui obiect care apare în oglindă; căci prima este deja ceva în sine, iar cea din urmă este nimic Metodologia științifică este inseparabilă pentru Leonardo de interesele practicii Dar Leonardo nu a fost în niciun caz un empiric târâtor "Cel care se lasă dus de practică fără știință este ca un cârmaci care intră într-o navă fără cârmă sau busolă; nu este niciodată sigur încotro se duce " "Știința este căpitanul și practica sunt soldații" Cu toate acestea, Leonardo în dezvoltarea metodei științifice nu se limitează la proclamarea semnificației doar a experienței senzoriale "Adevărat știința este ceea ce experiența a forțat să pătrundă Leonardo da Vinci, Cartea picturii, Ogiv, , p " Leonardo da Vinci, Opere alese, vol I, , p Leonardo da Vinci, Cartea picturii, p Leonardo da Vinci, Opere alese, vol I, p Ibid , p Ibid , p ' Ibid , p • Ibid Biblioteca "Rune și credință" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII un sentiment care întotdeauna de la primele motive adevărate și evidente avansează treptat prin intermediul concluziilor adevărate până la capăt, așa cum reiese din exemplul științelor matematice de bază, adică numerele și măsurile, numite aritmetică iar geometria și interpretarea cu cel mai înalt adevăr asupra cantităților de discontinuu și continuu Nu se va presupune aici că de două ori trei este mai mare sau mai mic de șase sau că unghiurile unui triunghi sunt mai mici de două unghiuri drepte, dar orice presupunere rămâne nulă Leonardo da Vinci femeile [condamnate] la tăcerea veșnică și ele [aceste științe] își încântă pașnic admiratorii; științele speculative false nu pot face acest lucru " Experiența și matematica sunt, după Leonardo, cele două fundații pentru construirea unui sistem științific Matematica pentru el nu este doar una dintre cele mai importante științe Principiile matematice au o semnificație metodologică universală "Nu există nicio certitudine în științe în care niciuna dintre științele matematice nu poate fi aplicată și în cele care nu au nicio legătură cu matematica" În același timp, Leonardo este străin de simbolismul numeric Matematica lui este indisolubil legată de natura însăși "Proporția se găsește nu numai în numere și măsuri, ci și în sunete, greutăți, timpi Leonardo da Vinci, Cartea picturii, p Leonardo da Vinci, Opere alese, vol I, pp - Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII și poziții și în orice forță, oricare ar fi ea "CH Totul poate și trebuie redus la expresii numerice, cantitative Leonardo recunoaște odihna ca fiind starea naturală a corpurilor naturale Corpurile se mișcă doar atunci când sunt "deranjate" Spunând că "nu există acțiune în natură fără cauză" , Leonardo insistă asupra unei interpretări mecaniciste a relațiilor cauzale Mecanica, potrivit lui Leonardo, este paradisul științelor matematice, deoarece mecanica duce la roadele acestor științe Leonardo a făcut o serie de invenții tehnice valoroase El a dat ideea unei parașute "cu care un om poate coborî de la orice înălțime" și a lucrat la un avion pe baza observațiilor zborurilor păsărilor "O pasăre", a scris el, "este un instrument care se mișcă pe baza legilor matematice" Leonardo a îmbunătățit roata și strungul cu auto-învârtire, a inventat o serie de instrumente fizice și dispozitive mecanice A acordat o atenție deosebită ingineriei hidraulice, precum și diverselor instrumente și dispozitive militare Acest lucru a fost determinat de cerințele vieții însăși Problemele de navigație și irigații au fost de mare importanță pentru nordul Italiei În perioada - , numai în regiunea Milano s-au construit de kilometri de canale de transport maritim cu de ecluze Leonardo a condus o serie de eforturi similare Nesfârșitele războaie interne și externe care au zguduit Italia din acea epocă i-au atras

atenția asupra echipamentelor militare Nu putem enumera aici tot ce a dat Leonardo în domeniul astronomiei, geologiei și anatomiei Nu ne putem opri asupra creativității artistice nemuritoare a acestui geniu universal Epoca marilor descoperiri a extins orizonturile geografice ale omenirii într-o măsură extraordinară Odată cu noi descoperiri grandioase, informațiile despre țările cunoscute anterior au fost corectate și clarificate Au apărut hărțile geografice, care se distingeau prin mare precizie pentru acea vreme Marinarii nu se puteau lipsi de astfel de hărți În același timp, dezvoltarea navigației a stimulat interesul pentru astronomie, care oferă modalități de orientare în ocean Guvernele Spaniei, Angliei și Olandei au desemnat în mod repetat premii mari pentru rezolvarea problemelor astronomice legate de navigație, în special pentru metoda de determinare a longitudinii Făcând cunoștință cu noi părți ale lumii, oamenii s-au familiarizat cu noi constelații Începând din secolul al XVI-lea astronomia a avansat cu pași gigantici Vechea doctrină geocentrică a fost completată de sistemul lui Claudius Ptolemeu (secolul II d Hr) "Marele tratat de astronomie" al lui Ptolemeu tradus de arabi a fost în secolul al XII-lea tradus din arabă în latină Leonardo da Vinci, Opere alese, vol I, pp - a Tam otee, p Biblioteca "Rune și credință" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII Limba rusă sub numele distorsionat "Almagest" și a devenit o parte integrantă a viziunii despre lume a bisericii ortodoxe Pentru a explica mișcarea planetelor, Ptolemeu a trebuit să creeze o imagine extrem de complexă a lumii Planetele se deplasează în excentrice ("mișcarea" anuală a soarelui) și pe orbite circulare (encicluri), ai căror centre, la rândul lor, se mișcă în alte cercuri (di-ferente) În acest caz, s-a dovedit a fi necesar să se admită o varietate extremă de unghiuri de înclinare ale enciclurilor și trimurilor în planul orbitei solare Pentru fiecare fapt nou observat, trebuiau introduse momente suplimentare "Dacă Domnul Dumnezeu m-ar lua ca sfătuitor", a spus un rege spaniol, familiarizându-se cu acest sistem, "l-aș sfătui să aranjeze lumea mai ușor" Ideea unui sistem heliocentric al lumii își are originea în antichitate, în special, de la Aristarh din Samos (mijlocul secolului al III-lea î Hr) Aceste presupuneri au fost reînviate în secolul al XIV-lea în învățăturile okamiștilor Nicolae din Orezm și în alți gânditori Am menționat deja ipotezele lui Nicolae din Cusa Ideea de heliocentrism părea să plutească în aer, așteptând implementarea sa științifică Iar acest pas, care a marcat un punct de cotitură în istoria științei, a fost făcut de Copernic În , la Nürnberg, a fost publicată în latină cartea lui Nicolaus Copernic de Thorn "Ne revolutionibus orbium caele-stinum" ("Despre revoluțiile cercurilor cerești") Cartea a fost prevăzută cu o prefață cu care autorul nu a avut nimic de-a face Această prefață "explica" că marea descoperire a lui Copernic nu este altceva decât o ipoteză fictivă, nu menită să stabilească un adevăr obiectiv, ci doar o bază convenabilă pentru calcule Având în vedere acest lucru, noile puncte de vedere nu contrazic învățătura bisericească Canonicul Fraunburg Nicolaus Copernic (-) s-a născut în Polonia, a studiat în Italia, la Universitatea din Bologna și Padova, unde a urmat cursurile lui Peter Pomponazzi Copernic și-a dedicat întreaga viață dezvoltării sistemului heliocentric al lumii El a ezitat să-l publice, temându-se pe bună dreptate de persecuția din partea bisericii "Cu câteva ore înainte de moartea lui", spune Gassendi, "i-au adus lui (Copernic) o copie a lucrării sale proaspăt tipărite A luat cartea în mâini și s-a uitat la ea, dar gândurile îi erau deja departe " Pământul, conform lui Copernic, este în mișcare și nu este centrul lumii Se rotește în jurul

propriei axe și, împreună cu alte planete, în jurul soarelui fix Copernic și-a construit sistemul heliocentric pe baza a numeroase observații și a procesării lor matematice Sistemul copernican era departe de a fi perfect El credea că mișcarea Pământului și a altor planete are loc uniform, de-a lungul orbitelor abrupte (mai degrabă decât eliptice) Acest lucru a dus la conservare Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII unele vestigii ale teoriei ptolemeice O serie de justificări teoretice au fost adesea de natură speculativă, fără a se rupe cu peripatismul scolastic Cu toate acestea, un cuvânt nou a fost spus și cele mai largi perspective s-au deschis înaintea științei "Actul revoluționar prin care știința naturii și-a declarat independența și, parcă, a repetat arderea bulei papale de către Luther, a fost publicarea unei lucrări nemuritoare în care Copernic a aruncat - deși modest și, ca să spunem așa, doar pe pat al morții - mănușa autorității bisericești în materie naturală De aici datează eliberarea științei naturii de teologie De acolo, dezvoltarea științelor a început cu pași gigantici " Biserica Catolică nu a înțeles imediat pericolul formidabil al învățăturilor lui Copernic Angajată în lupta împotriva protestantismului, ea nu a acordat suficientă atenție cărții canonului Frauenburg, care era inaccesibilă în ceea ce privește limbajul și prezentarea Abia la începutul secolului al XVII-lea, în , în apogeul crudei contrareforme, a fost interzisă de Roma învățătura lui Copernic ca "prost, fals filosofic, hotărâtor contrar Sfintei Scripturi și direct eretică" Cartea lui Copernic a fost arsă și inclusă în "Index" "până când erorile sunt corectate" Interdicția a fost ridicată abia în Dezvoltarea ulterioară a noii doctrine este asociată cu numele astronomului danez Tycho da Vrage (-) și al savantului german Johannes Kepler (-) Meritul lui Tycho da Brahe constă în dezvoltarea unor metode mai raționale de observație, c perfecţionarea instrumentelor astronomice şi în acumularea de date empirice valoroase Teoria lui despre univers este de natură compromisă: planetele se învârt în jurul soarelui, care la rândul său se mișcă în jurul pământului, care își păstrează locul central Fiul unui hangiu analfabet, Kepler a trecut printr-o cale de viață dificilă El este creditat cu descoperirea celor trei legi de bază ale mișcării planetare, legile care stau la baza astronomiei moderne Kepler a dovedit că mișcarea planetelor este neuniformă - este mai rapidă cu cât planeta este mai aproape de soare - și că apare în elipse, nu în cercuri Semnificația deplină a legilor lui Kepler a fost înțeleasă doar atunci când Newton a tras din ele concluzii care au condus la stabilirea legii gravitației " Legea gravitației lui Newton era deja cuprinsă în toate cele trei legi kepleriene, iar în a treia era chiar exprimată clar" Pe lângă astronomie, Kepler a lucrat mult la problemele opticii și propagarea sunetului ("armonici") În toate aceste lucrări, apare clar o idee: toate cele trei științe au o singură bază matematică Cunoașterea perfectă este cunoașterea cantității Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Ibid , p , nota Biblioteca "Runivers" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII esenţial, care îşi primeşte exprimarea adecvată în matematică Cantitatea este proprietatea primară și de bază a unei substanțe Sunetele, culorile, mirosurile și gusturile diferă unele de altele doar prin relații matematice Vogue a creat lumea, așa cum ar fi, după modele geometrice Geometria și algebra sunt cele "două aripi" prin care știința "se înalță în sus" către "sursele adevărului superior" De la conceptul de Kepler, eliberat de rămășițele speculațiilor mistice, un pas către construcțiile mecanice și matematice cuprinzătoare ale lui Galileo și Descartes Toți acești gânditori au lucrat într-un mediu de

interes general sporit pentru matematică, care este necesar atât pentru întreprinderile tehnice, cât și pentru disciplinele astronomice și geografice Este suficient să menționăm italienii Luca Pacioli, Cardano și Tartaglia, francezul Vieta, unul dintre fondatorii noii algebre, care a introdus în ea desemnări de litere, scoțianul Napier, care a alcătuit primii logaritmi, "lungirea, dar în cuvintele" a unui contemporan, viața astronomilor" Publicarea în a unei traduceri a lucrărilor lui Arhimede a contribuit foarte mult la răspândirea cunoștințelor în domeniul mecanicii Filosofia naturală italiană a început cu construcții fantastice în spiritul neoplatoniștilor și pitagoreenilor; în viitor, întărește din ce în ce mai mult cunoștințele experimentale pe baza matematicii și mecanicii Punctul său final și, în același timp, începutul unei noi linii de dezvoltare este tabloul mecanicist-materialist galilean al lumii Galileo Galilei (-) s-a născut în Toscana, fiul unui nobil sărac, care a studiat muzica și compoziția Nefiind absolvent al facultății de medicină a Universității din Padova, unde principala materie de predare era aristotelismul, Galileo a început autoeducația Din până în , Galileo a fost profesor de matematică în patria sa, la Pisa, iar în următorii ani la Padova Primul studiu major al lui Galileo, Sermones de mota gra-vimn, care conținea la începutul său o nouă teorie a mișcării, antiperipatetică, a fost finalizat în Cartea a stârnit o furtună de indignare împotriva tânărului profesor La Padova, Galileo a fost intens implicat în diverse probleme tehnice El a descris o busolă proporțională, a inventat o mașină îmbunătățită de ridicare a apei, a dezvoltat o serie de probleme legate de irigații și afaceri militare și, în cele din urmă, și-a proiectat faimoasa lunetă În Tratatul de mecanică ( ), Galileo a încercat să fundamenteze o nouă teorie generală a funcționării mașinilor În , lui Galileo au ajuns zvonuri despre inventarea în Olanda a unui "tub ocular, care servește la observarea celei mai îndepărtate perspective" Galileo a încercat să construiască singur un astfel de instrument, ceea ce a reușit cu brio De îndată ce telescopul, mărit de de ori, a fost instalat pe cupola Saint-Marco Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII la Veneția, cerul a apărut în fața ochilor lui Galileo într-o nouă formă El a expus unele dintre observațiile sale în cartea "Nuntius side-reus" ("Ambasadorul stelei",) Luna s-a dovedit a fi nu un disc neted, ci un corp ca pământul, cu mările și munții săi; Calea Lactee, care părea a fi o "soliditate" a două emisfere cerești, a apărut ca un sistem complex de stele; Jupiter are patru luni; petele de la soare au devenit clar vizibile; a fost descoperită "structura triplă" a lui Saturn; au fost descoperite fazele lui Venus Contemporanii uimiți au declarat că "Columbus a descoperit un nou continent, Galileo a descoperit un nou univers" Ultimele dintre descoperirile menționate mai sus au fost deja făcute la Florența, unde Galileo s-a mutat ca "filozof și prim matematician" la Ducele de Toscana, Cosimo IV de Medici Astronomia și astrofizica lui Galileo, deschizând o nouă pagină în istoria științei și fundamentand experimental teoria heliocentrică, au dat o lovitură devastatoare viziunii teologico-scolastice asupra lumii Mulți scolastici nu au avut de ales decât să afirme că telescopul este "un instrument diabolic care înșală ochii observatorului" După ce doctrina lui Copernic a fost recunoscută ca eretică, Galileo a fost chemat la Inchiziția romană pentru a "îndemna" și a face promisiunea de a renunța la propaganda "infecției copernicane" Ascultând această cerere pur exterior și în termeni foarte vagi, Galileo a continuat să lucreze constant la crearea bazelor unei noi științe naturale În , a

publicat o lucrare polemică despre comete, "Il Saggiatore" ("Scalare de testare"), care conține o serie de afirmații epistemologice importante Dar toate acestea nu au fost altceva decât pregătirea pentru crearea a două lucrări fundamentale ale lui Galileo: "Dialoguri asupra celor mai importante două sisteme ale lumii, ptolemaic și copernican" ( ) și "Convorbiri și dovezi matematice privind două noi ramuri ale științei" ( ) "Dialogurile" este o lucrare programatică a unei noi științe, punând o bază solidă pentru astronomie, oferind o imagine mecanicistă a naturii și fundamentând noi metode de cercetare științifică Scrise nu în latină, ci în italiană, adică adresate în mod deliberat nu unei caste științifice închise, ci unor cercuri populare largi, Dialogurile reprezintă un exemplu de proză artistică În ianuarie , Inchiziția a cerut sosirea unui bătrân strălucit la Roma Bătrânul de știință încarcerat, în vârstă de șaptezeci de ani, a fost forțat, sub amenințarea directă a torturii, la iunie , să renunțe oficial la convingerile sale științifice Dar nici după aceea, bisericii nu l-au lăsat în pace pe bătrânul bolnav, pe jumătate orb, care a fost declarat "prizonier al Inchiziției" și supus "căinței mântuitoare" Persecuție și condamnare odioasă Biblioteca "Runivere" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII Galileo a făcut o impresie grozavă în cercurile avansate ale Europei Pentru mințile pătrunzătoare era evident că nu Galileo și Inchiziția s-au ciocnit la Roma, ci două lumi și două viziuni asupra lumii - forțe sociale progresiste și feudalism în decadență, știință nouă și obscurantismul bisericesc Cartea lui Galileo a fost tradusă imediat în latină, engleză și flamandă Iezuiții au susținut că este "mai teribil și mai dăunător pentru biserică decât scrierile lui Luther și Calvin" Galileo Sprijinit de prieteni, Galileo nu a renunțat la munca sa fructuoasă În ciuda tuturor dificultăților, în , în Olanda, au fost publicate în italiană "Conversații și dovezi matematice" "Conversațiile" au pus bazele pentru două noi ramuri ale cunoașterii Galileo a studiat rezistența solidelor la încovoiere și rupere și fenomenul de elasticitate Astfel a fondat știința rezistenței materialelor Dar importanța dinamicii create de Galileo este deosebit de mare Galileo a descoperit legea căderii, conform căreia căile parcurse de corpurile în cădere sunt proporționale cu pătratele timpului de cădere El a descoperit că viteza de cădere într-un mediu fără aer este aceeași pentru corpuri cu greutăți diferite Respingându-l pe Aristotel, el a susținut că aerul împiedică mișcarea, nu o promovează Galileo a dezvoltat teoria pendulului matematic El are * Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII a dat un calcul aproximativ al traiectoriei unui proiectil de artilerie Galileo a abordat legea adunării forțelor și principiul mărimilor infinitezimale De mare importanță în dezvoltarea științifică ulterioară a fost conceptul său de "moment", care exprimă măsura sau cantitatea de mișcare a unui corp, determinată de masă și viteză Fără a folosi termenul de "inerție", Galileo s-a apropiat de această categorie esențială a mecanicii În acest sens, el bâjbâie și principiul conservării energiei mecanice Galileo a opus în mod conștient principiile sale fizicii peripatetice Potrivit acestuia din urmă, mișcarea unui lucru era determinată de "natura" lui și de scopul către care aspiră lucrul Astfel, focul, prin natura sa, "se străduiește" în sus, piatra - în jos Mecanica era plină de concepte străine de "locuri naturale și nenaturale", "violente și naturale", "mișcări perfecte și imperfecte", etc Galileo reduce mișcarea la deplasarea mecanică și încearcă să-și stabilească legile universale Studiul mișcării mecanice universale este patosul creativității lui Galileo Deși opera lui

Galileo nu este întotdeauna lipsită de supravieţuiri scolastice, viziunea sa asupra lumii în ansamblu este materialismul mecanicist Galileo este unul dintre fondatorii ştiinţelor naturale mecaniciste În comparaţie cu viziunea teologico-scolastică asupra lumii, acesta a fost un mare pas înainte Materialismul lui Galileo este inconsecvent Galileo a stat pe poziţiile adevărului dual, anticipând în acelaşi timp ideile deiste Omul are în faţă "două cărţi": cartea naturii şi cartea mântuirii Mintea este incompetentă în chestiuni de religie, care sunt predominant de importanţă morală Şi invers: punctul de vedere religios este inaplicabil în cunoaşterea naturii Galileo nu doreşte să limiteze domeniul ştiinţei prin extinderea domeniului credinţei El este un campion al libertăţii cercetării ştiinţifice, subliniind că "în dezbaterea matematică" Biblia "aparţine ultimul loc" După ce a fost dat primul imbold divin, natura trăieşte după propriile ei legi imuabile Ea formează "ordinea naturală a lucrurilor" Este necesar să studiem prin experienţă şi raţiune natura aşa cum este Galileo se opune ferm autoritarismului scolastic, verbalismului şi silogisticii "Acest gen de oameni cred", îi scrie lui Kepler în , "că filosofia este un fel de carte, precum Eneida sau Odiseea; adevărul trebuie căutat nu în lume, nu în natură, ci în compararea textelor Astfel de oameni "au fost întăriţi prin argumente logice, ca şi cum ar fi prin ispite magice, să-şi amintească şi să înlăture noi planete de pe cer" Galileo, Opere, Firenze , or VI, p Biblioteca "Rune şi credinţă" NOUĂ ŞTIINŢĂ A NATURII "Filosofia", afirmă Galileo în Il Saggiatore, "este scrisă în cea mai mare carte care este permanent deschisă ochilor noştri (vorbesc despre Univers); dar nu se poate înţelege fără să înveţi mai întâi să înţelegi limba şi să distingem caracterele în care este scrisă Este scris în limbaj matematic, iar semnele sale sunt triunghiuri, cercuri şi alte figuri matematice Nu pe căile "calităţilor ascunse", "formelor interioare", "simpatiilor şi antipatiilor" se dezvăluie esenţa naturii Cheia "secretelor" sale este falsificată de matematică şi mecanică, dar în niciun caz de simbolismul numeric magic al cabaliştilor, pe care Galileo o tratează cu dispreţ De ce este numărul trei, întreabă el ironic, ceva perfect? Trei picioare sunt mai bune decât două sau patru? Mărimea, forma şi cantitatea corpurilor materiale (întinse) şi mişcarea lor, care are loc conform legilor mecanicii, sunt, după Galileo, elementele de bază ale lumii " Gândindu-ne la materie sau la substanţa corporală, vreau să spun că este limitată sau are o formă sau alta, că este mai mult sau nu mai mult în raport cu altul, că este în cutare sau cutare loc, în acest sau acel moment , că fie se mişcă, fie este în repaus, că există fie una, fie mai multe, sau multe substanţe şi nicio putere a imaginaţiei nu este capabilă să-i distragă atenţia de la aceste condiţii Totul trebuie redus la o expresie cantitativă precis măsurabilă Matematica exprimă ordinea naturală a universului, omogenă în esenţa sa materială şi după legile unei singure mişcări mecanice Absolut doar ceea ce poate fi exprimat geometric Acolo unde posibilitatea unei explicaţii matematice, cantitative încetează, ştiinţa se termină acolo şi începe tărâmul "numelor goale" Spre deosebire de scolastici, care considerau materia ca o simplă "posibilitate de a fi", Galileo s-a ocupat de analiza structurii reale, materiale a materiei În conformitate cu instalaţia sa mecanică, Galileo a reînviat atomismul Toate schimbările din natură se realizează prin mişcarea atomilor, legătura şi separarea lor, prin diferitele lor combinaţii Astfel, de exemplu, "acea materie care trezeşte în noi senzaţia de căldură şi pe care o denumim cu denumirea generală de foc, este o multitudine de corpuri foarte mici de o anumită mărime, care

posedă o anumită viteză" Galileo modifică metoda empirică a lui Telesio punând o bază matematică sub ea El se răzvrătește mai ales împotriva înțelegerii naive a certitudinii senzoriale Galileo are dreptate când respinge un astfel de "realism naiv" dar el realizează acest lucru cu prețul reducerii tuturor calităților sensibile la mișcare mecanică și proporții matematice "Nu mă simt rezonabil Galileo, Opere, Firenze , or IV, r Tam' otee, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII nevoia ca aceasta (materia) să fie albă sau roșie, amară sau dulce, sonoră sau tăcută, să posede un miros plăcut sau neplăcut Gusturile, mirosurile, culorile etc , nu sunt în raport cu subiectele decât numai nume goale , și își au sursa doar în sentimentele noastre Odată cu eliminarea ființei vii, toate aceste calități ar fi eliminate și distruse în același timp De aici nu rezultă că calitățile sensibile nu au rădăcini în proprietățile obiective ale materiei, dar aceste rădăcini în sine sunt reduse de Galileo la elemente mecanice cantitative "Nu voi cere niciodată de la corpurile externe altceva decât mărime, cifre, cantitate și mișcări mai mult sau mai puțin rapide", așa este rezumatul mecanicist al lui Galileo Cunoașterea începe cu percepțiile senzoriale și experimentele și continuă cu procesarea lor rațional-analitică Experimentarea este necesară pentru a izola din masa percepțiilor părțile componente exprimate numeric Analiza continuă descompunerea obiectelor complexe în elementele lor cele mai simple În același timp, alături de ideile naiv-subiectiviste și antropomorfe, se evaporă și multicalitativitatea obiectivă a naturii Metoda analitică sau rezolutivă, mergând "pas cu pas", trecând "de la cele mai simple concluzii la tot mai complexe", este înlocuită în continuarea procesului de cunoaștere cu o metodă sintetică sau compusă Sarcina acestuia din urmă este de a combina elementele descompuse anterior și de a confirma sau infirma datele stabilite empiric Toate fenomenele naturale se bazează pe principiul cauzalității mecanice Galileo critică aspru ideile teleologice și antropomorfe Pe baza experimentului, pentru a căuta cauze și pe baza lor pentru a construi ipoteze confirmate în cursul cercetărilor ulterioare - așa este calea cercetării științifice recomandate de Galileo Galileo nu se oprește la descrierea fenomenelor "Înțelegerea cauzelor din care vine totul", în opinia sa, "înseamnă infinit mai mult decât simpla cunoaștere a unui fapt dobândit din cuvintele altuia și chiar mai mult decât experimente repetate de multe ori" După ce au stabilit legături cauzale, se poate ajunge la cunoașterea unor astfel de fenomene care sunt încă necunoscute din experiență Cunoașterea necesității este "cel mai înalt stadiu al cunoașterii" Pentru scolastici, adevărul a fost dat gata făcut; pentru Galileo este ceva realizat în procesul de cunoaștere "Cine se va angaja", exclamă Galileo într-o scrisoare către Castelli, "să pună o limită spiritului uman? Cine îndrăznește să spună că știm tot ce poate fi cunoscut în lume? Galilesh Opere, or IV, r - Biblioteca "Runiverse" DOCTRINE SOCIO-POLITICE "Conceptul de "înțelegere", spune Dialogurile, "poate fi luat în considerare în două privințe: intensiv și extensiv Într-un sens amplu, adică în ceea ce privește numărul de lucruri de înțeles, care sunt nenumărate, mintea umană este egală cu zero, chiar dacă cunoaște o mie de adevăruri: o mie este nimic în comparație cu infinitul Dar dacă luăm în considerare mintea din partea intensivă, adică în raport cu perfecțiunea cunoașterii oricărui adevăr anume, atunci afirm că mintea umană înțelege anumite adevăruri într-o asemenea plenitudine și le cunoaște în aceeași măsură necondiționat ca natura în sine Aceasta include cunoștințe pur matematice, geometrie și aritmetică Galileo este convins de puterea minții umane, de

disponibilitatea adevărului obiectiv pentru aceasta Galileo a fost un mare om de știință și educator Rezonanța publică a operelor sale și a destinului vieții a fost enormă A arătat cu ochii săi că forțele noului sunt irezistibile Tovarășul Stalin l-a numit pe Galileo unul dintre acei "oameni de știință" "care au știut să spargă vechiul și să creeze noul, în ciuda oricăror obstacole, în ciuda a tot" De pe vremea lui Galileo, a început perioada de glorie a unei noi științe naturale mecaniciste De la sfârşitul secolului al XVII-lea mecanica se transformă într-o metodologie universală pentru toate domeniile cunoașterii Capitolul IV DOCTRINE SOCIO-POLNTICE Renașterea a creat nu numai teorii natural-filosofice și științele naturale, ci și doctrine socio-politice Ruperea ordinii feudale și formarea relațiilor burgheze nu puteau decât să afecteze formarea de noi teorii și idealuri sociale În același timp, problema centrală era problema statului * Doctrina augustiniano-tomistă dominantă a statului se baza pe principiul teocratic Adevăratul reprezentant al "cetății lui Dumnezeu" de pe pământ este biserica Ea și capul ei, Papa, au putere deplină Statului laic i s-a atribuit un rol subordonat, condiționat în același timp de obținerea puterii din mâinile bisericii și de slujirea intereselor acesteia Deși au apărut doctrine de opoziție anterioare (Marsilio din Padova, Ockham), care au căutat să submineze principiul teocratic, o întorsătură radicală a avut loc în secolele XVI-XVII Galileo, Dialogo sopra i duo massimi sistemi del mondo, I Stalin, Discurs la o recepție la Kremlin pentru lucrătorii din învățământul superior din mai *, Gospolitizdat, , p Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Teocrația este asociată cu ideea puterii universale a papei Este destul de evident că are un pronunțat caracter antinațional În epoca formării statelor-națiune, ideologilor lor li s-a opus o doctrină care declara originea divină a puterii și nega independența națională Nu numai Roma a împiedicat crearea statelor-națiune: aceasta a fost și mai împiedicată de feudalii locali cu "imunitățile" lor Epoca acumulării primitive de capital "este înscrisă în analele omenirii cu limbajul arzător al sabiei și focului"; societatea burgheză s-a născut "în sânge și noroi din cap până în picioare" Exploatarea îngrozitoare a muncitorilor, ruinarea a milioane de țărani și artizani, jefuirea unor țări întregi - toate acestea au stârnit rezistența maselor Pentru a-i "frâna", exploatatorii aveau nevoie de o mașinărie de constrângere mai puternică și mai perfectă decât un stat feudal descentralizat Astfel, problema creării unei puternice puteri de stat centralizate - dintr-un motiv sau altul - era la ordinea zilei Masele au venit în față cu revendicările și idealurile lor Această tabără democratică a arătat multe nuanțe Cea mai comună pentru ei a fost teoria drepturilor naturale înnăscute ale omului și suveranitatea poporului Pe această bază au fost înaintate diverse proiecte, care de obicei nu depășeau cadrul idealurilor burghezo-democratice Cu toate acestea, deja în secolul al XVI-lea există o altă tendință Cei mai revoluționari ideologi s-au opus nu numai ordinii feudale, degajând calea sistemului burghez, ci au criticat și acumularea primitivă în sine Müntzer, Mohr și Campanella, înaintea timpului lor, au trasat contururile unei societăți comuniste într-o ceață utopică Să ne oprim asupra celor mai caracteristici reprezentanți ai direcțiilor principale ale gândirii socio-politice ale Renașterii Nicolo Machiavelli (-) a fost ideologul de frunte al burgheziei comerciale și industriale italiene, reținând cu mâna de fier masele de sclavi, luptând cu reacția feudală și străduindu-și să-și constituie propriul stat național "Machiavelli a fost om de stat, istoric, poet și, în plus, primul, demn de menționat,

scriitor militar al timpurilor moderne" x Timp de ani, Machiavelli a îndeplinit atribuțiile complexe și responsabile de secretar al Colegiului de Afaceri Externe și Militare al Republicii Florentine A fost prieten cu Leonardo da Vinci și Michelangelo În acel moment, burghezia comercială și industrială era la putere La întoarcerea în a Medici și la afirmarea puterii bancherilor, Machiavelli a fost acuzat că a conspirat împotriva Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE SOCIO-POLITICE noul guvern, întemnițat, supus unor chinuri dureroase și expulzat din Florența S-a stabilit într-un mic sat, unde a locuit, dedicându-se în întregime activității literare La începutul secolului al XVI-lea Situația politică a Italiei era extrem de dificilă Lupta acerbă a statelor individuale între ele, lupta ascuțită de clasă în interiorul lor, intensificarea reacției feudale, invaziile devastatoare ale trupelor străine - germane, franceze și spaniole - așa era tabloul general Machiavelli, bazat pe practica politică contemporană, creează un concept detaliat al dictaturii burgheze Interesul este, potrivit lui Machiavelli, forța motrice a istoriei Dobândirea sau protecția proprietății private este cel mai puternic dintre interesele umane "Oamenii preferă să uite moartea tatălui lor decât lipsirea de proprietate Oamenii prețuiesc bogăția mai mult decât onoarea Aristocrația romană a cedat întotdeauna onoruri poporului fără prea multă rezistență; dar când era vorba de proprietate, ea a început să-i protejeze atât de încăpățânat (încât oamenii au fost nevoiți să recurgă la măsuri de urgență pentru a-și satisface dorința) " Interesele proprietarilor și ale celor care nu dețin proprietăți se ciocnesc De aici lupta inevitabila Istoria Florenței a lui Machiavelli, pe care Marx a numit-o "o lucrare de mare pricepere", se apropie de înțelegerea sensului și naturii luptei de clasă Lupta dintre grandi ("oameni mari") și popolo grasso ("oameni grași"), pe de o parte, și popolo minuto ("oameni mici"), pe de altă parte, pătrunde în întreaga istorie florentină Lupta se bazează pe interesele de proprietate Lupta de clasă contribuie adesea la progresul social " A condamna ciocnirile dintre aristocrație și popor înseamnă a condamna primele motive pentru libertatea Romei; înseamnă să acordați mai multă atenție murmurelor și strigătelor stârnite de aceste ciocniri decât consecințelor lor benefice Cei care argumentează în acest fel nu văd că în fiecare republică există întotdeauna două tendințe opuse - una pentru popor, cealaltă pentru clasele superioare; din această împărţire decurg toate legile care se fac în interesul libertăţii Machiavelli atacă cu toată puterea regimul feudal " Nobilii sunt oameni care trăiesc cu leneși din venituri abundente din posesiunile lor, neavând deloc nevoie să cultive sau să muncească pentru a trăi Aceşti oameni sunt dăunători în fiecare republică și în fiecare țară; Dintre aceștia, mai ales dăunători sunt cei care, în plus, au castele și supuși ascultători Această rasă de oameni este dușmanul jurat al oricărei cetățenii * " Cel care Machiavelli, Reasoning on the first three books of Titus 'Livy, St Petersburg, , p Majoritatea acestui citat a fost scris de Marx printre alte aforisme ale lui Machiavelli Vezi Arhiva Marx și Engels, vol IV, p Citat conform "Arhivei lui Marx și Engels", vol IV, p * Ibid , p Ô Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE XV-XVIII BS cine vrea să întemeieze o republică într-o țară în care sunt mulți nobili nu va putea face asta dacă nu îi va extermina mai întâi pe toți Un alt obstacol major stă în calea creării unui stat burghez puternic, la care visează Machiavelli, este Biserica Catolică Ura ascuțită este impregnată de numeroase atacuri anti-bisericești ale lui Machiavelli El repetă insistent că italienii au fost "corupți" de cler

și biserică Dar pentru Machiavelli, cealaltă parte este mai importantă "Biserica a ținut și ține țara noastră în dezacord Motivul pentru care Italia nu are o putere comună republicană sau monarhică, ar trebui să fie considerat doar de Biserică" Machiavelli condamnă și creștinismul însuși pentru faptul că schimbă aspirația unei persoane de la pământ la cer, învață smerenia și înțărcarea de luptă "Religia noastră ne face să prețuim mai puțin beneficiile lumești Religia noastră crede binele suprem în smerenie, în disprețul pentru lume, în renunțarea la viață, în timp ce religia păgână îl credea în măreția sufletului, în puterea corpului și în tot ceea ce face o persoană puternică Religia noastră, dacă ne dorește putere, nu mai este pentru isprăvi, ci pentru răbdare Acest nou mod de viață pare să fi slăbit lumea și să fi trădat-o nenorociților Când oamenii preferă să îndure bătăile decât să se răzbune pentru a ajunge în rai, un câmp vast și sigur se deschide pentru ticăloși Deși batjocorește doctrina originii "divine" a puterii, Machiavelli nu acceptă concepția burghezo-ecocratică despre "drepturile naturale" și "suveranitatea populară" Machiavelli este apologetul unui puternic stat național centralizat, al cărui adevărat stăpân ar trebui să fie burghezia comercială și industrială Respingând tot felul de iluzii, Machiavelli consideră forța ca fiind baza statului " Începând cu Machiavelli, Hobbes, Spinoza, Bodin etc , etc ", spune Marx, "în vremurile moderne, ca să nu mai vorbim de autori anteriori, forța era înfățișată ca bază a dreptului; datorită acestui fapt, consideraţia teoretică a politicii a fost eliberată de morală " Forţa nu este legată de tradiţii, legi sau norme morale Machiavelli recunoaște republica antică ca un ideal abstract Dar pentru ordinea modernă a lucrurilor, republica nu este potrivită: aici avem nevoie de o monarhie sub forma unei dictaturi nelimitate, unică și pe viață Lucrarea principală a lui Machiavelli Il Principe (Prințul) este dedicată teoriei și practicii unei astfel de dictaturi Citat conform "Arhivei lui Marx și Engels", vol IV, p a Machiavelli, Discursuri despre primele trei cărți ale lui Titus Livy, p * cit conform "Arhivei lui Marx și Engels", vol IV, p Marx și Engels, Opere, vol IV, p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE SOCIO-POLITICE Deja în Discursurile sale anterioare, Machiavelli a învățat că, pentru a salva statul, "nu trebuie să se oprească la nicio considerație de dreptate sau nedreptate, umanitate sau cruzime, glorie sau rușine " tocilarul Cesare Borgia, a cărui "activitate" era un lanț continuu de crime de după colț, otrăviri, represalii ale "subiecților" nefericiți de o cruzime incomensurabilă, desfrânare, înșelăciune și perfidie "Având în vedere întregul comportament al ducelui", conchide Machiavelli, "nu pot să-i reproșez nimic; dimpotrivă, mi se pare că poate fi un exemplu pentru toată lumea Capitolul al optsprezecelea din The Sovereign, care pictează cu un cinism excepțional un portret al conducătorului "ideal", este un adevărat cod de trădare, violență și dublu-afacere Ideologul dictaturii burgheze era bine conștient că constrângerea de stat necesită și un anumit "aparat" Unul dintre cele mai importante locuri în opera lui Machiavelli este problema organizării forțelor armate Îi ridiculizează pe condotieri, ale căror bătălii "acerbe" au dus la pierderea a două duzini de oameni; nu are încredere în mercenarii Landsknecht și favorizează organizarea unei armate permanente pe bază de conscripție Machiavelli este ideologul statului burghez al epocii acumulării primitive de capital în condițiile italiene specifice ale acelei vremuri Fără a ține cont de această particularitate, învățătura lui ar fi de neînțeles Situația specifică care s-a dezvoltat ca urmare a războaielor hughenote din secolul al XVI-lea în Franța, a prezentat al doilea mare teoretician al

absolutismului - Jean Bodin (-) Avocat de studii, Bodin a luat parte activ la grea luptă care a chinuit Franța în a doua jumătate a secolului al XVI-lea Războaiele, jafurile și violența au epuizat complet țara În această situație, Bodin, ales deputat al statului a treia, a vorbit la Staturile Generale din Blois cu apărarea toleranței religioase, cu atacuri la fanatismul religios și cu o cerere pentru o putere de stat puternică, dar ținând cont de legi La sfârșitul vieții, Bodin s-a alăturat numărului acelor susținători ai lui Henric al IV-lea pentru care indiferența religioasă era un simbol al credinței, iar mântuirea Franței de la ruină era scopul și legea cel mai înalt În senzaționalul său "Colloquium heptaplomeres" ("Conversația celor șapte"), Bodin a descris o dispută între reprezentanții a șapte credințe, a cărei concluzie este recunoașterea naturii secundare a tuturor religiilor pozitive în comparație cu o singură "religie naturală" , "în mod natural inerent omului" În acest sens, Boden Machiavelli, Discursuri despre primele trei cărți ale lui Titus Livy, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII vorbește cu mare forță în apărarea libertății de conștiință ("nimeni nu poate fi obligat să creadă împotriva voinței sale"), făcând însă o rezervă în privința ateilor Caracteristic este faptul că însuși Bodin a fost acuzat de ateism, drept urmare "Convorbirea" nu putea fi distribuită decât în secret în manuscris și a fost publicată abia la mijlocul secolului al XIX-lea Tipic pentru controversa din acea epocă, apărarea simultană a lui Bodin (în Démonomanie,) a ideii despre realitatea vrăjitoarelor și nevoia persecuției lor Centrul tuturor învățăturilor lui Bodin este teoria sa despre stat, dezvoltată în Les six livres de la République ( ) Pentru Boden, suveranitatea joacă un rol decisiv în definirea statului: dominarea unilaterală și necondiționată a unei singure voințe guvernante O astfel de suveranitate nu aparține poporului, ci monarhului Criticând diferitele forme de guvernare, Bodin se oprește, ca cel mai bun, asupra monarhiei absolute ereditare Monarhul este "izvorul dreptului și al dreptului" El însuși respectă legile "divine sau naturale" și trebuie să respecte libertatea și proprietatea cetățenilor Boden acordă o atenție deosebită ultimului punct - despre proprietate El subliniază că inegalitatea bogăției este principala sursă a răsturnărilor Bodin limitează drepturile monarhului în colectarea impozitelor Sarcinile monarhiei, potrivit lui Boden, sunt destul de evidente Trebuie să reziste teocrației, descentralizării feudale și fragmentării claselor Ar trebui să asigure "ordinea" în țară și să-i protejeze pe "rezidenți" de dezastre militare, violențe și jafuri De mare interes istoric este ideea lui Bodin despre relația dintre societate și mediul geografic Diferențele în "caracterul" popoarelor individuale sunt esențiale pentru viața socială Aceste diferențe depind de condițiile climatice și de alte condiții naturale Popoarele din zona temperată sunt superioare atât celor din sud, cât și celor din nord în talentul politic și simțul dreptății Dar sunt mai mici decât primul în abilități speculative și mai mici decât al doilea în forța fizică Fertilitatea țărilor din sud îi răsfăță pe locuitori, în timp ce condițiile zonei temperate îi obișnuiesc cu harnicie Popoarele din nord trebuie conduse cu forța, sudul prin religie, popoarele țărilor temperate prin rațiune În perioada războaielor religioase din Franța, s-a înfățișat un grup de scriitori, uniți sub numele de "Mstarhomachs" sau "luptători-tirani", Lucrări de acest tip proveneau în cea mai mare parte din cercurile protestante, dar parțial din Liga Catolică din Paris Într-o perioadă în care absolutismul era efectiv întărit și fundamentat teoretic, "monarhomahii" au dovedit

supremația drepturilor oamenilor și necesitatea limitării puterii regale Oamenii, spune unul dintre pamfletele lor, stabilesc Biblioteca "Runivere" DOCTRINE SOCIO-POLITICE Regii; toată puterea regilor este primită prin popor și în folosul lor La întrebarea "este permis să contracarăm un tiran care într-un fel sau altul oprimă și distruge statul?", urmează un răspuns afirmativ Oamenii pot și trebuie să reziste tiranului fără a se opri înaintea unei revolte deschise cu armele în mână "Evanghelia nu interzice folosirea sabiei" Caracteristic este faptul că unii "monarhomahi" îi opun în mod conștient învățăturile lui Machiavelli, care este aspru atacat, ca apărător al despotismului Rădăcinile sociale și semnificația literaturii tiranice sunt duale și contradictorii Pe de o parte, ele relevă orientarea feudală a autorilor, care visează la o revenire la reprezentarea de clasă și la "libertăți" medievale Dar, pe de altă parte, indiferent de dorințele autorilor, aceste tratate au introdus în conștiința maselor ideile de suveranitate populară, dreptul de a rezista tiraniei și toleranța religioasă Nu a fost greu să eliberez aceste idei de cojile feudale Althusius a fost unul dintre primii care s-au angajat pe această cale Johann Althusius (-) a fost un avocat remarcabil, cunoscut ca unul dintre cei mai mari "monarhomahi" În "Politica" ( ), Althusius definește statul ca "o uniune la nivel național în care mai multe comunități și regiuni se angajează să aibă, să afirme, să exercite și să protejeze dreptul de putere" Puterea supremă inalienabilă și indivizibilă aparține poporului Indivizii sunt supuși ai guvernului, ei sunt aceiași în ansamblu - sursa și purtătorul legii supreme Conducătorul este ales de reprezentanți speciali ai poporului El nu este altceva decât cel mai înalt funcționar al statului, căruia poporul i-a dat o anumită misiune Relația dintre domnitor și popor este determinată de contract Un rege care încalcă tratatul poate fi nu numai alungat, ci și executat de supușii săi În diverse forme și combinații, ideea legilor "naturale" ale vieții sociale strălucește prin mulți scriitori ai secolului al XVI-lea Cu toate acestea, crearea unui sistem coerent de "drept natural" a căzut în sarcina gânditorilor secolelor XVII-XVIII În zorii dezvoltării capitaliste, au apărut gânditori îndrăzneți care au mers mult mai departe decât ideile germinative ale democrației burgheze, au visat să depășească însăși societatea burgheză emergentă și au conturat principalele trăsături ale sistemului comunist Locul de naștere al utopilor socialiste a fost Anglia, autorul primei utopii socialiste a fost Thomas More Thomas More s-a născut în în familia unui judecător din Londra După ce a primit o educație umanistă la Oxford (unde preda Erasmus din Rotterdam la acea vreme) și o pregătire juridică specială, More a devenit un avocat eminent Angajat în activități politice și completându-și experiența cu călătorii în Țările de Jos și Franța, Mohr a ajuns rapid la cel mai înalt stat Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII postări În calitate de Lord Cancelar al Angliei, More a intrat în conflict cu regele Henric al VIII-lea, a fost acuzat de "înaltă trădare" și executat în Munca lui More a combinat cel mai mare umanist al epocii cu un practicant, un expert în probleme economice și o figură politică remarcabilă Perspicacitatea extraordinară și simpatia arzătoare a lui More pentru interesele celor defavorizați au dat naștere marii sale lucrări, care a fost publicată în orașul belgian Louvain în sub titlul "Cartea de Aur, pe cât de utilă, pe atât de amuzantă, despre cea mai bună structură a statul și despre noua insulă Utopia " De atunci, cuvântul "utopie" (în greacă - "un loc care nu există") a devenit un cuvânt de uz casnic În dialogurile Utopiei, opiniile autorului sunt puse în gura călătorul

portughez Raphael Gitlodey Hythlodeus povestește despre călătoriile lui Amerigo Vespucci, despre vizita sa în Brazilia și despre cunoștințele sale cu o serie de țări necunoscute La începutul secolului al XVI-lea era greu de gândit la o premisă mai captivantă pentru un tratat social Mulți contemporani au crezut în existența reală a insulei Utopia, pe care Hythlodeus ar fi trăit cinci ani Prima carte din "Utopia" este dedicată criticii tulburărilor sociale contemporane lui More, a doua - oferă un sistem de ordine socială ideală Cele mai presante probleme pentru Anglia la începutul secolului al XVI-lea era scrimă și vagabondaj Unul era inseparabil de celălalt În secolul al XVII-lea în Anglia, industria lânii a început să se dezvolte rapid sub forma unei fabrici capitaliste Acest lucru a dat un impuls puternic dezvoltării creșterii oilor, care a necesitat suprafețe mari de teren liber Pentru a obține acest pământ, marii proprietari au început să pună mâna pe nu numai pământuri comunale, ci și pământ arabil țărănesc, au început să alunge țăranii de pe pământ, distrugând sate întregi Terenurile obținute prin înșelăciune sau violență erau despărțite de un gard, spre deosebire de pământurile obștii sătești Fără pământ a țăranilor a dus la sărăcirea lor în masă În aceeaşi direcţie a acţionat dizolvarea echipelor feudale Țărani ruinați și servitorii expulzați " au intrat în masă în cerșetori, tâlhari, vagabonzi - parțial voluntar, în majoritatea cazurilor sub presiunea necesității Prin urmare, la sfârșitul secolului al XV-lea și de-a lungul întregului secol al XVI-lea, în toate țările Europei de Vest au fost emise legi sângeroase împotriva vagabondajului Părinții clasei muncitoare actuale au fost în primul rând pedepsiți pentru că au fost transformați cu forța în vagabonzi și săraci Pestilence pictează un tablou uluitor al suferinței maselor deposedate: ♦ Oaia voastră de obicei atât de blândă, mulțumită cu foarte puțin, Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE SOCIO-POLITICE acum, spun ei, au devenit atât de lacomi și nestăpâniți, încât chiar mănâncă oameni, ruinează și devastează câmpuri, case și orașe Într-adevăr, în toate acele părți ale regatului în care se obține lână mai fină și, prin urmare, mai prețioasă, aristocrații nobili și chiar unii stareți, sfinți nu sunt mulțumiți că viața lor inactivă și luxoasă nu aduce niciun beneficiu societății, dar, poate , chiar l-a rănit Deci, în moșiile lor nu lasă nimic pentru pământ arabil, alocă totul Mor sub pășuni, demolarea caselor, distrugerea orașelor, lăsând templele doar pentru grajduri de porci Acești oameni drăguți transformă toate așezările într-un deșert " Astfel, "un singur lacom, ciuma nesățioasă și crudă a patriei", prin înșelăciune sau violență, dă afară chiriașii, lipsindu-i chiar și de proprietățile lor " Există o strămutare a nefericiților: bărbați, femei, soți; soții, orfani, văduve, părinți cu copii mici și membri ai gospodăriei mai numeroși decât cei bogați urcă pe spânzurătoare, după merit, sau rătăcesc și cerși? Totuși, chiar și aici, ca niște vagabonzi, ajung în închisoare pentru plimbarea lor inactivă - până la urmă, nimeni nu-și angajează munca, deși o oferă în cel mai înfocat mod Thomas More, Utopia, , p - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII De la particular, Mor este capabil să treacă la general, să dezvăluie esența fenomenului Oamenii angajați în muncă necesară, fără de care "nici o societate nu poate exista nici măcar un an", trăiesc în astfel de condiții, în comparație cu care "situația șeptelului pare a fi mai de preferat" Pe de altă parte, viața paraziților "curge printre splendoare și lux" Toate binecuvântările cad în mâinile câtorva oameni vicleni și necinstiți, iar nevoia fără speranță rămâne în mâinile unei mase modeste și harnice Care este rădăcina răului? Deținută privată,

răspunde Mor Acest răspuns este cheia nemuririi marelui umanist englez " Unde există proprietate privată, unde totul se măsoară prin bani, nu este aproape niciodată posibil cursul corect și de succes al treburilor statului" "De aceea, sunt ferm convins că repartizarea fondurilor într-un mod uniform și modul echitabil și bunăstarea în cursul afacerilor umane sunt posibile numai cu distrugerea completă a proprietății private; dar dacă rămâne, atunci cea mai mare și cea mai bună parte a umanității va avea întotdeauna o povară amară și inevitabilă de dureri Este de remarcat afirmațiile profunde ale lui More cu privire la esența statului " Pot să jur cu un jurământ", scrie el, "că ele (acum state prospere - N d) nu par a fi altceva decât un fel de conspirație a bogaților, care luptă sub numele și semnul statului pentru beneficiile lor personale Ei inventează și inventează tot felul de metode și trucuri, în primul rând, pentru a păstra fără teamă de pierdere ceea ce au dobândit prin diverse trucuri frauduloase și apoi pentru a exploata (cei săraci -Nd), precum un vite de haita" În același timp în care Machiavelli, în Prințul, ridica politica dictaturii burgheze ca principiu, Thomas More a făcut un protest aprins împotriva jafului maselor muncitoare și a scos la iveală caracterul prădător al statului exploatator În a doua parte a Cărții de Aur, More arată cum ar trebui să fie un organism social sănătos În ea, Hythlodeus vorbește despre o viață fericită pe insula Utopia, o viață fără proprietate privată, unde toată lumea lucrează, unde nu sunt nici săraci, nici bogați Mai știa proiecte utopice străvechi, cunoștea și predicile ereticilor precum anabaptiștii, dar toate aceste vise au urmat linia consumului comunist, nu producției More, pentru prima dată, oferă un proiect dezvoltat sistematic pentru o organizație de producție comunistă El nu acordă o importanță decisivă generalității consumului Utopii sunt hrăniți, în funcție de dorința lor, în cantinele publice sau în familie Thomas More, Utopia, p a There Oke, p Există un ok, p Există un acord, p Biblioteca "Runivere" DOCTRINE SOCIO-POLITICE Proiectul lui More este lipsit de amestecuri ascetice Moralitatea de afirmare a vieții a lui Mora este în ton cu cele mai bune tradiții ale Renașterii Motivele "ordinei naturale" ale lui Mora sunt clare Omul trebuie să trăiască conform naturii, aceasta este virtutea lui Natura ne prescrie o viață bazată nu pe lipsuri, ci pe plăcere rezonabilă Științele și artele ocupă un loc important în viața utopilor Religia utopiei a fost umanist "purificată" și "raționalizată" Utopienii sunt toleranți și condamnă doar necredința totală Industria utopilor este o restaurare idealizată a unui meșteșug medieval Principala ocupație pentru fiecare cetățean este una sau alta meșteșug În plus, periodic orășenii sunt obligați să se angajeze în muncă agricolă Este imposibil să nu vedem într-o asemenea organizare a producției o încercare primitivă de a depăși contradicțiile dintre oraș și țară Denunţând cu căldură parazitismul, More eliberează de munca fizică doar două categorii de cetăţeni: cei care îndeplinesc temporar funcţii publice şi cei angajaţi în activităţi ştiinţifice În mod destul de neașteptat, Pestilence introduce sclavi în societatea sa ideală El justifică sclavia pe două motive: în primul rând, este cea mai umană metodă de pedepsire a criminalilor; în al doilea rând, este o modalitate de a rezolva problema locurilor de muncă "neplăcute" Toate produsele sunt livrate în depozite comune, de unde fiecare primește în funcție de nevoi Abundența de hrană este o condiție prealabilă că va fi suficient pentru toată lumea și nimeni nu va lua prea mult Principala celulă de producție este familia, în care domnește autoritatea patriarhală a celui mai mare din clan Unitatea economică mai mare este orașul Deasupra orașului se află organul central de

conducere, care are funcții economice: organizarea producției, consumului și comerțului exterior Numirea tuturor funcționarilor are loc exclusiv în ordinea alegerilor Este foarte interesant că More acordă o atenție deosebită problemei războiului și afacerilor militare Utopii "nu încep niciodată războaie în zadar, ci numai în acele cazuri când își apără granițele sau alungă dușmanii care au invadat țara prietenilor lor sau se milă de orice popor asuprit de tiranie și cu propriile forțe îi eliberează de jugul tiranului și din sclavie" Pregătindu-se pentru astfel de războaie, "se exercită constant în științe militare" a "Armele lor pentru respingerea loviturilor sunt foarte puternice și perfect adaptate pentru orice mișcare și purtare Ei inventează vehicule militare foarte abil" , dar nu folosesc arme de foc "Nu duc războaie în zadar pe teritoriul lor" * * ÍIBlSISII Thomas More, Utopia, p E ok Există un ok, pp - Există un ok, p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV - XVII " Când li se pare inevitabil (utopienilor - N red) să intre în luptă, neînfricarea lor în această privință este egală cu prudența cu care au ocolit bătălia mai devreme, în timp ce a existat o oportunitate" \ " Curajul lor se intensifică din concepțiile corecte care le-au fost insuflate din copilărie și educație și un excelent sistem de stat" În "Utopia" previziunea ingenioasă a noului este împletită cu elemente încă puternice ale vederilor vechi, medievale În acest sens, sunt deosebit de caracteristice acele părți ale Utopiei, unde More insistă pe o organizare artizanală a muncii, subestimează importanța progresului tehnic, păstrează o religie "raționalizată", un principiu patriarhal și afirmă nevoia sclaviei Acest lucru se explică prin faptul că munca lui More a primit impulsuri sociale din satul devastat și din meșteșugul breslei care începea să se destrame Mai multe nu știau și nu puteau încă să cunoască adevăratul constructor al societății comuniste - proletariatul Autorul cărții Utopia nu a fost în niciun caz un susținător al luptei de clasă și al răsturnărilor revoluționare Ca răspuns la întrebarea despre modalitățile de construire a sistemului ideal al utopilor, More are doar o referire plictisitoare la vechiul legiuitor Utop Succesorul lui Mora în Italia a fost Tommaso Campanella, pe care l-am menționat deja Declinul economic și reacția feudală în Italia în secolul al XVI-lea a lovit grav masele țărănești muncitoare și elementele plebee ale orașului În ceea ce privește numărul de cerșetori, Italia nu putea concura decât cu Anglia în epoca Mora Interesele maselor plebeo-țărănești, care nu erau încă capabile să-și exprime în mod independent speranțele și idealurile, au găsit o refracție deosebită în utopia lui Campanella Orașul Soarelui a fost scris de Campanella în , în timpul petrecut în închisoare Scrisă inițial în italiană, cartea a fost tradusă ulterior de autor în latină și tipărită pentru prima dată la Frankfurt în sub titlul Cívítas Solis Campanella, deși converge pe deplin cu More în ideea de bază și direcția utopiei sale, diferă semnificativ de el în dezvoltarea sa specifică "Orașul Soarelui" este inferior "Utopiei" atât în conținut, cât și în formă literară Intriga este obișnuită pentru acea vreme: navigatorul genovez îi povestește îngrijitorului hotelului mănăstirii despre circumnavigarea sa și despre minunatul oraș situat lângă ecuator, pe una dintre insulele Oceanului Indian În "Orașul Soarelui" proprietatea privată a mijloacelor de producție a fost desființată și munca nu este doar o obligație, ci și o nevoie vitală pentru toți cetățenii Campanella nu este desfășurată Thomas More, Utopia, p Ibid Biblioteca "Runivere" DOCTRINE SOCIO-POLITICE acea argumentare critică care îl conduce în mod necesar pe More la fundamentarea principiilor

comunismului Campanella se concentrează pe descrierea pozitivă a acordului ideal Criticile sunt împrăștiate printre detaliile reprezentării viitoarei societăți " Există șaptezeci de mii de locuitori ai populației în Napoli și doar vreo zece sau cincisprezece mii dintre ei lucrează, epuizați și murind din cauza muncii excesive și continue zi de zi Campanella Ceilalți, care sunt în lenevă, dispar din lenevia, avariția, afecțiunile trupești, desfrânarea, cămătăria etc , și strică și strică pe mulți oameni, ținându-i în robie, sub jugul sărăciei " Există, fără îndoială, o legătură intrinsecă între concepțiile filozofice ale lui Campanella și utopia sa comunistă Toate lucrurile au o dublă încercare: una se exprimă în mișcarea lor către întreg, cealaltă este îndreptată spre sine În același mod, o persoană, pe de o parte, este supusă principiului egoist al autoconservării, pe de altă parte, nevoii de comunicare, dorința de a fuziona cu întregul social Campanella promovează ideea unității rasei umane, Campanella, Orașul Soarelui, , p - * Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV - XVIII egalitatea nevoilor umane și unificarea viitoare a tuturor popoarelor într-un singur tot "Ziua nu este departe", scrie Campanella, "în care această unitate a rasei umane se va realiza " "Poeții vor vedea o nouă eră care le va depăși pe toate celelalte, așa cum aurul depășește toate metalele Atunci filozofii vor vedea această republică perfectă pe care au descris-o și care nu a existat încă niciodată pe pământ " Orașul Comunist al Soarelui servește drept model ideal pentru societatea viitoare Fericirea și cultura pământească sunt scopul unei stări ideale Pentru a-l realiza, Campanella plănuiește să folosească pe scară largă realizările noii științe naturale, cele mai recente descoperiri și invenții Apropo, locuitorii Orașului Soarelui sunt familiarizați cu arta de a zbura prin aer Dar există și o a doua latură, mistico-idealistă, a viziunii despre lume a lui Campanella Cabalistica, "magia divină și naturală" și astrologia ocupă un loc mare în utopia lui, ceea ce îi reduce fără îndoială valoarea istorică Structura economică a Orașului Soarelui este prezentată lui Campanella după cum urmează: nu există "rășini și paraziți inactivi", "îndatoririle, artele, munca și munca sunt distribuite între toți" Solariile (cetăţenii Oraşului Soarelui) au fost obişnuiţi să trateze munca cu respect încă din copilărie Campanella nu are un decalaj între munca fizică și cea mentală Fiecare lucrare este la fel de onorabilă și în acord cu înclinațiile fiecăruia În Orașul Soarelui, "oamenii nu servesc lucrurilor, lucrurile le servesc" " Toți iau parte la treburile militare, la agricultură și la creșterea vitelor Iar cel care știe mai multe arte și meserii se bucură de mare cinste; cei care sunt cei mai capabili sunt hotărâți să se angajeze în cutare sau cutare abilitate Cele mai grele meșteșuguri sunt considerate de ei a fi cele mai lăudabile și nimeni nu se ferește să le facă Femeile sunt angajate în meșteșuguri mai puțin dificile Femeile sunt destul de egale cu bărbații "Nu au sclavi coruptori moral: se servesc pe deplin pe ei înșiși și chiar din abundență " Captivi luați în război, fie vând, fie trimit la muncă grea în afara orașului Deoarece există o abundență de hrană, distribuirea se face după nevoile fiecăruia Spre deosebire de Mora, Campanella propune rolul organizației comuniste a consumului Solariile locuiesc împreună, dorm în dormitoare spațioase și mănâncă în sălile de mese comune "Case, dormitoare, paturi și orice altceva este necesar Campanella, Oeuvres choisies, Paris , p Campanella, Orașul Soarelui, p Ibid , p Ibid , p Biblioteca "Rune și credință" DOCTRINE SOCIO-POLITICE al meu este ceea ce au în comun Au aceeași tăietură de haine, schimbându-se de patru ori pe an Solariile nu cunosc familia

individuală Relațiile de căsătorie sunt reglementate în detaliu, în funcție de interesele naționale Rolul decisiv aici îl au problemele legate de naștere și creștere "Ei privesc nașterea ca pe o chestiune religioasă, care vizează binele statului, și nu indivizii " Campanella acordă multă atenție organizării educației și creșterii unei personalități dezvoltate armonios Toate solariile au acces la educație și toată lumea o primește Instruirea este organizată într-un mod foarte original, vizual " În tot orașul, zidurile, interne și externe, inferioare și superioare, sunt pictate cu cea mai excelentă pictură, reflectând toate științele într-o succesiune surprinzător de armonioasă" Copiii, jucându-se și distrându-se, stăpânesc imperceptibil și treptat toate cunoștințele Băieții și fetele de - ani sunt deja la un nivel înalt de cultură, rezumă experiența întregii omeniri Accentul nu este pus pe științele umaniste, ci pe științele naturii În sistemul comunist nu există motive pentru ura omului față de om, nu există un teren propice pentru acele vicii care disting o societate antagonistă Dragostea reciprocă, prietenia, prietenia și sinceritatea sunt caracteristice locuitorilor orașului însorit Puterea în Orașul Soarelui este în mâinile unui fel de aristocrație spirituală, care îmbină trăsăturile inteligenței seculare și ale preoției Conducătorul suprem este cel mai înțelept filosof și mare preot în același timp, "numit în limba lor Soare, în a noastră l-am numi Metafizicianul El este capul tuturor, atât la muritor, cât și la spiritual, iar asupra tuturor problemelor și disputelor, el ia decizia finală Sub el sunt trei co-conducători: Pon, Sin și Mor, sau după părerea noastră: Puterea, Înțelepciunea și Iubirea Puterea se ocupă de tot ce ține de război și pace Artele libere, meșteșugurile și tot felul de științe sunt supuse Înțelepciunii" ; Cunoașterea Iubirii include tot ce ține de naștere și creștere Campanella nu se putea abține să se gândească la întrebarea cu care se confruntase deja Thomas More, problema pericolului militar care amenința statul comunist din partea tuturor acești dușmani " Pe aceeași insulă (unde trăiesc solarele - Nd) Mai sunt patru regate care sunt foarte geloase pe binele lor Campanella, Orașul Soarelui, p Ibid , p " Ibid , p Ibid , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV - XVIII primesc, pentru că populația de acolo se străduiește să trăiască după obiceiurile solarienilor și preferă să fie sub stăpânirea lor decât sub stăpânirea propriilor regi Din această cauză, un război începe adesea cu solarienii sub pretextul că au pus mâna pe bunurile graniței și trăiesc cu impietate, nu închinându-se idolilor și nu urmând superstițiile păgânilor și ale brahmanilor din vechime Cu toate acestea, solarienii ies mereu afară învingător" x Toți bărbații și femeile sunt instruiți în arta războiului și se îmbunătățesc constant în ea Campanella este una dintre cele mai caracteristice figuri ale Renașterii În lucrările sale, cu cea mai mare claritate, se dezvăluie acea împletire a noului, revoluționar, cu vechiul, învechit, care este tipică epocii de tranziție de la feudalism la capitalism În filosofia și sociologia lui Campanella există încă multă scolastică și misticism, multă naivitate Dar întregul este îndrăzneț și maiestuos Campanella, împreună cu cele mai bune minți ale Renașterii, au chemat omenirea înainte pe calea progresului social Nici închisoarea, nici tortura nu i-au rupt spiritul curajos Inchiziția ar putea să-l ardă pe Bruno, să-l umilească pe Galileo și să-l închidă pe Campanella în temniță, dar nu a putut înăbuși germenii noului, căci noul este irezistibil Thomas More și Tommaso Campanella în probleme de organizare socială au văzut mai departe decât contemporanii lor În momentul nașterii formației capitaliste, ei au prevăzut, deși într-o formă vagă, fantastică, o nouă

societate, comunistă Campanella, Orașul Soarelui, pp - Biblioteca "Alergă și credință" SECȚIUNEA A DOUA FILOZOFIA GENERALĂ ȘI ȘTIINȚA NOULUI TIMP Capitolul MATERIALISMUL ENGLEZ AL SECOLULUI XVII FRANCIS BACON Anglia a fost una dintre primele țări din Europa în care relațiile capitaliste s-au născut devreme și s-au dezvoltat rapid Până la sfârșitul secolului XIV - începutul secolului XV în Anglia, iobăgia începe de fapt să dispară Majoritatea populației la acea vreme era formată din țărani liberi, independenți - proprietari liberi Pe moșiile proprietarilor de pământ a început să fie folosită munca muncitorilor de la fermă, recrutată dintre țăranii de pământ Munca muncitorilor agricoli este recursă în special de cavalerii feudali mici și mijlocii, care dețin un număr mic de iobagi, precum și de elita țăranilor liberi, yeomen Ei trec treptat la un sistem de muncă angajată Astfel, nu numai burghezia, ci și o parte a feudalilor, care au reușit să-și adapteze economia la noile condiții capitaliste în curs de dezvoltare, au acționat ca purtători ai decăderii vechiului mod de producție feudal din Anglia În principal marii feudali și mănăstiri sunt cei care continuă să păstreze economia corvée Pentru a-și spori veniturile și a rezista tendinței economice care corupă bazele iobăgiei, ei chiar întăresc corvée-ul Interesele unei părți din feudalii și ale tinerei burghezii engleze au coincis astfel Între ei nu a existat acea barieră de netrecut care s-a creat în Franța între statul a treia și nobilime Spre deosebire de feudalul francez, feudalul englez era angajat în comerț, participa la speculații monetare, exploata nu numai iobagi, ci și muncitori agricoli, nevăzând nimic în aceste activități care să-i umilească originea "nobilă" În plus, originea clasei de aici nu a contat prea mult Negustorii, cămătarii și industriașii care au dobândit proprietăți funciare au trecut în nobilime fără obstacole majore Adesea, feudalii se căsătoresc cu fiicele negustorilor bogați sau fiii acestora din urmă găsesc mirese în compania nobililor În Anglia se creează o nouă nobilime, care converge cu interesele sale economice și politice Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII cu burghezia, aflată de fapt deja pe baza relațiilor capitaliste Este de la sine înțeles că dezvoltarea capitalismului în Anglia nu a avut loc în mod pașnic Și în Anglia, eliminarea definitivă a relațiilor feudale, care au împiedicat creșterea capitalismului, a devenit posibilă doar ca urmare a revoluției Dar revoluția burgheză engleză aparține perioadei ulterioare - la mijlocul secolului al XVII-lea Pe vremea lui Bacon, adică în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și în primul sfert al secolului al XVII-lea, Anglia trecea încă printr-o perioadă de acumulare primitivă de capital Prin violențe crude și jaf, al căror obiect în afara Angliei erau popoarele coloniale, iar în interiorul țării țăranii englezi, în această epocă se creează premisele materiale necesare dezvoltării capitalismului În interiorul țării, metodele de acumulare primitivă și-au găsit cea mai frapantă manifestare în "împrejmuirea" pământului Procesul "îngrădirii", deposedarea țăranilor din Anglia, este viu luminat în "Utopia" a lui Thomas More, precum și în "Istoria lui Henric al VII-lea" a lui Bacon Exproprierea maselor țărănești s-a intensificat în secolul al XVII-lea datorita reformei bisericesti Biserica Catolică din Anglia era proprietara unei mari părți a pământului Ca urmare a Reformei, multe proprietăți bisericești au fost date de Henric al VIII-lea ca dar nobilimii de la curte sau vândute aproape deloc speculatorilor, fermierilor și orășenilor "Distrugerea mănăstirilor etc , i-a transformat pe locuitorii lor într-un proletariat" Pe terenurile bisericești împrejmuite și prădate se creează ferme mari de creștere a oilor, în care se folosește pe scară

largă forța de muncă angajată În aceste condiții, puterea economică a noii nobilimi engleze a crescut enorm Pe de o parte, a furnizat burgheziei industriale cu mâinile necesare manufacturii sale, iar pe de altă parte, a dat agriculturii o direcție corespunzătoare stării industriei și comerțului Așa se explică comunitatea intereselor sale cu interesele burgheziei, unirea ambelor clase Trăsăturile istorice ale noii nobilimi engleze sunt cheia unei înțelegeri corecte a rădăcinilor de clasă ale materialismului englez, în special a filozofiei materialiste a lui Bacon Engels a numit materialismul englez în mod predominant o ideologie nobilă, aristocratică Totuși, noua nobilime, atât în economie, cât și în ideologie, a fost purtătorul de cuvânt al tendințelor burgheze care erau progresiste pentru acea vreme Evenimentele care au avut loc în agricultura Angliei au contribuit, la rândul lor, la creșterea capitalismului în oraș Distruse, fără mijloace de subzistență, masele țărănești au furnizat forță de muncă ieftină industriei urbane Deplasarea agriculturii de către creșterea oilor a creat o bază de materie primă pentru industrie * Marx și Engels, Opere, vol XVП, p , Biblioteca "Runivere" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII Există o stratificare rapidă a organizațiilor magazinelor Ucenicii se transformă treptat în muncitori angajați, iar atelierele mici își pierd de fapt independența și sunt forțate să lucreze pentru stăpânii marilor corporații Capitalistul-antreprenor și comerciantul intermediar subjugă influenței lor numeroși artizani, meșteșugari și lucrători de magazine Forma de producție de producție este larg dezvoltată Comercianții și industriașii englezi încep să intre pe arena mondială Ei concentrează în mâinile lor principalele obiecte ale comerțului mondial Caravanele lor maritime fac apel nu numai în porturile țărilor vecine (Olanda, Spania, Portugalia), dar apar și în Marea Mediterană și Marea Baltică, pătrund în țările din Est Interesele burgheziei dirijează politica externă a regilor englezi, împingându-i în războaie de lungă durată pentru țările coloniale După ce au stăpânit aceste țări, negustorii și colonizatorii englezi acumulează averi enorme prin jafurile nemaiauzite ale popoarelor native Burghezia engleză își construiește puterea mondială pe oasele nu numai ale propriilor țărani, ci și ale triburilor și popoarelor transoceanice În epoca Bacon, în special sub Elisabeta (-), s-au pus bazele imperiului englez maritim și colonial Războiul cu Spania se încheie cu succes, Virginia și Carolina sunt cucerite și începe colonizarea Americii de Nord Anglia pornește pe calea dominației capitaliste mondiale Ea devine cea mai mare putere a lumii atât în domeniul producției materiale, cât și în domeniul ideologiei Formarea unei noi viziuni asupra lumii a primit un impuls puternic de marile schimbări socio-economice și tehnice care au avut loc în viața popoarelor Europei Extinderea și îmbogățirea practicii lor a dat naștere la necesitatea unei restructurari corespunzătoare a conceptelor teoretice, a unei revizuiri a metodelor și sarcinilor cunoașterii Navigatori îndrăzneți care descoperă tărâmuri noi, căutători neînfricați ai surselor încă necunoscute de bogăție și glorie, oameni din epoca acumulării primitive nu se puteau mulțumi cu știința medievală îngustă bazată pe dogmele religiei și pe autoritatea anticilor În primul rând, încep să se dezvolte ramurile de cunoaștere care au legătură directă cu noua practică socială: hidrostatică, mecanică, optică și astronomie Construcțiile navale, transportul maritim, comerțul maritim și afacerile militare erau extrem de interesate de aceste științe Oamenii de știință care căutau să transforme știința, să o construiască pe baza observației și a experienței, și nu pe textele moarte ale filosofilor antici, nu mai

erau singuri În patria lui Bacon, în acest moment, ne întâlnim cu numele a doi oameni de știință remarcabili - Gilbert și Harvey, care stau pe baza unei noi științe William Gilbert (-), medicul reginei Elisabeta, a fost unul dintre cei mai faimoși fizicieni ai timpului său Și-a propus sarcina unei scări relativ înguste - studiul Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII magnet În scrierile scolasticii, forța de atracție a unui magnet și a chihlimbarului a servit drept dovadă clară a existenței "forțelor ascunse" Gilbert a fost primul om de știință care a întreprins studiul științific al magnetului Lucrarea sa principală, Despre magnet, corpuri magnetice și marele magnet al pământului, o nouă fiziologie (Londra,), diferă de tratatele de fizică obișnuite din secolul al XVI-lea "Nu există nici o urmă de filozofia naturală peripatetică general acceptată, disprețul pentru observarea directă a naturii și venerarea autorităților; dimpotrivă, se bazează în întregime pe cercetări experimentale și mărturisește priceperea extraordinară a autorului în aplicarea metodei experimentale la studiul unor fenomene naturale cu totul noi Gilbert este un fizician într-o nouă direcție În cealaltă lucrare a sa, A New Philosophy on Our Sublunar World, publicată postum, Gilbert se opune deschis lui Aristotel, critică aspru scolastică și apără cu ardoare metoda inductivă în știința naturii Gilbert este un susținător al lui Copernic, Kepler și Galileo în lupta împotriva viziunii despre lume a bisericii feudale William Harvey (-) a pus bazele fiziologiei științifice prin descoperirea circulației sângelui Este un adversar al autorităților antice, un campion al unei noi metode de observare și experiență Împreună cu Gilbert Harvey a fost unul dintre cei mai importanți oameni de știință ai epocii sale După ce a pornit pe calea capitalistă a dezvoltării și a obținut un mare succes pe această cale, Anglia devine locul de naștere al întregului materialism modern Bacon a fost fondatorul materialismului modern Francis Bhonon s-a născut la ianuarie la Londra Tatăl său aparținea celor mai înalți funcționari ai curții și la un moment dat a fost Lord Păzitor al marelui sigiliu de stat Foarte devreme, viitorul filozof a intrat la Universitatea din Cambridge, unde a studiat filozofia școlară și teologia, ceea ce, însă, nu l-a mulțumit După absolvirea universității, Bacon a petrecut trei ani la Paris cu ambasadorul englez și s-a întors în patria sa în , după moartea tatălui său După ce a primit o mică moștenire, tânărul Bacon a fost forțat să se angajeze în activități legale În , a fost ales pentru prima dată în camera inferioară, dar cariera sa publică începe abia în timpul domniei lui Iacob I În , Bacon a fost Lord cancelar și baron de Verulam, iar în , viconte de St Albany Dar, din cauza intrigilor instanței, noul parlament ales îl aduce în judecată pe Bacon sub acuzația de luare de mită Instanța îl consideră vinovat pe filosof și îl condamnă la închisoare cu interdicția de a ocupa funcții publice Regele anulează decizia curții și după un timp chiar îl invită pe Bacon să se întoarcă Rosenberwer, History of Physics, Part II, Onti, , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII revenirea la activitatea politică Cu toate acestea, Bacon preferă să-și dedice anii rămași din viață muncii științifice A murit la iunie În , Bacon și-a publicat Eseurile morale și politice În a fost publicată cartea "Despre prosperitatea științelor", revizuită și publicată ulterior în sub titlul "Despre demnitatea și creșterea științelor" Această carte constituie prima parte a Marii restaurări a științelor Din alte lucrări ale lui Bacon aveți nevoie slănină menționați "Gânduri și observații", "Doisprezece dispoziții privind interpretarea naturii", "Despre înțelepciunea anticilor", "Despre cer", "Despre cauze și principii"

În , Bacon și-a publicat lucrarea principală, Noul Organon (a doua parte a Marii restaurări a științelor) Peru lui Bacon include, de asemenea, Istoria vântului, Istoria vieții și a morții, Istoria lui Henric al VII-lea și utopia Noua Atlantida Bacon a aparținut epocii moderne nu numai în ceea ce privește semnificația obiectivă a sistemului său filozofic El a reprezentat în mod conștient forțele sociale progresiste care transformau Anglia feudală și a vorbit cu aprobare și simpatie neascunsă despre schimbările grandioase produse de aceste forțe Vacon a perceput în mod viu evenimentele vieții sociale și politice care aveau loc în jurul său și a reacționat activ la ele Cunoaşterea naturii şi subordonarea puterii ei faţă de om este Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII conţinutul principal al filozofiei sale, dar în acelaşi timp era interesat de relaţiile sociale Bacon și materialiștii englezi ulterioare au reflectat în domeniul teoriei compromisul care a apărut în economie și politică între burghezia engleză și noua nobilime În Eseuri morale și politice, Bacon și-a exprimat foarte clar atitudinea față de diferitele forme de guvernare și față de clasele sociale Nobilimea, potrivit lui Bacon, nu este întotdeauna și peste tot coloana vertebrală a statului Republica Democrată nu are nevoie de această clasă, iar fără ea este mai puțin predispusă la tulburări În ciuda diviziunii cantonale, a diversității de credințe și naționalități, Republica Elvețiană este perfect păstrată deoarece legătura reală, adevărată, care leagă părțile individuale ale acestui stat și cetățenii lor într-un singur întreg "constă în beneficiile derivate de la poporul însuși, iar nu din rangul lor" \ "blazon sau genealogie" Același lucru este valabil și pentru Țările de Jos, al căror "guvern excelent" se datorează egalității cetățenilor și imparțialității legilor față de toți membrii societății Concluzia principală pe care o face Bacon în Eseurile sale este necesitatea de a limita rolul politic al nobilimii de moșie și, în același timp, de a recunoaște monarhia absolută ca fiind cea mai bună formă de guvernare Bacon reprezenta un stat puternic centralizat Burghezia era interesată de un asemenea stat, excluzând dezbinarea feudală a țării Bacon cere în același timp ca regele să se sprijine pe parlament: "Un suveran bun ar trebui să guverneze împreună cu parlamentul" Bacon admite că, deși nobilimea crește strălucirea exterioară a suveranului, ea, în primul rând, îi reduce puterea și, în al doilea rând, asuprește poporul Prin urmare, statul trebuie să se străduiască să se asigure că numărul nobililor și clerului nu crește prea mult Oamenii devin asupriți și servili, spune Bacon, din vina nobililor "Ca o pădure defrișată, în care mulți adolescenți sunt lăsați lingouri, crește prost și se transformă în arbuști, așa că în stat, dacă sunt prea mulți nobili, atunci oamenii vor fi neputincioși și lași" Nobilimea este cauza a oamenilor nu numai asupriți, nemulțumirea și indignarea maselor, ci și un mare obstacol în ridicarea bunăstării materiale a națiunii Deoarece privilegiile nobililor provin de la originea lor, această clasă este extrem de necalificată și inactivă De obicei, nobilii împiedică orice inițiativă utilă De aceea, Bacon a admirat politica "extrem de înțeleaptă" a lui Henric al VII-lea, care a confiscat moșiile marilor proprietari de pământ Monarhul, potrivit lui Bacon, ar trebui să fie ghidat de viață Bacon, Opere, vol II, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" Materialismul englez din secolul al XVIII-lea elemente capabile, alocând în același timp și un anumit spațiu nobililor În ceea ce privește marea nobilime, Bacon îl sfătuiește pe suveran "să-l țină la o distanță onorabilă de sine" Când atrageți nobili către management, potrivit lui Bacon, trebuie să vă ghidați după abilitățile și talentele

lor personale Nobilimea mijlocie și inferioară, după părerea filosofului, este o bună contrapondere pentru a paraliza influența nobilimii superioare asupra vieții politice Oamenii, în opinia lui Bacon, sunt o sursă constantă de tulburări - războaie și revolte sociale Bacon înțelege că cauza acestor fenomene trebuie căutată în situația materială a claselor inferioare Rebeliunea, spune el, este cauzată de două cauze principale: mare foamete și mare nemulțumire, iar cea din urmă este rezultatul ruinei, lipsei și a unei mari povești de datorii asupra maselor de oameni Bacon are propriul remediu pentru aceste calamități: el propune un sistem de reforme economice și legislative Esența acestor reforme este de a deschide noi căi pentru comerț, de a încuraja dezvoltarea producției și a industriei, de a elimina lenevia, de a reduce luxul și extravaganța, de a reduce taxele și impozitele Vorbind despre importanța exportului de materii prime, produse finite și mijloacele de transport ale acestora, Bacon scrie: "Dacă aceste trei roți principale circulă liber, atunci bogăția curge în țară" Nu este deci surprinzător că clasa negustorului este, potrivit lui Bacon, "artera principală a corpului politic" "Dacă comerțul", scrie el, "nu este într-o stare de înflorire, atunci acest organism nu poate avea membri puternici, părțile sale vor fi prost hrănite și nu va fi sănătos " și cămătari, dar prin aceasta el vrea să realizeze cultivarea şi umanizarea acestor ocupaţii, şi să nu le slăbească importanţa Astfel, opiniile socio-politice ale lui Bacon nu sunt foarte radicale Acest lucru a afectat idealul social al filosofului, expus de acesta într-o mică lucrare, Noua Atlantida Sistemul politic, modul de viață și obiceiurile oamenilor, pe care Bacon le descrie în această lucrare, amintesc foarte mult de Anglia de atunci În Noua Atlantida a lui Bacon, se păstrează clasele (săraci și bogați, slujitori, casta de funcționari), privilegiile de clasă (sensul strămoșii, monarhie), inegalitatea națională (evreii nu sunt considerați cetățeni cu drepturi depline) Există comerț și negustori Un loc mare este acordat religiei creștine În viața socială, industrială și statală a "Noii Atlantide" rolul principal îi revine "Casei lui Solomon", adică societății înțelepților Aici, studiul de Bacon, Opere, vol II, p Tam otee, p Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV - XVIII nașterea, iar oamenii din insula utopică Bepsalema se disting prin tehnologie înaltă și o abundență de invenții În ceea ce privește organizarea relațiilor sociale, utopia lui Bacon nu poate fi comparată cu "Utopia" comunistă a lui More, apărută cu o sută de ani înainte de "Noua Atlantida" Dezvoltarea tehnologiei și a științelor naturale se află în centrul intereselor lui Bacon Bacon compară știința cu apa Ori cade din cer, ori bate din măruntaiele pământului Asemenea apei, știința își are sursa fie în sferele cerești, fie în pământ Constă din două feluri de cunoștințe: una dintre ele este inspirată de Dumnezeu, cealaltă provine din simțuri Știința este astfel împărțită de Bacon în teologie și filozofie Bacon a stat din punctul de vedere al dualității adevărului Bacon a cerut o delimitare clară și strictă a sferelor de competență ale acestor două ramuri ale științei Teologia îl are ca obiect pe Dumnezeu, dar este zadarnic să încerci să dobândești cunoașterea lui Dumnezeu prin lumina naturală a rațiunii Este inutil, spune Bacon, să dorești să aplici secretele religiei minții umane Bacon îl recunoaște pe Dumnezeu ca fiind cauza tuturor obiectelor și ființelor, creatorul lumii și al omului Dar, așa cum lucrările arată puterea și priceperea artistului, dar nu îi desenează chipul, creațiile lui Dumnezeu mărturisesc despre înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu, fără să spună nimic despre chipul său Din aceasta Bacon concluzionează că Dumnezeu

poate și trebuie să fie doar obiectul credinței "Dă credință ceea ce aparține credinței", repetă Bacon legământul creștin Cele două ramuri ale științei, teologia și filozofia, să nu interfereze reciproc în domeniul celuilalt Fiecare dintre ei să-și limiteze activitatea la limitele stabilite pentru aceasta Teologia îl are ca subiect pe Dumnezeu și ajunge la el prin revelație; Filosofia studiază natura pe baza experienței și a observației Prin teoria dualității adevărului, Bacon limitează ideologia bisericească feudală, care pretindea o dominație nedivizată asupra tuturor ramurilor cunoașterii Care dintre cele două domenii ar trebui să fie atribuită doctrina omului? Este omul obiect al cunoașterii științifice sau al revelației și al credinței? Bacon răspunde la această întrebare în mod inconsecvent El distinge două suflete în om: rațional și senzual Primul este derivat din suflarea divină, al doilea este de natură corporală Primul este specific numai omului, al doilea este inerent tuturor ființelor organice La animale corpul este organul sufletului senzitiv; la om este organul sufletului rațional După o astfel de împărțire, Bacon recomandă ca sufletul rațional să fie inclus în domeniul teologiei Religia trebuie să rezolve întrebarea dacă acest suflet este născut sau accidental, muritor sau nemuritor, dacă este legat de materie sau independent de ea Nu este nevoie ca știința să investigheze natura sufletului rațional și toate problemele asociate cu acesta Sufletul rațional, spune Bacon, nu este susceptibil de cunoaștere științifică și toate acestea Biblioteca "Rune și credință" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII Orice încercare în această direcție nu poate decât să dea naștere la neînțelegeri și iluzii Bacon transferă în religie nu doar doctrina sufletului rațional, ci și interpretarea teleologică a naturii, lăsând principiul cauzalității în seama științei Recunoscând existența lui Dumnezeu, a sufletului rațional și a teleologiei, Bacon a arătat inconsecvență teologică în învățătura sa Nu trebuie uitat însă că Dumnezeu, sufletul rațional și cauzele finale au mai degrabă un sens extern, formal pentru strămoșul materialismului englez Ele nu joacă un rol decisiv în sistemul filozofic al lui Bacon, care este, fără îndoială, de natură materialistă Teoria dualității adevărului a fost singura modalitate prin care timpul lui Bacon putea să fundamenteze cunoașterea științifică a naturii După ce a transferat "sufletul rațional" în teologie, Bacon continuă să studieze proprietățile mentale ale omului și ale efo dintr-o poziție materialistă Sufletul senzual, spre deosebire de rațional, Bacon considera o esență complet corporală Sufletul sensibil, spune Bacon, a fost considerat până acum un fel de entelehie, ca o substanță independentă Bacon nu este puternic de acord cu asta Acest suflet pentru el este "substanță cu adevărat trupească, materie reală" Sufletul senzual, explică Bacon, este o esență corporală, dar rarefiată de căldură și, în consecință, făcută invizibilă; este ca un lichid și, prin natură, este asemănător cu aerul și focul Bacon consideră că creierul este principalul sediu al sufletului, dar se mișcă de-a lungul nervilor și arterelor întregului corp Pentru Bacon, nu există o linie de netrecut între lumea anorganică și cea organică El crede că senzația există în toate obiectele: în atragerea fierului de către un magnet și în aspirarea unei flăcări la ulei și în reflectarea razelor de lumină dintr-un obiect alb și în absorbția substanțelor utile de către un animal corp "Într-un cuvânt, senzația există peste tot " Este necesar, însă, să distingem, spune Bacon, senzația de simțire, care, fiind cea mai înaltă facultate, nu aparține tuturor trupurilor Senzualul joacă un rol important doar în organism, condiționându-le și dirijandu-le activitatea Vorbind despre

abilitățile sufletului, Bacon indică rațiune, rațiune, imaginație, memorie, dorință, voință Dar această parte a învățăturii lui Bacon nu este dezvoltată Pe probleme de psihologie, el se limitează la câteva afirmații întâmplătoare În centrul învățăturilor lui Bacon nu se află omul, ci natura cunoaşterea lumii exterioare, stăpânirea omului asupra forţelor naturii Bacon a vorbit cu mândrie despre noi descoperiri în toate domeniile vieții Știa că vârsta lui era epoca invențiilor, epoca marilor descoperiri El s-a plâns că științele dominante Vezi Marx și Engels, Soch , vol III, p , și Bacon, Soch , vol I, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-'-XVIII "nu contribuiți deloc la inventarea metodelor practice" și rămân în urmă vieții și experienței Bacon și-a stabilit în mod clar sarcina de a transforma toate cunoștințele umane, de a îmbunătăți știința Bacon a văzut sensul întregii sale activități științifice în marea renaștere a științelor Ar fi o rușine pentru omenire, spune Bacon, după descoperirea multor țări, ținuturi și mări, să îndure că granițele lumii mentale au fost blocate în Cercul Adevărat al descoperirilor antice Arta tiparului, inventarea prafului de pușcă și a busolei, spune Bacon, au schimbat fața globului și au produs trei revoluții: prima în științe, a doua în afaceri militare și a treia în navigație Prin urmare, "limitele lumii mentale" trebuie aduse în acord cu acele invenții care au loc în realitatea materială Este imposibil să rezolvi această problemă doar prin înregistrarea faptelor care au loc sau prin construirea de sisteme teoretice Știința trebuie să fie înaintea practicii, trebuie să arate calea către noi invenții și descoperiri "Avem nevoie de un fir care să arate calea" Până acum oamenii au fost ghidați de întâmplare, acțiunile lor au fost neintenționate, instinctive Nu poate continua așa: practica umană a devenit mai complicată, sarcinile cu care se confruntă oamenii au crescut Dacă în primele secole oamenii puteau călători de-a lungul țărmurilor vechiului continent și înota peste Marea Mediterană, călăuziți numai de stele, atunci pentru a traversa oceane întregi și a descoperi noi țări era nevoie de un ghid mai fidel și mai de încredere, care este busola În același mod, simpla îndemânare, observația și imaginația erau suficiente pentru invențiile anterioare, deoarece aceste invenții erau dependente de organele de simț și erau subordonate direct ideilor obișnuite "Dar pentru a aborda fenomenele mai îndepărtate și mai intime ale naturii, este necesar să descoperim și să asimilam un mod mai exact și mai perfect de a aduce în acțiune mintea umană" Principala dificultate în calea cunoașterii naturii , spune Bacon, nu se află acum în subiect, nici în exterioare, condiții care nu se pot controla, ci în mintea umană, în utilizarea și aplicarea ei Esența problemei este să "mergi printr-o metodă complet diferită, într-o altă ordine, într-un mod diferit"* Bacon avertizează că Organonul său "nu este altceva decât logică" Numai prin crearea unei noi logici, adică a unei metode, granițele gândirii pot fi aduse în conformitate cu practica, iar teoria poate deveni un mijloc puternic de luptă a omului pentru a stăpâni forțele naturii Conducând cea mai scurtă cale către adevăr, metoda este cel mai bun ghid pentru om Bacon, Opere, vol II, p Ibid , vol I, p * Acolo Tam otee, vol II, p (Italicile noastre - Ted) Biblioteca "Rune și credință" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII pe drumul spre descoperiri şi invenţii viitoare Nu există nicio îndoială, spune Bacon, că oamenii vor face incomparabil mai multe descoperiri dacă sunt ghidați de o metodă și de o anumită secvență " Dacă vor descoperiri, și într-un număr mai mare, și mai folositor, și în perioade mai scurte de timp, atunci, firește, se pot aștepta de la rațiune, de la activitatea rațională, de la metoda rațională, decât de

la întâmplare, animal instinctul și alte condiții similare, care au fost până acum sursa majorității descoperirilor Vechea metodă de silogism, potrivit lui Bacon, este complet neajutorat Este mai dăunător decât util Silogismul domină opiniile, în loc să-l ajute pe om să-și sporească dominația asupra obiectelor, țel spre care ar trebui să se îndrepte adevărata metodologie științifică Astfel, metoda pentru Bacon are o semnificație profund practică și socială El este cea mai mare forță transformatoare, deoarece orientează corect activitatea teoretică și practică a unei persoane și maximizează eficacitatea acesteia Indicând calea cea mai scurtă către cunoaștere, către noi descoperiri și invenții, metoda crește puterea omului asupra forțelor naturii, promovează fericirea umană Pentru a reconstrui întregul edificiu al științei, a fost necesar să se descopere condițiile care au dus la rămânerea în urmă a teoriei față de viață și experiență Este nevoie de multă muncă pregătitoare pentru a accepta noua metodă Partea creativă, pozitivă, a noii filosofii trebuie să fie precedată de o parte distructivă, negativă, îndreptată împotriva cauzelor care întârzie progresul mental Aceste motive rezidă, potrivit lui Bacon, în diferite tipuri de prejudecăți la care este supusă mintea umană În acest sens, Bacon și-a prezentat teoria "idolilor" sau "fantome" Idoli sau fantome, Bacon numește imagini distorsionate ale realității, de care este necesar să se elibereze înainte de a trece la cunoaștere Bacon a distins patru tipuri de fantome În primul rând, fantomele lui "ροόα" Ele sunt înrădăcinate în însăși natura rasei umane, în limitările minții umane și în imperfecțiunea simțurilor Omul, sub influența acestor fantome, caută să considere natura prin analogie cu sine însuși, care și-a găsit o expresie vie în celebra zicală a lui Protagoras: "Omul este măsura tuturor lucrurilor" Potrivit lui Bacon, dimpotrivă, mintea umană este ca o oglindă neuniformă, care, amestecându-și natura cu natura lucrurilor, le reflectă într-o formă distorsionată și desfigurată Fantomele genului conduc la antropomorfism și viziune teleologică asupra lumii * B & con, Opere, vol II, p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII" Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV - XVIII În al doilea rând, fantomele "peșterii" Ele apar din cauza caracteristicilor individuale ale unei persoane, a condițiilor specifice de creștere a oamenilor individuali, care sunt obișnuiți din acest motiv să observe natura ca din propria peșteră Acest gen de fantomă poate fi depășit, din punctul de vedere al lui Bacon, cu ajutorul experienței și observării colective În al treilea rând, fantomele "pieței" Ele sunt generate de forme de comunitate și uniune între oameni Aici, vorbirea, conceptele învechite și utilizarea incorectă a cuvintelor, care contribuie la sofism, joacă un rol important Mijlocul sigur de a evita aceste fantome, din punctul de vedere al lui Bacon, este lupta împotriva distracțiilor goale și a erudiției verbale din Evul Mediu În al patrulea rând, fantomele "teatrului" Ele se bazează pe credința oarbă în autorități, în special în sistemele filozofice tradiționale, care, cu construcțiile lor artificiale, seamănă cu acțiunile jucate în teatru Urmând autoritatea anticilor, o persoană percepe lucrurile nu așa cum există cu adevărat, ci părtinitoare, cu prejudecăți În opinia lui Bacon, pentru a clarifica gândirea la astfel de fantome, ar trebui să se procedeze numai din experiență și din studiul direct al naturii Fantomele "genului" și "peșterii" aparțin proprietăților naturale ale minții, în timp ce fantomele "piaței" și "teatrului" sunt dobândite de minte Cu toate acestea, toate sunt un mare obstacol în calea cunoașterii științifice și, urmărind constant o persoană, creează idei și idei false în el,

denaturează adevărata față a naturii De aceea, depășirea fantomelor este pentru Bacon principala condiție pentru construirea unei noi metode și transformarea științelor Dar Bacon merge mai departe și arată motive mai concrete care împiedică transformarea științelor Unul dintre aceste motive este respectul excesiv al oamenilor pentru trecut, admirația pentru autoritatea filosofilor antici Bacon nu neagă că gânditorii antici erau căutători neobosit ai adevărului, ceea ce nu se poate spune despre studenții lor, cărora nu le păsa de noile cercetări și au scris biblioteci întregi care "se limitează la repetarea eternă a acelorași gânduri" Bacon condamnă aspru ascultarea sclavă față de autoritățile antice Trecutul, susține el, nu ar trebui să joace rolul de judecător în raport cu prezentul Trecutul este copilăria omenirii; Epoca de aur este încă să vină Nu trebuie să ne fie frică să nu fim de acord cu opiniile filozofilor secolelor trecute; această discrepanță este chiar inevitabilă La urma urmei, scopul nostru, spune Bacon, "este să ne deschidem pentru a gândi un drum complet nou, deloc explorat de antici" Pe baza acestui fapt, Bacon și-a fundamentat atitudinea față de Aristotel În supunerea oarbă la influența acestui filozof, el a văzut mai degrabă un semn al unui spirit de sclav decât o manifestare a consimțământului adevărat, conștient Bacon, Opere, vol II, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII acest În convingerile sale, gândirea trebuie să fie liberă și independentă; în afirmațiile și dovezile ei, trebuie să fie fermă și consecventă Pentru a fi așa, trebuie să-și aibă rădăcinile în profunzimile realității Adevărul ne apare "nu ca o autoritate, ci ca o fiică a timpului" Dar Bacon era departe de a negare pur și simplu semnificația anticilor, inclusiv Aristotel El știa foarte bine că Aristotelul din Evul Mediu, "Aristotel cu tonsura" , seamănă puțin cu Aristotelul istoric Bacon nu a negat geniul lui Aristotel și l-a numit "cel mai mare filozof care a existat vreodată" Analizând cauzele care au împiedicat dezvoltarea științelor, Bacon a amintit de un alt dușman capțios și constant al filosofiei naturale "Acest dușman este superstiția, zelul orb și nemoderat pentru religie " Pentru a se proteja de acest adversar al științei, Bacon a aderat la teoria adevărului dual Un motiv esențial pentru slaba dezvoltare a științei, potrivit lui Bacon, constă, în continuare, în faptul că nu există o reprezentare corectă a obiectului cunoașterii și scopul științei este prost definit Adevăratul obiect al cunoașterii, potrivit lui Bacon, este materia, structura și transformarea ei variată " Tot ce este demn de existență este și de știință, care este doar o imagine a realității" De aici importanța primordială a științei naturii în filosofia lui Bacon "Știința naturii este în ochii lui o știință adevărată, iar fizica, bazată pe mărturia simțurilor care au introdus-o, este cea mai importantă parte a științei naturii" Știința naturii, afirmă Bacon, a jucat până acum un rol nesemnificativ în viața umană "Această mare mamă a tuturor științelor a fost redusă la slujba disprețuitoare de servitor" Filosofia, renunțând la forma sa abstractă anterioară, trebuie să intre într-o "căsătorie legală" cu știința naturii, pentru că numai atunci va putea, în cuvintele lui Bacon, "să aibă copii și să ofere beneficii reale și plăceri sincere" În ceea ce privește scopul științei, Bacon îl definește cu o claritate excepțională: "Scopul științei este de a îmbogăți viața umană cu descoperiri reale, adică cu mijloace noi" Importanța unei teorii pentru el nu este în teoria în sine, ci în sensul ei pentru om Bacon, cu toate acestea, nu caută să facă "un fel de comerț profitabil" din știință El spune că o astfel de atitudine dăunează dezvoltării și perfecționării științelor Știința este utilitară în sensul utilității sale pentru

omenire și nu în sensul beneficiului personal al unui individ Herzen, Opere, vol IV, p Bacon, Opere, vol II, p a Tam otee, p Marco și Engels, Soy , Vol III, p * Biblioteca "Runivers" eoo FILOZOFIE Secolele XV - XVIII Exprimând aspirațiile avansate ale burgheziei timpurii, Bacon a văzut în teorie o mare forță în lupta pentru dominarea omului asupra naturii Doar o unire strânsă a "contemplarii și activității" va dota practica cu o perspectivă clară, va transforma teoria într-o forță activă, activă La fondatorul materialismului englez, practica este îndreptată în primul rând către natură Dar Bacon nu are o atitudine revoluționar-critică față de condițiile sociale ale Vieții: nu a ajuns la înțelegerea practicii în determinarea ei socială Astfel, obiectul cunoașterii pentru Bacon este natura, sarcina cunoașterii este studiul naturii, scopul cunoașterii este dominarea omului asupra forțelor naturii Din această poziție, Bacon a supus științelor școlare și metodologia acesteia unor critici puternice Referindu-se cu dispreț la realitate, silogistica ia conceptele abstracte drept punct de plecare pentru cunoaștere Rolul științei, conform ideilor silogiștilor, este de a deduce altul dintr-un concept și de a deduce separatul de general Ideile nu sunt în concordanță cu obiectele lor, ci, dimpotrivă, faptele reale sunt subsumate ideilor Dar o astfel de metodă falsă de probă, spune Bacon, "conduce întotdeauna la sclavia lumii înaintea gândirii umane și la sclavia gândirii umane înaintea cuvintelor" În acest sens, Bacon face o critică strălucită a "realismului" medieval Este imposibil, spune el, să construiești știința pe concepte generale, precum: substanță, calitate, activitate, greutate, lejeritate etc Credința că astfel de concepte există cu adevărat este o iluzie În realitate, există doar obiectele sensibile individuale și relațiile lor Cunoașterea științifică trebuie să se bazeze pe lucruri individuale care există în afara noastră și independent de noi "Numai inducția poate oferi acuratețe ideilor " Conceptele generale trebuie deduse din experiență în mod corect Sarcina este de a găsi modalitatea corectă de formare a conceptelor științifice generale, căci "niciunul dintre conceptele generale nu este extras din observație și experiență în mod corespunzător " Doar "după primele definiții și axiomele bazate pe acestea, stabilite prin inducție, au fost descoperite, este sigur să folosiți silogismul " Dar în toate cazurile când recurgem la folosirea silogisticii trebuie avut grijă ca conceptele cu care operăm să fie extrase metodic Ή de încredere din experiență și observație "Conceptele sunt fundamentul cunoașterii, așa că dacă sunt extrase din obiecte întâmplător, atunci tot ceea ce va fi construit pe această fundație nu va fi puternic " Pentru Bacon, doar experiența și inducția servesc ca o modalitate sigură de formare a conceptelor; dar nu toată experiența este de încredere Metoda experimentală folosită în vremea noastră, se plânge filosoful, este complet oarbă și lipsită de sens Acest lucru se întâmplă deoarece oamenii, pe baza experienței, trec de la un fenomen întâmplător la altul, rătăcind printre un număr infinit de obiecte Biblioteca "Rune și credință" MATERIALISMUL ENGLEZ al secolului al XVII-lea Mintea este incapabilă să iasă din tărâmul întâmplării aici În urma unei astfel de experiențe este mai degrabă capacitatea de perspicacitate, dexteritate, inteligență, "un fel de instinct de câine de vânătoare, decât un adevărat dispozitiv științific" Abordarea științifică a experienței nu este așa Știința vine din experiență, dar nu se blochează în ea Experiența elementară nu duce la cunoaștere științifică Pentru a cunoaște, nu este suficient să colectezi cât mai multe cazuri, informații și materiale Empiristul care se mulțumește doar cu adunarea faptelor este ca o furnică Cunoștințele unui empiric

pot fi greoaie, dar nu solide, nu interconectate Filosoful nu trebuie doar să colecteze, ci și să proceseze; nu doar să contemple, ci și să generalizeze Dacă empirismul este pierdut în natură, care este "ca un mare labirint cu multe căi nevăzute, noduri complicate care se încrucișează în tot felul de direcții, încurcate între ele se mișcă și ocolesc", atunci raționalistul este ca un păianjen care extrage o pânză din în sine "De aceea, speranța noastră o unire strânsă între aceste două abilități, experimentată și mentală, unire care încă nu a fost încheiată Astfel, este necesar să nu negăm semnificația experienței, ci să o luăm drept începutul cunoașterii și, bazându-ne pe ea, fără să piardă niciodată legătura cu ea, să încercăm să avansezi pas cu pas, urmând calea generalizării științifice și raționale prelucrarea datelor experimentale Conform învățăturii lui Bacon, Marx a scris: " sentimentele sunt infailibile și constituie sursa oricărei cunoștințe Știința este o știință experimentală și constă în aplicarea metodei raționale pentru a simți datele Se poate baza ferm pe experiența care este ghidată de gândire, pe experiența metodologică stabilită științific, pe care Bacon a numit-o experiență iluminatoare Conceptele, ideile, axiomele extrase dintr-o astfel de experiență pot și ar trebui să servească drept punct de plecare pentru filosofare Așadar, nu de la experiență la experiență, ca un empirist îngust, nu de la idee la idee, ca un silogist, ci de la fapte cu ajutorul unei metode la axiome și de la axiome înapoi la fapte noi - așa este adevărata cale a cunoașterii Calea de la vechea experiență la cea nouă este mediată de teorie, care dă puterea de orientare acțiunilor noastre ulterioare "Orice exercițiu mental", spune Bacon, "se termină în acțiune: și așa cum simpla cunoaștere este începutul său, tot așa împlinirea este sfârșitul ei " Astfel, partea distructivă a filozofiei lui Bacon constă în trei feluri de cercetări:) din studiul naturii minții umane (doctrina fantomelor),) din studiul formelor de probă (critica silogismului) și) din studiul teoriilor filozofice general acceptate Partea distructivă a filozofiei lui Bacon urmărește să elibereze mintea de toate prejudecățile, să pregătească Marx și Engels, Soch , vol III, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII pentru a-l pregăti pentru o percepţie corectă şi creativă a părţii pozitive a învăţăturii lui Bacon "Acum, este timpul să trecem la știința însăși și la adevărata metodă de interpretare a naturii " O astfel de metodă pentru Bacon este inducția Înțelegerea și aplicarea corectă a metodei inductive, conform filosofului, face mintea umană destul de pregătită pentru cunoașterea celor mai secrete secrete ale naturii Pentru a domina natura, trebuie să-i cunoști legile Dar ce fel de cunoaștere este cunoașterea reală, adevărată, care îl ajută pe om să domine forțele naturii? Adevărata știință, potrivit lui Bacon, se bazează pe cunoașterea cauzelor Există, totuși, patru tipuri de cauze: materiale, active, formale și finale Studiul primelor două tipuri de cauze este sarcina fizicii, studiul ultimelor două este opera metafizicii Descoperirea unei cauze materiale și active nu ne oferă încă cunoștințe complete, căci aceste cauze sunt trecătoare, temporare, schimbătoare Cunoașterea științifică se realizează prin dezvăluirea unor cauze formale mai profund mincinoase În ceea ce privește cauzele finale, acestea fac obiectul teologiei Metoda inductivă este calea către cunoaşterea formei Rezultatul la care ajungem ca urmare a aplicării sale este doctrina formelor În filosofia lui Bacon, inducția, doctrina formelor și doctrina invenției sunt indisolubil legate Inducția este un ghid pentru cunoașterea formelor, doctrina formelor este rezultatul procesului de cunoaștere, invenția este scopul și aplicarea practică a științei bazate pe cunoașterea

formelor Semnul distinctiv al inducției baconiene este analiza Metoda inductivă este metoda analitică Este de neconceput să cunoaștem natura, spune Bacon, în timp ce mintea umană consideră obiectele în starea lor complexă Trebuie să fii capabil să "disecăm" natura în elementele ei constitutive, să o disecționăm Bacon pune în contrast metoda inductivă materialistă a cunoașterii, bazată pe "disecția" naturii, cu metoda idealistă de abstractizare a naturii "Disecția" naturii îl conduce pe Bacon la doctrina elementelor primare ale materiei Bacon nu este mulțumit de teoria atomistă, care pornește de la monotonia particulelor de materie și reduce mișcarea materiei la o simplă deplasare Elementele primare ale materiei, potrivit lui Bacon, au anumite proprietăți Definitivitatea calitativă a elementelor materiei este un anumit tip de activitate, sau mișcare, a materiei Materia este multi-calitativă și se află în diferite forme de mișcare "Prima și cea mai importantă dintre proprietățile înnăscute ale materiei este mișcarea, nu numai ca mișcare mecanică și matematică, ci și mai mult ca efort, ca spirit vital, ca tensiune sau, ca Bdkon, Soch , vol P, p Biblioteca "Rune și credință" MATERIALISMUL ENGLEZ al secolului al XVII-lea este exprimat de Jacob Boehme ca chin (Qual) al materiei Formele primare ale materiei sunt vii, individualizante, inerente acesteia, creând diferente specifice, forte esentiale La Bacon, ca prim creator al materialismului, germenii dezvoltării integrale a acestei doctrine sunt ascunși într-o formă încă naivă Materia zâmbește cu strălucirea ei poetică senzuală întregii persoane Bacon enumeră tipuri de mișcare, inclusiv antipatie, entuziasm, impresie, ezitare, inerție etc Elementele constitutive ale tuturor lucrurilor sunt naturi sau proprietăți simple multi-calitative, active și în mișcare (densitate, căldură, greutate, mobilitate, îngălbenire etc) Fiecare lucru empiric, fiecare substanță complexă constă din diverse combinații și combinații ale acestor proprietăți Acestea din urmă sunt complet, fără rest, reductibile la proprietăți simple, al căror număr, după cum credea Bacon, este finit Pentru claritate, el a comparat proprietățile simple cu literele: așa cum cunoașterea literelor ne permite să înțelegem cuvinte, cunoașterea proprietăților simple ne va conduce la cunoașterea corpurilor complexe Cunoscând aceste elemente primare ale materiei, epuizăm cunoștințele fenomenelor empirice și putem găsi secretul transformării elementelor materiei Aici se manifestă limpede caracterul metafizic al materialismului lui Bacon, care a întemeiat universul pe elemente limitate cantitativ și calitativ, neschimbătoare și a redus la ele mecanic toată diversitatea lumii Se poate observa din cele spuse că interesul lui Bacon nu se concentrează pe acea secțiune a filosofiei naturale care are ca obiect corpurile complexe, adică nu pe "fizica cocretelor", ci pe "fizica abstractelor" care studiază proprietăți simple Știința formelor se bazează pe cunoașterea proprietăților simple Înțelegerea formei de către Bacon este fundamental diferită de înțelegerea formei de către platonicieni, la care forma este transcendentă, și de către peripatetici, la care se suprapune materiei pasive, inerte "Aceia", scria Bacon, "care Presupun că materia lipsită de proprietăți, fără formă permanentă și indiferentă față de ea, priveau materia ca pe o femeie publică și formele, ca pe cei care îi caută " Doctrina formelor a lui Bacon este materialistă Formele sunt în mod necesar inerente materiei în sine Raportul dintre forme și proprietăți simple poate fi definit ca relația dintre esență și fenomen Forma este sursa și baza proprietăților, începutul lor, cauza internă și universală Forma este ceea ce constituie "adevărată diferență sau producătoare" i Marx și Engels, Opere, vol III, p " Biblioteca "Rune și

credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII natura, sau sursa originii " "Vorbind despre forme", a scris Bacon în continuare, "ne referim doar la legi Într-adevăr, a spune forma căldurii, forma luminii sau a spune legea căldurii , legea luminii, este pentru noi una și aceeași" Atât fizica cât și metafizica formelor au ca obiect numai natura, materia Singura diferență dintre ele este că fizica se limitează la dezvăluirea cauzelor imediate, în timp ce doctrina formelor - metafizica - ajunge la cunoașterea esenței ascunse a legilor naturii "Ce lăsați metafizicii? întreabă Bacon "Desigur, nimic, răspundem, care ar fi în afara naturii, dar cea mai importantă parte a acestei naturi fizica se ocupă de obiecte care sunt complet cufundate în materie și se schimbă, în timp ce metafizica consideră obiectele care sunt mai abstracte și mai abstracte mai neschimbat" De aceea, potrivit lui Bacon, abia după ce cunoaștem formele, începem să avem o teorie care ne face conducători asupra naturii De aceea cunoasterea formelor se afla in centrul filosofiei lui Bacon Păstrând terminologia tradițională ("forme"), Bacon pune în ea un conținut nou, materialist, antiscolastic Doctrina formelor a lui Bacon conturează trecerea de la o înțelegere calitativă a naturii la mecanism Dar analiza lui, reducerea calităților la cele mai simple elemente, se oprește la jumătate, reține multe (deși limitate) forme, tipuri, mișcări Cu ajutorul cunoașterii formelor, învață Bacon, stăpânim secretul transformării elementelor materiei Bacon a vrut să creeze "magie naturală" bazată pe știința naturală empirică Dacă doctrina formelor este centrul "filosofiei teoretice" a lui Bacon, atunci "magia naturală" este centrul "filozofiei sale practice" "Magia naturală", exprimând aspirațiile practice ale filozofiei sale, arată în același timp clar înțelegerea limitată a naturii lui Bacon Insuficiența datelor științifice naturale experimentale îl duce adesea pe Bacon la concluzii nefondate, reproducând necritic ideile alchimice și astrologice Din punctul de vedere al lui Bacon, cunoașterea științifică trebuie să fie un proces metodic Metodologia pentru studierea formelor simple este prezentată lui Bacon după cum urmează Pentru a studia forma oricărei proprietăți, cum ar fi căldura, trebuie în primul rând să facem o listă cu toate cazurile în care apare căldura Acest lucru va face un tabel cu cazuri pozitive Este necesar, în continuare, să notăm în mod special toate cazurile în care nu există căldură Acesta este un tabel de negativ Bacon, New Organon, p Bacon, Opere, vol II, p , There ¿nee, vol I, p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISM ENGLISH SECOLUL XVII)) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII În doctrina monadelor, în care Leibniz oferă cea mai concentrată prezentare a sistemului său filosofic, metafizica sa (zeitate, armonie prestabilită) se împletește cu elemente de dialectică (principiul activității de sine a unei substanțe, ideea de o legătură între individ și universal) Recunoscând "forța activă" ca principală proprietate a unei substanțe, stabilind o legătură între individ și universal și infinit, Leibniz, în cuvintele lui Lenin, " s-a apropiat de principiul inseparabilului (și universal, absolutului)) legătura dintre materie și mișcare prin teologie" "Există un fel de dialectică aici, și foarte profundă, în ciuda idealismului și clericalismului" , remarcă Lenin despre învățătura lui Leibniz că "individualitatea conține, parcă, în embrion infinitul" Logica lui Leibniz este o extindere și o îmbunătățire a logicii formale aristotelico-scolastice El vine cu ideea de a crea un "alfabet al gândurilor", care ar face posibilă clasificarea adevărurilor, la fel cum categoriile aristotelice fac posibilă clasificarea conceptelor În acest fel, el speră să creeze o știință universală (mathesis

umversalis) și, prin găsirea unui sistem de semne pentru gânduri, ca numerele în știința numerelor (characteristica universalis), să reducă știința găsirii adevărurilor la arta de a le combina (ars combinatoria), transformându-l într-un fel de logiuni de calcul logic În teoria cunoașterii, Leibniz este un raționalist, un oponent al senzaționalismului și, practic, un continuator al liniei lui Descartes Leibniz respinge îndoiala carteziană, consideră că criteriul său de adevăr - claritatea și distincția - este insuficient și introduce schimbări semnificative și elemente de dezvoltare în teoria ideilor înnăscute În timp ce, după Descartes, ideile înnăscute sunt prezente în minte gata făcute, după Leibniz, ideile înnăscute se află în intelect în stare embrionară, nu conștientă și se dezvoltă doar treptat până la conștientizarea deplină Material empiric, sensibilitatea joacă rolul unui imbold pentru activitatea ideilor înnăscute, este materialul pentru acestea Leibniz pune în contrast imaginea senzațională a unei "slate goale" (tabula rasa) cu imaginea unui bloc de marmură, ale cărui vene sunt aranjate în așa fel încât conturează figura viitoarei statui Leibniz face o completare raţionalistă la formula senzaţionalismului: "nu există nimic în intelect care să nu fie în sentiment": "cu excepţia intelectului însuşi" Leibniz clasifică conceptele după semnele de claritate, raport- Lenin, Caiete filosofice, p * Ibid , p Biblioteca "Rune și credință" LEIBNITZ curiozitate și inconsecvență El împarte conceptele în cele întunecate (de exemplu, "entelehie") și clare Clare, la rândul lor, sunt împărțite în vagi, dacă nu pot enumera toate trăsăturile definitorii ale conceptului (culori, mirosuri etc), și distincte Distinctele sunt împărțite în inadecvate, atunci când analiza unui concept complex nu poate fi finalizată, și adecvate Dacă conceptul nu este imediat acoperit în întregime și nu poate fi pe deplin reprezentat, atunci cunoașterea este simbolică, altfel este intuitivă În conformitate cu clasificarea conceptelor, cunoașterea este împărțită în întuneric și clar, care la rândul său este împărțit în vag și distinct, iar cel din urmă în adecvat și inadecvat și, în sfârșit, adecvat în simbolic și intuitiv Cel mai înalt tip de cunoaștere este cunoașterea adecvată și intuitivă În doctrina adevărului, Leibniz stabilește sarcina de a îmbina raționalismul și empirismul, menținând în același timp rolul principal al celui dintâi După originea lor, adevărurile sunt de două feluri: adevăruri necesare sau "adevăruri ale rațiunii" și adevăruri ale întâmplării sau "adevăruri ale faptelor" O caracteristică a adevărurilor de primul fel este universalitatea și necesitatea lor Această universalitate a adevărurilor rațiunii nu poate fi stabilită prin inducție Necesitatea lor este necesitatea logică: opoziția adevărului necesar este logic de neconceput, este o contradicție logică Adevărurile necesare din punct de vedere logic includ bazele logicii și matematicii Astfel, principiul contradicției pentru Leibniz este criteriul călăuzitor pentru găsirea adevărurilor Procesul de cunoaștere este, după Leibniz, un proces analitic În orice judecată, predicatul dezvăluie doar conținutul subiectului Predicatul este identic cu subiectul în întregime sau în parte "Este clar că toate propozițiile necesare sau adevărurile eterne", spune Leibniz, "sunt practic identice, deoarece pot fi indicate sau reduse la primele adevăruri numai din idei sau din definiții (adică dintr-o descompunere de termeni), astfel încât că opusul conţine o contradicţie şi nu este de acord cu niciun adevăr identic sau primul Pentru adevărurile empirice sau accidentale - "adevăruri de fapt" - Leibniz recunoaște principii insuficiente ale logicii formale (legile contradicției, identității și mijlocului exclus), care sunt suficiente pentru a găsi

"adevăruri ale rațiunii"; pentru adevărurile empirice este nevoie de o lege suplimentară - un motiv suficient Cu aceasta, Leibniz face un pas spre depășirea logicii formale, limitându-și competența doar la un anumit tip de adevăr Leibniz, Phil Schriften, Gerhardt, VII, S Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Al doilea pas spre depășirea formalismului este recunoașterea categoriei de probabilitate Absența "un studiu al gradului de probabilitate este un defect major în logica noastră", spune Leibniz În același timp, Leibniz abordează recunoașterea probabilității ca categorie obiectivă: "Ea trebuie să fie derivată din natura lucrurilor" Doctrina "adevărurilor de fapt", sau adevăruri accidentale, reprezintă o trecere la știința naturii, la legile conexiunii cauzale a fenomenelor În această zonă, Leibniz se învecinează cu știința mecanică a naturii din secolul al XV-lea Metoda de a găsi "adevăruri de fapt" este inducerea În acest fel, Leibniz ajunge la concluzia că legile naturii, spre deosebire de legile logicii și ale matematicii, nu pot fi deduse prin inferență din legea contradicției și nu sunt necesare din punct de vedere logic Sunt aleatorii în sensul că nu decurg din definiția subiectului în sine, ci necesită o justificare specială Prin urmare, aleatoriu, Leibniz ia în considerare toate legile fizice Deci, de exemplu, proprietatea de inerție a corpurilor nu poate fi derivată din conceptul de corp extins Același lucru este valabil și pentru legea egalității unghiului de incidență cu unghiul de reflexie, legea gravitației etc Într-o formă generală, ideea întâmplării (în sensul că consecința nu este dedusă logic din conceptul unui obiect dat) este exprimată de Leibniz astfel: "V fenomene supuse schimbării, nu există niciodată o necesitate metafizică" Introducând legea rațiunii suficiente pentru a explica adevăruri aleatorii sau "adevăruri de fapt", Leibniz respinge conceptul de aleatorietate absolută (ca lipsă de cauză) În această privință el este pe deplin de acord cu Hobbes și Spinoza, dar în același timp se opune necesității abstracte și fatalismului materialiștilor metafizici Legea rațiunii suficiente este recunoscută de el, alături de legile logicii formale, drept legea de bază a activității cognitive Conținutul pozitiv al sistemului filozofic al lui Leibniz este relevat în descoperirile sale matematice și în filosofia naturală "Metafizica secolului al XVII-lea încă mai conținea un conținut pozitiv, pământesc", scria Marx, "(amintim de Descartes, Leibniz și alții) Ea a făcut descoperiri în matematică, fizică și alte științe exacte care păreau să aibă legătură cu ea Semnificația lui Leibniz în matematică este determinată de invenție simultan cu Newton al calculului diferențial și integral Leibniz, Nene Abhandlungen, Hauptschriften, S a Ibid , p Leibniz, Opuscules, Conturat, p Marx și Engels, Soch , vol IP, p Biblioteca "Runiverse" LEIBNITZ leniya ("Nova methodus pro maximiset minimis",) Totuși, Leibniz (ca și Newton) nu a putut fundamenta conceptul de diferenţial într-un mod algebric, ceea ce s-a făcut abia mai târziu, odată cu dezvoltarea ulterioară a analizei superioare Materia, potrivit lui Leibniz, este o "substanță complexă", care se bazează pe o substanță simplă (monadă), și de aceea Leibniz referă materia la lumea fenomenelor, deși bine întemeiată (fenomena bene fundata) și asociată cu esența Recunoscând materia ca un derivat, secundar în raport cu "reprezentările" monadelor, Leibniz adoptă o poziţie idealistă în rezolvarea problemei fundamentale a filosofiei "Monade = suflete de un fel Leibniz = idealist Iar materia este ceva asemănător alterității sufletului sau a jeleului, conectându-le cu o legătură lumească, carnală Materia este subîmpărțită de Leibniz în două categorii: "materia prima", care are proprietățile de extensie și

impenetrabilitate (sau antitip), sau masă, și "materia a doua", sau materia fizicienilor Această "a doua materie" are o putere derivată din puterea primară inerentă unei substanțe simple și este concepută de Leibniz în conformitate cu știința naturii ca fiind capacitatea materiei în mișcare de a acționa "Forța derivată (derivată), pe care se bazează acțiunea și reacția efectivă a corpurilor, gândim aici întotdeauna în legătură cu mișcarea - ca mișcare și, la rândul ei, din nou direcționată către mișcare" Leibniz, ca și Descartes, nu permite existența spațiului gol Materia este infinită și umple tot spațiul: "Spațiul ar trebui imaginat ca fiind umplut cu materie inițial lichidă" Această materie este infinit divizibilă și efectiv divizată, iar această diviziune este rezultatul mișcării materiei Conceptul lui Leibniz conține elemente binecunoscute ale unei înțelegeri dialectice a unității discontinuității și continuității în structura materiei, care este capabilă de "toate felurile de diviziune" și este într-adevăr supusă "diviziunilor și subdiviziunilor la infinit, dar cu diferența că este divizibil și împărțit în diferite puncte în mod inegal, datorită mișcărilor mai mult sau mai puțin consistente care se află în el " Din aceasta Leibniz concluzionează că este imposibil ca atomii de duritate insurmontabilă sau de masă indivizibilă să existe Spațiul și timpul, conform lui Leibniz, reprezintă "ordinea existenței" "Spațiul este ordine coexistența", timpul este ordinea existenței succesive în pro- Lenin, Caiete filosofice, p Leibniz, Hauptschriften, V I, S Leibniz, Noi experimente asupra minții umane Fav filozofie cit , , p Leibniz, Hauptschriften, B I, S Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Spre deosebire de Newton, Leibniz neagă existența absolută (adică independent de lucrurile materiale) a spațiului și timpului și afirmă relativitatea lor: "Dacă nu ar exista lucruri create (adică, materie și lucruri materiale - N d), atunci nu ar exista Dacă nu ar exista spațiu și timp, așadar, nu ar exista spațiu real Leibniz neagă substanțialitatea spațiului și timpului, dar nu le neagă obiectivitatea, considerându-le atribute integrante ale "lumii fenomenelor" Doctrina lui Leibniz despre spațiu și timp, ca și doctrina sa despre materie, este obiectiv idealistă, deoarece spațiul și timpul pentru el sunt manifestări ale puterii monadelor, care în sine sunt spirituale, și nu materiale Spre deosebire de cartezieni, Leibniz consideră că caracterizarea materiei cu atributele de extensie și impenetrabilitate este insuficientă Esența materiei include și forța ca abilitatea de a acționa și de a rezista la acțiune "Există ceva în lucrurile materiale care se unește și chiar precede simpla extensie: și anume, o anumită forță naturală" Leibniz crede că materia este în continuă mișcare; el nu admite existenţa odihnei absolute Recunoașterea materiei în mișcare este o condiție suficientă pentru explicarea tuturor fenomenelor "Admitem", spune el, "că numai prin intermediul mișcării de deplasare, toate celelalte fenomene materiale pot fi explicate " Astfel, Leibniz adoptă din nou o poziție mecanicistă Criticând poziția carteziană asupra conservării impulsului, Leibniz face o descoperire de mare importanță, care este una dintre primele formulări ale stabilită abia în secolul al XIX-lea legea conservării energiei: el formulează legea conservării impulsului într-un sens nou, diferit de cel al cartezienii Această lege a intrat în istorie sub denumirea de legea conservării forței Potrivit lui Descartes, cantitatea de mișcare este conservată (tv = produsul dintre masă și viteză), după Leibniz, "forța vie" este păstrată (tv = produsul masei cu pătratul vitezei) Leibniz demonstrează că Descartes nu are de-a face cu cantitatea de mișcare, ci doar cu impulsul, întrucât nu ține cont de

faptul că mișcarea are o durată în timp: mișcarea (momentană) Leibniz, Hauptscbriften, B I, S Ibid Ibid , "P * Semnificația descoperirilor lui Leibniz a fost clarificată de Engels în articolul "Măsura mișcării este munca" Marx şi Engels, Soch , vol XIV Biblioteca "Runivers" LEIBNITZ Pentru a spune mai precis, adevărata mărime a mișcării (deoarece este o existență în timp) se dovedește a fi integrala impulsurilor separate (Antri ebe) care sunt transmise corpului în mișcare într-un grad egal sau diferit în timpul unei perioadă de timp de o anumită durată "Principiul continuității", propus de Leibniz, indiferent de justificarea sa metafizică, este prima formulare din noua filozofie a principiului dezvoltării: "Totul în univers este într-o asemenea legătură încât prezentul ascunde mereu viitorul în adâncimile sale, iar orice stare dată este explicabilă în mod natural doar din imediatul care l-a precedat" Pe baza acestui principiu, Leibniz ajunge la o concluzie remarcabilă despre relația organică a tuturor ființelor vii și legătura lor cu natura anorganică: "Astfel, ", spune el, "oamenii sunt în strânsă legătură cu animalele, animalele cu plantele și plantele, din nou, cu fosilele, în timp ce acestea din urmă, la rândul lor, cu corpuri care sunt percepute de noi prin simțuri Din aceasta, Leibniz concluzionează că zoofitele, sau animalele-plante, pot exista ca o legătură intermediară între plante și animale Cu această formulare a întrebării, Leibniz a făcut un pas înainte pe calea unei înțelegeri dialectice a naturii Doctrina întregului organism al naturii este exprimată de Leibniz într-o formă figurativă caracteristică În cea mai mică parte a materiei, spune el în "Monadologia", există o lume întreagă de creaturi, ființe vii, animale "Fiecare parte a materiei poate fi gândită ca o grădină plină de plante și un iaz plin cu pești Dar fiecare ramură a unei plante, fiecare membru al unui animal, fiecare picătură din sucul ei este din nou aceeași grădină sau același iaz Golurile dintre aceste organisme, la rândul lor, sunt umplute cu organisme vii, dar sunt atât de mici încât sunt evazive pentru percepțiile noastre În științele concrete, Leibniz anticipează în multe cazuri descoperirile științifice ulterioare În geologie, el propune ideea istoriei pământului și face o serie de afirmații corecte despre resturile fosile de animale și plante În biologie, el expune doctrina evoluției, deși pe o bază mecanică, deoarece înțelege evoluția ca expansiunea și plierea (évolution et involutie) a germenilor veșnic existenți și, astfel, neagă apariția și distrugerea ființelor vii Leibniz, Specimen dynamicum, Hauptschriften, B I, S Leibniz, Ueberdas Kontinuitätsprinzip, Hauptschriften, V P, S Ibid Vezi Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Leibniz, Monadologie, Ivbr filozofie cit , p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII În psihologie, Leibniz face descoperirea "reprezentărilor inconștiente", sau a "micelor percepții" (petites perceptions) și corectează viziunea eronată a lui Descartes despre animale, recunoscând că acestea au capacitatea de a simți Odată cu munca creativă enormă în domeniul matematicii și al științelor teoretice ale naturii, Leibniz a arătat un interes viu pentru problemele tehnice, propunând o serie de idei remarcabile care nu au fost realizate în acea epocă Remarcând caracterul internațional al descoperirilor din domeniul tehnologiei, Engels spune: "Leibnizul german, împrăștiind în jurul său, ca întotdeauna, idei strălucitoare, fără să-i pese dacă meritul acestora îi va fi atribuit lui sau altora, este Leibniz, așa cum noi Acum știu din corespondența lui Papin (ed Gerlyand-tom), i-a sugerat ideea principală a acestei mașini - utilizarea unui cilindru și a unui piston " Mașina de calcul prezentată

de Leibniz Academiei de Științe din Paris ( ) era mai avansată decât mașina lui Pascal, deoarece, pe lângă adunare și scădere, era concepută pentru înmulțire și împărțire și chiar pentru extragerea rădăcinii pătrate Doctrina lui Leibniz despre stat, drept și morală este legată de compromisul său cu teologia și încearcă să fundamenteze "dreptul natural" cu argumente teologice Sursa primară a răului - răul metafizic - este limitarea și finitul tuturor lucrurilor create; răul fizic este calamitatea ființelor raționale; răul moral este rezultatul voinței umane sau al păcatului Responsabilitatea omului se bazează pe liberul arbitru: "Libertatea rămâne nevătămată în mijlocul oricărei depravații umane libertatea este retrasă atât de mult din necesitate, cât și din constrângere Nici realizarea viitoare a adevărurilor, nici previziunea și predestinarea lui Dumnezeu, nici dispoziția lucrurilor nu stabilesc necesitatea Întrucât sursa principală a răului este imperfecțiunea lumii creată de Dumnezeu, apare nevoia de a "îndreptăți pe Dumnezeu" (teodicee) Lumea creată este, conform teodicei lui Leibniz, cea mai bună lume posibilă Atotștiința divină trebuie să fi cunoscut acest lucru cel mai bun dintre toate lumi, harul divin trebuie să fi dorit realizarea lui, iar atotputernța divină trebuie să fi putut să o producă Răul este însoțitorul inevitabil și condiția binelui În această lume cea mai perfectă, totul, chiar și răul, este pentru mai bine Sistemul lui Leibniz este expus într-o mică lucrare - "Monadologie" Teodicea mai extinsă, în care încearcă să ofere o imagine generală a viziunii sale optimiste asupra lumii în formă teologică, este, după propria sa estimare, o lucrare populară adaptată la nivelul concepțiilor actuale Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivere" LEIBNITZ Cea mai mare și mai completă lucrare a lui Leibniz este New Experiments on the Human Mind, în care se dezvoltă teoria cunoașterii Dar această lucrare, scrisă sub forma unei analize critice a Eseului despre mintea umană a lui Locke, nu a fost publicată tipărită decât în , la jumătate de secol după moartea filozofului Cele mai importante afirmații filozofice ale lui Leibniz sunt împrăștiate în diverse lucrări polemice și nenumărate (peste) scrisori Semnificația istorică a filozofiei lui Leibniz constă în pregătirea dialecticii filozofiei germane clasice Pentru aceasta, Leibniz a fost onorat de Marx Leibniz a fost foarte apreciat și de Lenin, care a remarcat îmbogățirea lui Leibniz a înțelegerii carteziene a substanței extinse prin principiul forței active: forța, principiul activității care nu cunoaște odihnă" Aceasta este și diferența dintre Leibniz și Spinoza, pentru care mișcarea nu era un atribut al substanței În timp ce în substanța lui Spinoza este subliniată unitatea sa, esența substanței lui Leibniz este în diversitate și diferență Monadele lui Leibniz "nu sunt atomi morți, ci vii, mobile, reflectând întreaga lume în sine, posedă o capacitate (vagă) de a reprezenta (un fel de suflet) " În această concepție idealistă, Leibniz, într-o formă pervertită, prevede doctrina activității și mișcării de sine a particulelor de materie, descoperită într-o etapă ulterioară a științei, care este subliniată de remarca lui Lenin: "Compară electronii!" În abordarea lui Leibniz de a înțelege legătura dintre individ și plural, finit și infinit, există o privire strălucitoare a dialecticii, rupând spontan prin metafizica sistemului filosofic leibnizian Semnificația pozitivă a filozofiei lui Leibniz este determinată de influența pe care aceasta a avut-o asupra dezvoltării ulterioare a dialecticii prin descoperiri în domeniul științelor naturii, ghiciri strălucitoare (în ciuda unei baze false, idealiste) despre dialectica naturii Vezi Marx și Engels, Soch , vol XXIV, p Lenin, Caiete filosofice, p Ibid h * Biblioteca "Runivers"

Secţiunea a treia Filosofia după revoluţia burgheză ÎN ANGLIA Capitolul I PLATONICII CAMBRIDGE Tabăra de reacție idealistă din perioada revoluției burgheze engleze a fost reprezentată de școala Cambridge, un grup de idealiști englezi asociat cu Universitatea din Cambridge și care a reînviat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea Filosofia platoniciană Principalii reprezentanți ai acestei școli sunt Henry More (-) și Gulf Cadworth (-) Reînvierea platonismului în Anglia a însemnat o luptă împotriva lui Bacon, Hobbes și fizicii lui Descartes Titlurile cărților lui More, Antidotul la ateism și Nemurirea sufletului, mărturisesc scopul acestei tendințe Deoarece materialismul din Anglia a fost asociat cu nominalismul și empirismul, idealismul militant în persoana platonicienilor din Cambridge iese din punctul de vedere al raționalismului Dar ceea ce ei împrumută din raționalism nu este negarea dogmei și revelației bisericești, ci doctrina idealistă a ideilor înnăscute, pe care o mistifică și mai mult în spiritul platonismului More și Cadworth resping originea experiențială a cunoașterii și caută să demonstreze că cunoașterea este înnăscută "Precizia matematică a unui cerc, a unui triunghi etc ", susține Mohr, "nu poate fi găsită în niciun obiect material Sufletul are o cunoaștere mai completă sau mai exactă a obiectelor decât cea care îi dă percepția asupra lor " ca "cauză și efect, întreg și parțial nu sunt amprenta materială a obiectelor asupra sufletului, ci propria sa percepție, care vine din interior, care are loc în timp ce el acordă atenție obiectelor exterioare" În concluziile lor, idealiștii de la Cambridge se apropie de doctrina lui Platon despre ideile eterne, neschimbate despre adevăr și bine, și de conceptul său mistic de "amintire" Platoniștii din Cambridge spun că cunoașterea este proprie * Mai mult, Un antidot împotriva lui Atheiem, I, IV, "Ibid , I, IV, Biblioteca "Runivers" LOCC un fel de memorie, căci "obiectele externe sunt mai degrabă o reamintire a cunoașterii decât cauzele cunoașterii" More și asociații săi se opun nu numai învățăturilor lui Bacon și Hobbes, ci și fizicii materialiste a lui Descartes În special, ei critică din dreapta doctrina sa mecanicist-materialistă despre animalul automat Spre deosebire de Descartes, ei susțin că animalele au un suflet, deși de ordin inferior Mai mult, nicio materie nu poate exista fără spirit Cadworth se opune nu numai materialiştilor din vremea lui, ci şi lui Democrit, crezând că materialismul trebuie distrus la sursă Recunoscând existența materiei, Cadworth o înțelege ca pe o substanță pasivă, căreia spiritul îi conferă mișcare Fără voință și rațiune, spune Cadworth, "totul ar fi un bulgăre mort" Lumea, în opinia sa, este o scară ascendentă a perfecțiunii: de la materia inertă la Dumnezeu Percepțiile noastre senzoriale sunt un fel de limbaj în care natura ne vorbește, dar acest limbaj poate fi înțeles doar de suflet, care are concepte generale În conceptele generale, se exprimă esența lucrurilor care sunt în gândirea lui Dumnezeu Ele sunt baza adevăratei cunoștințe Platoniștii din Cambridge își bazează etica pe principii morale eterne și neschimbate de origine divină Școala reacționară din Cambridge, în lupta sa împotriva ateismului și materialismului, a căutat astfel să revigoreze clericalismul cu ajutorul idealismului obiectiv platonic Capitolul II LOCC John Locke, în cuvintele lui Marx, " a fost reprezentantul noii burghezii în toate formele ei - industriași împotriva muncitorilor și săracilor, comercianții împotriva cămătărilor de modă veche, aristocrația financiară împotriva debitorilor publici și chiar a susținut într-un mod special eseu că mintea burgheză este o minte umană normală " Locke s-a născut în la Wrington, lângă Bristol, fiul unui avocat bogat Părintele viitorului filozof în timpul

revoluției burgheze engleze din a participat la războiul civil ca căpitan de partea Parlamentului, împotriva reginelor Mai mult, Un antidot împotriva ateismului, I, cap v Cadworth, The true intellectuel system of the universe, Londra , V III, p * Marx și Engels, Soch , vol XII, partea, , p Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII armată După ce a absolvit Westminster School, Locke a intrat la Universitatea Oxford, unde a studiat știința și medicina Educația formală nu l-a satisfăcut pe Locke Chiar și în anii studenției, făcând cunoștință cu lucrările unor filosofi și oameni de știință remarcabili din acea vreme - Bacon, Descartes și celebrul chimist Boyle, Locke era convins de inutilitatea științei scolastice În , după terminarea cursului universitar, Locke a fost lăsat la universitate ca profesor de greacă și retorică În - Locke se mută în domeniul diplomatic ca secretar al ambasadorului Angliei la curtea din Brandenburg Revenit în patria sa, se dedică din nou studiilor științifice În , Locke a întâlnit o figură politică proeminentă din acea vreme, liderul opoziției, Lord Ashley, mai târziu conte de Shaftesbury Această cunoștință a avut o mare influență asupra întregii vieți ulterioare a filosofului Mutându-se în casa lordului Ashley ca medic de familie, Locke este atras treptat de activitate politică Odată cu numirea lui Ashley Lord Cancelar al Angliei ( ), Locke devine secretarul său Când patronul filosofului a fost persecutat de reacție și forțat să fugă în Olanda ( ), Locke a urmat Filosoful se întoarce în Anglia după așa-numita "Revoluție Glorioasă" din - un compromis între burghezia engleză și aristocrația feudală, care a completat revoluția burgheză din Anglia Acest compromis de clasă a pecetluit întreaga viziune asupra lumii a lui Locke, atât învățăturile sale filozofice, cât și sociopolitice În cuvintele lui Engels, "Locke a fost, în religie ca și în politică, fiul compromisului de clasă din " În , a fost publicată principala lucrare filosofică a lui Locke, Un eseu despre mintea umană În , a fost publicată "A treia scrisoare despre toleranță" (prima a fost scrisă în emigrația olandeză, a doua - în) În au fost publicate Gânduri despre educație Locke a murit în În "Două tratate de guvernare" ("Două tratate despre guvernare"), Locke oferă rațiunea statului burghezo-constituțional El argumentează împotriva teoriei patriarhal-teocratice a statului, conform căreia puterea suveranului vine de la Dumnezeu, iar suveranii sunt moștenitorii puterii patriarhilor biblici Pe de altă parte, Locke se opune învățăturilor lui Hobbes despre natura absolută, nelimitată a puterii de stat Spre deosebire de Hobbes, Locke, în "teoria sa contractuală" a originii statului, consideră că starea primitivă a omului nu era o stare de lipsă totală de drepturi, când "om la om - i i Marx și Engels, Scrisori, , p Biblioteca "Runiverse" LOCC lup" Dimpotrivă, starea inițială a omenirii a fost libertatea naturală și egalitatea Locke recunoaște libertatea personală și respectul pentru proprietatea privată drept principalele fundamente ale "dreptului natural" Spre deosebire de Hobbes, Locke susține că contractul care stă la baza originii puterii de stat nu a creat lege, ci a fost încheiat pentru ca suveranul să garanteze respectarea și protecția "legii naturale" inițiale Un acord de înstrăinare a drepturilor persoanelor în folosul statului Locke dând, îi impune celor din urmă obligația de a respecta principiile "dreptului natural" și, mai ales, dreptul de proprietate privată Dacă suveranul încalcă această obligație contractuală, subiecții sunt liberi de supunerea față de el: au dreptul de a rezilia contractul Teoria lui Locke reflectă viața politică a Angliei în perioada restaurării Stuart și a revoluției burgheze din Ea urmărește să limiteze monarhul prin lege, să fundamenteze un stat

esențial burghez, monarhic în formă Pe aceeași linie este și justificarea lui Locke pentru separarea puterilor: legislativă, executivă și federală (prin care înțelege conducerea politicii internaționale) Compromisul de clasă din s-a reflectat și în conceptul filozofic al lui Locke Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Principalul merit al lui Locke în istoria filozofiei a fost dezvoltarea și dezvoltarea teoriei senzaționaliste a cunoașterii Locke și-a stabilit principala sarcină a filozofiei sale de a studia capacitatea cognitivă a omului, de a elucida originea cunoașterii umane "Hobbes a sistematizat Bacon, dar nu a dat o justificare detaliată pentru principiul principal - originea cunoștințelor și a ideilor din lumea senzorială Acest principiu al lui Bacon și Hobbes a fost elaborat de Locke în Eseul său despre originea înțelegerii umane "După părerea mea", scria Locke, "primul pas către rezolvarea diverselor întrebări pe care sufletul uman este capabil să le investigheze, constă în examinarea propriei noastre minți, studierea puterilor ei și a vedea de ce lucruri este capabil" În altă parte, Locke formulează aceeași idee în acest fel: "Scopul meu este să investighez originea, certitudinea și extinderea cunoștințelor umane " În istoria filozofiei moderne, Locke a fost primul care a elucidat într-un sens larg, în principal materialist, întrebările legate de originea cunoașterii umane Locke a făcut o critică detaliată a doctrinei carteziene a ideilor înnăscute Toate ideile și conceptele umane, a susținut Locke, nu sunt înnăscute, ci dobândite; ele apar ca urmare a acțiunii lucrurilor care există în afara noastră și independent de noi, asupra simțurilor noastre Locke nu numai că a negat teoria ideilor înnăscute a lui Descartes, dar s-a opus hotărât învăţăturii contemporanului său Leibniz despre principiile înnăscute, conform cărora ideile ne sunt înnăscute nu ca concepte gata făcute, ci ca "înclinaţii, dispoziţie, obişnuinţă, potenţe naturale " Critica lui Locke la adresa teoriei ideilor înnăscute a jucat un rol important în lupta materialismului împotriva idealismului Toți materialiștii secolului al XVIII-lea s-au bazat pe această critică Punctul de plecare al filozofiei lui Locke este opusul punctului de plecare al metafizicii lui Descartes și Leibniz Locke se alătură empirismului materialiştilor englezi Bacon şi Hobbes; învățătura sa este o dezvoltare și o fundamentare ulterioară a învățăturilor materialiste ale lui Bacon și Hobbes despre cunoaștere Etica senzualistă a lui Locke se bazează pe negarea ideilor morale înnăscute Binele și răul nu sunt absolute și nu sunt principii înnăscute Numim "bun" ceea ce poate provoca sau crește plăcerea, poate reduce durerea, ne dă sau ne ține în posesia unui bine sau ne protejează de vreun rău "Rău", dimpotrivă, numim ceea ce poate cauza sau spori suferința, Marx și Engels, Soch , Vol III, p Locke, Un eseu despre mintea umană, voi I, , § • Ibid , § Biblioteca "Rune și credință" LOCC reduce plăcerea, ne lipsește de ceva bine Plăcerea și durerea, care servesc drept criteriu al binelui și al răului, sunt simple idei ale simțurilor și singura modalitate de a le cunoaște este prin experiență Nu există, a argumentat Locke, nici idei înnăscute sau principii înnăscute de comportament practic, voință, moralitate "Unde sunt aceste principii înnăscute ale dreptății, evlaviei, recunoștinței, adevărului, castității? întreabă Locke - Unde este recunoașterea universală care ne asigură existența unor astfel de reguli înnăscute? Și dacă ne uităm la oameni așa cum sunt, vom vedea că într-un loc unii simt dureri de conștiință din cauza a ceea ce alții în alt loc meritul lor" Astfel, nu numai ideile cognitive, ci și principiile morale au ca sursă experiența Limitarea teoriei cunoașterii a lui Locke constă în faptul că problema

originii și dezvoltării cunoașterii umane este pusă și rezolvată de acesta nu în termeni socio-istorici, ci în ceea ce privește evoluția conștiinței unui individ ca psiho - individ fizic Practic, Locke oferă o definiție materialistă a experienței Experiența, conform lui Locke, este efectul asupra noastră al obiectelor lumii exterioare Experimentăm impactul obiectelor externe, existente în mod obiectiv asupra simțurilor noastre Prin urmare, cunoștințele noastre sunt în primul rând cunoștințe senzoriale; provine din sentiment Cu toate acestea, Locke nu urmărește în mod constant o înțelegere materialistă a originii cunoașterii În procesul de cunoaștere, declară el, ne îndreptăm nu numai spre exterior, către obiecte sensibile, ci și spre interior: "ne întoarcem privirea spre interior, spre noi înșine, ne observăm acțiunile" În același timp, observăm activitatea de sine a sufletului nostru și primim idei care nu sunt date de senzație Astfel, conform lui Locke, experiența este împărțită în externă și internă Obiectul primului este lumea exterioară, obiectul celui de-al doilea este activitatea sufletului însuși Primul servește ca bază pentru cunoașterea senzorială, senzația, al doilea pentru cunoașterea reflexivă Din aceste două surse ne extragem toate ideile "Numind prima sursă "senzație", o numesc "reflecție", pentru că ea furnizează numai ideile dobândite de suflet prin reflecție despre propriile sale activități interne În consecință, prin reflecție în cele ce urmează înțeleg cunoștințele dobândite de suflet despre activitățile sale și modul de manifestare a acestora, în urma cărora se nasc în minte ideile acestor activități Aceste două surse, repet, adică, lucruri materiale externe, ca obiecte de senzație, și activitățile noastre interne Vezi Locke, An Essay on the Human Mind, voi II, , § s Tam otee, bk I, , § Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII sufletele, ca obiecte de reflecție, sunt, după părerea mea, singurele din care izvorăsc toate ideile noastre Recunoscând reflecția împreună cu experiența materială externă ca o a doua sursă independentă de cunoaștere, Locke arată inconsecvență și face o concesie fenomenalismului Prin senzație și reflecție dobândim toate ideile noastre simple - cele mai elementare și, în același timp, cele mai clare idei pe care le avem Ideile simple dobândite printr-un singur simț sunt ideile de căldură, frig, lumină, întuneric, alb, negru etc Ideile simple de extensie, figură, mișcare, odihnă sunt dobândite de noi prin mai multe simțuri: văzul și atingerea Ideile simple au modurile lor Deci, de exemplu, modurile de mișcare sunt alunecarea, rostogolirea, căderea, mersul, târârile, alergarea, dansul Ideile simple de reflecție sunt gândire și voință Locke numește puterea gândirii "rațiune", puterea voinței - "voință" Modalitățile de idei simple de reflecție sunt amintirea, discriminarea, judecata, cunoașterea, credința etc Ne bucurăm și suferim din două surse ale cunoașterii noastre Totalitatea ideilor simple formează granițele gândirii noastre, dincolo de care nu se poate extinde Mintea, atunci când percepe idei simple, este pasivă, dar, primindu-le, nu se limitează la observare și constatare, ci dezvoltă activitate activă, constând în comparație, legătură, abstracție și comparație, datorită căreia se formează idei complexe Locke distinge trei clase de idei complexe: moduri, substanțe și relații Ideile complexe de moduri sunt astfel de combinații și combinații de idei simple cărora nu le este atribuită nicio existență independentă; sunt privite ca acțiuni ale unei substanțe Modurile sunt împărțite în simple ("duzină", "douăzeci") și complexe ("frumusețe") Ideile complexe de substanță presupun un anumit "substrat", "purtător", "suport" al unor idei simple care nu au existență independentă Substanțele sunt, de asemenea, împărțite în

simple ("om") și combinate, sau colective ("armata", "oameni") Ideile complexe de relație sunt comparații, juxtapuneri ale ideilor noastre între ele ("tată", "prieten") Aceasta este schema generală a ideilor simple și complexe în Locke El ne bazează toate cunoștințele pe idei simple Primim idei simple pasiv Acesta este nivelul contemplativ al cunoașterii Puterea și puterea minții se manifestă după percepția aprovizionării Locke, Un eseu despre mintea umană, voi II, , § Biblioteca "Rune și credință" LOCC ne-a dat idei simple Metodologia lui Locke conduce astfel la o separare a rațiunii de percepție Fără a nega procesarea rațională a datelor senzoriale, Locke prezintă totuși o astfel de prelucrare nu ca un singur proces inseparabil de cunoaștere, ci ca un act incidental, diferențiat de percepția obiectelor Rolul minții este redus de Locke la capacitatea de a compara și combina idei simple lipicioase Deci, de exemplu, ideea complexă "prieten", după filozof, este un set de idei: o persoană, iubire, dispoziție (pregătire), acțiune și bine De asemenea, Locke consideră că ideile de substanță sunt rezultatul însumării ideilor simple Deci, de exemplu, "Dumnezeu" este un set de următoarele idei de reflecție: infinit, existență, durată, plăcere, fericire și putere În chestiunea relației dintre general și individ, Locke a luat o poziție conceptualistă Potrivit lui Locke, există doar lucruri separate, singulare "Universalitatea nu aparține lucrurilor înseși, care în ființa lor sunt toate individuale " Ideile generale sunt produsul activității de abstractizare a minții "Ideile devin generale pentru că sunt separate de ele de circumstanțele de timp și de loc și de toate celelalte idei care le pot data cu cutare sau cutare existență particulară Ca urmare a acestei abstractizări, ideile devin capabile să reprezinte mai mult de un individ Cuvintele care exprimă generalul sunt doar semne ale ideilor generale În teoria sa despre abstracție, Locke nu părăsește pământul materialist Respingând generalitățile ca realități independente, el nu consideră conceptele generale abstracte produse ale arbitrarului subiectiv, ci își vede baza în lucrurile înseși: "ideile abstracte sunt produse ale minții, dar au ca bază asemănarea lucrurilor" Doctrina lui Locke despre ideile simple și complexe, ca și teoria sa despre abstracție, este îndreptată împotriva "realismului" scolastic cu marginea sa Dar Locke nu a dat o soluție corectă relației dintre individ și general El stătea pe o poziție mecanicistă, metafizică, reducând generalul la suma lucrurilor individuale Așa era tendința generală a gândirii științifice din acea vreme, îndreptată nu spre studiul interconexiunii și interdependenței lucrurilor, ci spre cunoașterea fenomenelor individuale Drept urmare, știința de atunci și-a blocat drumul spre înțelegerea întregului "Transferată de Bacon și Locke de la știința naturii la filozofie, această viziune asupra lumii a creat limitarea caracteristică a secolelor recente: modul metafizic de gândire" Locke, Un eseu despre mintea umană, voi III, , § Tam otee, § "Acolo otee, § Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Pentru a înțelege fundamentele filozofiei lui Locke, este necesar să ne oprim asupra doctrinei sale despre substanță După cum s-a spus, Locke înțelegea prin substanță un substrat, un purtător de o anumită calitate sau un set de calități Care este natura acestui substrat? Este material sau spiritual? În contact cu lucrurile din experiență, senzațiile noastre ne convinge de realitatea substanței corporale Reflecția ne convinge de realitatea substanței gânditoare Dar ce se ascunde în spatele lucrurilor concrete pe care le cunoaștem în experiența exterioară și a acelor idei pe care le primim din reflecție - asta, din punctul de vedere al lui Locke, nu

putem spune cu siguranță, deși suntem clar conștienți că numai substanța poate aduce corpul în mișcare și gândirea în acțiune "Evident", scrie Locke, "că ideea sau conceptul nostru de materie nu conține altceva decât conceptul de ceva în care există acele numeroase calități sensibile care ne afectează simțurile " Locke are dreptate când afirmă că substanța nu este ceva de altă lume în raport cu lumea empirică concretă Dar nefiind capabil să rezolve dialectic problema unității generalului și a separatului, a abstractului și a concretului, Locke pune în contrast cunoașterea lucrurilor individuale date în experiență cu cunoașterea substanței materiale "Nu știm structura interioară și adevărata natură a lucrurilor fără a fi capabili să obținem această cunoaștere", scrie Locke Rămânând în principal pe baza senzaționalismului materialist, Locke nu urmărește în mod constant teoria materialistă a reflecției Poziția evazivă a lui Locke cu privire la întrebarea care este substanța lucrurilor, limitarea sa a cunoașterii numai prin proprietățile lucrurilor, transformarea sa ilegală a incognoscibilității istorice a structurii interne a lucrurilor în incognoscibilitatea sa absolută - deschid o lacună fenomenalismului Locke nu dă un răspuns direct la întrebarea relației dintre cele două substanțe pe care le admite - corporală și gânditoare Pe de o parte, prezența a două surse de cunoaștere vorbește în favoarea existenței a două substanțe diferite, dar, pe de altă parte, "să ne imaginăm că Dumnezeu, dacă se dorește, poate adăuga la materie capacitatea de a gândi, din din punctul de vedere al conceptelor noastre, nu este deloc mai dificil pentru înțelegerea noastră decât să ne imaginăm că a adăugat materiei o altă substanță cu capacitatea de a gândi În întrebări specifice de psihologie, Locke devine obscenități Locke, Un eseu despre mintea umană, voi II, , § a Ibid , carte IV, , § Biblioteca "Rune și credință" LOCC poziție realistă În special, el dezvoltă doctrina fundamentelor materiale, fiziologice ale memoriei Expunerea la obiecte externe, susține Locke, poate produce reprezentări adecvate și inadecvate Ideile Napti de extensie, mișcare, odihnă, figurile sunt adecvate, sunt copii, sau imagini, ale spațiului, mișcării, odihnei, figuri care există cu adevărat în afara noastră Ideile noastre despre culoare, lumină, miros, gust sunt inadecvate, pentru că în afara noastră în mod obiectiv nu există lumină, nici culoare, nici gust, nici miros Primul tip de idei îl numește Locke calități primare, al doilea - calități secundare Locke derivă atât calități primare, cât și secundare din acțiunea obiectelor asupra simțurilor noastre Totuși, în primul caz, obiectele creează o reprezentare adecvată în noi, iar în al doilea caz obținem idei care nu au prototipuri în afara noastră Calitățile secundare, potrivit lui Locke, sunt subiective, deoarece nu reflectă proprietățile obiective ale lucrurilor în sine "În corpurile în sine", spune Locke, "nu există nimic ca aceste idei ale noastre În corpuri există doar capacitatea de a produce aceste senzații în noi Și ceea ce este plăcut, fie că este albastru sau cald într-o idee, este că în corpurile înseși există doar un anumit volum, figură și mișcare de particule inaccesibile percepției, cărora le dăm astfel de nume Dacă ochii nu văd lumina, urechile nu aud sunet, nasul nu miroase, atunci "toate culorile, gusturile, mirosurile și sunetele, ca idei independente, vor dispărea și vor fi reduse la cauzele, volumul, forma și mișcarea lor de particule" La fel ca Hobbes și Descartes, Locke a avut o viziune pur mecanicistă asupra materiei Materia, în reprezentarea lui Locke, este inerentă doar în mărime, volum și figură În mecanismul lui Locke, în negarea sa a diversității calitative obiective a naturii, își are

rădăcinile doctrina despre subiectivitatea "calităților secundare" Doctrina lui Locke despre calitățile primare și secundare este îndreptată cu vârful ei împotriva metafizicii scolastice a calităților Locke are dreptate și împotriva realismului naiv, care vede lucrurile așa cum ni se par direct Dar, în același timp, doctrina subiectivității calităților, separând metafizic calitățile de lucrurile materiale, deschide calea idealismului subiectiv Așa cum Locke dă un răspuns inconsecvent la întrebarea sursei cunoașterii, el rezolvă în mod inconsecvent și problema criteriului cunoașterii Pe de o parte, el susține că ideea trebuie să fie în concordanță cu lucrurile care există în afara noastră, pe de altă parte, susține că adevărul constă în IIGLLP Locke, Un eseu despre mintea umană, voi II, , § " Ibid , $ Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc coordonarea ideilor între ele La Locke, găsim o înțelegere dublă a adevărului: una materialistă, conform căreia adevărul înseamnă acordul cunoașterii cu obiectul său, și una formală, acceptabilă pentru idealiști, care reduce adevărul la corespondența ideilor între ele Locke distinge trei tipuri de cunoștințe: intuitive, demonstrative și sensibile Cel mai de încredere tip de cunoaștere, conform lui Locke, este intuiția Cunoașterea intuitivă, conform lui Locke, este o percepție clară și distinctă a corespondenței sau inconsecvenței a două idei prin compararea lor directă Sufletul cu intuiție nu are nevoie de dovezi și percepe adevărul în mod direct, așa cum ochiul percepe lumina Prin intuiție ne cunoaștem propria existență "Dacă mă îndoiesc", a scris Locke, "în toate celelalte lucruri, atunci tocmai această îndoială mă face să-mi percep propria existență și nu îmi va permite să mă îndoiesc de ea " Intuiția îi servește lui Locke ca mijloc de a respinge scepticismul "Dacă cineva dorește să se prezinte ca un astfel de sceptic pentru a-și nega propria existență atunci lasă-l să se bucure de dulcea fericire a inexistenței, până când foamea sau altă suferință îl convinge de contrariu" * După gradul de fiabilitate, intuiția lui Locke este urmată de cunoașterea demonstrativă În acest tip de cunoaștere, percepția corespondenței sau necorespondenței a două idei nu se face direct Există idei, a căror legătură sau corespondență nu ne este dată clar "Așadar, dacă sufletul vrea să știe dacă cele trei unghiuri ale unui triunghi și două linii drepte sunt corespunzătoare sau inconsecvente ca mărime, nu poate face acest lucru prin contemplare și comparație directă: nu poți lua trei unghiuri dintr-un triunghi simultan și le compari cu unul sau două unghiuri; prin urmare, în acest caz, sufletul nu are cunoaștere directă, intuitivă În acest caz, sufletul caută să găsească alte unghiuri care ar fi egale cu cele trei unghiuri ale triunghiului; și după ce a descoperit că aceste unghiuri sunt egale cu două unghiuri drepte, ea ajunge să știe că unghiurile unui triunghi sunt, de asemenea, egale cu două unghiuri drepte Cunoașterea demonstrativă, rațională (a cărei matematică servește ca prototip) este o cunoaștere mediată Această cunoaștere este, de asemenea, de încredere, dar nu se realizează fără îndoieli preliminare și, în claritatea și dovezile sale, este mai puțin perfectă decât intuiția Al treilea tip de cunoaștere este cunoașterea senzorială sau sensibilă Acest tip de cunoaștere se limitează, potrivit lui Locke, la percepția obiectelor individuale separate ale lumii exterioare După demnitatea sa Locke, Un eseu despre mintea umană, voi IV, , § i There otee, , § Tam otee, , § Biblioteca "Rune și credință" LOCC fidelitate, se află la cel mai de jos nivel de cunoaștere și nu atinge claritate și distincție Ne cunoaștem propria ființă prin cunoașterea intuitivă, existența lui Dumnezeu prin cunoașterea demonstrativă, existența altor lucruri prin

cunoașterea sensibilă Astfel, plecând de la poziția materialistă corectă despre originea experiențială a cunoașterii, că toate ideile noastre au ca sursă impactul lumii obiective asupra organelor de simț, Locke urmărește inconsecvent această linie El apără materialismul, dar materialismul lui este compromis, inconsecvent Acest compromis și-a găsit expresie și în atitudinea sa față de problema existenței lui Dumnezeu Am observat deja că Locke a atribuit cunoașterea lui Dumnezeu unei forme demonstrative de cunoaștere Într-un număr de locuri din Eseul despre mintea umană, el observă că ideea lui Dumnezeu, ca toate celelalte idei, nu este înnăscută Acest lucru este confirmat de faptul că unor oameni le lipsește ideea lui Dumnezeu Dar absența unei idei înnăscute despre Dumnezeu, potrivit lui Locke, nu este o dovadă împotriva existenței unui Dumnezeu O persoană nu are conceptul de Dumnezeu până când nu își îndreaptă eforturile spre înțelegerea structurii și cauzelor lumii din jurul nostru Doar cei care se mulțumesc cu contemplarea obiectelor din jurul nostru, fără a-și propune să le înțeleagă ordinea și cauzele, "pot trăi mult timp fără nici un concept al ființei supreme" Când o persoană dorește să cunoască structura naturii, el Potrivit lui Locke, nu poate decât să vină ideea creației divine "În toate lucrările creației, semnele de înțelepciune și putere extraordinară sunt atât de clar vizibile încât orice ființă rațională care se gândește serios la ele nu poate face fără descoperirea unei zeități " Locke contestă în același timp și învățătura bisericească teistă, care îl închipuie pe Dumnezeu "șezând în rai sub forma unui om" Astfel, materialismul lui Locke este limitat de cadrul teologic al deismului Abaterile lui Locke de la urmărirea consecventă a liniei materialiste în filozofie au servit drept o ieșire prin care idealismul a pătruns în filosofia engleză Semnificația istorică pozitivă a lui Locke constă în dezvoltarea unei teorii senzaționaliste a cunoașterii, în fundamentarea doctrinei originii senzuale a cunoașterii, într-o respingere detaliată a teoriei ideilor înnăscute Această latură decisivă a filozofiei lui Locke, precum și doctrina sa despre fundamentele experimentale ale moralității și teoria contractuală a dreptului și a statului, au avut un impact uriaș asupra dezvoltării ulterioare a gândirii filozofice Locke, Un eseu despre mintea umană, voi I, , § *Tam otee, § Ibid , § i? Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Capitolul III NEWTON ŞI FIZICA secolului al XVII-lea Isaac Newton - cel mai mare fizician și matematician al secolului al XVII-lea Newton a formulat legile de bază ale mecanicii clasice, a descoperit legea gravitației universale și calculul infinitezimalelor Viziunea asupra lumii a lui Newton a avut un impact extraordinar asupra generațiilor ulterioare de fizicieni Doar dezvoltarea electrodinamicii, teoria relativității și fizica atomică din zilele noastre i-au convins în cele din urmă pe fizicieni de caracterul unilateral al viziunii asupra lumii a lui Newton și au arătat limitele aplicabilității mecanicii sale Newton s-a născut în în satul Woolsthorpe, în comitatul Lincoln (la de kilometri nord de Londra), în familia unui fermier sărac În , Newton a intrat în Trinity College, Universitatea Cambridge, absolvind în cu o diplomă de licență Deja din , a ținut prelegeri la universitate despre optică, iar apoi, după ce a obținut o diplomă de master, a preluat catedra de filozofie naturală, adică de fizică și matematică Cea mai fructuoasă perioadă a creativității științifice a lui Newton aparține anilor - Deja în anii , Newton a dezvoltat în principal acele idei care au condus ulterior la descoperirea calculului diferențial, a legii gravitației și la cercetarea optică În , Newton a construit primul telescop cu oglindă

Societatea Regală a devenit interesată de invenția sa După ce a primit dispozitivul în decembrie , această societate deja în ianuarie l-a ales pe Newton ca membru La mai puțin de o lună mai târziu, Newton a prezentat publicului o nouă lucrare - "A New Theory of Light and Colors", dedicată dispersării luminii, descoperită de el încă în , în timpul proiectării telescopului În următorii trei ani (până în), Newton a făcut o serie de comunicări către public despre optică, în care a conturat celebrele sale experimente privind interferența luminii, precum și ipoteza naturii corpusculare a luminii Newton a schițat și a publicat principala sa cercetare optică mult mai târziu (în) sub titlul "Optics, or a treatise on the reflections, refractions, bendings and colors of light" În același timp, în mod intermitent și din , Newton a lucrat sistematic pe probleme de mecanică cerească Aceste lucrări l-au condus la descoperirea legii gravitației universale și, în același timp, la formularea legilor de bază ale mecanicii clasice Celebra lucrare a lui Newton "Principiile matematice ale filosofiei naturale", în care el și-a conturat "legile mișcărilor cerești", a apărut tipărită în latină la sfârșitul lunii iunie După publicarea "Principiilor", activitatea științifică creativă a lui Newton a scăzut semnificativ ; aparent, o tensiune puternică a provocat o scădere a puterii La începutul anilor , a suferit o cădere nervoasă, agravată în urma unui incendiu, în timpul căruia Biblioteca "Runivers" NEWTON ŞI FIZICA secolului al XVII-lea mâini valoroase În , Newton a fost numit superintendent, iar din director al Monetăriei În legătură cu un nou loc de muncă, s-a mutat de la Cambridge la Londra, încetând activitatea didactică În această perioadă, Newton a fost ales de două ori în Parlament, dar nu a luat parte activ la lucrările Parlamentului În a publicat "Optics", scrisă în principal nu mai târziu de , iar pentru două noi ediții de "Principii" a elaborat teoria mișcării lunii La aceasta, în afară de controversa cu Leibniz şi Newton munca științifică și organizatorică în calitate de președinte al Societății Regale, prin care Newton a fost ales în , și este rezumată munca științifică a lui Newton în ultimii - de ani din viață Newton a murit în Pe vremea lui Newton, științele fizice și matematice aveau deja realizări considerabile Acest lucru este dovedit de lucrările lui Galileo și Huygens în domeniul mecanicii, Kepler și Galileo în domeniul astronomiei, Cavalieri, Wallis și Descartes în domeniul matematicii Newton s-a bazat pe aceste lucrări în cercetările sale Toate întrebările cu care s-a ocupat Newton sunt profund interconectate și provin din principalele probleme ale științei și tehnologiei timpului său În studiile mișcării corpurilor în medii rezistente se rezolvă problemele construcțiilor navale: găsirea formei corpurilor care îndeplinesc rezistența minimă a mediului, studiul Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII influența formei prova și pupa, precum și a lungimii navei, asupra forței de tracțiune Nu mai puțin importante sunt întrebările despre presiunea hidrostatică, despre legile curgerii lichidelor din găuri etc Indicativă în acest sens este instrucțiunea scrisă de Newton în pentru prietenul său Aston, care pleca spre continent Printre alte sugestii, el recomandă: studiați cu atenție mecanismele de control și metodele de conducere și orientare a navelor; dispozitivul cetăților, puterea rezistenței lor și organizarea militară; metode de extracție și purificare a metalelor și mineralelor; distribuția bogăției naturale; o metodă de extragere a aurului din râurile purtătoare de aur prin amalgamarea mercurului; metoda de șlefuire și lustruire a sticlei în Olanda; o modalitate de a proteja navele de expirarea de către viermi;

aflați dacă ceasul este util în călătoriile mari pe mare în determinarea longitudinilor; afla dacă s-a găsit o modalitate de a transforma un metal în altul Noțiunea de Newton ca om de știință care a dezvoltat știința în abstract, fără legătură cu problemele practice, este complet eronată Una dintre cele mai importante sarcini ale științei la acea vreme a fost sarcina de a găsi o lege generală a mișcării corpurilor cerești Numai cunoscând această lege, a fost posibilă determinarea corectă a longitudinilor și latitudinilor în larg prin poziția corpurilor cerești, ceea ce era deosebit de important, deoarece descoperirile geografice ale noului timp și formarea coloniilor au creat multe rute maritime aglomerate Legile de mișcare ale lui Kepler se aplicau numai planetelor și chiar și atunci, fără cunoașterea legilor generale ale mecanicii, era imposibil să se calculeze probleme mai complexe ale mecanicii cerești, de exemplu, perturbațiile reciproce ale planetelor, mișcările sateliților lor etc Interesat de mișcarea corpurilor cerești, Newton a venit la ideea necesității de a îmbunătăți telescopul Deja Descartes a susținut că ambiguitatea imaginii provine din forma sferică a ochelarilor (așa-numita aberație sferică); a dat chiar și un calcul al unei alte forme de sticlă, care distruge acest fenomen Newton a lustruit ochelarii indicați de Descartes, dar a constatat că obscuritatea imaginii nu este distrusă și a bănuit că există un alt motiv pentru aceasta, care constă în natura luminii De aici, în , au început experimentele lui Newton cu lumina Până în acest moment, doar optică geometrică fusese dezvoltată, s-a stabilit dreptatea razelor, s-au găsit legile reflexiei și refracției și a fost dezvoltată teoria obținerii imaginilor cu ajutorul lentilelor Optica fizică a făcut doar primii pași Ideea general acceptată a naturii luminii era carteziană: lumina este un fel de presiune transmisă printr-un mediu Hooke, dezvoltând această idee, a făcut prima schiță a teoriei ondulatorii a luminii Doctrina culorilor a fost dominată de teoria aristotelică, care considera varietatea culorilor ca grade diferite de amestecare a întunericului cu lumina

Newton s-a confruntat cu sarcina de a studia proprietățile unui fascicul care trece prin sticla unui telescop Aceste proprietăți le-a investigat lucrând cu o prismă triedră; în același timp, a descoperit (în) că un fascicul alb de lumină, care trece printr-o prismă, se descompune în razele sale colorate constitutive, care ele însele, atunci când sunt trecute în continuare prin prismă, nu se mai descompun și sunt, prin urmare, cele mai simple ; dimpotrivă, strânse, aceleași raze dau din nou o rază albă Acest fenomen (dispersia luminii) are loc deoarece fiecare dintre razele colorate constitutive are propriul indice de refracție Un fascicul de culoare uniformă nu se modifică în timpul reflexiilor și refracțiilor Descoperirea lui Newton a marcat începutul analizei spectrale Newton însuși a tras o concluzie practică din descoperirea sa pentru construirea unui telescop El a constatat că dispersia luminii este cauza ambiguității imaginii în telescoape, deoarece, din cauza diferenței de refracție a razelor constitutive, razele care ies dintr-un punct și trec prin lentilă nu converg la un punct (aberație cromatică) Considerând (în mod eronat, după cum a demonstrat Euler mai târziu) aberația cromatică a lentilelor ca fiind de nedemontat, Newton a venit cu ideea de a construi un telescop oglindă (reflectorizant) acolo unde acest dezavantaj nu ar fi trebuit să fie Newton a construit primul astfel de telescop în Spre deosebire de ipoteza care predomina atunci despre natura ondulatorie a luminii, Newton, în primul său memoriu optic din (The New Theory of Light and

Colors), a exprimat ideea "corporalității" luminii Hooke a contestat această idee Ca răspuns lui Hooke, Newton a recunoscut că, deși vorbește despre "corporealitatea" luminii, el nu insistă pe această opinie și preferă să se descurce fără ipoteze, descriind proprietățile luminii descoperite de experiență Într-o controversă cu Hooke, Newton a subliniat pentru prima dată relația dintre lungimea de undă și culoarea razelor În memoriile sale One Hypothesis Explaining the Properties of Light expuse în Several of My Articles, Newton propune o ipoteză de compromis: apărând teoria corpusculară (solidă) a luminii, el susține că nu este deloc atât de departe de teoria undelor și că vibraţiile eterului sunt utile şi necesare pentru ambele ipoteze Esența ipotezei lui Newton este că el consideră în continuare că lumina sunt corpusculi (particule corporale) care sunt emise de o sursă de lumină, dar, împreună cu aceștia, admite prezența eterului, în care undele se propagă sub influența impactului corpusculului de lumină Newton face rezerva că el în niciun caz nu consideră undele de eter ca fiind luminoase, altfel ar fi imposibil de explicat propagarea rectilinie a luminii, prezența umbrelor etc Dar aceste unde eterice pot ajuta la explicarea refracției și reflectării razelor , adică explicați de ce o rază are alternativ "atacuri de reflexie și refracție a luminii" Undele excitate de corpusculii de lumină se mișcă mai repede decât ei, le depășesc; dacă corpusculul care ajunge apoi lovește rarefacția undei, trece; dacă lovește condensarea, se reflectă * Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Dar în viitor, Newton renunță în cele din urmă la eter, subliniind că presupunerea existenței acestuia contrazice, în special, faptul mișcării planetelor care nu experimentează rezistența mediului pe drumul lor Newton a ajuns la cercetarea optică, așa cum am menționat deja, în legătură cu interesul său pentru problemele mecanicii cerești O încercare de a stabili o lege generală a mișcării planetare l-a condus pe Newton la descoperirea gravitației universale Ideile generale despre gravitația reciprocă atât a corpurilor cerești, cât și a atomilor nu erau noi la acea vreme Newton însuși a recunoscut două merite în această chestiune: în primul rând, a găsit o expresie matematică pentru forța gravitației, adică legea acțiunii acesteia; în al doilea rând, a dovedit identitatea forței gravitaționale pe pământ și a forței gravitaționale a planetelor și, în general, a tuturor corpurilor între ele Ideile de gravitație l-au ocupat pe Newton încă de la începutul anilor Aparent, deja la începutul anilor , pe baza legilor experimentale ale lui Kepler, Newton a ajuns la concluzia că planetele se mișcă sub influența forțelor centrale îndreptate spre soare și că aceste forțe sunt invers proporționale cu pătratele distanțelor Cu toate acestea, aceasta nu a fost încă o generalizare a ideii de gravitație universală, deoarece a fost necesar să se demonstreze că toate corpurile sunt atrase unele de altele de forțe similare și că corpurile cad la pământ sub influența unor forțe similare; în plus, cunoscând deja legea acțiunii forței, a fost necesar să se calculeze care este legea mișcării corpurilor cerești Calea pentru rezolvarea primei părți a problemei lui Newton a fost determinată de munca celui din urmă pe care a primit-o de la Huygens - "Horologium oscilla-torium" ("Despre oscilația pendulului ceasului",), la sfârșitul căreia Huygens pe scurt iar fără dovezi a conturat doctrina forţei centrifuge care acţionează atunci când un corp se mişcă rotund Huygens a găsit și mărimea acestei forțe în funcție de raza cercului și de viteza liniară a corpului (E = ^γ-) Deja Huygens în lucrarea sa " Berkeley caută să îmbrace lupta împotriva materialismului într-o formă științifică, folosind argumente logice și datele

experienței interpretate în mod idealist Pe baza poziției de bază a senzaționalismului lockean, conform căreia toate cunoștințele provin din experiență, Berkeley declară că în experiență ne ocupăm doar de lucruri singulare, dar în ceea ce privește conceptele abstracte generale, acestea sunt doar nume Este imposibil, spune Berkeley, să ne imaginăm un triunghi care să nu aibă o anumită formă, adică să nu fie nici mare, nici mic, nici echilateral, nici scalen, nici dreptunghiular, nici unghiular Nu există o idee abstractă a unui triunghi, ci întotdeauna doar o reprezentare a unui triunghi asociată cu proprietățile sale specifice Conceptele generale abstracte sunt imposibile; prin urmare, conceptul abstract de materie este, de asemenea, imposibil Negând posibilitatea unui concept general abstract, Berkeley recunoaște posibilitatea formării unui anumit concept, sau a unei idei care poate înlocui alte idei particulare, devenind astfel generală Deci, de exemplu, după ce am demonstrat că suma unghiurilor unui anumit triunghi este egală cu două unghiuri drepte, putem presupune că această teoremă este adevărată pentru toate triunghiurile dreptunghiulare Berkeley a confundat aici reprezentarea și conceptul Conceptul de triunghi este într-adevăr întotdeauna asociat cu proprietățile specifice ale triunghiului Conceptul de triunghi nu este legat de ele, incluzând doar proprietățile esențiale ale tuturor triunghiurilor Doctrina lui Berkeley despre conceptele generale substitutive este un exemplu viu de înțelegere metafizică a legăturii dintre general, particular și individ, incapacitatea de a înțelege "un astfel de general, care nu numai că nu este abstract, dar include o mulțime de particularități " Simțind slăbiciunea argumentului său împotriva conceptului de materie, Berkeley nu mai face apel la rațiune, ci la sentimentul evlavios al cititorilor săi: "Împreună cu expulzarea materiei din natură- Berkeley, Tratat despre principiile cunoașterii umane, p Biblioteca "Runivere" BERKELEY ŞI HUM atât de multe noțiuni sceptice și nesfânte, atât de incredibil un număr de dezacorduri și întrebări jenante, care au servit drept noduri atât în ochii teologilor, cât și a filozofilor și au provocat oamenilor atât de multă muncă zadarnică, încât, chiar dacă dovezile pe care le punem împotriva materiei, dispar nu s-au găsit a fi destul de convingătoare (după cum mi se par), atunci sunt convins că toți prietenii cunoașterii, ai lumii și ai religiei ar avea motive să-și dorească ca aceste dovezi să fie așa În urma atacului asupra conceptului de materie, Werkley face un al doilea pas pentru a respinge materialismul El susține că lucrurile, obiectele singulare, de a căror realitate nimeni nu se îndoiește, nu sunt altceva decât modificări ale conștiinței noastre, combinații de senzații Apudând doctrina lui Locke despre subiectivitatea "calităților secundare" ale obiectelor, Berkeley declară ca toate calitățile obiectelor, atât primare, cât și secundare, ca fiind subiective Deja în "Experiența unei noi teorii a viziunii" Berkeley propune poziția subiectivității tuturor calităților Nici distanța, nici mărimea obiectelor nu sunt, după Berkeley, inerente în mod obiectiv lucrurilor Vederea nu ne oferă în mod direct o idee corectă despre dimensiunea obiectelor și distanța dintre ele În funcție de distanță, obiectul ni se pare fie mare, fie mic Ideea de mărime și distanță este, potrivit lui Berkeley, rezultatul unei judecăți bazate pe indicații ale senzațiilor primite prin diferite organe de simț - atingere, auz etc Din aceasta Berkeley trage o concluzie despre subiectivitatea "calităților primare" ale obiectelor, pe baza căreia el reduce totalitatea tuturor calităților obiectelor în general la totalitatea senzațiilor noastre subiective Eșecul raționamentului lui Berkeley este

evident Concluzia corectă din faptele citate de el ar fi stabilirea adevărului că ideile noastre reflectă în mod direct calitățile obiectelor nu cu acuratețe absolută, ci aproximativ, și că cunoașterea unui obiect este un proces complex, în care criteriul de practica este de o importanță decisivă Dar idealistul subiectiv Berkeley își îndreaptă argumentația spre demonstrarea imposibilității existenței lucrurilor independent de percepțiile umane Tot ceea ce știm despre obiecte materiale sau "negânditoare", așa cum spune Berkeley, se rezumă la percepții sau senzații de dimensiune, formă, duritate, culoare, miros, gust etc Nimic altceva nu se ascunde în spatele conceptului de obiect Prin urmare, conchide Berkeley, ceea ce numim un lucru nu este altceva decât Berkeley, Tratat despre principiile cunoașterii umane, p * Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII ca totalitate a percepţiilor noastre A fi înseamnă a fi perceput (esse - regsiri) Așa ajunge Berkeley la concluzia extremă a idealismului subiectiv, care identifică obiectul cu senzația: "În realitate", spune Berkeley, "obiectul și senzația sunt una și aceeași și, prin urmare, nu pot fi abstrase unul de celălalt" * Pentru a evita acuzația că filosofia lui transformă lumea întreagă într-o iluzie a subiectului și că lucrurile apar și dispar în funcție de faptul că subiectul le percepe sau nu, Berkeley este nevoit să admită existența unor "lucruri care gândesc" sau "duhuri" ale căror percepţiile determină continuitatea existenţei "lucrurilor necugetate" "Tabelul pe care scriu", spune Berkeley, "există, ceea ce înseamnă că îl văd și îl simt; dacă aș fi în afara biroului meu, aș spune și că masa există, adică, fiind în biroul meu, l-aș putea percepe, sau că un alt spirit o percepe de fapt Berkeley acordă o importanță excepțională problemei continuității existenței lucrurilor, simțind că acesta este unul dintre cele mai slabe puncte ale sistemului său filosofic "Când se spune", declară Berkeley, "că corpurile nu există în afara spiritului, atunci acesta din urmă ar trebui să fie înțeles nu ca acesta sau acel spirit individual, ci ca totalitatea spiritelor Prin urmare, din principiile de mai sus nu rezultă că corpurile sunt instantaneu distruse și create din nou, sau că ele nu există deloc în intervalele de timp dintre percepțiile noastre despre ele În acest fel, Berkeley caută să-și apere filosofia de acuzațiile de solipsism, adică de a transforma tot ceea ce există într-o iluzie a unui subiect separat Berkeley " a încercat să acopere goliciunea ei (adică, filozofia lui -£-Ed) idealistă, să o înfățișeze fără absurdități și acceptabilă pentru "bunul simț" "Nu neg", spune Berkeley, "existența unui singur lucru pe care îl putem percepe prin senzație sau reflecție Că lucrurile pe care le văd cu ochii sau pe care le ating cu mâinile există cu adevărat, nu mă îndoiesc deloc Singurul lucru a cărui existență o negăm este ceea ce filozofii numesc materie sau substanță corporală Impotența filozofiei lui Berkeley, incapacitatea ei de a ieși din impasul solipsismului, este pe deplin evidentă în acest moment Berkeley, Tratat despre principiile cunoașterii umane, p * Ibid , p Tam otee, p - Lenin, Opere, vol XIII, p Berkeley, Tratat despre principiile cunoașterii umane, pp - Biblioteca "Runivers" BERKELEY ȘI HUM , Ca urmare a răspunsului la întrebarea continuității existenței lucrurilor, Berkeley pune problema criteriilor de distincție între ideile reale și ficțiunile, produse ale fanteziei El încearcă să stabilească două astfel de criterii În primul rând, claritatea și separarea percepțiilor sau paloarea lor, slăbiciunea, instabilitatea și, în al doilea rând, apartenența simultană a percepțiilor sau senzațiilor la un număr de "spirite" perceptoare și nu numai la un "spirit" separat, unic "Ideile" provocate de voința

subiectului însuși, conform lui Berkeley, "sunt vagi, slabe și inconstante în comparație cu cele pe care ei (oamenii - Nd) le percep în senzații" Aceste ultime idei, "fiind întipărite în ei (oameni - Peó), după anumite reguli sau legi ale naturii, mărturisesc că sunt urmașii unui spirit mai puternic și mai înțelept decât spiritele umane În ceea ce privește aceste din urmă idei, s-a spus că ele au mai multă realitate decât primele, prin care se înțelege că produc o impresie mai puternică, sunt mai ordonate și mai distincte și nu sunt o ficțiune a spiritului care le percepe Astfel, în ciuda diferenței de "realitate" dintre "idei" de primul și al doilea fel, ambele, potrivit lui Berkeley, "există în mod egal în conștiință" Berkeley consideră simultaneitatea acelorași percepții la mulți oameni ca o dovadă a "realității" acestor percepții "De aici este clar", remarcă Lenin cu această ocazie, "că idealismul subiectiv al lui Berkeley nu poate fi înțeles în așa fel încât să ignore diferența dintre percepția individuală și cea colectivă Dimpotrivă, el încearcă să construiască un criteriu de realitate pe această diferență Dar ideea este că Berkeley nu depășește limitele conștiinței, iar "realitatea" în înțelegerea sa păstrează un sens idealist Dar ce cauzează ideile? Dacă nu sunt cauzate de obiecte materiale, atunci ce le cauzează? Doamne, spune Berkeley Explicând originea ideilor reale prin influența lui Dumnezeu, Berkeley părăsește solul idealismului subiectiv și se apropie de pozițiile idealismului obiectiv "Deducând "idei" din influența divinității asupra minții umane, Berkeley abordează idealismul obiectiv în acest fel: lumea se dovedește a nu fi ideea mea, ci rezultatul unei cauze spirituale supreme care creează ambele "legile naturii" iar legile deosebirii ideilor "mai reale" de la cele mai puţin reale etc " "Idealismul mistic" al lui Berkeley este o ilustrare foarte vie, grafică, a tezei lui Lenin despre rădăcinile epistemologice ale idealismului Idealismul lui Berkeley ar putea să fi influențat mințile Berkeley, Treatise on the Principles of Human Knowledge, pp - Lenin, Opere, vol XIII, p Ibid Vezi Marx și Engels, Opere, vol XII, partea I, p Biblioteca "Runivere" S FILOZOFIE Secolele XV-XVIII contemporani și generațiile ulterioare pentru că nu este "doar ¡prostii": idealismul subiectiv al lui Werkley se așează pe una dintre "liniile, laturile, fațetele cunoașterii" - recunoașterea faptului că senzația este singura sursă de cunoaștere; acest principiu al lui Berkeley se umflă unilateral, exagerat "într-un absolut, rupt de materie, de natură, îndumnezeit" Separând senzația de materie și distorsionând relația dintre senzație și concept, Berkeley, printr-una dintre nuanțele cunoașterii infinit complexe ale omului (dialectic), duce la fideism, la clericalism În filosofia naturală, Berkeley se opune doctrinei lui Newton despre materie, mișcare, spațiu, timp și cauzalitate Tot ceea ce se întâmplă în natură, conform lui Berkeley, este doar o colecție de "semne" cu ajutorul cărora o persoană se întreabă despre voința unei zeități Principiul mișcării, după Berkeley, nu poate fi conținut în materie (care, în opinia sa, nu există) Mișcarea, conform lui Berkeley, reprezintă "activitatea continuă a lui Dumnezeu" Spațiul, pentru Berkeley, este o "idee", o reprezentare senzuală, și nu un concept Este o combinație de percepții senzoriale și este complet subiectivă Berkeley recunoaște și timpul ca subiectiv, reprezentând fluxul de idei succesive Cauzalitatea, pentru Berkeley, este doar un semn al conexiunii dintre idei "Nu există alte motive", declară el, "în afară de cele spirituale, nimic activ în afară de Dumnezeu" Astfel, în ciuda tuturor eforturilor lui Berkeley de a-și deghiza filosofia cu argumente și argumente împrumutate din domeniul științelor naturii empirice,

filosofia sa își dezvăluie clar esența sa mistică, antiștiințifică, reacționară Tranziția finală a lui Berkeley la poziția idealismului obiectiv platonic și-a găsit expresia în ultima sa lucrare filozofică, Seiris, în care ajunge la concluzia că experiența senzorială nu poate fi principiul cunoașterii Filosofia lui Berkeley, antiștiințifică, impregnată de cler și de ură față de materialism și liber-gândire, a întâmpinat o respingere hotărâtă din partea materialiștilor secolului al XVIII-lea "Ce se poate spune despre un filozof ca Werkley", scria materialistul francez Holbach, "care încearcă să ne demonstreze că totul în această lume este doar o iluzie și o himeră, că întreaga lume există doar în noi înșine și în imaginația noastră , și care, cu ajutorul sofismelor, , insolubilă pentru toți susținătorii doctrinei spiritualității sufletului, face ca existența tuturor lucrurilor să fie problematică Vezi Lenin, Caiete filosofice, p și Berkeley, Works, v eu, p - ♦ Berkeley, Commoûplace Book, nr ; "Principii ", § Biblioteca "Rune și credință" BERKELEY ŞI HUM Era necesar ca fiecare om să se ia pe sine pentru Tot, pentru singura ființă existentă, necesară, pentru Dumnezeu însuși Dar materialismul premarxian, datorită contemplativității și metafizicii sale inerente, datorită unei neînțelegeri a practicii ca criteriu al adevărului, nu a putut expune pe deplin rădăcinile idealismului Acest lucru a fost făcut doar de materialismul dialectic Linia idealistă în filosofie a fost dezvoltată în continuare în învățăturile lui David Hume David Hume (-), fiul unui avocat din Edinburgh, secretar al ambasadei la Paris în , asistent secretar de stat în , a avut o mare influență asupra dezvoltării filozofiei idealiste Prima sa lucrare, A Treatise on Human Nature, publicată în , nu a găsit nici cel mai mic ecou În propriile cuvinte ale lui Hume, tratatul "a ieșit din tipar născut mort, fără măcar onoarea de a stârni murmură printre fanatici" Istoria Angliei a lui Hume, publicată în =, a provocat un scandal în societatea engleză "Am fost întâmpinat", spune Hume, "cu un strigăt de nemulțumire, indignare, aproape de ură; englezi, scoțieni și irlandezi, whig și conservatori, clerici și sectari, liber gânditori și ipocriți, patrioți și curteni, toți uniți în furie împotriva unui om care a îndrăznit să plângă soarta lui Carol I și a contelui de Strafford; și, ceea ce a fost cel mai ofensator dintre toate, după primul focar de rabie, cartea părea să fie complet uitată Cu toate acestea, lucrările ulterioare ale lui Hume găsesc un răspuns mai favorabil și, mai mult, în cercurile burgheziei Hume devine din ce în ce mai mult filosoful recunoscut al burgheziei engleze În convingerile sale politice, Hume era un om cu un mod de gândire conservator El a căutat să împace convingerile monarhice cu cerințele liberalismului burghez în perioada de glorie a capitalismului în Anglia În lucrările sale politice, Hume se opune teoriei feudale a justificării patriarhale a monarhiei, dar în același timp se disociază de teoria contractuală a lui Hobbes și Locke, care recunoaște dreptul poporului la revoluție împotriva uzurpatorilor și tiranilor care încalcă principiile "contractului social" Hume pune principiul utilității reale, oportunității practice la baza conceptului său socio-politic: el relevă problema izvorului dreptului și al puterii pe plan secund Spre deosebire de susținătorii teoriei "contractului social", Hume pornește din teoria originii societății din legăturile familiale ale oamenilor, din sentimentul inerent de simpatie și conștientizarea intereselor comune alături de sentimentul egoist al oamenilor IЦ III Holbach, System of Nature, Sotsekgiz, , p Hume, Autobiography, , p IH • Ibid , p vi Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Societatea, înaintea lui Yumu, este rezultatul unui acord tacit bazat

pe o comunitate de interese Odată cu ascensiunea guvernului, societatea devine stat Legea servește la protejarea proprietății Motorul progresului economic este dorința de achiziție Cea mai bună formă de stat, conform vederilor lui Hume ca ideolog al compromisului de clasă dintre nobilime și burghezie, este combinația dintre puterea regală ereditară, nobilimea și reprezentarea populară Hume consideră că "clasa de mijloc" este cel mai de încredere sprijin pentru libertatea publică În domeniul moralității, învățătura lui Hume era adiacentă eticii lui Shaftesbury Hume este un susținător înflăcărat și un panegirist al modului de producție capitalist În scrierile sale economice, el este precursorul economiei politice clasice engleze, care și-a găsit expresia finală în lucrările celui mai apropiat prieten al lui Hume, Adam Smith Descriind opiniile economice ale lui Hume, Marx spune: "Hume rămâne o figură respectabilă în domeniul economiei politice, dar aici el nu este nicidecum un cercetător original, cu atât mai puțin un gânditor care creează o epocă Influența lucrărilor sale economice asupra cercurilor educate ale vremii sale se explică nu numai prin excelenta formă de prezentare, ci mult mai mult prin faptul că acestea reprezentau o laudă progresiv optimistă a industriei și comerțului înfloritoare de atunci, cu alte cuvinte, erau o glorificare a societății capitaliste în creștere rapidă de atunci din Anglia, în care trebuiau deci să întâmpine "aprobarea" Concepțiile filozofice ale lui Hume au fost expuse pentru prima dată în Tratatul său despre natura umană Apoi a publicat "Eseuri despre morală și politică" ( ), "Eseuri filozofice despre înțelegerea umană" ( ) și în - un eseu care a devenit cea mai faimoasă lucrare a lui Hume, "Studiul înțelegerii umane", apoi o serie de lucrări despre politică, moralitate și istoria religiei - An Inquiry into the Principles of Morality ( ), The Natural History of Religion ( ) și altele Autobiografia lui Hume a fost publicată după moartea sa de Adam Smith ( ), În învățătura sa filozofică, Hume se alătură propozițiilor subiectiv-idealiste originale ale lui Berkeley, dar, spre deosebire de Berkeley, Hume nu trece pe poziția de idealism obiectiv și nu trage concluzii religioase din filosofia sa; el caută să evite extremele filozofiei lui Berkeley și conflictul deschis cu concluziile științelor naturale Ca și Berkeley, Hume pornește în filosofia sa din senzațiile sau impresiile subiectului Cu privire la problema sursei senzațiilor, Hume adoptă o poziție agnostică Îi este imposibil Marx și Ensels> Opere, vol XIV, p Biblioteca "Runivere" BERKELEY ŞI HUM Urmăriți Berkeley în această chestiune și faceți referire la existența unei ființe sau a unei zeități omnipotente, deoarece nicio experiență umană nu poate dovedi existența unei zeități Dar Hume nu vrea în niciun caz să urmeze materialismul în această chestiune și să recunoască existența unei lumi materiale exterioare, lucruri independente de conștiință Hume susține că nimic nu este disponibil pentru mintea umană decât imagini sau percepții Simțurile umane nu pot stabili nicio relație între o imagine și obiectul ei "Prin ce argument putem demonstra că percepțiile spiritului trebuie să fie cauzate de obiecte exterioare cu totul diferite de aceste percepții, deși asemănătoare lor (dacă este posibil), și nu pot fi generate nici de activitatea sufletului însuși, nici de sugestie a unui spirit invizibil și necunoscut, sau a unei alte cauze și mai necunoscute nouă? Cum poate fi rezolvată această problemă? "Desigur, cu ajutorul experienței, ca toate întrebările de acest gen Dar aici experiența rămâne, și trebuie să rămână, complet tăcută Încercând să demonstreze lipsa de temei a argumentelor materialismului în favoarea realității obiective, Hume este, în același timp, forțat să admită că oamenii, în

virtutea unui instinct sau predispoziție naturală, sunt gata să-și creadă sentimentele Este, de asemenea, destul de evident că oamenii, urmând acest instinct natural orb și puternic, consideră întotdeauna că imaginile furnizate de simțuri sunt obiecte exterioare, dar nu bănuiesc că primele nu sunt altceva decât reprezentări ale celor din urmă Cu toate acestea, potrivit lui Hume, această convingere instinctivă irezistibilă nu este susceptibilă de justificare rațională Falsitatea opiniilor lui Hume are rădăcinile nu numai în faptul că el înțelege prin experiență și cunoaștere doar contemplarea pasivă a unui obiect, și nu influența unei persoane asupra unui obiect, nu o schimbare a acestui obiect, nu practică Hume exclude în general obiectul din conceptul de "experiență", nerecunoscând că în afara conexiunii cu obiectul nu există deloc "experiență", că "experiența" nu este altceva decât o reflectare în conștiința umană a interacțiunii obiectului și subiectul Respingând recunoașterea, și în același timp cunoașterea obiectului, Hume reduce întreaga sarcină a filosofiei la studiul senzațiilor și percepțiilor și la elucidarea relațiilor care se stabilesc între ele în conștiința umană Ca și Werkley, Hume nu recunoaște nicio distincție între calitățile primare și secundare ale obiectelor Ambele, potrivit lui Hume, sunt subiective Tot conținutul primar al conștiinței Hume caracterizează termenul de "percepție" (percepție) Cu toate acestea, el încearcă să găsească un criteriu pentru a face distincția între senzațiile primare și idei Hume, An Inquiry into the Human Mind, , pp - * Vezi ibid , p Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII despre aceste sentimente, amintiri despre ele Deoarece Hume respinge obiectele exterioare existente în mod obiectiv și efectele lor, îi rămâne să caute doar diferențe cantitative între percepții în ceea ce privește puterea și vivacitatea lor Astfel, Hume distinge între percepții sau impresii (impresii) imediate, vii și puternice și percepții secundare mai palide și mai slabe - idei (idei) După Locke, Hume împarte impresiile în percepții senzoriale (impresii de senzație) și auto-percepții (impresii de reflecție) Un exemplu de impresii de primul fel sunt senzațiile - vizuale, auditive, tactile, de temperatură etc Un exemplu de percepții de al doilea fel sunt afectele (pasiunile) și emoțiile (emoțiile) - plăcere și neplăcere, dragoste și ură, frică și speranţă Hume împarte în continuare percepțiile în simple (de exemplu, "roșu") și complexe (de exemplu, "măr") Din aceste impresii și idei, potrivit lui Hume, se construiește întregul conținut al conștiinței și toată cunoașterea umană Mintea însăși, potrivit lui Hume, nu contribuie cu nimic la acest material El poate doar aranja și combina impresii "Deși gândul nostru", spune Hume, "pare să aibă o libertate nelimitată, la o examinare mai atentă vom descoperi că este de fapt limitat de limite foarte înguste și că toată puterea creatoare a minții se reduce doar la capacitatea de a se conecta, de a se mișca , crește sau micșorează materialul livrat de sentimentele și experiența exterioară Acțiunea minții este astfel redusă de Hume la combinații de reprezentări sau idei care sunt copii ale impresiilor, senzațiilor imediate Întrucât Hume separă conținutul conștiinței de lumea exterioară, de lucruri, problema legăturii dintre idei și lucruri dispare pentru el O problemă esențială pentru investigarea ulterioară a "lumii interioare", sau a lumii conștiinței (identică pentru Hume cu lumea reală), este problema conexiunii dintre diferitele idei Potrivit învățăturii sale, ideile care sunt copii ale impresiilor imediate pot intra în contact unele cu altele datorită propriilor trei principii de conexiune Aceste principii sunt asemănarea, contiguitatea în timp și spațiu și cauzalitatea Contrastul

este, de asemenea, una dintre formele de legătură dintre idei, dar Hume consideră această formă de legătură ca pe o derivată Toate aceste principii nu sunt înnăscute intelectului, nu sunt a priori, ci derivate din experiență Dar întrucât Hume înțelege experiența în mod subiectiv, doar ca un set de senzații, relații în spațiu și timp, precum și dependență cauzală, Hume > O anchetă asupra minții umane, p Biblioteca "Runivers" BERKELEY ŞI HUM pentru el, nu există în mod obiectiv/inerent în relațiile lucrurilor înseși, ci toarnă rezultatul conexiunii obișnuite a percepțiilor "Îndrăznesc să propun ca o propoziție generală care nu admite excepții", spune Hume, "că cunoașterea relației de cauzalitate nu este în niciun caz dobândită prin reflecție a priori, ci provine exclusiv din experiență, când observăm că individul obiectele sunt în mod constant conectate între ele * Hume are dreptate că cauzalitatea nu este o categorie a priori, inerentă, a intelectului Avea dreptate şi în afirmaţia sa că simpla alternanţă regulată a fenomenelor nu este încă dovada unei legături cauzale obiective între ele conexiuni de senzaţie Dovada obiectivității cauzalității este practica umană "Dacă", spune Engels, "luând o oglindă incendiară, concentrăm razele soarelui într-un focar și provocăm prin ele un efect ca un foc obișnuit, atunci demonstrăm prin aceasta că căldura se obține de la soare" Practica servește ca un criteriu de încredere pentru a distinge între simpla alternanță și succesiune a fenomenelor și legătura lor cauzală Astfel, agnosticismul lui Hume asupra chestiunii fundamentale a existenței lumii materiale este urmat de negarea lui a legăturii cauzale obiective a lucrurilor Cu critica sa asupra naturii obiective a dependenței cauzale, Hume a continuat linia subiectiv-idealistă a lui Berkeley: a completat critica lui Berkele asupra realității obiective a materiei cu o critică a realității obiective a conexiunii cauzale Din poziţia sa subiectiv-idealistă, Hume este, de asemenea, incapabil să rezolve problema subiectului El respinge ideea unei substanțe materiale care stă la baza actelor mentale, dar spre deosebire de Berkeley, care se abate de la idealismul subiectiv pe această temă, el consideră că este imposibil să admită existența unei substanțe spirituale Nu există și nu poate exista niciun purtător obiectiv al percepțiilor Dacă analizăm orice conținut al conștiinței, argumentează Hume, atunci nu vom găsi în el niciun "eu" ca substanță, nu vom găsi altceva decât percepții sau percepții Ceea ce se numește de obicei "eu" este, potrivit lui Hume, doar o grămadă de percepții, conectate între ele și care se schimbă cu o viteză uimitoare Deoarece Hume este incapabil să explice nici motivele combinării diferitelor percepții, nici schimbarea lor, el este forțat în cele din urmă să declare că această problemă rămâne insolubilă Hume, An Inquiry into the Human Mind, p Vezi Marx și Engels, Soch , vol XIV, p • Marx și Engels, Soch , vol XIV, p - Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE secolele XV-XVIII, Pentru a justifica posibilitatea cunoașterii și pentru a stabili un criteriu de fiabilitate a judecăților umane, Hume se referă la experiența cotidiană și la instinctul natural inerent omului Ghidată de acest instinct, o persoană crede în realitatea lumii din jurul său și este ghidată de această credință în acțiunile sale Toate subiectele gândirii și cercetării umane sunt împărțite de Hume în două clase: relația dintre idei (relația dintre idei) și fapte (materie de fapt) Primei clase aparțin propozițiile geometriei, aritmeticii și algebrei și, în general, orice judecată a cărei dovezi se bazează pe intuiție sau demonstrație Propuneri de acest fel se găsesc prin activitate mentală pură; sunt independente de experiență Dacă în natură, spune Hume, nu ar exista un singur cerc sau triunghi, teoremele geometrice

și-ar păstra valoarea Dimpotrivă, declarațiile referitoare la fapte nu posedă certitudine și dovezi Adevărul sau neadevărul unor asemenea propoziții nu poate fi dovedit prin intermediul conceptelor, pe cale logică, întrucât în acest caz presupunerea posibilității unui fenomen direct opus celui observat nu ar conține o contradicție logică Între timp, observăm că un corp fizic, de exemplu, o piatră, o bucată de metal, o bucată de lemn, fără suport, cade la pământ, dar nu ar exista o contradicție logică în presupunerea că un corp fizic fără sprijin nu nu cad, ci se ridică Printr-un astfel de raționament, Hume ajunge în cele din urmă la o concluzie sceptică cu privire la imposibilitatea unei cunoașteri fiabile a lumii "Cea mai perfectă filozofie a naturii", spune el, "nu face decât să împingă puțin mai departe granițele ignoranței noastre, iar cea mai perfectă filozofie morală sau metafizică ne ajută doar să descoperim noi domenii ale acesteia Astfel, credința în orbirea și slăbiciunea umană este rezultatul întregii filozofii " Aderând în mod consecvent la viziuni subiective idealiste, Hume, spre deosebire de Berkeley, extinde scepticismul la substanța divină, adoptă o poziție sceptică cu privire la problema existenței lui Dumnezeu și apără deismul bazat pe moralitate Hume critică dovezile raționaliste pentru existența lui Dumnezeu, respinge miracolele și consideră că religiile au fost întotdeauna o sursă de dispute între oameni în societatea umană Luând în considerare în detaliu problema originii credințelor religioase, Hume ajunge la concluzia că sursa religiei se află în fantezia oamenilor, stimulată de sentimente de frică și speranță Dar, fidel poziției sale sociale, Hume nu respinge religia, ci consideră că este necesar să se păstreze moralitatea religioasă pentru Hume, An Inquiry into the Human Mind, p Biblioteca "Rune și credință" SCOALA SCOTIAN masele populare, destinând scepticismul religios pentru "utilizare internă" în rândul elitelor sociale "luminate" "Scepticismul uman", spune Engels, "este încă] astăzi forma oricărei filosofii nereligioase din Anglia " Reprezentanții clerului prezbiterian s-au răzvrătit împotriva învățăturilor lui Hume și au cerut ca el să fie adus la răspundere bisericii pentru atacurile deschise asupra religiei, pentru "principii anti-religioase și imorale" care sunt predicate deschis în cărțile sale Scepticismul religios al lui Hume a fost folosit de iluminismul francez, care a apreciat foarte mult această latură a opiniilor lui Hume Capitolul VII SCOALA SCOTIAN Doctrina "școlii scoțiene", așa-numita "filozofie a bunului simț", a ocupat o poziție de jumătate în lupta filozofică care s-a desfășurat în filosofia engleză a secolului al XVIII-lea Thomas Reid (-) a fost fondatorul școlii După ce a absolvit Universitatea din Aberdeen, Reid și-a luat un loc de muncă ca bibliotecar, apoi timp de cincisprezece ani a fost preot de provincie a ocupat catedra de filozofie la Aberdeen În , a fost publicată lucrarea sa principală, Studii asupra spiritului uman bazate pe bunul simț Un an mai târziu, Reed preia catedra de filosofie din Glasgow în locul pensionarului Adam Smith Din această perioadă îi aparține "Experiența asupra puterilor mentale" Opera principală a lui Reed este îndreptată împotriva lui Hume Reed crede că scepticismul lui Hume și idealismul subiectiv al lui Berkeley decurg cu necesitate logică din principiile senzaționalismului lockean; prin urmare, Reid critică doctrina ideilor a lui Locke Reed subliniază corect punctul slab al teoriei lui Locke: doctrina subiectivității "calităților secundare", care, separând subiectul de obiect, duce mai departe la idealismul subiectiv și la scepticism Dar în loc să depășească inconsecvența teoriei cunoașterii lui Locke din punctul de vedere al teoriei materialiste a reflecției,

Reed se opune senzaționalismului în general, împotriva doctrinei senzațiilor ca unica sursă de cunoaștere a unui obiect lume activă "Este foarte ciudat", spune Reid, "că filozofii din toate timpurile au fost de acord că imaginile obiectelor exterioare sunt direcționate Marx i dnzel, Opere, vol II, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII organele simțurilor externe la creier și că acolo sunt percepute de suflet Nimic nu poate fi mai nefilosofic În primul rând, o astfel de idee nu are nicio bază pentru ea însăși nici în fapte, nici în observație Dintre toate organele simțurilor externe, doar un ochi creează ceva ca o imagine a obiectului său, iar imaginile nu sunt în creier, ci doar în fundul ochiului și nu sunt percepute la toate de suflet În al doilea rând, în același mod, este greu de înțeles cum percepe sufletul imaginile din creier, precum și cum percepe lucrurile care sunt mai îndepărtate Într-un cuvânt, modul și mecanismul de percepție de către suflet depășește complet înțelegerea noastră Reid a pus la îndoială legătura care există între sistemul nervos și senzațiile cauzate de acțiunea obiectelor externe asupra organelor de simț Procesul de cunoaștere a obiectelor externe, potrivit lui Reed, se bazează nu pe senzații primite din exterior, ci pe datele primare ale conștiinței, pe percepții directe Filosofii școlii scoțiane au extins asupra întregii cunoștințe umane punctul de vedere exprimat de Hutchison despre capacitatea înnăscută de a evalua pe cel drept Așa cum simțul moral și gustul estetic mărturisesc prezența în sufletul nostru a judecăților etice și estetice primare, ghidate prin care distingem dreptate de nedrept și frumos de urât, trebuie să admitem în mintea noastră existența judecăților primare care permiteți-ne să distingem între adevărat și fals Aceste judecăți primare formează, după filozofii scoțieni, datele imediate ale conștiinței și servesc drept bază pentru "bunul simț", care este legiuitorul nostru în domeniul cunoașterii Pe lângă senzație, spune Reed, pe care o experimentăm ca urmare a impactului obiectelor externe asupra simțurilor noastre, există percepția directă, pe baza căreia concluzionăm existența obiectelor senzației Credem în existența obiectelor exterioare la fel de irezistibil ca și în propria noastră existență, fără a avea nevoie de altă dovadă decât percepția însăși Percepția inspiră credința în existența unui obiect exterior, iar această credință nu poate fi distrusă "Știu că această credință, pe care o am în proces de percepție, este supusă celor mai puternice atacuri din partea scepticismului, dar ele nu mă fac prea multă impresie Scepticul mă întreabă de ce crezi în existența unui obiect exterior pe care îl percepi? Această credință, domnule, nu este invenția mea A ieșit din atelierul naturii, își poartă sigiliul și semnătura, iar dacă greșesc, nu sunt vina mea O accept cu deplină încredere și fără nicio suspiciune Motivul, spune Reed, Investigarea principiilor minții umane, p Biblioteca "Rune și credință" SCOALA SCOTIAN scepticul este singurul judecător al adevărului și trebuie să renunți la orice părere și orice credință care nu se bazează pe rațiune Bine, domnule, dar de ce să cred în această facultate a rațiunii mai mult decât în facultatea de percepție? Ambele abilități provin din același atelier și au fost realizate de același artist Reid nu învinge astfel scepticismul lui Hume cu privire la fond El vorbește doar despre "o credință ineradicabilă" în existența obiectelor exterioare; dar Hume nu neagă că trebuie să "credem" în existența unei lumi exterioare și contestă doar posibilitatea unei cunoașteri sigure a existenței acesteia Remarcile lui Reed că este imprudent să abandonăm această credință nu sunt lipsite de inteligență "Dacă natura", scrie Read, "ar vrea să mă înșele

și să mă supună diverselor iluzii cu ajutorul unor fenomene false și dacă, datorită logicii mele viclene și profunde, aș descoperi această înșelăciune, prudența m-ar sfătui în acest sens caz sa suport cat mai mult insulta care mi-a fost adusa poti cu calm Pentru ce as castiga daca as reactiona iritat la aceasta insulta? Decid sa nu cred sentimentele mele exterioare Îmi zdrobesc nasul de un stâlp în drum, cad într-un șanț plin de noroi și, după douăzeci de astfel de acțiuni înțelepte și sensibile, sunt dus și închis într-un azil de nebuni Acum recunosc că aș fi mai degrabă acel prost credul pe care natura îl înșală decât acel filozof înțelept și rezonabil care se abține de la consimțământ prin acest fel de prejudecăți Dar nici aici, argumentând cu argumente practice, Reed nu depășește criteriul pragmatic al adevărului Priestley, în critica sa asupra lui Reid, susține în mod convingător că lupta lui Reid împotriva senzaționalismului și a teoriei materialiste a reflecției este o moară de vânt pentru berkeleianism Reed critică și teoria judecății a lui Locke, conform căreia judecata este rezultatul a două operații mentale: în primul rând, obținem idei, apoi stabilim între ele o relație de acord sau dezacord Reed consideră că actul de judecată este primar, simplu, unificat și imediat Nu comparăm reprezentări individuale în actul judecății, ci extragem ulterior din judecată reprezentările care sunt cuprinse în aceasta Propozițiile primare, pe care Reed le distinge de axiomele logice și matematice, el numără douăsprezece Acestea sunt "principii instinctive", "adevăruri ale bunului simț", "principii ale credinței umane" Aceste "principii instinctive" le găsim prin observație interioară Ele sunt faptele primare ale conștiinței care nu au nevoie de explicații Reid, Anchetă, , p * Ibid Vezi Priestley, Fav cit , p Biblioteca "Runivere" i FILOZOFIE secolele XV-XVIII Dimpotrivă, este necesar să se pornească de la ele pentru a explica toate celelalte fapte ale vieții psihice și mai ales ale procesului cognitiv Iată câțiva dintre acești reclamanți:) " Percepția unui obiect presupune credința în existența lui actuală Această credință nu este rezultatul vreunei dovezi și raționamente Este rezultatul direct al constituției mele sau al naturii mele*) "Ideea existenței noastre precede orice raționament și orice experiență*) "Credința în constanța cursului prezent al naturii ar trebui să fie rezultatul instinctului, și nu al rațiunii*) "Există o anticipare sau o anticipare foarte timpurie în sufletul uman, care nu este derivată nici din experiență, nici din raționament, nici din vreun acord sau promisiune că toți oamenii vor folosi aceleași semne în vorbire, dacă au aceleași sentimente De fapt, este o formă de cunoaștere a acțiunilor umane viitoare și, mi se pare, principiul originar al naturii umane, fără de care am fi incapabili de vorbire și, prin urmare, am fi incapabili de a învăța * Exemplele de "principii instinctive" date sunt suficiente pentru a arăta, în primul rând, caracterul metafizic și aistoric al filozofiei "bunului simț" și, în al doilea rând, că, bazată pe "credință", "instinct" și intuiție, această filozofie părăsește ușă deschisă pentru religie, fideism, preoție Într-adevăr, motivul din spatele controversei Reid vs Hume este sceptic concluziile acestuia din urmă nu numai în raport cu realitatea obiectivă, ci și în raport cu dogmele religioase Betty și Oswald au apărat învățăturile lui Reid Filosoful și poetul scoțian James Betty (-) a dezvoltat doctrina lui Reid despre "adevărurile bunului simț" "Bunul simț" Betty îl definește ca fiind capacitatea minții de a percepe adevărul și de a inspira credință instinctiv, imediat, fără îndoială, nu pe baza educației sau obiceiului, ci prin natură In masura in care aceasta facultate actioneaza independent, independent de

vointa, este un sentiment În măsura în care acţionează în acelaşi mod pentru toată lumea, este un sentiment uman universal Aceleași opinii sunt susținute de un contemporan al lui Reed și Betty, Doyuems Oswald (d) În centrul intereselor sale se află apărarea creștinismului, bazată pe principiile filozofiei "bunului simț" Lucrarea principală a lui Oswald se intitulează "Un apel la "simțul comun" pentru apărarea religiei" În această lucrare se dezvăluie în mod deosebit latura reacţionară a învăţăturilor şcolii scoţiene Oswald vede principalul viciu al filosofiei în faptul că vrea să explice totul Între timp, credința în existența lui Dumnezeu, a sufletului și a lumii exterioare este atât de adâncă în noi încât este ineradicabilă Reid, Anchetă, ,, p , , , Biblioteca "Runiverse" DEZVOLTAREA FILOZOFIEI ISTORIEI ÎN ITALIA și de nerefuzat, deși sfidează explicația Acestea sunt adevărurile instinctive primare pe care ni le dă natură, de la care este necesar să pornim fără îndoială Filosofia "bunului simț" este dualistă Odată cu recunoașterea realității obiective, recunoaște o substanță specială, spirituală și idei înnăscute Aceasta este filosofia burgheziei engleze conservatoare, "sobre" postrevoluţionare, care încearcă, fără a cădea în extremele idealismului subiectiv sau platonismului, să se disocieze de învăţăturile materialiste şi ateiste Școala scoțiană este precursorul direct al utilitarismului și pragmatismului Capitolul VIII DEZVOLTAREA FILOZOFIEI ISTORIEI ÎN ITALIA GIAMBATISTA VICO În secolele al XIV-lea și al XV-lea, în timpul Renașterii, Italia era cea mai avansată țară din Europa din punct de vedere economic, politic și cultural Dar în secolul al XVI-lea există o luptă pentru supremație în comerțul mondial între Spania, Olanda și Anglia Republicile italiene sunt împinse din ce în ce mai mult din arena economică mondială Din punct de vedere politic, Italia cade sub stăpânirea statelor străine, în principal a monarhiei spaniole Opresiunea străină, reacția politică, inchiziția bisericească, taxele excesive și ruinarea maselor largi au stârnit nemulțumirea țăranilor, artizanilor și părților burgheziei, exprimată într-o serie de conspirații și răscoale (conspirația Fieschi de la Genova, conspirația) în Calabria, condusă de Campanella, răscoala populară condusă de Masaniello la Napoli în), în răspândirea extraordinară a jafului, în renașterea sectelor "eretice" etc Italia a încetat să mai fie centrul culturii și științei europene Gândul plin de viață și îndrăzneț care a înflorit în Renaștere a fost zdrobit În comparație cu țările avansate ale Europei, Italia secolele XVII-XVIII a fost o țară înapoiată, de provincie Fizica lui Descartes a devenit cunoscută la Napoli la numai jumătate de secol după moartea creatorului său Foarte puțini oameni știau despre Locke Hobbes și Spinoza au evocat frică Pofta de idei noi în Italia, desigur, nu a murit, dar manifestările sale au fost timide și compromițătoare Remarcabilul gânditor napolitan Giambattista Vico (-) a lucrat într-un asemenea mediu socio-politic Vico a întruchipat inconsecvența culturii italiene a timpului său Savant în fotoliu cu respect pentru instituțiile politice și religioase dominante, el a făurit în același timp o armă puternică a istoricului Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVII Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII critică, a creat un profund concept filozofic și istoric Neoplatonist și apologe al Bisericii Catolice, Giambattista Vico este în același timp un gânditor remarcabil care a anticipat dezvoltarea ulterioară a științei istorice Vico a scris o serie de lucrări despre jurisprudență, literatură, filologie, istorie și filozofie Cele mai importante dintre ele sunt "De antiquissima italorum sapientia" ("Despre înțelepciunea antică a italienilor",), "De universi júris principio et fine uno" ("Despre

începutul și sfârșitul unic al dreptului universal",) și, în sfârșit, lucrarea capitală Principi di scienza nuova d'intorno alla comune natura delle nazioni (Fundamentele unei noi științe a naturii comune a popoarelor), publicată pentru prima dată în italiană în În învățătura sa, Vico distinge între lumea naturală și lumea umană Lumea naturală este produsul activității divine și nu poate fi cunoscută decât prin revelația divină Lumea umană este însă opera omului însuși și, prin urmare, este accesibilă cunoașterii omului, indiferent de revelația divină Principalul principiu călăuzitor al "Noii Științe" a lui Vico este ideea legilor dezvoltării sociale Istoria umană, în ciuda diversităţii sale, este un singur proces Există o singură "istorie ideală" prin care trec toate popoarele în moduri diferite și în momente diferite Vico a respins nu numai conceptul teologic de "arbitrarialitate divină", ci și viziunea istoriei ca un lanț de accidente, ca un produs al vicleniei și înșelăciunii papilor și suveranilor Viko a căutat un criteriu obiectiv în istorie, a încercat să dezvăluie logica internă a dezvoltării sociale, legătura necesară a evenimentelor Așa cum există o logică a ideilor, a spus el, există și o logică a lucrurilor Idealist și catolic, Vico a pornit de la "providență" ca un început mișcător rezonabil al istoriei Dar "providența" lui Vico nu este un arbitrar teologic, divin, nu un principiu exterior, transcendent, miraculos, ci un principiu intern, regulat, care se dezvoltă natural (per via naturali) și pe baza unei relații cauzale (per causa e effetti) Numai cei ignoranți, care nu cunosc cauzele lucrurilor, spunea el, reduc totul la voința divină, fără a ține seama de mijloacele folosite de voința divină Vico a subliniat în mod repetat ideea că oamenii fac istorie El a considerat această prevedere ca fiind unul dintre cele mai importante principii ale Noii Științe Dar, a adăugat el, istoria este produsul unei minți superioare, uneori opuse scopurilor private pe care oamenii le urmăresc "Părinții" vor să-și depășească nemăsurat puterea paternă asupra gospodăriei și să-i supună puterii civile; rezultatul sunt orașe Aristocrații dominanti abuzează de puterea lor asupra plebeilor și ei înșiși cad sub puterea unor legi care asigură libertatea poporului Popoarele libere vor să fie eliberate de povară Biblioteca "Runivere" DEZVOLTAREA FILOZOFIEI ISTORIEI ÎN ITALIA legile si cad sub puterea monarhilor Monarhii își înrobesc supușii și duc la faptul că statul este sub jugul altor popoare Vico luptă atât împotriva dominației hazardului în istorie, cât și împotriva fatalismului Pe o bază idealistă, el conturează o soluție dialectică la problema regularității istorice, a întrepătrunderii întâmplării și a necesității, a subiectivului și a obiectivului în procesul istoric Abordarea istorică a lui Vico asupra fenomenelor vieții sociale și-a găsit o expresie vie în Noua Știință Lucrurile, spune Vico, apar în anumite momente și în anumite împrejurări și, atâta timp cât vor exista aceste împrejurări, lucrurile vor fi doar așa, și nu altfel Diferitele epoci prin care a trecut omenirea au fost condiționate din punct de vedere istoric și necesare Barbaria a fost la un moment dat o "forță creatoare" Principiul regularităţii procesului istoric este concretizat de Vico în doctrina ciclului social În dezvoltarea lor, toate popoarele trec în diferite momente prin trei etape: epoca zeilor - copilăria omenirii, epoca eroilor - tinerețea omenirii și epoca oamenilor - maturitatea omenirii În epoca zeilor, oamenii sunt complet dominați de ideile religioase; în această etapă a istoriei, frica de zei era o condiție necesară pentru menținerea ordinii sociale Era eroilor este perioada dominației de către aristocrați care se considerau ființe superioare ca

natură față de plebei Aceasta este epoca celei mai severe lupte sociale "Părinții" s-au organizat într-o clasă specială pentru a se apăra de membrii gospodăriei răzvrătiți În această luptă se formează statul "Patria" - patria - exprima "interesele părinților", iar aristocrații - "patricienii" - erau stăpânii primelor patrii Lupta dintre aristocrați și plebei care umple epoca eroilor duce la schimbări în societate Plebeul este o forță care se străduiește constant să schimbe stările; aristocrații sunt o forță care luptă pentru conservarea lor Epoca oamenilor este perioada în care toți oamenii sunt recunoscuți ca egali prin natură și statele - republici sau monarhii - se bazează pe masele de oameni Fiecare epocă are limba sa Viko a asociat dezvoltarea limbajului cu dezvoltarea practicii sociale În epoca zeilor, oamenii foloseau limbajul semnelor și hieroglifele În epoca eroilor, oamenii vorbeau prin asemănare, comparație, imagini, metafore - într-un cuvânt, limbajul simbolurilor În epoca oamenilor, s-a dezvoltat vorbirea umană modernă Vico a prezentat teoria originii involuntare și naturale a limbii, precum și doctrina pluralității inițiale a limbilor (contrar doctrinei biblice a unei singure limbi străvechi părinte) Vizualizări dezvoltate * Biblioteca "Runivers" d FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Vico, în doctrina sa despre geneza limbajului, îl face unul dintre fondatorii lingvisticii moderne În consecință, trei tipuri de drept s-au dezvoltat conform celor trei epoci ale omenirii Vico a căutat rădăcinile "dreptului popoarelor" în realitatea istorică, în interesele publice, în uzul practic Pentru Vico îi era clar că statul și legea nu sunt instituții eterne Ele au apărut într-un anumit stadiu al dezvoltării sociale și au apărut nu prin voința sau acordul oamenilor, ci în virtutea necesității obiective ("rebus ipsis dictantibus regna condita") Vico a ghicit despre contradicția dintre forma dreptului și esența sa, despre discrepanța care exista între învelișul juridic al dreptului și rădăcinile sale istorice Astfel, de exemplu, o analiză filologică a termenului de mancipatió îl conduce pe Vico la concluzia că dreptul de proprietate a luat naștere ca urmare a violenței, dar indicii directe în acest sens au dispărut în textele legale În epoca zeilor, "teologia mistică" - misterele și divinațiile oracolelor - au servit drept lege În epoca eroilor domina "dreptatea civilă", când interesele private ale patricienilor determinau spiritul legilor, când faptele eroice erau însoțite de "aroganță intolerabilă, lăcomie nesățioasă și cruzimea nemiloasă a aristocraților față de plebei" În epoca oamenilor domnește "dreptatea naturală", când popoarele, unite în republici libere, creează legi care îmbină interesele private cu interesul comun, cu interesul statului Ajunsă la maturitate, adică epoca republicilor populare, și după ce a trecut prin toate cele trei epoci de dezvoltare, societatea începe să se miște pe linie: statele oamenilor sunt descompuse de anarhia cauzată de libertate nelimitată Popoarele cad sub stăpânirea monarhilor, care le obligă să se supună legilor cu forța, sau în subjugarea altor popoare, mai înapoiate, sau, lăsate singure, epuizate și ruinate de războiul civil, revin într-o stare de barbarie, după pe care calea deja parcursă începe din nou, mișcare în sus linii, un nou ciclu Istoria antichității reprezintă un astfel de cerc, a cărui completare au fost republicile antice libere Ca rezultat al libertății nelimitate, s-a instalat anarhia în ei, apoi - declin și barbarie Cultura antică este înlocuită cu una nouă, începe un nou ciclu Stăpânirea feudalilor este o repetare a erei eroilor, iar statele din Europa modernă Vico sunt o repetare a republicilor antice Sumbra realitate italiană de la începutul secolului al XVIII-lea i-a dictat lui Vico o concluzie pesimistă despre soarta patriei sale

Biblioteca "Rune și credință" DEZVOLTAREA FILOZOFIEI ISTORIEI ÎN ITALIA și popoarele Europei El credea că Europa își încheie perioada de maturitate și se află la începutul unei ere a declinului Vico consideră și dezvoltarea religiei sub aspect istoric În zorii epocii primitive, când oamenii "trăiau într-o comunitate ticăloasă de proprietăți și soții", nu exista religie Frica de sălbatic în fața forțelor atotdistrugătoare ale naturii a dat naștere credinței în zei În vremurile patriarhale, oamenii, potrivit lui Vico, erau dominați de "o frică profundă de zei pe care i-au făcut pentru ei înșiși" Când a izbucnit prima furtună după inundația globală (pe care Vico l-a recunoscut și a încercat să o explice rațional), oamenii au fost șocați de frică Au hotărât că în spatele norilor răcnitori se afla un fel de creatură umanoidă, pe care o numeau Jupiter Oamenii au căzut la pământ și au început să se roage lui Așa s-a născut religia Vico exclude istoria "poporului lui Dumnezeu" - evreii - din concepția sa istorică El nu are curajul să declare deschis că poporul evreu este supus acelorași legi de dezvoltare ca și alte popoare Vico nu îndrăznește să rupă deschis de istoria biblică: după ce a separat istoria Vechiului Testament a evreilor de istoria altor popoare, Vico refuză cu desăvârșire să o studieze, ca și cum ar stabili aici granița criticii istorice Caracteristica metodei istorice a lui Vico este utilizarea limbajului, a miturilor și a basmelor populare pentru a explica dezvoltarea socială Mitologia are un conținut pământesc, istoric Ea reflectă în formă poetică istoria popoarelor antice Poeziile lui Homer nu sunt creația indivizilor, ci creația întregului popor grec, o epopee populară care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor și reflectă viața și istoria Greciei antice Conform interpretării lui Vico, Zeus, sau mai degrabă Zeus (căci fiecare națiune avea propriul Zeus), și Hercule sunt simboluri ale dominației aristocrației Tantal, care încearcă în zadar să apuce fructele care cresc în câmpurile eroilor, Ixion, care întoarce constant roata, Sisif, ridicând o piatră pe munte - toate acestea sunt imagini simbolice ale plebeilor Arta, potrivit lui Vico, este supusă legilor generale ale dezvoltării sociale, prin urmare monumentele de artă sunt cele mai valoroase documente istorice Marx a apreciat foarte mult metoda istorică a lui Vico Potrivit lui, în "Noua Știință" " există în embrion Wolf (Homer), Niebuhr (Istoria regilor romani), fundamentele lingvisticii comparate (deși fantastice) și, în general, destul de multe scântei de geniu" Meritul istoric al lui Viko constă în faptul că pentru prima dată când consideră istoria ca un proces natural, încearcă să dezvăluie relațiile sociale din spatele activităților indivizilor Marx și Engels, Soch , Vol XXV, p Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII umbre, în spatele faptelor istorice individuale - legi istorice, în spatele unui lanț de accidente - necesitatea istorică Vico este departe de a înțelege adevăratele forțe motrice ale dezvoltării istorice "Noua știință" a lui Vico nu creează știință istorică, dar o anticipează Ideea regularității procesului istoric, abordarea istorică a studiului fenomenelor sociale prefigurează dezvoltarea cunoștințelor istorice la Montesquieu, istoricii francezi, vremurile restaurării și, mai departe, în Filosofia istoriei a lui Hegel Puterea lui Vico iese la iveală când vorbește despre trecutul istoric Cât de critic este el față de religia antică și ordinele socio-politice din trecut, atât de mizerabile sunt judecățile sale despre realitatea politică contemporană și previziunile sale istorice Studiind etapele trecute ale dezvoltării istorice, Vico descoperă conținutul pământesc al religiei și dezvăluie nedreptatea socială; când vine vorba de epoca sa contemporană, devine un apologe al

religiei creștine și al monarhiei feudale Biblioteca "Runivers" Secțiunea a patra FILOZOFIE ÎN Ajunul REVOLUȚIEI BURGEZE DIN FRANȚA Capitolul PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ BAILLE Franța a fost una dintre puținele țări europene care nu a reușit să ducă la îndeplinire reforma bisericii și să rupă principalul pilon ideologic al relațiilor sociale feudale - Biserica Catolică Puterea regală a fost suficient de puternică pentru a depăși aspirațiile separatiste ale nobilimii feudale, dar a realizat acest lucru doar cu ajutorul bisericii Este destul de de înțeles că ideologii elitei burgheze franceze, în primul rând, trec la ofensiva împotriva suprastructurii ideologice a monarhiei nobil-clericale a Franței "Critica raiului", adică a religiei, și în cea mai mare parte foarte indecisă, precede "critica pământului" și este primul semn al iminentei revoluții burgheze "Libergânditorii" și ateii francezi de la sfârșitul secolului al XV-lea a jucat un rol semnificativ în pregătirea ideologică a revoluției burgheze din secolul al XVIII-lea Cei mai influenți și semnificativi dintre aceștia au fost Bayle și Mellier Odată cu urcarea pe tron a lui Ludovic al XIV-lea, puterea regală din Franța a atins cel mai înalt grad de putere Munca lui Colbert de a întări absolutismul a completat ceea ce a început de Richelieu și Mazarin Preocupările cu privire la industria națională, o politică protecționistă în comerțul exterior și întărirea aparatului birocratic și polițienesc au oferit guvernului resurse materiale mari pentru conducerea unei politici externe agresive Din încep războaie lungi, în care Franța obține inițial succes: posesiunile monarhiei franceze cresc în detrimentul Spaniei și, în plus, regatul dobândește o serie de mari orașe comerciale și industriale în nord Dar ocupația lui Ludovic al XIV-lea din a fost pusă capăt de o coaliție formată din Anglia, Austria, Spania, Suedia și Olanda Războiul de zece ani nu a oferit Franței noi achiziții; Războiul de succesiune spaniolă (-) s-a încheiat cu înfrângerea Franței și i-a subminat grav economia Trezoreria statului era epuizată, populația sărăcită Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE XV-XVПIBB Burghezia, visând la beneficiile pe care ar fi trebuit să le aducă războaiele de succes, a fost înșelată în așteptările lor Politica internă a guvernului nu a avut mai mult succes decât cea externă Biserica a determinat guvernul mai întâi să-i convertească pe hughenoți la catolicism, iar apoi ( ) să abroge Edictul de la Nantes Rezultatul acestei măsuri a fost fuga din Franța a câteva sute de mii de oameni Emigranții au luat cu ei mari capitale și au întărit țările cu care a luptat Franța, în special Olanda Nemulțumirea burgheziei față de politica guvernului s-a reflectat în literatură în numeroase pamflete îndreptate împotriva Bisericii Catolice și a regelui Hughenot Jurier, care a emigrat în Olanda, a publicat după abrogarea Edictului de la Nantes cartea "Gemete ale Franței înrobite, însetate de libertate", în care chema Franța să arunce jugul unui tiran, după exemplul Angliei "Numai Franța", scria el, "cea mai bună dintre toate țările Europei și cea mai nobilă țară din întreaga lume, se află sub jugul unei crude puteri tiranice Dar patriei mele îi doresc un nou triumf al rațiunii Trebuie să înțeleagă că drepturile oamenilor sunt inalienabile și nu pot fi distruse de pretențiile nedrepte ale regilor Unul sau două secole de tiranie nu-i vor lua dreptul de a-și recâștiga libertatea Din numărul emigranților a aparținut și Pierre Bayle, care au părăsit Franța chiar înainte de abolirea Edictului de la Nantes, în legătură cu începutul persecuției hughenoților Pierre Bayle geme în în orașul Kapnà, lângă Toulouse, în familia unui pastor protestant și și-a petrecut copilăria într-o atmosferă de controverse religioase "Experiențe" lui Montaigne au avut o mare influență asupra dezvoltării

sale mentale Hotărând să studieze filosofia, Bayle a intrat în Toulouse și apoi la Universitatea din Geneva Cunoașterea fizicii lui Descartes a trezit în el un interes pentru științele experimentale În , Bayle a preluat catedra de filozofie la Universitatea din Sedan Aici a scris prima sa lucrare - "Diferite gânduri referitoare la cometa din " Teama pe care această cometă a provocat-o în rândul populației l-a determinat pe Bayle să vorbească împotriva superstițiilor asociate cu fenomenele cerești Dar acest discurs i-a servit doar ca pretext pentru a prezenta gândurile care se maturizaseră în el de-a lungul anilor de încercări trăite Condamnând prejudecățile și superstițiile religioase, Bayle le echivalează cu idolatria și îi apără pe atei, care, necunoscând religia, ar trebui să fie străini de superstiții și de consecințele lor morale - cruzime și intoleranță La momentul publicării acestei lucrări, Bayle se afla deja în Olanda, unde a fost forțat să se mute după îndepărtarea sa de la predarea în Sedan pentru apartenența la biserica protestantă În Olanda, printre ideologii avansați burghezo-revoluționari, concepțiile filozofice ale lui Beyle au prins în cele din urmă contur După ce a primit o catedra de filosofie la Universitatea din Rotterdam, el Biblioteca "Rune și credință" PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ În același timp, a lansat o activitate literară care i-a creat rapid faimă Aici, primele sale lucrări au fost pamflete pe tema evenimentelor bisericești din Franța: "Ce este Franța în întregime catolică sub domnia lui Ludovic al XIV-lea", "Comentariu filozofic la cuvintele lui Hristos: "Forțați și intrați", îndreptat împotriva convertirii forțate a protestanților la catolicism și "Critica generală a istoriei calvinismului de către părintele Memburg" - împotriva unui publicist catolic care a încercat să denigreze liderii Reformei Particularitatea acestor pamflete este că au depășit interesele protestantismului: toleranța religioasă, pe care Weil o predica în ele, se învecina strâns cu indiferența religioasă Prin aceasta, Bayle a fost atacat din tabăra protestantă A urmat o dispută acerbă între Bayle și Doyurier, în urma căreia Juryer a reușit să-l scoată pe Bayle din universitate În timpul șederii sale la Rotterdam, Bayle a publicat și revista științifică critică Nouvelles de la République des lettres (Știrile Republicii Literare) În , Weil și-a pregătit pentru publicare lucrarea sa principală, care i-a creat faima mondială, "Dictionnaire historique et critique" ("Dicționar istoric și critic") În acest Dicționar, Weil adună informații despre tot felul de secte religioase și învățături filozofice, despre viața și opera diferitelor personalități istorice, interpretări scolastice ale textelor biblice etc și supune toate aceste învățături, interpretări și fapte unei critici amănunțite Indiferența subliniată în lucrările sale anterioare aici se transformă în scepticism religios explicit În , ultima lucrare majoră a lui Weil, Réponses aux questions d'un provincial (Răspunsuri la întrebările unui provincial), a ieșit din tipar, compusă din articole polemice împotriva publiciștilor reacționari În ultimii ani ai vieții, a intrat într-un schimb de opinii pe probleme filozofice și teologice cu Shaftesbury, Malbrushpem și Leibniz Bayle a murit în la Rotterdam În primul plan în scrierile lui Bayle sunt întrebări religioase Cererea de toleranță religioasă este pentru el o cerere de independență față de Biserica Catolică Dar egalitatea religiilor contrazice conștiința religioasă, care afirmă adevărul absolut al "crezului" și al dogmelor religioase Bayle, cerând legitimarea religiilor "eronate" alături de cele "adevărate", face deja un pas spre indiferența religioasă Principiile pe care se bazează această cerere conduc deja în prima sa lucrare la o apărare a

ateismului Bayle este convins că, cu ajutorul luminii naturale a rațiunii, instinctele naturale și legile de acțiune ale voinței umane pot conduce o persoană la moralitatea adevărată, independentă de orice idei religioase "Dacă Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA XV-XVIII cc există legi generale și necesare ale acțiunii minții, - scrie Bayle, - adică există și legi generale și necesare ale acțiunii voinței Acestea din urmă nu sunt arbitrare Printre acestea se numără și cele care decurg în mod necesar din natura însăși și acționează constant Voința în acțiunea sa este supusă regulilor morale, la fel cum mintea este supusă logicii De aici rezultă concluzia că religia nu este necesară pentru morală și că un ateu nu poate fi mai puțin moral decât o persoană religioasă În susținerea acestei poziții, Bayle citează exemple de puritate morală a ateilor Epicur, Lucretius, Pliniu, Diagoras, Vanini, arătând, de asemenea, la Etica lui Spinoza, în care "cea mai revoltătoare lipsă de Dumnezeu se îmbină cu cele mai fine maxime morale" O societate de atei, potrivit lui Bayle, își poate îndeplini obligațiile civice și morale nu mai rău decât o societate de credincioși Echivalând creștinii care cred în prevestiri miraculoase cu idolatrii și punând în contrast conceptele morale ale idolatrilor și creștinilor superstițioși cu etica ateilor, Bayle inițiază o critică a doctrinei creștine ca un fel de mitologie păgână Această critică umple cea mai mare parte a Dicționarului Bayle citează multe feluri de legende legate de tradițiile biblice și interpretări scolastice ale acestora, pentru a arăta absurditatea lor În notele de subsol la articolul "Abel", el avertizează că "a strâns o sumă bună de tot felul de minciuni și erori" și aceasta constituie "scopul și esența dicționarului său" În mod formal, scopul ei este de a purifica învățătura creștină de născocirile care o distorsionează Dar dacă în critica textelor biblice ținta atacurilor sale sunt în principal interpretările lor scolastice, atunci, atingând cele mai importante probleme teologice, el dă frâu liber ironiei sceptice distructive Într-unul dintre articolele din Dicționar, Bayle povestește cum poetul Simonide, întrebat despre natura lui Dumnezeu, pusă lui de tiranul siracusan Dionysius, nu poate răspunde la nimic și se complace în deznădejde Are dificultăți insolubile atunci când vrea să folosească definițiile obișnuite ale lui Dumnezeu, și anume că Dumnezeu este o ființă imaterială, atotputernică, atotbună, are trei fețe etc Dacă Dumnezeu este imaterial, Simonide raționează, adică dacă o face nu are nimic de-a face cu materia, atunci cum să înțelegi că el este cauza activă a lumii materiale? Dacă Dumnezeu este atotputernic, atunci este imposibil de înțeles cum poate fi liber în activitatea sa creatoare? La urma urmei, atotputernicia, fiind proprietatea sa inalienabilă, îl obligă la acțiune constantă și îl privează de libertate Dacă Dumnezeu este infinit Bale, Continuation des pensées diverses, p " Ibid , cap CXLIV * Vezi Bayle, Dictionnaire historique et critique, art Simonide Biblioteca "Runivere" PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ bunuri, atunci este imposibil de explicat apariția răului lumii etc , etc Într-un alt articol, există o ceartă între doi stareți din cauza scepticismului Unul dintre ei declară că scepticul poate fi infirmat cu ușurință dacă i se arată că adevărul are întotdeauna una sau alta trăsătură care îl deosebește de eroare; Cel mai înalt semn al adevărului este dovezile Un altul demonstrează că există o serie de lucruri evidente care sunt de fapt false: două lucruri care nu sunt diferite de un al treilea nu au nicio diferență între ele, dar tapismul "sfânta treime" spune că această axiomă este falsă Iar starețul continuă să compare alte dogme bisericești cu axiomele logicii și conceptele de bun simț, dovedind că

aceste axiome și concepte sunt eronate Bayle contrastează puternic credința și rațiunea una cu cealaltă, demonstrând că sunt incompatibile "Dacă vrei să crezi doar ceea ce este evident și în concordanță cu conceptele general acceptate, fii filozof și părăsește doctrina creștină Dacă vrei să crezi în tainele religiei, fii creștin și părăsește filozofia, căci este imposibil să ai atât ceea ce este evident, cât și neînțeles în același timp, învață, căci "cea mai valoroasă este acea credință care, prin mărturia lui Dumnezeu, acceptă adevărurile cele mai contrare rațiunii" El îi sfătuiește să recunoască aceste adevăruri ca mistere dincolo de puterea rațiunii umane, să nu le testeze în dispute și să nu le apere în fața filozofilor "Teologii nu ar trebui să le fie rușine să admită că nu pot concura cu astfel de disputanți și că nu sunt dispuși să supună adevărurile Evangheliei unei asemenea încercări Barca lui Isus Hristos este nepotrivită pentru navigație pe această mare furtunoasă El trebuie să fie protejat de furtunile lui în limanul credinței " Aceste gânduri nu erau noi Bayle a repetat ceea ce Montaigne și mai târziu "libergânditorii" exprimaseră înaintea lui Bayle nu este deschis nicăieri! nu și-a dezvăluit necredința, dar întreaga sa argumentare este de așa natură încât, involuntar, îl face să-l vadă ca pe un gânditor care evită cu grijă orice pretext de acuzare de ateism și, în același timp, subminează înseși fundamentele religiei Acest lucru a fost bine înțeles de contemporanii săi Principalii teologi Bossuet și Fénelon s-au opus opiniilor sale Separând moralitatea de religie și arătând incompatibilitatea religiei Vezi Bayle, Dictionnaire historique et critique, art "Pyrrhoniens" Ibid Ibid Bayle, Eclaircissement sur les "Pyrrhoniens" Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII cu știința, Bayle exprimă gânduri sceptice cu privire la doctrina nemuririi sufletului Într-un articol despre Rorarius, care susținea că animalele sunt mai inteligente decât oamenii, Bayle admite că această părere conține un sâmbure de adevăr Fără îndoială, Descartes s-a înșelat profund când a considerat animalele ca fiind simple automate Animalele experimentează plăcere și durere, au o memorie și o minte care le ajută să găsească hrană și să evite pericolul Diferența dintre sufletul omului și al animalelor constă doar în gradul de complexitate, prin urmare, dacă sufletul uman este nemuritor, atunci sufletul animalelor trebuie să fie nemuritor Aici, Bayle amintește concluzia lui Pomponazzi - nemurirea sufletului este de nedemonstrat - și, ca de obicei, susține că mintea trebuie să se smerească înaintea religiei Bayle pune la îndoială și doctrina liberului arbitru: "Cei care nu privesc în profunzimea a ceea ce se întâmplă în ei se convinge cu ușurință de libertatea lor: dacă voința lor îi conduce la rău, ei cred că aceasta este greșeala lor, în funcție de alegere, care este în întregime supusă arbitrarului lor Cei care judecă altfel sunt persoane care au studiat cu atenție motivele și circumstanțele acțiunilor lor și au urmărit bine dezvoltarea impulsurilor lor spirituale Acești indivizi se îndoiesc de obicei de liberul arbitru Bayle nu își exprimă părerea despre natura sufletului, prevăzând toate dificultățile pe care le-au întâmpinat averroiștii, dar, rezumandu-și gândurile, va fi corect de observat că argumentele rațiunii, ca peste tot contrare religiei, l-au condus la o soluție materialistă a problemei conștiinței Unul dintre motivele pentru care a vedea în scepticismul lui Bayle și în recunoașterea lui a priorității credinței față de rațiune nu este doar pretenția iscusită, este atitudinea lui față de filozofie El compară filosofia "cu o pulbere caustică care, după ce a consumat carnea sălbatică a rănii, corodează corpul viu, distruge oasele și pătrunde în

creier" și spune că "filozofia este foarte puternică atunci când este necesar să ascundă o întrebare , și foarte slab atunci când ceva trebuie explicat " Bayle vede în minte principiul distrugerii, nu al creației Nici rațiunea, nici sentimentele, potrivit lui Bayle, nu pot servi drept criteriu de adevăr, iar cel mai înalt nivel de adevăr care este disponibil omului este doar probabilitatea Chiar și în deducțiile matematice, Bayle vede doar "fantome frumoase și strălucitoare" care satisfac imaginația, dar nu și mintea El critică conceptul de substanță, se îndoiește de posibilitatea de a demonstra existența materiei, dezvoltă argumentele lui Zenon împotriva mișcării Trecerea de la un sistem filozofic la altul, de la x Vezi Bayle, Dictionnaire historique et critique, art Rorarius, Pereira * Ibid , art "Hélène" i * Ibid , art Acosta Bayle, Reponses aux questions d'un provincial, cap XXIV Biblioteca "Runivers" PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ de la un gânditor la altul, el caută peste tot punctele slabe, obscurități, contradicții Filosofia sceptică a lui Bayle poartă pecetea indeciziei, a fricii de consecințele la care a dus critica religiei Devalorind rațiunea în chestiunile filosofice ca instrument de cunoaștere, în același timp predică în materie de religie smerenia înaintea revelației, după formula lui Tertulian Aceeași nehotărâre caracterizează părerile politice ale lui Bayle Spre deosebire de emigranții hughenoți, care au zdrobit monarhia franceză în pamfletele lor și au cerut răsturnarea jugului tiranic, el demonstrează că cel mai bun sistem de stat este o monarhie în care "drepturile suveranului și ale poporului sunt în echilibru armonios " Pe neîncrederea în rațiune, Bayle își bazează scepticismul față de teoriile politice radicale " Lasă-i să construiască sisteme chiar mai bune decât Republica lui Platon, Utopia lui More sau Starea Soarelui lui Campanella", scrie el, "toate aceste idei frumoase se vor dovedi a fi miope sau eronate de îndată ce vor încerca să le implementeze în realitate" În ciuda nehotărârii și a inimii sale, Bayle a intrat în istoria filosofiei ca critic al dogmelor religioase și al concepțiilor filozofice depășite Cu scepticismul său, a evocat o atitudine mai critică față de teoriile existente și a încurajat gândirea științifică la o verificare mai riguroasă a prevederilor pe care și-a bazat construcțiile Scepticismul îl deosebește pe Bayle de filosofia ulterioară a Iluminismului cu cultul rațiunii În același timp, cu scepticismul său, Bayle deschide calea iluminismului francez și este un precursor al acesteia Cu scepticismul său, Weil "a subminat teoretic metafizica secolului al XV-lea" , în care religia a căutat susținere, " linând astfel terenul pentru asimilarea materialismului și a filozofiei bunului simț în Franc-, pip-" "Arma lui a fost scepticismul, care însuși a fost făurit din formulele magice ale metafizicii Îndoiala religioasă l-a determinat pe Bayle să se îndoiască de metafizică, care a servit drept bază pentru credință Prin urmare, el a criticat întreaga dezvoltare istorică a metafizicii El a devenit istoricul ei pentru a scrie istoria morții ei Mai mult, în discursul său despre etică, el, în cuvintele lui Marx, " a prevestit apariția unei societăți ateiste, care în curând a început cu adevărat să existe, demonstrând că o societate formată din atei este posibilă, că un ateu poate fii o persoană respectabilă, ce Bayle, Dictionnaire historique et critique, art "Hobby" * Lenin, Caiete filosofice, p • Marche și Engels, Opere, vol III, p Acolo otee Biblioteca "Runivere" E FILOZOFIE Secolele XV-XVIII nu ateismul umilește o persoană, ci prejudecățile și idolatria În cuvintele unui scriitor francez, Pierre Bayle a fost "ultimul metafizician în sensul secolului al XVII-lea și primul filozof în sensul secolului al XVIII-

lea" MELIER Pierre Bayle i-a justificat doar pe atei, s-a îndoit doar de învățăturile Bisericii, dar în același timp și-a extins îndoiala atât asupra puterilor rațiunii, cât și asupra capacității omenirii de a implementa o ordine socială mai bună Contemporanul său mai tânăr, Jean Mellier însuși era ateu, a negat învățăturile bisericii, considerând-o o fabricație a preoților pentru exploatarea oamenilor întunecați și a crezut neclintit în "lumina naturală a rațiunii" ca lider al omenirii în crearea unei societăţi comuniste Nici situația țării în ansamblu, nici poziția țărănimii, ale cărei interese au fost reflectate de Mellier, nu conțineau premise reale pentru punerea în aplicare a idealului lui Mellier, de aceea părerile sale politice trebuie să fi fost inevitabil utopice Impozite uriașe și nenumărate taxe feudale au absorbit veniturile deja slabe ale țărănimii franceze Într-un număr de provincii, nobilimea și biserica dețineau mai mult de jumătate din pământ, în timp ce proprietatea țărănească era extrem de mică Nobilii bogați, care trăiau în cea mai mare parte în capitală, și-au închiriat moșiile prin intermediul fermierilor de impozite țăranilor în condițiile polovniki Marea masă a populației, incapabilă de a plăti taxele de stat și de domnie, și-a pierdut mizerele alocații și a fost nevoită să-și câștige existența muncind pe bani de la chiriași bogați În anii slabi, aproape un sfert din populația țărănească trăia din pomană Veniturile nesemnificative nu i-au permis țăranului să îmbunătățească cultivarea câmpurilor Între timp, nevoia din ce în ce mai mare a nobilimii și clerului de bani, nevoile financiare ale guvernului, cauzate de costurile de menținere a curții regale și de politica externă a lui Ludovic al XIV-lea, au presupus o creștere continuă a impozitelor Ca urmare a tuturor acestor lucruri, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea țărănimea s-a scufundat la un grad extrem de sărăcie, iar contrastul flagrant dintre condițiile de viață ale țăranilor și clasele privilegiate, care se înecau în lux, s-a adâncit din ce în ce mai mult Jean Mellier, un preot paroh care și-a trăit cea mai mare parte a vieții printre țărani, le cunoștea bine nevoile și, împreună cu ei, îi ura pe nobili și funcționari Aproape fără biografii * Marx și Engels, Opere, vol III, p Biblioteca "Rune și credință" PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ nu au fost păstrate informații fizice despre el Există motive să credem că Mellier s-a născut între și și a murit cel târziu în După ce a absolvit seminarul teologic din Chalons-on-the-Marne, a fost numit preot în satul Etrepigny, din Champagne, unde a rămas până la moarte După moartea lui Mellier, în actele sale au fost găsite trei manuscrise voluminoase adresate enoriașilor, cu inscripția "Testamentul meu" Curând, numeroase copii ale acestor manuscrise au început să circule în societate, vândute la un preț ridicat Pe coperta manuscrisului scria: "Am văzut și am învățat greșelile, amăgirile, prostiile, nebunia și atrocitățile oamenilor Am simțit ură și dezgust față de ei Nu am îndrăznit să spun asta cât eram în viață, dar o voi spune cel puțin când voi muri și după moarte La începutul manuscrisului există o scurtă introducere în care Mellier admite că a ales profesia spirituală nu din propria sa bunăvoință, ci la porunca părinților săi; vorbește despre durerile de conștiință pe care le simțea pentru a predica "minciuni evlavioase" și ura față de cei care se hrăneau cu acele minciuni "Spun asta nu pentru că sunt șocat de batjocura lor față de fabulele și mascarada religiei, care merită cu adevărat ridicol și dispreț, iar cei care nu-și observă prostiile sunt foarte naivi și ignoranți Condamn lăcomia nesățioasă cu care acești domni exploatează masele întunecate, condamn modul revoltător de a batjocori naivitatea oamenilor întunecați pe care ei

înșiși îi susțin în amăgirile forțe, l-au reținut și l-au forțat să tacă Una dintre copiile "Testamentului" a căzut în mâinile lui Voltaire, care a purtat o luptă aprigă cu Biserica Catolică În Mellier, Voltaire și-a găsit un aliat; dar îngrozit de ateismul și părerile comuniste ale autorului Testamentului, Voltaire a decis să-l publice doar în fragmente "Citind-o, m-am cutremurat de groază", i-a raportat Voltaire lui d'Alembert în "Mărturia unui preot care, pe moarte, cere iertare de la Dumnezeu pentru instruirea oamenilor în credința creștină, poate fi de mare ajutor liber gânditorilor " De fapt, ateul Mellier a cerut iertare nu de la Dumnezeu, ci de la oameni Ura bisericii și disprețul față de cler, pe care Mellier a trebuit să le ascundă în sine de-a lungul vieții, au avut ca rezultat Mellier, Testament, Gaiz, , p Ibid , p Voltaire a publicat "Un extras din Testamentul lui Mellier" în Prima ediție completă a "Testamentului" a fost realizată de Rudolf Charles la Amsterdam abia în Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII pe paginile "Testamentului" într-o critică pasională a doctrinei creştine El atrage "sfânta scriptură" "la singura instanță vrednică - curtea rațiunii imparțiale" Studiul atent al evangheliilor îl face pe Mellier să nege divinitatea lui Hristos și la convingerea că evangheliile sunt o ficțiune completă El constată numeroasele dezacorduri ale evanghelicilor cu privire la locul nașterii și faptele vieții lui Hristos, compară minunile atribuite lui Hristos cu minunile mitologiei păgâne și le evaluează drept "falsitate și ridicol" El îl consideră pe Hristos "o persoană neînsemnată, joasă și disprețuitoare, lipsită de minte, de talente, de cunoștințe nebun, nebun, jalnic fanatic și spânzurat" x Mellier critică și Vechiul Testament, dezvăluind în el contradicții, absurdități, invenții și superstiții În critica sa asupra miracolelor, el folosește metaforele lui Ovidiu, legendele păgâne și tradițiile istoricilor antici Mellier face apel la Montaigne, pe care se pare că l-a studiat temeinic, la Pliniu și Lucian În critica teologiei creștine, Mellier ia aceeași poziție atee ca și în critica scripturilor Subiectul principal al atacurilor lui Mellier este învățătura bisericii despre crearea lumii de către Dumnezeu Pentru a respinge această doctrină, Mellier mobilizează toate argumentele cunoscute de el din fizică și logică Armonia și frumusețea pe care le observăm în natură, Mellier se opune dovedirii fizice și teologice a existenței lui Dumnezeu, dovedește necondiționat existența unui maestru puternic și înțelept, dar în niciun caz nu dovedește existența oricărui alt maestru, cu excepția naturii în sine "Închinatorii lui Dumnezeu" spun că este nevoie de un zeu pentru a crea perfecțiunea naturii, dar de ce perfecțiunile lui Dumnezeu nu au nevoie de vreun creator? Ei spun că Dumnezeu este o ființă absolut independentă, originală, dar "există mult mai multe motive pentru a atribui existența independentă unor perfecțiuni care pot fi văzute și care pot fi văzute întotdeauna decât perfecțiunilor imaginare care nu se găsesc nicăieri și care nu au fost niciodată văzute sau întâlnit oriunde" Nu este mai greu de imaginat formarea independentă a universului din materie decât modul în care o ființă superioară, numită Dumnezeu, ar putea deveni prin ea însăși ceea ce este Când explicăm crearea lumii de către Dumnezeu, apar o serie de probleme insolubile: creația din nimic, localizarea unei ființe superioare etc , în timp ce apariția lucrurilor din materie este destul de accesibilă minții umane Mellier demonstrează în continuare natura necreată a timpului, spațiului și materiei "Timpul poate fi creat doar de o cauză Mellier, Testament, p Ibid , p • Vezi ibid , p Biblioteca "Runivere" PRECURSORI AI ILUMINISMUL FRANCEZ în mișcare între timp, nu

poate exista nimic care să preceadă timpul și, prin urmare, nimic nu poate precede timpul " Mellier respinge cocreativitatea spațiului cu argumente care pot fi găsite în controversele teologice ale lui Bayle Dacă locul, spațiul, extensia este ceva creat, atunci nu ar putea exista niciun loc pentru creator înainte de crearea extensiei și, prin urmare, creatorul nu ar putea fi nicăieri Dar ceea ce nu este nicăieri nu există, iar ceea ce nu există nu poate crea; în consecinţă, locul, spaţiul, extensia nu au putut fi create Aceasta demonstrează şi că materia nu a putut fi creată Însuși conceptul de ființă imaterială exclude posibilitatea creației: pentru a acționa este necesar să se miște; o ființă imaterială care nu are nici corp și nici părți capabile să se miște nu poate crea nimic Crearea lumii materiale de către o ființă nematerială este imposibilă Dar dacă materia a fost creată, atunci ea ar putea fi creată doar de o ființă diferită de materie, "căci dacă această ființă care a creat-o ar fi și materia însăși, așa cum credeau cândva mulți autori serioși, atunci aceasta ar însemna doar că materia a creat altă materie; este imposibil" Natura și arta pot doar construi, dar nu pot crea Materia "nu a putut fi creată și, prin urmare, nu există un creator de loc, spațiu sau extensie timp" Nici regularitatea, nici ordinea, care predomină în fenomenele naturii, nu presupune existența necesară a unui creator Examinând în mod constant gândurile lui Descartes, Malebranche și Fénelon despre natura sufletului, Mellier ridică o serie de obiecții serioase împotriva lor După Descartes și Malebranche, esența spiritului constă numai în gândire, esența materiei - doar în extensie "Este imposibil", spune Malebranche, "să concepi un spirit care nu gândește" Mellier nu este de acord cu asta Gândirea, în opinia sa, este doar o modificare trecătoare a sufletului, și nu esența lui Dacă gândirea ar fi esența sufletului, atunci sufletul ar înceta să existe atunci când ar înceta să gândească și ar renaște de fiecare dată când ar începe să gândească Între timp, experiența de zi cu zi arată că gândirea sufletului este întreruptă, de exemplu, în timpul somnului profund Spre deosebire de Leibniz, care a tras concluzii idealiste din această problemă în doctrina sa despre "reprezentările inconștiente", Mellier ajunge la o înțelegere materialistă a sufletului Problema interacțiunii dintre trup și suflet, care i-a derutat pe cartezieni, este prezentată de Mellier ca un argument în favoarea unei forme omogene Mellier, Testament, p a Vezi ibid , p • Ibid , p Ibid , p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII V Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII sti suflet si trup "Își închipuie ei că anumite mișcări ale materiei pot provoca în mod natural plăcere sau bucurie, durere și tristețe unei ființe care nu are corp, părți, formă nici extensie? că legătura unei astfel de ființe cu corpul consta in corespondenta fireasca a gandurilor sufletului si impresiilor creierului ? Pentru Mellier, această explicație este inacceptabilă Înțelegerea fenomenelor mentale ca modificări ale materiei întâmpină, în opinia sa, o singură dificultate - problema apariției conștiinței Dar nu putem vedea sau observa cum aceste modificări ale materiei produc în noi cunoștințele și sentimentele noastre, tocmai pentru că ele sunt principiul de bază al tuturor cunoștințelor noastre și al tuturor senzațiilor noastre crescut în cursul dezvoltării ulterioare Magistrații, care au fost aleși la început, au devenit în cele din urmă ereditari Conducătorii, care au fost inițial slujitori ai statului, au început să se considere proprietarii lui Protestele celor asupriți au fost declarate de aceștia ca murmururi rebele A apărut despotismul, călcând în picioare atât oamenii, cât și legile Despotismul a legalizat împărțirea în stăpâni și

sclavi Acesta a fost, potrivit lui Rousseau, a treia și ultima etapă a inegalității Dar acest cel mai înalt nivel de inegalitate, care a închis cercul, părea să revină la punctul de plecare al procesului: aici oamenii au devenit din nou egali în sensul că înaintea despotului fiecare dintre ei nu era nimic Când Rousseau caracterizează această etapă extremă a înrobării poporului, vocea lui devine deosebit de furioasă, în ea răsună deschis pasiunea revoluționară profundă Despotismul, spune Rousseau, poate domni doar atâta timp cât există putere de partea lui Prin urmare, răscoala care îl doboară este destul de legitimă: forța a fost sprijinul despotismului, iar forța lui o va răsturna " Astfel", scrie Engels, caracterizând punctele de vedere ale lui Rousseau, "inegalitatea se transformă din nou în egalitate, dar nu în vechea egalitate naturală a oamenilor primitivi, lipsiți de limbaj, ci în cea mai înaltă egalitate, contractul social Asupritorii* sunt asupriți Este negația negației " Egalitatea naturală inițială a fost negata la o anumită etapă istorică de inegalitatea socială, iar aceasta din urmă este înlocuită la rândul său cu negația negației, adică stabilirea egalității, dar deja pe o bază mai înaltă - egalitatea socială Acesta este punctul de vedere al lui Rousseau asupra procesului istoric Retragerea statului din tratat a fost în sine o expresie a idealismului lui Rousseau El nu a înțeles că statul a apărut nu din intențiile și planurile conștiente ale oamenilor, ci pe baza dezvoltării materiale a societății, a luptei de clasă și a ireconciliabilității contradicțiilor de clasă Dar, în ciuda idealismului, înțelegerea lui Rousseau asupra statului a fost istoric profund progresistă În urma lui Hobbes, Grotius și Spinoza, Rousseau a derivat legile statului nu din prescripții divine și scopuri "mai înalte", de altă lume, ci din fundamente pământești, seculare - rațiunea și experiența umană Rousseau a dat teoriei contractuale un caracter revoluționar Lucrarea principală a lui Rousseau, Despre contractul social, începe cu cuvintele: "Omul se naște liber și totuși, oriunde este în lanțuri" Scopul principal al contractului social Vezi Rousseau, Despre cauzele inegalităţii, pp - Vezi minciuna, p Vezi ibid , p , Vezi ibid , p Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Vezi ibid , p ' Vezi ibid , Vol I, pp - Rousseau, Despre contractul social, p Biblioteca "Runivere" ARIPA DEMOCRATĂ A ILUMINISMULUI FRANCEZ scrie Rousseau, constă în găsirea unei forme de asociere care să protejeze și să protejeze prin forța comună personalitatea și proprietatea fiecărui membru și în care fiecare, unindu-se cu ceilalți, să rămână în același timp liber Drepturile tuturor persoanelor care intră într-o astfel de asociație trebuie înstrăinate în favoarea întregului public Pe de altă parte, fiecare persoană dobândește aici "libertatea civilă și dreptul la proprietate" Proclamarea proprietății private ca bază necesară a societății este una dintre principalele contradicții ale filozofiei sociale a lui Rousseau, exprimând clar limitările mic-burgheze ale viziunii sale asupra lumii Am văzut că Rousseau considera proprietatea privată drept principala sursă a inegalității sociale Nu a cruțat niciun efort pentru a denunța fără milă sistemul său contemporan, în care bogăția și lenevia sunt concentrate la un pol, iar munca și sărăcia la celălalt " O mână de cei puternici și bogați sunt în culmea măreției și fericirii", a scris el, "în timp ce masele de oameni se prăbușesc în ignoranță și sărăcie " în mâinile celor bogați și puternici? Oare nobilul nu rămâne aproape întotdeauna nepedepsit, în ciuda crimelor sale? Dar cât de diferită este soarta săracilor?Toate ușile sunt închise în fața lui În romanul "Noua Eloise" Rousseau a cerut pedepsirea celor care pun originea și bogăția ca bază a

sistemului social Răzvrătindu-se împotriva nobilimii, stigmatizând depravarea "înaltei societăți", Rousseau a subliniat indignat de distribuția neuniformă flagrantă a bogăției "Ce om cinstit ar îndrăzni să folosească surplusul când sunt oameni care au nevoie de ceea ce este necesar?" , scria el Luptând însă cu hotărâre împotriva proprietății feudale și a proprietății private pe scară largă, împotriva luxului, Rousseau a stat în principiu în principiu pentru proprietatea privată În mica proprietate privată bazată pe munca personală, Rousseau a văzut pilonul ordinii sociale Prin urmare, el a cerut nu anihilarea, ci egalizarea proprietății private, convergența treptelor extreme ale scării proprietății, aproximarea lor la starea medie Aceasta a fost, în opinia sa, să ducă la eliminarea diviziunii societății în bogați și săraci În speranță Г·· ■ -'' ' ' ' "■'■ II■■ Vezi Rousseau, Despre contractul social, pp - Ibid , p "Rousseau, Despre cauzele inegalității, p Marx citează caracterizarea usturătoare de satiră a lui Rousseau a "contractului" dintre bogați și săraci în același articol: "Îți acord", spune capitalistul, "onoarea de a mă sluji cu condiția să-mi dai puținul pe care îl mai ai, pentru munca de a vă porunci, pe care o iau asupra mea" (vezi Marx și Engels, Soch , vol XVП, p) • Vezi* Rousseau, Soch , vol I, , p Vezi ibid , p "Acolo otee, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Utopismul mic-burghez al lui Rousseau a avut un efect asupra depășirii inegalității sociale prin perpetuarea proprietății private mici El nu vedea că dezvoltarea proprietății private duce inevitabil la o adâncire a inegalității, la o creștere a bogăției la un pol al societății și a sărăciei la celălalt Cu toate acestea, ideea egalizării a avut un caracter revoluționar la Rousseau, deoarece atacul a fost îndreptat împotriva sistemului feudal-absolutist Doctrina lui Rousseau despre contractul social servește drept justificare pentru doctrina sa despre democrație Puterea supremă într-un stat contractual trebuie să aparțină poporului Cererea de suveranitate populară stă la baza doctrinei politice a lui Rousseau Această suveranitate a poporului este inalienabilă și indivizibilă, deoarece este inalienabilă, Rousseau a respins guvernul reprezentativ Întrucât suveranitatea populară este indivizibilă, Rousseau a obiectat la separarea puterilor în legislativ și executiv Funcțiile puterii executive, credea el, sunt manifestarea suveranului, punerea în aplicare a legilor prescrise de el În exercitarea acestor funcții constă rolul guvernului, care este astfel o legătură intermediară între popor-suveran și cetățeni individuali-subiecți Rousseau, după cum notează Engels, îl depășește indirect pe constituționalistul Montesquieu în "Contractul social"* Rousseau a distins trei forme principale de guvernare: democratică, aristocratică și monarhică Într-o democrație, funcțiile guvernamentale sunt atribuite întregului popor sau unei părți din acesta În aristocrație, sfera guvernării se restrânge, limitându-l la un număr mic de persoane În cele din urmă, într-o monarhie, întregul guvern poate fi concentrat în mâinile unei singure persoane Potrivit lui Rousseau, premisele guvernării democratice ar trebui să fie o dimensiune foarte mică a statului, regula egalității (proprietății și politice), o distribuție mică sau o lipsă totală de lux Dacă ar exista un popor format din zei, cische Rousseau, el "ar fi condus democratic" Prin urmare, Rousseau a considerat cea mai rațională formă de guvernământ izbgi / ratpelny aristocrație Rousseau a susținut cu fermitate faptul că puterea supremă ar trebui să aparțină numai poporului Prin urmare, când vorbește despre avantajele stăpânirii aristocratice, aceasta trebuie înțeleasă în sens convențional: Rousseau nu înseamnă dominarea aristocrației, ci doar

împlinirea unei mici dimensiuni Vezi Rousseau, Opere, vol I, $, pp - Vezi Rousseau, Despre contractul social, p Vezi Engels, Scrisoare către Mehring, iulie (Marx și Engels, Letters, p) Vezi Rousseau, Despre contractul social, p Tam otee, p ' Vezi acolo otee, p În aristocrația ereditară, Rousseau vede cele mai rele guverne Biblioteca "Runivers" ARIPA DEMOCRATĂ A ILUMINISMULUI FRANCEZ parte din poporul ales a funcţiilor executive încredinţate de poporul-suveran Astfel, critica fără milă a sistemului feudal-absolutist din pozițiile democrației mic-burgheze revoluționare, abordarea istorică a inegalității sociale ca fenomen trecator, cererea de stabilire a egalității sociale, apărarea teoriei contractuale a societății și proclamarea hotărâtă a suveranității populare - acestea sunt principalele trăsături ale concepțiilor socio-politice ale lui Rousseau Starea la care visa Rousseau i se părea un adevărat regat al rațiunii Dar Rousseau era limitat de limitele erei sale În realitate, " acest regat al rațiunii nu era altceva decât regatul idealizat al burgheziei Starea rațiunii, "contractul social" al lui Rousseau, s-a dovedit și s-a putut dovedi în practică doar ca o republică democrată burgheză " Dacă, în ceea ce privește radicalismul concepțiilor sale socio-politice, Rousseau este semnificativ mai mare decât majoritatea celorlalți reprezentanți ai Iluminismului, atunci în domeniul filozofiei propriu-zis, el este inferior multora dintre ei, în special celor mai avansați filozofi ai Iluminismului - materialiştii francezi Motivul acestei contradicții între teoria politică care a fost avansată pentru vremea sa și întârzierea comparativă a concepțiilor filosofice ale lui Rousseau constă, în ultimă analiză, în dualitatea, caracterul contradictoriu al relațiilor sociale, al cărui purtător de cuvânt a fost Rousseau Ideolog al democrației mic-burgheze revoluționare, el a reflectat în opera sa atât îndrăzneala, radicalismul aspirațiilor sale politice, cât și, în același timp, înapoierea ei teoretică, ideologică; ura ei față de ordinele feudale și, în același timp, atașamentul față de rămășițele antichității patriarhale Spre deosebire de Rousseau, materialiștii francezi au fost în primul rând ideologii marii burghezii, care la acea vreme era purtătoarea unui mod de producție nou, revoluționar și era interesată vital de dezvoltarea tehnologiei și științelor naturale Rousseau, ca și Voltaire, era deist Cu toate acestea, deismul său este vizibil diferit de deismul lui Voltaire: nu este atât de rațional, utilitarist, iar latura emoțională este mai pronunțată în el Spre deosebire de Voltaire, care considera deismul o religie a rațiunii, Rousseau îl vedea ca pe o religie a sentimentului O expresie detaliată a convingerilor deiste ale lui Rousseau și a concepțiilor sale filozofice în general este "Mărturisirea de credință a unui vicar savoyard" Rousseau a vorbit împotriva religiei oficiale, pe de o parte, și împotriva materialismului și ateismului, pe de altă parte Certându-se cu materialiştii şi ateii, Rousseau a prezentat trei principii principale În primul rând, a recunoscut existența Marx și Engels, Soch , vol XV, p "Mărturisirea de credință a vicarului savoyard" a lui Rousseau face parte din cartea sa "Emile sau despre educație" Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII o voință care pune universul în mișcare și animă natura În al doilea rând, pe baza legilor din natură, el a concluzionat că există o "minte supremă" În al treilea rând, el a susținut că omul este animat de o substanță imaterială și este liber în toate acțiunile sale Toate aceste afirmații s-au rezumat la recunoașterea existenței lui Dumnezeu și a unui suflet imaterial Dumnezeu și materia sunt, după Rousseau, două principii existente veșnic Una dintre ele este activă și are capacitatea de a

combina și schimba cele existente; celălalt este pasiv și supus modificării Eu Dumnezeu nu a creat materia și nu o poate distruge Potrivit lui Rousseau, natura omului are și un caracter dublu: conține principiile materiale și spirituale - trup și suflet Rousseau numește materie tot ceea ce este observat de noi cu ajutorul simțurilor noastre, întreaga lume vizibilă "Tot ceea ce sunt conștient în afara mea și care acționează asupra simțurilor mele, eu numesc materie" , scrie el Dar spre deosebire de materialiştii francezi din secolul al XVIII-lea Rousseau considera materia ca fiind pasivă, moartă; el a negat că mișcarea este intrinsecă materiei, că mișcarea este proprietatea ei esențială, necesară Dimpotrivă, Rousseau considera odihna ca fiind starea naturală a materiei Mișcarea este, în opinia sa, o consecință a unei cauze exterioare, în afara materiei, în mișcare - voința, adică intervenția divine Materia nu produce mișcare, ci doar o primește și o transmite Deși Rousseau exprimă ideea relativității odihnei, el nu trage concluzii suplimentare din această idee În măsura în care concepțiile socio-politice ale lui Rousseau diferă în elementele de dialectică conținute în ele, tot atât metafizica este caracteristică înțelegerii sale a naturii Teoria cunoașterii a lui Rousseau este senzaționalistă Rousseau considera sentimentele ca fiind primele instrumente ale cunoașterii El a derivat toate cunoștințele noastre din senzație Senzațiile, credea el, se disting printr-un caracter pasiv, judecățile printr-unul activ; primele sunt adevărate, cele din urmă duc la erori Prin urmare, Rousseau a acordat prioritate în cunoaștere nu rațiunii, ci sentimentului Acest lucru s-a reflectat clar în atitudinea lui puternic negativă față de raționalism Rousseau nu s-a putut ridica la o înțelegere a relației dintre senzații și gândire, el a subestimat semnificația acesteia din urmă Părerile sale epistemologice sunt neistorice, abstracte și contemplative Rousseau este departe de a înțelege rolul practicii în procesul de cunoaștere Idealismul lui Rousseau s-a manifestat mai ales clar în recunoașterea imaterialității și a nemuririi sufletului, a liberului arbitru și a caracterului înnăscut al ideilor morale Vezi Rousseau, Emil, or on education, , p Vezi ibid , p Vezi ibid , pp - Ibid , p * Vezi ibid , p Biblioteca "Runivers" ARIPA DEMOCRATĂ A ILUMINISMULUI FRANCEZ Opunându-se materialismului și ateismului, Rousseau a luptat în același timp împotriva religiei oficiale A atacat miracolele, semnele și "dovezile" supranaturale similare ale autorității bisericii, a respins divinitatea "revelației", s-a opus cultului bisericesc, a insistat cu ardoare asupra toleranței religioase Sorbona a declarat "Emile" o carte plină cu otravă mortală Concepțiile socio-politice și filozofice ale lui Rousseau au determinat natura teoriei sale pedagogice Rousseau este unul dintre cei mai mari reformatori ai pedagogiei moderne În centrul conceptului său pedagogic se află cerința educației naturale, a educației unei personalități umane libere și întregi, neîngăduite de prejudecăți feudale Rousseau a îndreptat această cerere de educație în armonie cu natura împotriva școlii feudale, care cultiva scolastica moartă, dogmatismul și venerarea oarbă a autorităților bisericești Teoria pedagogică a lui Rousseau are un caracter individualist: nu întâmplător prima carte a lui Emil, care pune bazele teoretice pentru viziunea sa asupra lumii, este Robinson Crusoe Dar, în același timp, umanismul militant al lui Rousseau și-a găsit expresia profundă în această teorie Renunțând la privilegiile de clasă, proclamând egalitatea tuturor oamenilor, Rousseau a propus ca sarcină cea mai importantă educația unei persoane și a unui cetățean, pregătindu-l pentru viață, dezvoltând în el onestitatea, independența, activitatea

și inițiativa A cerut respect profund pentru personalitatea elevului Rousseau a făcut mult pentru a democratiza teoria pedagogică El a apreciat foarte mult rolul educațional al muncii, a apărat necesitatea de a combina dezvoltarea mentală și morală a unei persoane cu creșterea culturii sale de muncă, cu dezvoltarea abilităților sale de muncă (în înțelegerea lui Rousseau - agricultură și meșteșug) Ideile pedagogice ale lui Rousseau au avut o mare influență asupra lui Pestalozzi și a altor figuri de vârf din știința pedagogică În domeniul creativității artistice, Rousseau a fost unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai sentimentalismului În conformitate cu teoria sa senzaționalistă a cunoașterii, artistul Rousseau face din criteriile sale estetice supremația simțurilor și apropierea de natură Sentimentalismul lui Rousseau era îndreptat împotriva esteticii clasicismului cu normele sale înghețate, osificate Rousseau considera sentimentele și experiențele oamenilor obișnuiți ca fiind cele mai demne obiecte de reprezentare artistică, punând în contrast sinceritatea, imediata și naturalețea lor cu depravarea moravurilor moșiilor parazite Această tendință a sentimentalismului lui Rousseau, care era în opoziție cu ordinea feudală dominantă, a fost întruchipată în mod viu în romanul său Noua Eloise Învățătura lui Rousseau a fost o forță ideologică puternică care a contribuit la pregătirea revoluției burgheze franceze A fost una dintre premisele ideologice ale dictaturii iacobine Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV Chiar și în ajunul revoluției, în , Marat a acționat ca un pasionat propagandist al "Contractului social" Robespierre, liderul iacobinilor, a fost un adept ferm al ideilor lui Rousseau Robespierre a văzut în "nemuritorul Jean-Jacques" un adevărat filozof și prieten al omenirii și a apreciat extrem de mult lupta sa împotriva tiraniei sălbatice-absolutiste Considerându-se elev al lui Rousseau, Robespierre scria: " M-ai învățat să mă cunosc Vechea clădire se prăbuși; pe ruine s-a ridicat un portic al unei clădiri noi, pentru construcția căreia, mulțumită ție, am adus propria mea piatră Ideile politice ale lui Rousseau și-au găsit cea mai completă refracție în cea mai radicală dintre constituțiile burgheze, constituția din În conformitate cu doctrina lui Rousseau, iacobinii au declarat principiul suveranității populare și dreptul poporului la revoluție Teoria politică a lui Rousseau a fost o idealizare a statului burghezo-democrat "Dacă sistemul social și noul stat creat de Revoluția Franceză puteau părea rezonabile în comparație cu vechile instituții, acestea erau, în orice caz, foarte departe de raționalitatea absolută Împărăția minții s-a prăbușit Contractul social al lui Rousseau și-a găsit aplicarea în domnia terorii, din care burghezia, pierzându-și încrederea în capacitatea sa politică, a căutat salvarea mai întâi prin corupția directoarelor, iar apoi sub aripa despotismului napoleonian MABLES SI MORELLI La fel ca Rousseau, Mably și Morelli reprezintă aripa democratică a iluminismului francez Dar in acelasi timp ele marchează un pas în continuare în dezvoltarea teoriei sociale Mably și Moretz-li sunt purtătorii de cuvânt ai intereselor celei mai exploatatoare și lipsite de drepturi ale "starii a treia", care este precursorul proletariatului modern Învățăturile lor sociale sunt îndreptate nu numai împotriva feudalismului, ci și împotriva fundamentelor societății burgheze În fiecare mișcare semnificativă a burgheziei, au izbucnit ofensive independente din clasa care a fost antipodul burgheziei și precursorul proletariatului modern "Aceste încercări revoluţionare ale clasei încă neformate", scrie Engels, "au fost însoţite de discursuri teoretice corespunzătoare; Acestea sunt imaginile utopice ale sistemului social ideal din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, iar în

secolul al XVIII-lea este deja direct teorii comuniste (Moreldi și Mably)" Gabriel Bono Mably (-) - un gânditor politic remarcabil, om de stat și istoric Dintre numeroasele sale lucrări, vom numi "Începuturile moralei", "Despre studiul istoriei", "Îndoieli propuse filozofilor-economiști ai Republicii Tatarstan" Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Ibid , vol XV, p Biblioteca "Runivers " ARIPA DEMOCRATĂ A ILUMINISMULUI FRANCEZ relativ la ordinea naturală şi esenţială a societăţilor politice Mably s-a remarcat prin fidelitatea profundă față de principiile sale Nevrând să vorbească laudele cardinalului Richelieu, el a refuzat să fie ales la Academia de Științe De asemenea, a răspuns negativ invitației de a ține o prelegere prințului moștenitor O trăsătură caracteristică a teoriei sociale a lui Mably este legătura inextricabilă dintre etică și politică Politica, ca și morala, ar trebui, potrivit lui Mably, să se bazeze pe o înțelegere rezonabilă a fericirii umane, pe subordonarea binelui individual față de comun Sarcina istoriei este să fie o școală de morală și politică Mably, ca și Rousseau, considera egalitatea oamenilor drept punct de plecare și bază necesară a vieții sociale "Cine poate nega", a scris el, "că am ieșit din mâinile naturii absolut egali? Nu i-a înzestrat pe toți oamenii cu aceleași organe, aceleași nevoi, aceeași minte? Oare binecuvântările pe care ea le-a produs pe pământ nu aparțin tuturor în comun? A înzestrat pe cineva cu un teren special? A pus ea posturi de hotar în câmpuri? Din răspunsul la aceste întrebări rezultă că nu a produs bogați și săraci "Natura nu a creat conducători, supuși, sclavi, prinți, nobili, cheryas, bogați și săraci " Aceste judecăți ale lui Mably i-au învins pe apologeții inegalității sociale, care au încercat să o fundamenteze cu referiri la inviolabilitatea legilor naturale Proprietatea privată, a susținut Mably, a fost precedată de dominația proprietății publice Trecerea la proprietatea privată a dus la apariția inegalității și a pasiunilor antisociale: lăcomia, lenea, vanitatea Cea mai dăunătoare dintre aceste pasiuni este lăcomia Concepțiile socio-politice ale lui Mably și-au găsit o expresie vie în polemica sa din cu fiziocratul Mercier De la Riviere Mably s-a opus ferm caracterului capitalist al sistemului fiziocratic Spre deosebire de fiziocrați, care au recunoscut proprietatea privată ca bază naturală a societății, Mably vedea în proprietatea privată principala sursă a tuturor relelor În timp ce simpatiile politice ale fiziocraților înclinau spre monarhie, Mably a susținut separarea puterilor și concentrarea puterii supreme în mâinile reprezentanților poporului Hé regi și nu aristocrați, ci oamenii au fost, conform convingerii ferme a lui Mably, conducătorul original și adevărat "Caracterul capitalist al sistemului fiziocratic", scria Marx în volumul II al Capitalului, "chiar în perioada de glorie, a provocat opoziția, pe de o parte, a lui Lenge și a lui Mably și, pe de altă parte, a apărătorilor micilor proprietari de pământ libere " Mably nu a afirmat doar dominația inegalității în modern Simon Nicolas Henri Lenguet (Í - Ô) a fost un publicist și istoric francez Lucrarea sa Teoria legilor civile a fost remarcată de Marx Marx și Engels, Soch , vol XVIII, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII propria sa societate și a criticat-o, dar a abordat și înțelegerea că această societate este împărțită în clase ireconciliabil ostile "Cine nu vede", a scris el, "că societățile noastre sunt împărțite în diferite clase de oameni, în care toate interesele, nu spun diferite, ci opuse?" Mably a văzut principala condiție pentru eradicarea inegalității sociale în distrugerea proprietății private Sistemul social, în care domină comunitatea proprietății și egalitatea oamenilor, el a considerat un sistem ideal, corespunzător ordinii

naturii "Societatea comunistă este tărâmul dreptății adevărate "Egalitatea ar trebui să producă tot felul de beneficii", a scris Mably, "pentru că îi unește pe oameni, le înalță sufletul și îi pregătește pentru un sentiment de dispoziție reciprocă" Fiind un oponent al legilor lupului proprietății private, cultivând războiul tuturor împotriva tuturor, Mably nu a alungat rivalitatea oamenilor din societatea sa ideală, ci a subordonat-o unor scopuri nobile "Dacă avem", a scris el, "cetăţeni egali care respectă doar virtuţile şi talentele, rivalitatea va fi menţinută în limite corecte" "Concurența va dezvălui toate virtuțile de acolo" Mably a asociat dragostea pentru patria-mamă cu libertatea cetățenilor În condiții de egalitate socială, a concluzionat pe bună dreptate, patriotismul va deveni o virtute universală Văzând comunismul ca un ideal social, Mably nu a considerat totuși acest ideal realizabil în condițiile contemporane Comunismul i se părea un trecut minunat, tinerețea fericită a omenirii Restabilirea acestui stat comunist natural, potrivit lui Mably, este imposibilă într-o societate împărțită în clase ostile și coruptă de proprietatea privată Această recunoaștere a imposibilității unei ordini sociale ideale conferă învățăturii lui Mably un ton pesimist Spre deosebire de Mably, Morelli a considerat idealul comunist fezabil Informațiile despre viața lui Morelli, chiar și datele vieții sale, nu au fost păstrate El și-a subliniat înțelegerea despre societatea comunistă în cartea Codul naturii sau adevăratul spirit al legilor sale ( ) Chiar și mai devreme, Morelli a scris poezia "Vasiliada", unde a pictat și tablouri ale unei societăți comuniste Morelli, la fel ca Mably, a recunoscut stadiul inițial al dezvoltării umane ca fiind epoca de aur a "ordinei naturale" Dar, de-a lungul timpului, credea el, ca urmare a creșterii familiilor și a migrațiilor asociate cu aceasta, legăturile patriarhale ale poporului menad au fost din ce în ce mai rupte, comunitatea originală de proprietate a fost distrusă Proprietatea privată în curs de dezvoltare a fost sancționată de legiuitori Morelli a explicat apariția proprietății private în mod idealist - prin ignoranța oamenilor Dacă legiuitorii ar fi suficient de luminați, credea el, o astfel de abatere de la codul naturii ar putea fi evitată Biblioteca "Runiverse" ARIPA DEMOCRATĂ A ILUMINISMULUI FRANCEZ Morelli s-a răzvrătit cu pasiune împotriva sistemului feudal, împotriva inegalității sociale, în care "milioane de oameni abia au din ce să trăiască" , împotriva politicii și moralității care sfințesc această inegalitate Cele mai puternice lovituri ale sale au fost îndreptate împotriva bazei inegalității sociale - proprietatea privată Cu energie și perseverență inepuizabile, Morelli a cerut distrugerea monstrului - proprietate privată El a numit-o tiran, iar interesul privat generat de ea o ciumă universală Eliminați proprietatea, repet, a scris Morelli, și veți distruge pentru totdeauna o mie de accidente care conduc o persoană la extreme disperate Este absolut imposibil să permitem că, eliberat de acest tiran, o persoană recurge la crime, că este un hoț, un criminal, un cuceritor Partea finală, a patra, a "Codul naturii" este dedicată caracteristicilor societății comuniste Morelli dă această caracteristică sub forma unui model de legislație corespunzător naturii Morelli considera proprietatea publică drept baza societății comuniste Distribuția, potrivit lui Morelli, ar trebui să se facă în magazine publice și piețe publice "Conform legilor sacre", scrie Morelli, "nimic nu va fi vândut sau schimbat între concetățeni Astfel, de exemplu, cineva care are nevoie de niște verdețuri, legume sau fructe, va merge pentru ce îi trebuie pentru o zi în piața publică, unde aceste lucruri vor fi aduse de oamenii care le cultivă Dacă cineva are nevoie de

pâine, atunci se va duce să se aprovizioneze cu ea pentru o anumită perioadă de timp la cel care o coace, iar el, la rândul său, va găsi într-un magazin public cantitatea de făină necesară pentru pâine, pe care trebuie să o facă pt una sau mai multe zile Societatea este împărțită în familii, clanuri, orașe și provincii, iar conform principiului producției - în corporații profesionale conduse de maiștri Munca este dreptul și datoria fiecărui cetățean De la zece ani, fiecare începe să învețe profesia pentru care are o înclinație sau pare capabilă De la la de ani, toată lumea ar trebui să fie angajată în agricultură, iar la de ani, un cetățean primește calificarea de maestru La de ani, fiecare poate face munca pe care o alege Toți membrii societății comuniste au dreptul nu numai la muncă, ci și la odihnă Proiectul legislativ al lui Morelli prevede nevoia ca fiecare persoană care a împlinit o anumită vârstă (- ani) să se căsătorească Creșterea copiilor de la vârsta de cinci ani Morelli, Codul naturii, sau adevăratul spirit al legilor sale, Goslitizdat, , p Există un ok, pp - Există un ok, pp - Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Rhinivers FILOZOFIE Secolele XV-XVIII este de natură publică În societatea comunistă, științei se deschid oportunități enorme "Libertate deplină va fi acordată înțelegerii minții umane cu privire la acele științe speculative și experimentale care își pun sarcina fie de a investiga secretele naturii, fie de a îmbunătăți artele utile societății " Aceasta este schița principală a ideii lui Morelli a societății comuniste Teoriile comuniste ale lui Mably și Morelli au un caracter istoric limitat, utopic În condiţiile Franţei absolutiste feudale a secolului al XVIII-lea Mably și Morelli nu puteau vedea încă forța reală care urma să devină groparul capitalismului și constructorul societății comuniste în viitor Ei nu au înțeles semnificația istorică progresivă a dezvoltării producției industriale pe scară largă și necesitatea unei tranziții revoluționare de la proprietatea privată la cea publică Ca și alți iluminatori ai secolului al XVIII-lea, Mably și Morelli și-au pus principalele speranțe pe rolul educațional al ideilor Învățăturile lui Mably și Morelli aveau o conotație ascetică și propovăduiau nivelarea mic-burgheză Mably a declarat că "partea modestă" este cheia fericirii umane Binecuvântarea, scria el, constă în mediocritate Și Morelli chiar a insistat ca clădirile într-o societate comunistă să fie construite la fel și oamenii până la o anumită vârstă să umble în aceeași rochie Toate acestea mărturisesc limitările istorice ale utopilor comuniste ale lui Mably și Morelli Înțelegerea științifică a egalității sociale a fost pentru prima dată fundamentată de marii profesori ai marxism-leninismului Înțelegerea marxistă a egalității nu are nimic în comun cu cererea de egalizare și nivelare a nevoilor umane "Prin egalitate", scrie tovarășul Stalin, "marxismul înțelege nu egalizarea în zona nevoilor personale și a vieții de zi cu zi, ci abolirea claselor, adică a) eliberarea egală a tuturor muncitorilor de la exploatare după răsturnarea capitaliștilor și expropriate, pentru toată proprietatea privată a mijloacelor de producție după ce acestea au fost transferate în proprietatea întregii societăți, c) datoria egală a tuturor de a munci în funcție de abilitățile lor și dreptul egal al tuturor lucrătorilor de a primi în schimbul aceasta în funcție de munca lor (societatea socialistă), d) datoria egală a tuturor de a munci în funcție de abilitățile lor și dreptul egal al tuturor muncitorilor de a primi după nevoile lor (societatea comunistă) În același timp, marxismul pornește de la faptul că gusturile și nevoile oamenilor nu sunt și nu pot fi aceleași M°ReL li> K°Dex al naturii, sau adevăratul

spirit al legilor ei, p - Vezi ibid , p și Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII egale în calitate sau cantitate, nici în perioada socialismului, nici în perioada comunismului Întrebările epistemologice nu au fost în centrul atenției lui Mably și Morelli În teoria cunoașterii, ambii s-au alăturat senzaționalismului lui Locke, vorbind din aceste poziții împotriva recunoașterii ideilor înnăscute Omul nu are idei înnăscute, susţinea Morelli Mably a declarat nu mai puţin categoric că nimeni nu recunoaşte conceptele înnăscute ale lui Descartes şi Malebranche Metafizicii idealiste, care, potrivit lui Mably, urmărește să facă oamenii inutili pentru societate, el i-a opus "filozofiei umane" care contribuie la educarea cetățenilor Caracteristica lui Mably, în ciuda idealismului și utopismului său istoric, flerul realist l-a condus la o înțelegere a inferiorității teoriei, divorțată de viața practică "Teoria", a argumentat el, "nu este nimic decât dacă este urmată de practică" Capitolul F MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII DOUĂ TENDINȚE ALE MATERIALISMUL FRANCEZ Cei mai hotărâți și consecvenți reprezentanți ai largii mișcări educaționale din Franța în secolul al XVIII-lea au existat filozofi care au alcătuit nucleul ei materialist Începând cu Renașterea, odată cu creșterea și întărirea burgheziei revoluționare, materialismul în filozofie a ieșit din ce în ce mai îndrăzneț în lupta împotriva superstiției religioase și a metafizicii idealiste Cu toate acestea, doar o galaxie de materialiști francezi din secolul al XVIII-lea - La Mettrie, Holbach, Helvetius, Diderot - pentru prima dată în timpurile moderne, au desfășurat pe scară largă și deschis steagul de luptă al materialismului militant În Franța în secolul al XVIII-lea " revoluția filozofică a servit ca o introducere la revoltele politice", a scris Engels Filosofii-materialişti ai secolului al XVIII-lea - cei mai consecvenți și avansați ideologi ai burgheziei revoluționare În lucrarea de creare a celebrei "Enciclopedii", în creativitatea literară multifațetă, în conversațiile pasionate și vii ale societății pline de spirit din saloanele lui Gblbach, Helvetius și prietenii lor, viziunea materialistă burghezo-revoluționară a secolului al XVIII-lea a fost creat și modelat Dezvoltarea socio-istorică a Franței în secolul al XVIII-lea caracterizat printr-o exacerbare a contradicțiilor de clasă între burghezie și nobilime, care exclude o cale de compromis, conform căreia Stalin, Questions of Leninism, ed -v, p a Vezi Morelli, Codul naturii sau adevăratul spirit al legilor ei, p • Vezi Mably, Elementary Reasons for Moralism, p A se vedea otee acolo, p Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Romii au început dezvoltarea istorică a revoluției burgheze în Anglia Burghezia franceză a acţionat în lupta împotriva feudalismului în numele întregii "staţii a treia", în numele poporului Acest lucru i-a permis să se opună feudalismului cu suficientă hotărâre și curaj Mișcarea iluministă în ansamblu a servit ca pregătire ideologică pentru revoluția burgheză din Franța Religia catolică a fost cel mai important pilon ideologic al absolutismului în Franța În lupta împotriva rolului reacționar al bisericii și al religiei, ideologia educațională a burgheziei revoluționare a fost redusă la ateism de către cei mai consecvenți reprezentanți ai săi Dar materialiştii francezi nu şi-au limitat critica la domeniul religiei; au criticat, de asemenea, instituţiile politice inerte, reacţionare ale timpului lor, care duceau la îndeplinire interesele claselor conducătoare ale societăţii feudale Materialiștii francezi au fost adevărați revoluționari care au făurit armele ideologice ale Revoluției Franceze I-au dat un "crez" și un "stindard teoretic" În strânsă și inextricabilă legătură cu religia și

teologia, a existat o metafizică idealistă Materialismul filozofic al secolului al XVIII-lea dezvoltat în luptă directă cu această metafizică La Mettrie într-o expoziție critică specială a sistemelor filosofice, Holbach în Sistemul naturii și într-o serie de alte lucrări a dedicat multe pagini criticii scolasticii medievale, metafizicii raționaliste și diferitelor învățături teologice îmbrăcate în formă filozofică Această critică este saturată de toată opera filozofilor materialişti Materialiștii s-au opus sistemelor idealiste speculative ale raționaliștilor din secolul al XV-lea - împotriva metafizicii lui Descartes, Leibniz, Malebranche - și împotriva idealismului subiectiv al lui Berkeley Holbach în Sistemul naturii, clarificând rădăcinile istorice și originile idealismului său contemporan, a supus învățăturile lui Platon și ale neoplatoniștilor unei critici amănunțite și profunde Diderot a expus filozofia subiectiv-idealistă a lui Berkeley și a adepților săi El a ridiculizat acea prejudecată absurdă, "conform căreia nu există nimic dincolo de simțurile noastre și totul se oprește acolo unde nu vedem nimic altceva" El a vorbit despre idealismul filozofic al lui Berkeley, comparând omul cu un instrument viu, simțitor, că "era un apendice al delirului când instrumentul simțitor își imagina că este singurul instrument din lume și că toată armonia lumii are loc în el" Ca răspuns la criticile îndrăznețe la adresa idealismului, metafizicii speculative și teologiei, obscurantiştii învățați, preoții și hackii angajați i-au împroșcat pe filozofii materialiști cu calomnii, blesteme și "defăimări" Diderot, Adunat cit , vol I, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII răsturnări" Au existat o serie de reviste specializate în lupta împotriva iluminismului și a ideilor materialiste Jurnalul publicat de Freron ("Lettres sur quelques esprits du temps", din "Année littéraire") a purtat această luptă cu deosebită amărăciune și perseverență Pe lângă periodice împotriva filozofilor materialişti, au fost publicate multe pamflete, lampioane şi "opere" critice Impotenţa ideologică a obscurantiştilor a fost completată de persecuţia directă a materialiştilor, persecuţia şi teroarea din partea guvernului şi a bisericii "Francezi, Engels a scris: "Ei duc un război deschis cu toată știința oficială, cu biserica, adesea chiar cu statul; lucrările lor sunt publicate de cealaltă parte a graniței, în Olanda sau în Anglia, și ei înșiși se mută adesea la Bastille Lucrările lui La Mettrie, Diderot, Helvetius și Holbach au fost interzise, confiscate și supuse arderii publice Potrivit lui Diderot, persecuția literaturii ateiste și materialiste a mers atât de departe încât un tânăr a fost supus flagelului public și branding-ului împreună cu vânzătorul cărții și soția sa pentru că au cumpărat două exemplare ale lui Holbach Christianity Unveiled După aceea, tânărul a fost condamnat la nouă ani de muncă silnică, vânzătorul la cinci ani, iar soția sa la închisoare pe viață într-o mănăstire În ciuda tuturor persecuțiilor, viziunea materialistă asupra lumii a fost întărită și răspândită, jucând un rol principal în mișcarea educațională largă a epocii sale Dezvoltarea istorică a Franței a contribuit la răspândirea victorioasă a materialismului " Căderea metafizicii secolului al XV-lea poate fi explicată prin teoria materialistă a secolului al XVIII-lea, în măsura în care însăși această mișcare teoretică își găsește explicația în practica vieții franceze de atunci Această viață era îndreptată către realitatea imediată, spre bucuria lumească și interesele lumești, către lumea pământească Practica sa anti-teologică, anti-metafizică, materialistă trebuia să corespundă teoriilor anti-teologice, antimetafizice, materialiste Metafizica și-a pierdut practic orice

credit Lupta împotriva religiei și a metafizicii idealiste au exprimat și în cel mai apropiat mod nevoia dezvoltării cunoștințelor științifice necesare progresului industrial, care au servit drept bază pentru puterea în creștere a burgheziei În secolul al XVIII-lea Știința naturii a atins un asemenea nivel în dezvoltarea sa, încât succesele sale ulterioare au devenit incompatibile cu metafizica idealistă "Metafizica secolului al XVII-lea încă mai conținea un conținut pozitiv, pământesc (amintiți-vă de Descartes, Leibniz și alții) Ea a făcut descoperiri în matematică, fizică și altele exacte Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Marx și Engels, Opere, vol III, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc alte științe care păreau a fi legate de el Dar deja la începutul secolului al XVIII-lea, această legătură imaginară a fost distrusă Științele pozitive s-au separat de metafizică și s-au separat de propriul lor domeniu Toată bogăția metafizicii era acum limitată la lumea ideilor și a obiectelor divine și tocmai în momentul în care esențe reale și lucrurile pământești au început să concentreze tot interesul asupra lor Metafizica a devenit plată În același an în care au murit ultimii mari metafizicieni francezi ai secolului al XVII-lea, Malebranche și Arnaud, s-au născut Helvetius și Condillac Știința naturii în secolul al XVIII-lea era deja pe propriile picioare Matematica, mecanica și astronomia au obținut cel mai mare succes în dezvoltarea lor Mecanica solidelor, care a primit cea mai completă expresie clasică în învățăturile lui Newton, a servit drept bază pentru toate ideile științifice naturale ale epocii Dar deja în secolul al XVIII-lea, care a moștenit din secolul precedent principalele realizări ale științelor naturale mecanice, domeniul cercetării în științe naturale a început să se extindă Chimia a început să facă primii pași independenți Un nou domeniu a apărut în fizică - doctrina electricității Studiul lumii organice s-a extins semnificativ Fiziologia, biologia și medicina au obținut o serie de succese Cu toate acestea, noile domenii ale științei naturii nu puteau încă submina concepția mecanică a lumii și ele însele erau dominate de teorii mecaniciste În chimie, teoria caloricului și a flogistului a domnit suprem Electricitatea și magnetismul au fost recunoscute drept "lichide volatile" speciale În fiziologie și medicină, au dominat ideile mecaniciste sau vitaliste Dar succesele științelor naturii, totuși, nu au rămas fără urme Acumularea de material și extinderea domeniului cercetării științifice naturale a provocat în secolul al XVIII-lea tendinta de sistematizare si generalizare Acest lucru s-a reflectat în primul rând în încercările lui Linnaeus, Jussier, Rolland de a stabili o clasificare a ființelor organice Aceste învățături erau încă pe calea metafizică, bazate pe ideea imuabilității speciilor Dar au jucat și un rol în studiul conexiunii reciproce a fenomenelor naturale Mai fructuoasă a fost munca lui Buffon, care, împreună cu o echipă de colaboratori ai săi, a creat istoria naturală în mai multe volume, în care se realizează ideea unității universale și a conexiunii fenomenelor naturale și ideea de constanța speciei este respinsă Filosofia materialistă a secolului al XVIII-lea a apărut și s-a dezvoltat în strânsă legătură cu succesele științelor naturii, care au apărut din metafizica speculativă ca domeniu independent Materialismul francez a contracarat în mod conștient sistemele metafizice abstracte, speculative, cu un studiu viu și concret al naturii reale Dar inevitabil trebuia să reflecte Marx şi Engels, Soch , vol III, p - Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII trăsăturile acelei etape a științei naturii, a cărei generalizare filozofică era Materialismul francez al secolului al XVIII-lea, ca și

știința naturii din zilele sale, avea un caracter predominant mecanic și metafizic Doar începuturile ideii de dezvoltare și-au găsit locul în viziunea asupra lumii a materialiștilor francezi Natura metafizică a materialismului francez avea rădăcini sociale profunde Burghezia revoluționară a proclamat principiile noii ordini burgheze, pentru care a luptat, veșnică și de neclintit, bazată pe esența neschimbătoare a naturii și a omului Materialismul francez, pe de o parte, a continuat tradițiile fizicii lui Descartes, care nu a dispărut niciodată în Franța și a fost strâns legată de dezvoltarea științelor naturale Pe de altă parte, a fost o continuare directă și o dezvoltare a învățăturilor materialiștilor englezi din secolul al XV-lea - Bacon, Hobbes, Locke și Toland Acestea sunt cele două surse teoretice principale ale materialismului francez, care i-au determinat cele două direcții: "Una provine din Descartes, cealaltă din Locke Cel din urmă tip de materialism este predominant un element educațional francez și duce direct la socialism Primul, materialismul mecanic, se contopește cu știința naturală franceză În cursul dezvoltării, ambele direcții se intersectează" x Cel mai important rol în propaganda senzaționalismului lui Locke în Franța l-au jucat lucrările lui Condillac, care a avut o influență directă asupra materialiștilor francezi Condillac este un adversar pasionat al metafizicii idealiste a secolului al XV-lea Studentul direct și interpretul francez al lui Locke, Condillac, a îndreptat imediat senzaționalismul lockean împotriva metafizicii secolului al XV-lea El a dovedit că francezii aveau tot dreptul să respingă această metafizică ca pe un simplu și nefericit produs al imaginației și al prejudecăților teologice Etienne Bono de Condillac, fratele utopicului comunist Mably, s-a născut în la Grenoble La mijlocul anilor ai secolului al XVIII-lea Condillac s-a mutat la Paris, unde i-a cunoscut pe Rousseau, Diderot și pe fiziocrați În , prima lucrare filosofică a lui Condillac, Eseu despre dezvoltarea cunoștințelor umane, a fost publicată la Amsterdam Curând au fost publicate și alte lucrări importante ale sale: Tratat despre sisteme ( ), Tratat despre senzații ( ) și Tratat despre animale ( ) Din , Condillac a servit ca tutore al Prințului de Parma În s-a întors în Franța, unde a fost ales membru al Academiei de Științe Condillac a murit la august Condillac explică dezvoltarea umană prin circumstanțe externe și educație În Eseul despre dezvoltarea cunoașterii umane, el recunoaște, după Locke, două surse de Marx și Engels, Soch , Vol II, p Acolo mse, p - Biblioteca "Rune și credință" FILOZOFIE XV-XVШ CC cunoașterea este senzație și reflecție Totuși, mai târziu, în lucrarea sa principală, Tratatul senzațiilor, Condillac face un pas decisiv înainte în comparație cu Locke, respingând existența oricărei alte surse de cunoaștere alături de senzații Memoria, reflecția, judecata sunt toate varietăți de senzație Cerința de bază a filozofiei lui Condillac - deducerea oricărei activități intelectuale și morale a unei persoane din senzații - a avut o mare influență asupra materialiștilor francezi Pentru a-și ilustra teoria, Condillac folosește imaginea unei statui, pe care o înzestrează treptat cu diverse sentimente Condillac consideră că simțul mirosului este cel mai elementar simț Cel mai puțin de toate contribuie la creșterea cunoașterii umane, cu toate acestea, atenția, plăcerea, suferința, memoria sunt deja posibile cu ajutorul mirosului Dobândirea simțurilor auzului, gustului și văzului marchează progrese suplimentare în dezvoltarea spirituală Cu toate acestea, senzațiile primite prin toate aceste organe de simț sunt percepute de statuie doar ca modificări proprii, ca modificări ale stării sale interne; ea se identifică constant cu miros, sunet, gust, culoare

Conceptul de lume exterioară îi este încă necunoscut Această idee apare mai întâi prin atingere Condillac crede că atingerea este singurul simț care stă la baza judecăților despre obiectele din lumea exterioară Prin urmare, el cheamă atingerea profesorului tuturor celorlalte simțuri Condillac nu numai că derivă toată cunoștințele umane din senzații, dar recunoaște și că senzațiile sunt evocate în noi de obiectele lumii exterioare În acest fel, teoria cunoașterii a lui Condillac se apropie de teoria cunoașterii a materialiștilor francezi din secolul al XVIII-lea În același timp, Condillac încearcă să conecteze activitatea cognitivă a omului cu dezvoltarea nevoilor sale Nevoile determină dezvoltarea cunoștințelor Cele mai persistente şi frecvente dintre ele, precum nevoia de hrană, sunt stimulii primelor investigaţii "În mod similar", scrie Condillac, "orice ar fi cunoașterea fără experiență, deci nu ar exista experiență fără nevoi, care la rândul lor nu ar exista fără schimbarea plăcerii și durerii" Apărând punctul de vedere senzaționalist, Condillac, însă, nu urmărește în mod consecvent linia materialismului El crede că cunoașterea naturii interioare a lucrurilor nu ne este disponibilă Sentimentele percep doar calitățile obiectelor, dar nu le înțeleg substanța Ideile tale, crede Condillac, "nu ne dau cunoașterea că esența lucrurilor în sine; le descriu doar când Vezi Condillac, Tratat despre senzații, Sotsekgie, , p Vezi ibid , p - A se vedea acolo otee, p * Vezi otee acolo, p Tam otee, p Vezi Condillac, Tratat de sisteme, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII puterea relației lor cu noi și numai aceasta dovedește cât de zadarnice sunt eforturile filozofilor care își imaginează că sunt capabili să pătrundă în natura lucrurilor Pornind de la aceasta, Condillac neagă în "Logica" sa cognoscibilitatea esenței materiei, mișcarea; spațiu timp Teoria cunoașterii lui Condillac are un pronunțat caracter contemplativ Nu întâmplător subiectul cunoașterii în principala sa opera filozofică nu este o persoană publică, ci o statuie Condillac este departe de a înțelege rolul practicii ca bază și criteriu al cunoașterii El este străin de abordarea istorică a cunoașterii, străin de înțelegerea tranziției istorice în procesul de cunoaștere de la fenomen la esență Desigur, Condillac a rămas și el inaccesibil la soluționarea corectă a problemei relației dintre senzație și gândire Condillac a declarat stimulii ca fiind doar o ocazie (cauza ocasio-nelle) de senzații El a recunoscut existența unui suflet imaterial, motivul activității căruia este iritarea simțurilor El considera senzațiile drept modificări ale sufletului Aceste propoziții ale lui Condillac urmează în mod clar linia idealismului subiectiv și reflectă influența filozofiei lui Berkeley asupra epistemologiei lui Condillac Meritul istoric al lui Condillac este lupta sa împotriva speculației metafizice Condillac a apărat conceptul senzaționalist într-o luptă încăpățânată împotriva sistemelor metafizice ale secolului al XVII-lea Tratatul de sisteme al lui Condillac este dedicat în mod special respingerii metafizicii lui Descartes, Spinoza, Leibniz și Malebranche Condillac împarte toate sistemele filosofice în trei tipuri, în funcție de ce se bazează: primul tip este sisteme abstracte, adică sisteme bazate pe principii abstracte, al doilea tip este ipoteze, adică sisteme bazate doar pe presupuneri, iar al treilea tip este sisteme adevărate bazate pe experienţă şi bazate pe fapte Condillac declară că teoria carteziană a ideilor înnăscute este goală și fantastică și îi opune punctul de vedere senzaționalist El se opune nu mai puțin hotărâtor monadologiei lui Leibniz Este dezgustat de natura speculativă a raționamentului lui Leibniz, incapacitatea lui Leibniz de a dezvălui esența reală a acelor

concepte abstracte cu care operează "Acest filozof", scrie Condillac din Leibniz, "nu dă nicio idee despre puterea monadelor sale; el nu dă nici despre percepțiile lor; la această întrebare folosește doar metafore, iar până la urmă se pierde undeva în infinit Astfel, el nu dă cunoștințe despre elementele lucrurilor, el, de fapt, nu explică nimic Condillac, Tratat de senzații, p -G Condillac, Tratat de sisteme, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Dar, pe bună dreptate, răzvrătindu-se împotriva caracterului idealist al filozofiei lui Leibniz, Condillac respinge și ceea ce a fost istoric progresist în Leibniz, dialectica sa particulară, care și-a făcut drum în ciuda idealismului și clericalismului Metafizicismul și antiistoricismul lui Condillac au afectat acest lucru Această limitare metafizică s-a manifestat cel mai clar în critica lui Condillac la adresa filozofiei lui Spinoza Lovitura principală a lui Condillac este îndreptată împotriva doctrinei lui Spipoz despre o singură substanță materială Potrivit lui Condillac, obiectul cunoașterii noastre nu este o substanță, ci diverse calități, ale căror combinații formează o multitudine de obiecte În ceea ce privește baza, sau substanța, a tuturor acestor obiecte, potrivit lui Condillac, nu suntem în măsură să o descoperim Cu alte cuvinte, ^oBá: esență, bază, substanță etc servesc oamenilor să desemneze ceea ce nu știu x Aceasta este principala obiecție avansată de Condillac împotriva doctrinei de substanță a lui Spinoza Observând corect natura abstractă a concepției lui Spinoza despre substanță, Condillac nu a văzut că această substanță nu era altceva decât natură deghizată metafizic Semnificația progresivă a doctrinei lui Spinoza despre o singură substanță materială nu a fost înțeleasă de Condillac Critica lui Condillac la adresa formulării lui Spinoza a chestiunii substanței ca auto-cauză suferă de aceleași neajunsuri Condillac a contrastat teza substanței ca causa sui, exprimând interacțiunea în natură și reprezentând un element de dialectică în filosofia lui Spinoza, cu o înțelegere mecanicistă a cauzalității Astfel, critica lui Condillac a metafizicii secolului al XVII-lea, deși joacă un rol istoric progresiv în ansamblu, conținea o serie de limitări Aceasta exprima faptul că Condillac nu a tras concluzii materialiste din premisele sale senzaționaliste Senzaționalismul lui Condillac a avut o mare influență asupra dezvoltării gândirii filozofice în Franța Pentru o perioadă considerabilă "Logica" sa a fost predată în instituțiile de învățământ franceze Faptul că Condillac a avut o influență considerabilă asupra științei naturale contemporane este dovedit de exemplul lui Lavoisier Fondatorul chimiei științifice a fost un student al lui Condillac în domeniul filozofiei și a vorbit cu aprobare despre principiile care stau la baza "logicii" și a altor scrieri ale lui Condillac În lupta împotriva metafizicii idealiste a secolului al XVII-lea Materialiștii francezi s-au alăturat senzaționalismului lui Condillac, dar i-au adâncit și dezvoltat critica, eliberând-o de tendința inerentă lui Condillac către agnosticism și fenomenalism Deşi asupra tuturor problemelor fundamentale materialiştii francezi Vezi Condillac, Tratat de sisteme, p A se vedea acolo otee, p , Biblioteca "Runivere" MATERIALISMUL FRANCEZ XVII V ocupă poziții comune, formând o singură școală, dar între reprezentanții ambelor direcții în cadrul acestei școli există diferențe semnificative de vederi La Mettrie și Diderot reprezintă în primul rând științele naturii Ideile lor socio-istorice nu au primit o dezvoltare largă de la ei, dar în doctrina naturii, opiniile lor se disting prin bogăție și profunzime Urmărind îndeaproape progresul științei naturii, ei nu se mulțumesc cu o generalizare

filozofică a principiilor mecanicii clasice, ci încearcă să înțeleagă și să pună în fața științei o serie de probleme noi prezentate în special de biologie și fiziologie Filosofia natural-științifică a lui Diderot și La Mettrie nu urmărește să construiască un "sistem al naturii" complet pe baza legilor absolute ale mecanicii Și deși în temeliile doctrinei lor sunt, de asemenea, obligați să plece din aceste legi și să rămână metafizicieni, totuși, în concluzii separate, ei se ridică la idei evoluționiste și uneori chiar la conjecturi dialectice Din această cauză, învățătura lor a servit ca o pregătire filosofică pentru științele naturii din secolul al XIX-lea, care au subminat cele mai importante fundamente ale concepției metafizice asupra naturii O altă tendință a materialismului francez, asociată în principal cu opiniile lui Holbach și Helvetius, este caracterizată de dezvoltarea ideilor socio-istorice ale burgheziei revoluționare franceze Ideile de "om natural" și societate "normală" bazată pe "principiile naturii", propuse de materialiștii francezi, sunt legate în originile lor filozofice de materialismul și senzaționalismul englez În ciuda naturii metafizice a doctrinei ordinii "naturale" a societății, aceasta s-a dovedit a fi fructuoasă și a implicat concluzii revoluționare Întreaga lume feudală veche a fost supusă negației din punct de vedere al "rațiunii" și al dreptului natural al omului Elementul materialist din doctrina naturii umane, bazat pe senzaționalismul lui Locke, a presupus recunoașterea influenței determinante a creșterii și a mediului asupra conștiinței și comportamentului uman Întrucât o persoană își extrage toată experiența și toate ideile din mediul înconjurător, reorganizarea societății este o condiție necesară pentru educarea oamenilor în calități cu adevărat umane și alinierea intereselor private și generale Dacă influenţa direcţiei natural-ştiinţifice a materialismului francez din secolul al XVII-lea a fost fructuoasă pentru dezvoltarea ulterioară a științei naturii, direcția care a dezvoltat în principal idei etice și socio-istorice, pornind de la teoria senzaționalistă a cunoașterii a lui Locke, nu a rămas, de asemenea, fără urmă Dezvoltarea în continuare a ideilor dezvoltate de reprezentanții acestei tendințe a servit drept bază teoretică pentru învățăturile socialiștilor utopici de la începutul secolului al XIX-lea Cum materialismul cartezian duce la știința naturii Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII în sensul restrâns al cuvântului, deci o altă tendință a materialismului francez duce direct la socialism și comunism Nu este nevoie de multă inteligență pentru a vedea legătura dintre învățăturile materialismului despre înclinația înnăscută către bine, despre egalitatea abilităților mentale ale oamenilor, despre atotputernicia experienței, obiceiului, educației, despre influența circumstanțelor externe asupra unui persoană, despre importanța înaltă a industriei, despre dreptul moral la bucurie etc - atât comunismul, cât și socialismul" Materialismul francez militant al secolului al XVIII-lea, caracterul său plin de viață și plin de duh și cea mai mare influență iluminatoare asupra întregii vieți intelectuale a timpului său, și-au primit pentru prima dată expresia vie în învățăturile lui La Mettrie Julien Offrey de La Mettrie s-a născut la decembrie în nordul Franței, în orășelul Saint-Malo, într-o familie de negustori Educația sa inițială a fost religioasă și a fost puternic influențată de janseniști În prima tinerețe, s-a considerat un susținător al acestei secte religioase și chiar a scris un eseu în apărarea acesteia, dar deja la vârsta de ani a avut loc un punct de cotitură în dezvoltarea mentală a lui La Mettrie Studiază fizica și, sub influența unui medic popular din orașul natal, Yuno începe să practice medicina În La Mettrie și-a luat doctoratul

Practica medicală din orașele mici și educația medicală îngustă nu l-au mulțumit Pleacă la Leiden (Olanda), unde devine student și adept al celebrului doctor Burgava În Leiden, La Mettrie și-a extins semnificativ orizonturile sale științifice și filozofice naturale Aici a început să dezvolte o viziune materialistă asupra lumii, consolidată și dezvoltată în anii următori Din , La Mettrie a început o activitate literară energică atât în domeniul medical special, cât și în cel al filosofiei materialiste El devine un luptător activ pentru știința avansată și o viziune materialistă asupra lumii În - , în timpul "războiului de succesiune austriacă", La Mettrie, ca medic de regiment în alaiul ducelui de Grammont, a participat la o serie de bătălii majore O serie de pamflete și satire îndrăznețe și pline de duh ale filosofului - "Despre mintea și oamenii deștepți", "Politica doctorului Machiavelli" și altele - îndreptate împotriva filozofilor, oamenilor de știință și medicilor conservatori, au exacerbat ura pe care clerul și toți cei din jur forţele reacţionare ale Franţei aveau pentru viziunea materialistă militantă asupra lumii Lametrie Împotriva lui a început persecuția La Mettrie a fost nevoit să părăsească postul de medic de regiment Nu a rezistat mult în funcția de inspector al spitalelor militare La iulie , scrierile lui La Mettrie au fost condamnate să fie arse, iar el însuși a fost amenințat cu arestare A fugit în afara Franței, la Gent și apoi la Leiden În exilul din Leiden, La Mettrie emite în x Marx și Engels, Soch , Vol III, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII celebra sa lucrare "Machine Man" sub pseudonimul englezului Sharpe Dar pseudonimul nu a putut ascunde paternitatea lui La Mettrie Obscurantiştii amărâţi şi autorităţile reacţionare au ieşit cu o vigoare reînnoită împotriva materialistului ateu agitat La Mettrie a trebuit să-și salveze nu numai libertatea, ci și viața Scăpând dintr-o reacție furioasă, La Mettrie a profitat de invitația regelui prusac Frederic al II-lea În Prusia, La Mettrie și-a continuat practica medicală și activitățile literare și filozofice Aici a murit la noiembrie , Lametrie refuzând să se spovedească înainte de moarte Toată viața' La Mettrie a trecut în luptă În ciuda persecuției crude, el a biciuit fără teamă și aspru pe rutiniști, preoți și filozofii idealiști birocratici Numele lui este așadar deosebit de urât de reacționari Filosofia lui La Mettrie a aparținut perioadei timpurii a iluminismului burghezo-revoluționar din secolul al XVIII-lea Nu este încă îndreptată direct împotriva monarhiei și a sistemului feudal Rolul său revoluționar s-a manifestat mai ales în doctrina naturii, a omului, a vieții sale mentale și a moralității În aceste domenii, La Mettrie nu s-a oprit la concluzii materialiste și ateiste îndrăznețe și consistente Cel mai apropiat de La Mettrie este editorul Encyclopedia, filozoful materialist luminos și versatil Denis Diderot Chiar și printre asociații săi, Diderot se remarcă ca un talent strălucit, cu mai multe fațete Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA secolele XV-XVII subiecte Mintea sa vie și iscoditoare a dat rezultate fructuoase în cele mai diverse domenii ale științei, literaturii și artei care i-au atras atenția Inteligența strălucitoare, talentul literar remarcabil și profunzimea de gândire au fost combinate în Diderot cu activitatea și pasiunea neobosită a unui luptător Acestea au fost completate și de cele mai valoroase calități personale: sociabilitatea, dezinteresarea, receptivitatea, spiritul bun neschimbător Diderot s-a născut în orașul Langres, în nord-estul Franței, la octombrie Tatăl său era un tăietor artizan La fel ca La Mettrie, Diderot a fost influențat de biserici din copilărie Timp de opt ani a fost trimis să studieze la Colegiul Iezuit din localitate

Educația lui Diderot a continuat la Paris, la colegiul d'Harcourt Spre deosebire de La Mettrie, Diderot nu a fost în curând capabil să se elibereze complet de influența religioasă, iar problemele teologice au continuat să-l ocupe o perioadă considerabilă de timp Dar de la teism prin deism, a ajuns în cele din urmă la ateismul militant și a devenit un dușman implacabil al oricărei religii După sfârșitul învățăturilor lui Diderot, un număr de ani au rămas fără anumite ocupații Trebuia să trăiască cu slujbe ciudate și, uneori, avea mare nevoie Activitatea literară a lui Diderot începe relativ târziu, pe la vârsta de treizeci de ani Începând cu traduceri, a trecut apoi la munca independentă Primele sale lucrări - "Gânduri filozofice", "Pleșiri ale scepticului" etc - mai conțineau o viziune deistă asupra lumii, reflectând în special influența moralistului englez Shaftesbury, în ale cărui scrieri Diderot a manifestat un mare interes în această perioadă Negând intervenția unei zeități în viața naturii, Diderot în această perioadă a dovedit încă "necesitatea morală" a lui Dumnezeu, pornind de la faptul că moralitatea oamenilor se bazează pe autoritatea divină În ciuda că primele lucrări ale lui Diderot nu au atins nivelul de ateism, au fost întâmpinate cu represiuni Prin decret al Parlamentului de la Paris, Gândurile Filosofice au fost condamnate să fie arse Aceeași soartă a suferit și Istoria naturală a sufletului a lui La Mettrie În , prima lucrare materialistă a lui Diderot a apărut într-o ediție anonimă - Scrisori la orbi pentru edificarea celor văzători Diderot a fost arestat și închis în Castelul de Vincennes Relativ curând a reușit să scape din închisoare Începe munca grandioasă de creare și editare a celebrei Enciclopedii a Științelor, Artelor și Meserii, care a devenit cea mai importantă operă din viața sa Diderot și colegul său, la editarea Enciclopediei, d'Alembert, și-au propus gigantica sarcină de a prezenta "o imagine generală a eforturilor minții umane la toate popoarele și în toate epocile" pentru a clarifica cerințele pe care progresul social le propune înaintea omenirii Inspiratorul ideologic al Enciclopediei a fost proclamat de F Bacon, fondatorul materialismului și al întregii știinţe experimentale a timpurilor moderne, care a propus ideea unei unificări enciclopedice a tuturor domeniilor

cunoştinţe În "Enciclopedia", alături de articole despre filozofie și diverse domenii ale științei și artei, se acordă multă atenție tehnologiei, meșteșugurilor și producției Aceasta corespundea cel mai îndeaproape sarcinilor progresului industrial cu care se confruntă burghezia revoluționară Conducând întreaga afacere, Diderot a condus în mod special departamentele de filozofie, arte și meșteșuguri Ym însuși a scris multe articole pe o mare varietate de probleme d'Alembert a condus departamentele de matematică Diderot căpușe și fizică Enciclopedia a unit în jurul ei toate cele mai remarcabile și progresiste forțe ale epocii sale Printre participanții săi s-au numărat Voltaire, Montesquieu, Condillac, Helvetius, Holbach, Mably, Morelli, Turgot, Necker Dându-și toată puterea acestei grandioase întreprinderi, Diderot a reușit să o ducă la capăt în ciuda persecuțiilor și persecuțiilor acerbe la care a fost supusă Enciclopedia de către biserici și guvern Publicarea Enciclopediei a fost interzisă în mod repetat, iar volume individuale au fost confiscate În , neputând să facă față dificultăților de publicare, coeditorul Enciclopediei, d'Alembert, s-a pensionat Cu toate acestea, Diderot a continuat să o publice și să o completeze În a fost publicat ultimul volum, după care au apărut și "Suplimente" și "Atlas" Toate lucrările au fost finalizate în

BB, Sensul "Enciclopediei" constă în principal în aceea rolul organizator și unificator pe care l-a jucat în lupta împotriva ideologiei feudale Enciclopedia a fost centrul luptei ideologice împotriva tiraniei și fanatismului Conținutul său poartă însă amprenta condițiilor în care a fost creat Diderot, ca editor și autor, precum și asociații săi materialiști, nu au putut vorbi în această ediție cu deplină franchețe Mulți dintre participanții la Enciclopedie nu erau atei sau materialiști Cu toate acestea, chiar și cu subordonarea formală a autorităților monarhice și a bisericii, Enciclopedia și-a îndeplinit cu roade sarcina "Timpul va distinge ceea ce am gândit de ceea ce am spus", a scris d'Alembert Acest lucru a fost distins perfect de contemporanii Enciclopediei Realizând "Enciclopedia", neobositul Diderot și-a găsit timp pentru propriile lucrări filozofice și artistice În anii de muncă la "Enciclopedie" a scris majoritatea lucrărilor sale filozofice: "Gânduri asupra explicației naturii" ( ), dialoguri filozofice: "Visul lui D'Alembert", "Convorbirea lui D'Alembert cu Diderot", " Continuarea conversației" ( ), "Anexă la călătoria din Bougainville" ( ), celebrul eseu "Nepotul lui Ramo" și o serie de altele La sfârșitul vieții, după ce a terminat munca la Enciclopedie, Diderot în , la invitația Ecaterinei a II-a, a călătorit în Rusia și a locuit la Sankt Petersburg aproximativ un an Ecaterina, ca și Frederic al II-lea, a jucat rolul unui "monarh iluminat" și patron al filozofilor persecutați Ea i-a oferit lui Diderot ceva asistență financiară și i-a cumpărat biblioteca personală Comunicarea cu Catherine nu a subminat dragostea lui Diderot pentru libertate și aspirațiile democratice Toate sfaturile lui Diderot către Catherine, care exprimau atitudinea sa față de sistemul socio-politic din Rusia, erau în mod esențial îndreptate împotriva autocrației și iobăgiei, deși au fost exprimate într-o manieră precautà Revenit în patria sa, Diderot a continuat să lucreze în ultimii ani ai vieții, în principal la istoria și filosofia romană Interesul său a fost atras în special de filosofia stoicului Seneca Diderot a murit la iulie La propunerea preotului de a renunța la operele sale ateiste, făcută cu puțin timp înainte de moartea sa, Diderot a răspuns cu un refuz indignat "Dacă cineva și-a dedicat întreaga viață slujirii "adevărului și dreptului" (în sensul bun al acestor cuvinte), atunci acesta este Diderot", a scris Engels Înainte de a trece la biografiile reprezentanților celei de-a doua tendințe a materialismului francez, Holbach și Helvetius, ar trebui să ne oprim asupra caracterizării activităților filozofice și științifice ale colegului lui Diderot din Enciclopedie, d'Alembert d'Alembert, cel mai mare matematician francez al secolului al XVIII-lea, este Marx și Engel, Op , vol XIV, p Biblioteca "Rune și credință" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII într-un anumit sens, o legătură între generația mai veche, Voltaireiană, de iluminatori și materialiștii francezi Coleg al lui Diderot în Enciclopedie, el a fost în același timp "autorizat (Voltaire -n red) înaintea lui Diderot și a enciclopediștilor săi" Jean D'Alembert s-a născut în la Paris Abandonat de mama sa aristocrată de Tensen, a fost crescut de soția unui geam D'Alembert a primit educația inițială la școala yattsenistă Talentul său genial la matematică a atras curând atenția În a fost adjunct, iar în membru cu drepturi depline al Academiei de Științe Din până în , d'Alembert, împreună cu Diderot, a editat Enciclopedia d'Alembert deține o serie de studii de matematică, mecanică, fizică și astronomie: "Tratat de dinamică" ( ), "Despre echilibrul și mișcarea lichidelor" ( ), "Despre cauzele vântului" ( ), etc Dintre lucrările filozofice ale lui d'Alembert, deosebit de important este Eseul despre originea şi

dezvoltarea ştiinţelor ( ), care este o introducere în Enciclopedie În plus, este necesar să menționăm "Elementele sale de filozofie" ( ) d'Alembert a murit în În argumentul său introductiv la Enciclopedie, d'Alembert a încercat să urmărească în termeni generali condiţiile apariţiei şi succesiunii dezvoltării ştiinţelor Înțelegând idealist istoria, d'Alembert a considerat și dezvoltarea științelor ca progres al ideilor, indiferent de cursul dezvoltării bazei materiale a societății În ciuda acestui fapt, eseul lui d'Alembert a avut o mare însemnătate pozitivă pentru timpul său La d'Alembert, ca şi la Condillac, se vede dorinţa de a prinde legătura dintre apariţia ştiinţelor şi creşterea nevoilor umane Cele mai vechi cunoștințe agricole și medicale își datorează originea creșterii nevoilor umane și preocupării sale pentru autoconservare Doctrina naturii (fizica) provine la rândul ei din agricultură și medicină d'Alembert a considerat necesar să sublinieze în eseul său nu numai rolul progresiv al științelor, ci și importanța meșteșugurilor, nu numai realizările oamenilor de știință și filozofii, ci și realizările oamenilor practicieni, inventatorilor "Societatea", a scris el, "care onorează cu dreptate marile genii care o luminează, nu ar trebui în niciun caz să umilească mâinile care o slujesc Descoperirea busolei nu este mai puțin importantă pentru rasa umană decât explicația proprietăților acestei săgeți pentru fizică Dintre toți filozofii din trecut, d'Alembert i-a apreciat în mod special pe Bacon, Descartes, Newton/Locke și, de asemenea, pe Leibniz El l-a numit pe Bacon cel mai mare, mai universal și mai elocvent dintre filozofi D'Alembert a fost impresionat de perspectiva enciclopedică Ya Ducrot, Enciclopediști, , p Vezi d'Alembert, Discours préliminaire de G Encyclopédie, p , p Vezi ibid , p * Ibid , p Vezi ibid , p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Bacon, atenția sa profundă pentru știința naturii, o clasificare armonioasă a științelor În Descartes, d'Alembert a văzut mai ales un curajos luptător împotriva scolasticii și un matematician remarcabil Newton, după d'Alembert, a dat filozofiei forma sa finală; a ajuns la concluzia că era necesar să alunge din fizică, sau măcar să lase deoparte, conjecturile și ipotezele vagi În cele din urmă, Locke a redus metafizica la o fizică experimentală a sufletului Printre cei mai mari gânditori d'Alembert s-au numărat și Galileo, Harvey, Huygens, Pascal și de la contemporanii săi - Voltaire, Montesquieu și Condillac În clasificarea sa a științelor, d'Alembert l-a urmat în principal pe Bacon El a împărțit toate cunoștințele în trei mari secțiuni, sau ramuri, corespunzătoare celor trei abilități ale unei persoane, memoria, rațiunea și imaginația El a atribuit istoria primei abilități, filozofia celei de-a doua, iar artele plastice celei de-a treia D'Alembert a făcut multe completări la clasificarea lui Bacon, a concretizat-o în concordanță cu dezvoltarea științelor survenite după moartea lui Bacop (de exemplu, a inclus calculul diferențial și integral în departamentul dedicat matematicii) Clasificarea științei propusă de d'Alembert este caracterizată de același defect metodologic de bază ca și clasificarea lui Bacon: se bazează nu pe o bază obiectivă - formele de mișcare ale materiei, ci pe abilitățile omului În teoria cunoașterii, d'Alembert a aderat la opiniile senzaționaliste El considera senzațiile drept începutul tuturor cunoașterii umane "Toată cunoașterea noastră directă", a scris el, "se reduce la ceea ce percepem cu simțurile; de unde rezultă că toate ideile noastre le datorăm senzaţiilor " Dar plecând de la baza senzaţionalistă, d'Alembert nu a tras din aceasta concluzii materialiste consistente El considera că esența lucrurilor este de

necunoscut În marea ghicitoare a lumii, argumenta el, ghicim doar câteva silabe, al căror sens exact nu îl știm Scepticismul lui d'Alembert a dus nu numai la o îndoială în cunoaşterea realităţii obiective, ci a fost îndreptat şi împotriva ideilor religioase predominante "Scepticismul", i-a scris d'Alembert lui Frederic al II-lea la august , "este tocmai potrivit în problema divinităţii" Fără a respinge definitiv existența lui Dumnezeu (sau, după cum spunea el, "mintea conștientă" care domină universul), d'Alembert și-a exprimat totuși o serie întreagă de îndoieli de anvergură cu privire la el "Întrebarea este, ce este această minte? a scris Vezi d'Alembert, Discours préliminaire de l'Encyclopédie, p , p a Vezi ibid , p Vezi ibid , p Ibid , p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII El "Op chiar a creat materia sau a aranjat doar materia care exista deja?" Este posibilă creația și, dacă nu, materia este eternă? Și dacă materia este veșnică, aceasta minte aparține materiei însăși sau există separat de ea? Dacă el aparține materiei, atunci materia este un zeu și dumnezeu este materie? Dacă este separată de materie, cum poate o ființă care nu este materie să acționeze asupra materiei? d'Alembert considera imposibil să răspundă la aceste întrebări Era înclinat să Holbach facultatea dorinţei şi a gândirii nu este inerentă materiei în sine Omul, credea el, este format din două principii: material și spiritual, între care există o interacțiune d'Alembert, care a jucat un rol semnificativ în promovarea ideilor progresiste ale vremii sale, ca unul dintre editorii Enciclopediei și un om de știință remarcabil, nu s-a putut ridica la nivelul concepțiilor filosofice ale asociaților săi, Diderot și cei care au părerea lui oameni Răspunsurile îndrăznețe și hotărâte la întrebările filozofiei care agitau mințile au fost date nu de el, ci de prietenii săi materialiști Dacă Diderot a fost centrul organizator și inspirator al materialismului francez în secolul al XVIII-lea, atunci Holbach este cel mai mare sistematizator al întregii viziuni asupra lumii a acestei școli În interiorul Golului- Vezi d'Alembert, Discours préliminaire de l'Encyclopédie, p , p Biblioteca "Runivere" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Baha, în conversații vii, pline de spirit și dezbateri aprinse, cele mai importante principii ale viziunii materialiste asupra lumii s-au cristalizat și au prins contur Acolo s-a creat faimosul Sistem al Naturii, cea mai completă și consistentă expresie a materialismului francez, programul și manifestul întregii școli În același timp, curajul logic, claritatea gândirii și consistența lui Holbach au fost întruchipate în Sistemul naturii Holbach a jucat un rol deosebit de important în lupta împotriva preoției Numeroasele sale pamflete ateiste strălucitoare și pline de spirit au fost de o mare putere critică și revoluționară Nu s-au păstrat multe informații despre viața lui Holbach Se știe că viața lui nu a fost bogată în evenimente externe Holbach și-a dedicat toată puterea activităților literare și de propagandă publică Paul Heinrich Dietrich Holbach s-a născut în decembrie în orașul Heidelheim, în Palatinat Era fiul unui baron german, un mare negustor O chirie anuală de șaizeci de mii de livre i-a oferit mijloacele pentru o existență independentă, pentru întreprinderi literare, pentru a-și ajuta prietenii și asociații și pentru a menține salonul aripii materialiste a mișcării iluministe Holbach și-a petrecut tinerețea în Germania, primind o educație universitară la Leipzig În jurul anului , s-a mutat în Franța și a rămas acolo până la sfârșitul vieții, trăind aproape fără pauză în Paris și pe moșia lui suburbană O memorie enormă, o curiozitate nesățioasă, o consistență sistematică a gândirii și o capacitate excepțională de muncă îl distingeau pe acest urator pasionat

al tiraniei și al înșelăciunii religioase Pe lângă Sistemul naturii, Holbach a scris mai mult de două duzini de lucrări Toate au ieșit anonime, iar paternitatea a rămas adesea necunoscută chiar și prietenilor filozofului Scrierile lui Holbach au fost supuse unei persecuții deosebit de severe din partea bisericii și a guvernului Distribuirea sau citirea operelor sale amenințate cu o pedeapsă aspră* Holbach a supraviețuit tuturor celor mai apropiați asociați ai săi și a murit în ajunul revoluției, la ianuarie Dacă La Mettrie a fost inițiatorul filozofiei materialiste a secolului al XVIII-lea, Diderot a dezvoltat cel mai cuprinzător doctrina materialistă a naturii, Holbach a sistematizat-o și a dezvoltat conceptele socio-istorice și politice ale materialismului francez, atunci cea mai îndrăzneață și profundă dezvoltare a acestora concepte este meritul istoric al lui Helvetius Sfera de interes predominantă a lui Helvetius este "doctrina moralei", zona relațiilor sociale și a conștiinței publice Helvetius a tras cele mai consistente concluzii socio-istorice din principiile filozofice generale ale materialismului francez, care au fundamentat transformarea burghezo-revolutionara a societatii feudale Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Claude Adrian Helvetius s-a născut în ianuarie Tatăl său era medic Ca și Diderot, Helvetius a studiat la Colegiul Iezuit Încă în zidurile acestei instituții de învățământ, el a făcut cunoștință cu eseul lui Locke "Un eseu despre mintea umană", care a servit drept stimulent pentru formarea viziunii materialiste despre lume a lui Helvetius După ce a primit o educație generală, Helvetius a început studiul dreptului Părinții săi, folosind legături judecătorești, au obținut pentru Helvetius el o poziție foarte profitabilă de perceptor de taxe, așa-numitul "fermier general" Fiind un fermier general și o persoană laică, Gel * Vecius a rămas în același timp un observator profund și atent al moravurilor și nu a părăsit studiile literare și filozofice Ca colector de taxe, a încercat să lupte împotriva abuzurilor, acționând în mod repetat ca apărător al plătitorilor în fața companiei fermierilor de taxe și a guvernului Dar a început repede să-și dea seama de inutilitatea petițiilor sale, deoarece abuzurile erau un sistem și ordinea socială a Franței era ea însăși un abuz colosal Ei spun că după petiții nereușite pentru țăranii din provincia Bordeaux cu privire la taxe excesive despre vin, le-a adresat odată următoarele cuvinte: "Atâta timp cât te plângi, nu vei realiza nimic Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XVII Inspirați-vă teamă, adunați-vă într-un număr mai mare, de exemplu, zece mii de oameni, atacați angajații noștri Eu, desigur, voi fi în fruntea lor, dar voi ne veți bate și ne veți face dreptate În , Helvetius a demisionat din funcția de fermier Un rezultat pozitiv al activităților "financiare" ale lui Helvetius a fost cunoașterea oamenilor, nevoile lor și relațiile sociale ale Franței feudale Acest lucru i-a oferit material pentru o reflecție ulterioară Voltaire și Montesquieu pot fi considerați profesorii lui Helvetius Dar chiar și în primii săi ani, el s-a simțit nemulțumit atât de ideile filozofice generale, cât și de cele istorice ale acestor luminari ai Iluminismului francez Plecând de la Locke, el a mers independent pe calea formării unei viziuni materialiste asupra lumii și a înțelegerii forțelor motrice ale relațiilor sociale Această cale s-a reflectat în operele filozofice și poetice ale tânărului Helvetius, de la care și-a început cariera literară Cea mai interesantă dintre ele este poezia sa "Despre fericire" Abandonând o largă viață socială, Helvetius a trăit vara pe moșia sa, iar iarna la Paris, comunicând cu cercurile intelectualității avansate atât din Franța, cât și din alte țări El, în special, a

vizitat cei mai mari economiști și istorici englezi A dezvoltat o relație strânsă cu filozofii materialiști Holbach și Diderot și își pregătea prima lucrare majoră, Despre minte Salonul lui Helvetius, ca și salonul Holbach, a servit ca unul dintre centrele gândirii materialiste în secolul al XVIII-lea În , a fost publicată cartea lui Helvetius "Despre minte" A fost publicată legal, dar de îndată ce "societatea" a făcut cunoștință cu cartea, s-a iscat o furtună de indignare împotriva autorului Regele, Parlamentul, Sorbona, Arhiepiscopul Parisului și Papa însuși marca, condamnă și interzic cartea lui Helvetius ca conține "o învățătură ticăloasă care urmărește să încalce temeliile credinței creștine", ca o carte care vrea să "perturbați pacea în state, restabiliți supușii împotriva autorităților și împotriva persoanei însuși monarhii lor", etc Tot acest zgomot a contribuit în cele din urmă doar la succesul cărții Helvetius a renunțat oficial la opera sa, dar în următoarea sa lucrare, Despre om ( ), el a indicat chiar pe prima pagină că a rămas fidel fiecărui cuvânt pe care l-a scris în prima lucrare La februarie , cartea a fost arsă public la poalele principalelor trepte ale Parlamentului Lucrările lui Helvetius au fost în unele privințe înaintea părerilor asociaților săi materialiști și nu au fost pe deplin apreciate nici măcar de prietenii săi După lansarea primei lucrări, Helvetius întreprinde o serie de călătorii A călătorit în Anglia și Germania, adunând materiale pentru o nouă compoziție După ce a terminat cartea "Despre om", Helvetius, după o oarecare ezitare, a decis să o publice El a picat Biblioteca "Runivers" MATERIALISM FRANCEZ S XVIII $ totuși, supraviețuiește până la eliberare Oya a murit la decembrie , refuzând înainte de moarte, ca și ceilalți asociați ai săi materialiști, de la riturile religioase, rămânând până la sfârșit un ateu convins DOCTRINA DESPRE NATURĂ Materialiștii francezi din secolul al XVIII-lea își proclamă deschis și enfatic convingerile materialiste Natura, substanța corporală, materia sunt recunoscute de ei ca bază, început și sursă a tot ceea ce există La Mettrie, Diderot, Holbach și Helvetius rezolvă clar și distinct problema fundamentală a filosofiei în favoarea materialismului, deși abordează soluția ei în moduri diferite La Mettrie și Diderot, continuând tradiția materialistă a fizicii lui Descartes, pornesc de la conceptul de substanță materială unică Holbach și Helvetius, continuând tradițiile senzaționalismului englez, abordează mai empiric definiția fundamentelor materialismului filozofic Natura, universul este o totalitate colosală, o combinație a tot ceea ce există, cred ei Holbach oferă o definiție "colectivă", așa cum o numește el, a bazei materiale a lumii Cu toate acestea, înțelegerea naturii de către acești gânditori nu diferă în mod esențial de ideea de substanță materială "Natura", conform lui Holbach, "este cauza a tot; există de la sine; va exista și va acționa pentru totdeauna; ea este propria ei cauză; mişcarea sa este o consecinţă necesară a existenţei sale necesare În Holbach găsim încercări de a da o definiție filozofică a materiei Adevărat, nici Holbach, nici alți materialiști ai secolului al XVIII-lea nu au ajuns încă la o distincție conștientă între conceptul filozofic al materiei și ideile fizice despre structura și proprietățile ei Cu toate acestea, recunoașterea principiilor materialiste inițiale ale filosofiei i-a permis lui Holbach să interpreteze materia într-un sens filozofic "În raport cu noi", a scris Holbach, "materia în general este tot ceea ce acționează într-un fel asupra simțurilor noastre" Definiția lui Holbach este incompletă Existența obiectivă a realității materiale în afara conștiinței umane, deși asumată, nu este subliniată în această definiție Holbach explică, însă, într-un alt loc că material și

obiectiv nu există doar ceea ce este direct accesibil simțurilor, ci și ceea ce este accesibil percepției doar ca posibilitate, adică poate fi perceput doar în anumite condiții Felul lui Helvetius de a pune problema materiei este oarecum original Helvetius refuză să admită orice substanță, spirituală sau materială, în existentă Crescut cu senzaționalismul englez și cu învățăturile lui Condil- Holbach, System of Nature, p • Ibid , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Yaka, el consideră conceptul de substanță doar o ipoteză șocantă și goală În spiritul principiilor nominaliste, el susține că "oamenii înșiși, ca să spunem așa, au creat materia, că materia nu este un fel de ființă, că în natură există doar indivizi care se numesc corpuri și că cuvântul materie ar trebui înțeles numai ca un ansamblu de proprietăți inerente tuturor corpurilor" H Unilateralitatea empirică a lui Helvetius - subestimarea semnificației obiective a conceptelor generale - nu poate pune la îndoială principiile materialiste inițiale ale filozofiei sale Helvetius admite, fără nicio îndoială, clar și hotărâtor că în realitate există corpuri reale, iar aceste corpuri există înaintea oricăror concepte și idei umane despre ele Dintre toţi materialiştii secolului al XVIII-lea Helvetius, poate în modul cel mai clar și general, a pus problema a două direcții principale în filosofie El vorbește despre două școli ostile de "metafizică" care există încă din antichitate "Aceste două tipuri de metafizică", spune Helvetius, "compar cu două sisteme filozofice diferite - Democrit și Platon Primul se ridică treptat de pe pământ spre cer, al doilea coboară treptat de pe cer spre pământ Astfel, totul Materialiștii francezi, în ciuda diferenței de nuanțe, exprimă o singură viziune materialistă asupra naturii, rezolvă problema fundamentală a filozofiei în mod materialist Această decizie a exclus orice esență spirituală, supranaturală, nematerială, a respins născocirile idealiste și religioase Înțelegând lumea materială ca singura existentă, materialiștii secolului al XVIII-lea recunoaște timpul și spațiul ca fiind inseparabile de existența lui Diderot consideră timpul ca o succesiune de acțiuni și spațiul ca coexistența anumitor acțiuni Legând astfel timpul și spațiul de existența și mișcarea lumii corporale, Diderot spune: "Nu pot separa, nici măcar în abstracție, spațiul și timpul de existență Prin urmare, ambele aceste proprietăți sunt esențial caracteristice lui Helvetius, raționând mai empiric, neagă în general conceptul abstract de spațiu și îl reduce la extinderea corpurilor individuale Cea mai mare realizare a materialismului a filozofilor francezi din secolul al XVIII-lea este doctrina activității interne a materiei În secolul al XVII-lea a dominat ideea materiei ca o masă inertă, nemișcată și inertă Toland, în Scrisorile sale către Serena, a dovedit pentru prima dată că mișcarea este un atribut al materiei, adică o asemenea calitate a acesteia, fără de care materia nu poate exista Helvetius, Despre minte, Sotsekgiz, , p " Helvetius, Despre om, Sotsekgiz, , p , Diderot, Adunat cit , vol II, p , Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII trăiește sau gândește Toți materialiștii francezi ai secolului al XVIII-lea au fost succesori ai lui Toland în acest sens Dar Toland, rămânând pe pozițiile deismului, nu a putut trage concluzii consistente din înțelegerea sa despre materie ca principiu activ, creativ Pentru filozofii francezi, această înțelegere a devenit punctul central al materialismului militant și al ateismului Dacă materia este activă, dacă mișcă tot ce se întâmplă în lume, dacă creează și formează toate formele și fenomenele realității, atunci nu este loc pentru Dumnezeu, nu este nevoie să inventăm ipoteze fără sens și contradictorii despre principiul conducător , care este în afara naturii, în afara timpului

și spațiului Materialiștii francezi susțin că materia este activă și mișcarea este calitatea ei intrinsecă și necesară "Corpul, după unii filozofi, nu este înzestrat în sine nici cu acțiune, nici cu putere Aceasta, spune Diderot, este o amăgire teribilă, care este în contradicție directă cu toată fizica, cu toată chimia Prin el însuși, prin natura proprietăților sale inerente, corpul este plin de acțiune și putere, indiferent dacă îl considerați în molecule sau în masă La Mettrie mai crede că materia are "în mod constant capacitatea de a se mișca, chiar și atunci când nu se mișcă" Holbach și Helvetius completează La Mettrie și Diderot cu o definiție filosofică generalizată a mișcării, considerând-o ca un mod de existență a materiei "Mișcarea este un mod de existență, care decurge într-un mod necesar din esența materiei" Dezvoltarea științelor naturale în secolul al XVII-lea a permis materialiştilor francezi să înţeleagă mişcarea ca un principiu universal, pătrunzând în toată natura "Totul în univers este în mișcare", spune Holbach Mișcarea este absolută, în timp ce odihna absolută nu există Odihna este posibilă numai în raport cu orice mișcare definită dată Ideea naturii universale a mișcării, care constituie modul de a fi al naturii, îi pune pe filozofii francezi în fruntea gândirii științifice din acea vreme Prin învățătura lor, acești filozofi rezumă dezvoltarea științelor naturale mecanice După ce au adoptat de la Newton conceptul de forță și construcția mecanicii clasice construită pe el, materialiștii francezi se opun cel mai hotărât doctrinei primului impuls divin care a creat mișcarea și forța " Materia acționează conform propriilor forțe și nu are nevoie de nicio împingere externă pentru a fi pusă în mișcare", spune Holbach Cu toate acestea, după ce au înțeles universalitatea mișcării, materialiștii francezi au rămas în cadrul conceptului mecanicist al mișcării Diderot, Adunat cit , vol I, p La Mettrie, Abr SOCH , p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII "Mișcarea, așa cum toată lumea va fi de acord cu asta", spune Holbach, este o schimbare succesivă a relației unui corp cu diferite puncte din spațiu sau cu alte corpuri Prin urmare, mișcarea este înțeleasă doar ca deplasare În acest sens, materialiştii francezi, în esenţă, nu au mers mai departe decât Descartes şi Spinoza Diderot, este adevărat, încearcă să corecteze înțelegerea lui Holbach asupra mișcării și, parcă, să se îndepărteze de o concepție strict mecanicistă El spune: "Mișcarea corpului dintr-un loc în altul nu este o mișcare, ci doar acțiunea ei Există mișcare atât într-un corp în mișcare, cât și într-un corp nemișcat" Sursa mișcării este un efort sau o forță, o activitate inerentă naturii materiei însăși Dar referirea la forța inerentă materiei ca sursă a mișcării nu rezolvă problema Materialiștii francezi, spre deosebire de Newton și Leibniz, recunosc că forța decurge în mod necesar din esența materiei Potrivit acestora, mișcarea și "forța" sursa ei sunt la fel de eterne și necreate ca materia însăși Dar la întrebarea cum se nasc formele existente de mișcare din esența materiei și care este natura forței, niciunul dintre materialiștii francezi nu oferă un răspuns "Ar fi o pierdere de timp să cauți esența mecanismului de mișcare" * spune Lametrie Diderot distinge trei tipuri de forță "Fiecare moleculă trebuie considerată ca fiind animată de trei feluri de acțiuni: acțiunea gravitației sau gravitația, acțiunea forței sale intime inerente naturii sale, precum moleculele de apă, foc, aer, sulf și acțiunea tuturor alte molecule de pe el" * Holbach împarte toate mișcările în două tipuri: "dobândite" - exterioare și vizibile - și "spontane" - interne și ascunse Dar Holbach explică imediat că, în esență, nu există mișcări "spontane" Fiecare mișcare este o mișcare

comunicată, iar așa-numitele mișcări spontane diferă de restul doar prin faptul că aceste mișcări sunt complexe, ascunse și imperceptibile omului Astfel, materialiştii francezi ai secolului al XVIII-lea, apărând cu hotărâre înţelegerea materialistă a mişcării, recunoscând mişcarea ca mod inerent de a fi în materie, necreată şi nedistrusă, stau în acelaşi timp pe baza unei înţelegeri mecaniciste a mişcării Cu privire la problema structurii materiei, Holbach tinde spre conceptul atomist Vorbind despre elementele primare indestructibile ale materiei, el se referă direct la atomii lui Epicur Printre proprietățile originale ale acestor atomi, el numește extensia, greutatea, impenetrabilitatea, figura și mișcarea Toate calitățile și proprietățile Holbach, System of Nature, p Diderot, Adunat cit , vol I, p Lametrie, Ivbr cit , p Diderot, Adunat cit , vol I, p * Vezi Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII corpurile sunt create ca rezultat al mișcării, ciocnirii și combinării particulelor inițiale La Mettrie, dezvoltând fizica lui Descartes, vorbește despre formele și proprietățile care sunt direct inerente unei singure substanțe materiale Obiectând reducerea de către Descartes a tuturor calităților materiei la extensie, el crede că substanța materială are două tipuri de forme sau proprietăți - una pasivă, alta activă Activitatea sau mișcarea este la fel de inerentă materiei ca și extensia, care stă la baza primului tip de proprietăți și determină dimensiunea, figura, starea de repaus și poziția Diderot a prezentat ideea unei molecule "eterogene" În acest concept, care încearcă să depășească limitările mecanice, găsim câteva idei revizuite materialist ale lui Leibniz Molecula, pe care Diderot o presupune ca bază a materiei, conține mișcare, viață și sensibilitate potențială Moleculele sunt diverse calitativ Fiecare moleculă este diferită de cealaltă Diderot nu consideră că este posibil să se determine natura proprietăților cu care sunt înzestrate moleculele în mod speculativ Determinarea lor este sarcina științei naturii El crede, totuși, că este posibil să evidențiem "cinci sau șase proprietăți esențiale" inerente "materiei ca atare" Aceste proprietăți sunt: "forță moartă sau vie, lungime, lățime, adâncime, impenetrabilitate și sensibilitate" x Diderot crede că întreaga varietate de calități și forme ale naturii nu poate apărea din elemente necalitative Prin urmare, în opinia sa, "trebuie să existe diferențe semnificative între elemente" Dar el în niciun caz nu crede că toate calitățile și proprietățile lumii sunt deja date în elementele primare Diderot admite că în natură se formează stări calitativ noi ale materiei, deși nu poate da un răspuns la întrebarea care sunt legile apariției și dezvoltării noilor calități Eterogenitatea inerentă elementelor este doar premisa inițială pentru formarea unei varietăți infinite de calități care apar ca urmare a mișcării inerente elementelor "Mi se pare la fel de imposibil ca toate creațiile naturii să fie produse din materie perfect omogenă, precum mi-ar fi imposibil să le imaginez pe toate de aceeași culoare Totuși, cred că diversitatea fenomenelor nu poate fi rezultatul vreunei eterogenități Prin urmare, numesc diferite substanțe eterogene necesare pentru crearea tuturor fenomenelor naturale elemente, iar natură - rezultatul actual general sau rezultatele succesive generale ale unei combinații de elemente Helvetius crede, de asemenea, că calitățile și proprietățile pot apărea odată cu complicarea materiei, formând "noi creații", Diderot, Adunat cit , vol II, p Tam oke, vol I, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII care dispar odată cu distrugerea ei Transparența este inerentă sticlei doar într-o anumită stare: sticla zdrobită nu mai are

această proprietate Minereul de fier magnetic are magnetism până când se topește și se descompune etc Ca și Diderot și alți materialiști, Holbach nu împărtășește teoria subiectivității calităților "Materia fără proprietăți este nimic pur", declară el Dar cum se poate explica, se întreabă Holbach, formarea diferitelor forme și fenomene, dacă toate elementele primare sunt omogene și mișcarea lor este întâmplătoare și haotică? "Ne-ar surprinde dacă dintr-o urna care conține o sută de mii de oase la rând ar ieși o sută de mii șase? Cu siguranță; dar dacă toate oasele ar fi contrafăcute, atunci am înceta să fim surprinși de acest lucru Deci, moleculele materiei pot fi comparate cu oase contrafăcute, adică cu oase care produc întotdeauna anumite acțiuni; și întrucât aceste molecule sunt diverse atât în esența lor, cât și în combinațiile lor, sunt contrafăcute, ca să spunem așa, în mii de moduri diferite Holbach, ca și Diderot, tinde să recunoască diversitatea calitativă a moleculelor Dar cu ipoteza sa de molecule "false", el nu face decât să agraveze explicația metafizică a fenomenelor naturale complexe și, de fapt, devine poziția de predeterminare a tuturor stărilor lumii în stările elementelor originare Problema calității s-a confruntat cu materialiștii francezi în rezolvarea celei mai importante întrebări filozofice despre esența și originea conștiinței Toți au găsit baza comună a conștiinței în "sensibilitate" Sensibilitatea este una dintre cele mai complexe calități ale materiei Afirmând corect că baza și sursa conștiinței este natura însăși, lumea materială, corporală, materialiștii francezi au trebuit să afle unde și cum a apărut conștiința în natură Materialiștii francezi au oscilat în această problemă între două concepte - asumarea, cel puțin într-o formă rudimentară, potențială, a sensibilității ca proprietate generală a materiei și recunoașterea acesteia ca produs al unei organizări speciale care distinge animalele și omul Primul concept a fost asociat istoric cu sistemul lui Spinoza În materialismul francez al secolului al XVII-lea este cel mai clar reprezentat în Robinet Diderot este, de asemenea, parțial înclinat către ea Adevărat, el admite că "asumarea sensibilității universale a moleculelor materiei este doar o ipoteză, al cărei întreg merit constă în faptul că eliberează de o serie de dificultăți Dar pentru ca sistemul filozofic să ne satisfacă, acest lucru nu este suficient Diderot simte că, asumându-și sensibilitatea universală a materiei, urmează linia celei mai mici rezistențe, eludând Holbach, System of Nature, p d Ibid , p Vezi p din acest volum * Diderot, Sobr soy , vol II, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII din explicarea apariţiei conştiinţei Dar el încă recunoaște această teorie ca fiind cea mai acceptabilă Pentru a explica trecerea de la natura anorganică la cea organică și mai departe la ființele raționale, Diderot admite existența unei sensibilități "inerte" sau potențiale, pe care o atribuie corpurilor anorganice și apoi se manifestă într-o formă activă în natura animată Diderot crede că "de la moleculă la om se întinde un lanț de ființe, trecând de la o stare de stupoare vie la o stare de maximă înflorire a rațiunii"* O astfel de poziție îl aduce pe Diderot aproape de hilozoism, de recunoașterea animației universale a materiei În dialogul "Convorbirea lui D'Alembert cu Diderot", la întrebarea: "La urma urmei, dacă sensibilitatea pe care o înzestrați materiei este proprietatea ei generală și esențială, atunci trebuie să presupunem că piatra se simte și ea?", Diderot răspunde: "De ce nu?" La Mettrie abordează această problemă oarecum diferit decât Diderot "Trebuie, totuși, să admitem cu egală franchețe", declară el, "că nu știm dacă materia în sine are facultatea directă de a simți, sau numai facultatea de a o dobândi prin

modificări sau forme asumate de ea, căci este sigur că această facultate se regăseşte numai în organismele organizate După o oarecare ezitare, La Mettrie se înclină spre a doua sugestie El crede că baza materiei conține doar posibilitatea potențială a conștiinței, care se manifestă sau se transformă în realitate doar cu o anumită organizare a materiei Nu doar mineralelor le lipsește suflet, dar nici plantelor La Mettrie găsește rudimentele sufletului doar în organismele care fac tranziție de la plante la animale Helvetius și Holbach recunosc, de asemenea, natura problematică a acestei sau acelea soluții, dar, cu toate acestea, ambii sunt puternic înclinați să recunoască sensibilitatea ca o proprietate a materiei special organizate În această privință, Helvetius și Holbach sunt mai corecti decât Diderot Holbach declară cu toată certitudinea: " Rațiunea este o facultate inerentă ființelor organizate, adică ființe aranjate și compuse într-un anumit fel" și se pronunță cu tărie împotriva hilozoismului Helvetius împărtășește părerile lui Holbach El crede că problema animației materiei este rezolvată doar în mod presupus Este necesar, spune el cu această ocazie, "să ai curajul să nu știi ce Diderot, Adunat cit , vol II, p Tam otee, vol ï, p La Mettrie, fav cit , p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XVII ceea ce este încă imposibil de cunoscut Helvetius compară conștiința cu alte calități ale lumii corporale și constată că toate proprietățile și calitățile corpului depind de organizarea lor Presupunând că fenomenele calitativ noi ale naturii apar numai în anumite condiții și sunt distruse odată cu modificarea acestor condiții, el ajunge la concluzia că capacitatea de a simți este una dintre calitățile materiei care ia naștere în anumite condiții și este produsul unei anumite organizări corporale "Toate fenomenele studiate în medicină și istoria naturală dovedesc clar că această capacitate la animale este rezultatul structurii corpului lor, că ea apare odată cu formarea organelor lor, se păstrează cât timp există și, în final, se pierde din cauza descompunerea acestor organe " \ În ciuda ezitării și diferențelor de puncte de vedere cu privire la problema originii senzației în natură, toți acești gânditori împărtășesc ferm poziția materialistă, recunoscând senzația ca una dintre proprietățile materiei în mișcare Doctrina sensibilității și conștiinței ca proprietăți ale materiei în mișcare este printre materialiștii francezi în legătură directă și imediată cu înțelegerea lor asupra vieții organice O caracteristică specifică a vieții este sensibilitatea și iritabilitatea, ne învață Diderot, care a acordat mare atenție problemelor biologice Ambele calități sunt strâns legate de mișcare Acolo unde are loc orice mișcare în organismul animal, au loc procese de iritare și senzație Diderot ajunge la concluzia că sensibilitatea este o formă specială a mișcării materiei vii Semnificația sensibilității pentru viața organică constă în faptul că ea avertizează organismul "de relațiile care există între el și tot ceea ce îl înconjoară" Dezvoltând problema vieții, Diderot propune ideea unei molecule organice vii Din combinarea multor molecule asemănătoare prin altoire între ele, se formează, în opinia sa, organisme complexe Cu această idee o anticipează de la distanță pe cea apărută abia în secolul al XIX-lea teoria celulară a structurii ființelor vii Omul - viața sa organică și psihică - este recunoscut de toți materialiștii francezi ca un produs al naturii, în întregime condiționat de legile ei "Omul este opera naturii", spune Holbach, "el există în natură, este supus legilor ei, nu se poate elibera de ea; el nu poate - nici măcar în gând - să iasă din natură " * * Omul, inclusiv întreaga sa viaţă psihică şi intelectuală, este o fiinţă materială,

fizică Sufletul, așa cum subliniază Holbach, nu este altceva decât același corp uman, dar considerat în raport cu unele dintre funcțiile sau abilitățile sale Sufletul crește, se dezvoltă, îmbătrânește Helvetius, O om, p Diderot, Adunat cit , vol P, p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ XVIII V și moare odată cu trupul Diderot crede că sufletul este un produs al unității organismului, al integrității sale "Animalul este un întreg, este unul, și poate că această unitate - în legătură cu memoria - constituie sufletul, eu, conștiința" x Sediul specific al sufletului este, desigur, în creier Dezvoltând doctrina condiționalității materiale a întregii vieți organice și mentale a unei persoane, La Mettrie propune o teorie despre o persoană ca un tip special de mașină animată complexă Această teorie este foarte caracteristică materialismului francez În formularea sa a întrebării, La Mettrie pleacă de la teoria lui Descartes Descartes a opus animalul omului, argumentând că animalul este o mașinărie neînsuflețită În același timp, Descartes a recunoscut că o persoană, dacă este considerată exclusiv din punctul de vedere al organizării sale corporale, este o mașinărie complexă care ar putea exista și acționa independent de viața spirituală ca un automat complex Dar, în conformitate cu filosofia sa dualistă, Descartes a adăugat că o persoană diferă de un animal tocmai prin aceea că, pe lângă procesele mecanice corporale, îi este inerentă o substanță imaterială, spirituală a sufletului La Mettrie își pune sarcina de a depăși materialist dualismul lui Descartes, folosind și dezvoltând fizica sa materialistă El se opune recunoașterii de către Descartes a animalului ca o mașină neînsuflețită "Experiența ne demonstrează", spune La Mettrie, "existența aceleiași facultăți de a simți atât la animale, cât și la oameni " Totuși, potrivit lui La Mettrie, simțirea în sine este principiul motor al materiei vii și, prin urmare, este posibil să ne imaginăm un mecanism complex care să nu excludă fenomenele conștiente, ci să le includă în sine, să le asume ca propria sa capacitate internă De aici respingerea opoziției fundamentale a omului față de animal "Omul nu este altceva decât un animal sau un set de forțe motrice, care acționează reciproc unul asupra celuilalt " "Omul este o mașină", spune La Mettrie Acesta este un mecanism uriaș, complex și automat Mintea umană este și ea un fenomen mecanic, este atât rezultatul, cât și condiția mișcărilor care au loc în mecanismul uman La Mettrie numeşte deci omul "o maşinărie extrem de iluminată" La Mettrie încearcă să stabilească mecanismul senzației, comparând rolul sufletului într-o mașină umană cu rolul unui clopoțel într-un ceas, înregistrând rezultatul mișcărilor care au loc în mecanism În general, viziunea despre La Mettrie este împărtășită și de Helvetius și Diderot La fel ca La Mettrie, ei se opun cartezienei Diderot, Adunat cit , vol P, p Lametrie, Iebre SOCH , pp * Acolo, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA XV-XVIII BB· învățături despre animale ca mașini neînsuflețite și recunosc că animalele și omul sunt mașini specifice făcute din carne, care diferă de mecanismele din fier și lemn prin faptul că, dacă în acestea din urmă toate mișcările care au loc în ele nu sunt însoțite nici de conștiință, nici de voință, atunci " în mașina din carne, aceste mișcări, fiind la fel de necesare, sunt însoțite de conștiință și vor "H Cu toate acestea, pe baza ideii de sensibilitate generală a materiei, Diderot completează ideea lui La Mettrie cu o teorie particulară conform căreia toate organele organismului animal, ca toate cele mai mici particule ale sale, au o viață independentă, sunt, parcă, animale separate: "fiecare organ este un animal special; fiecare animal are propriul său caracter special" , fiecare organ are propriul său

ciclu de viață, propriile sale aspirații, propria sa dezvoltare Diderot dezvoltă în continuare ipoteza unei lupte între organele centrale și periferice la om Aici admite mecanic o analogie directă cu viața politică a societății, compară starea de coerență a ambelor părți cu forma republicană de guvernare Preponderența organelor externe, periferice, creează, în opinia sa, o stare de anarhie în organism Starea opusă, când sistemul central, adică creierul, suprimă funcționarea independentă a organelor externe, corespunde despotismului Folosind exemplul învățăturii lui La Mettrie despre om-mașină, se poate fi convins că regularitatea chiar și a unor fenomene atât de complexe precum conștiința umană a fost concepută de materialiștii francezi ca un proces pur mecanic Baza acestui punct de vedere a fost însăși înțelegerea mișcării ca mișcare Materialismul francez al secolului al XVIII-lea a aderat la o înțelegere mecanicistă a regularității Deși unii materialiști francezi pot găsi presupuneri dialectice individuale, dar, în ansamblu, " materialismul francez al secolului al XVIII-lea era într-adevăr exclusiv mecanic și din simplul motiv că fizica, chimia și biologia erau atunci încă la început, de departe nefiind baza unei viziuni comune asupra lumii" Cea mai generalizată și sistematică viziune mecanicistă asupra materialismului francez este exprimată în Sistemul de natură al lui Holbach, principala lucrare a întregii curente filozofice Holbach afirmă în mod explicit că "putem explica fenomenele fizice și spirituale ale obișnuinței cu ajutorul unui mecanism pur" Nimic în lume nu se întâmplă fără un motiv Fiecare cauză produce un anumit efect; nu poate exista efect fără o cauză Diderot, Adunat cit , vol II, p Ibid , p Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Efectul, odată apărut, devine el însuși o cauză, dând naștere la noi fenomene Natura este un lanț imens de cauze și efecte, care curg continuu unul din celălalt Mișcarea generală în natură dă naștere la mișcarea corpurilor individuale și a părților corpului, iar acestea din urmă, la rândul lor, susțin mișcarea întregului Așa se formează ordinea lumii Totul în natură există și se mișcă după anumite legi Este ușor de observat că legile universale ale lumii, recunoscute de Holbach și de toți materialiștii francezi, nu sunt altceva decât legile absolutizate metafizic ale mecanicii solidelor "Conform acestor legi", spune Holbach, "corpurile grele cad, corpurile ușoare se ridică, substanțele similare sunt atrase, toate ființele se străduiesc să se autoconserva, o persoană se iubește pe sine și se străduiește pentru ceea ce este benefic pentru el, de îndată ce știe aceasta și hrănește aversiunea față de ceea ce ar putea fi dăunător pentru el Legile gravitației, care au servit drept bază mecanicii clasice a lui Newton, interpretate și generalizate filozofic, sunt recunoscute de Holbach și asociații săi drept legi universale și se aplică întregii realități până la viața socio-politică a oamenilor În mod firesc, o astfel de viziune era incompatibilă cu ideea de dezvoltare "Ceea ce a fost, este și va fi" este principiul a tot ceea ce există, spune Helvetius Mișcarea și schimbarea în lume, conform opiniilor materialiștilor francezi, nu este o generație constantă a noului, adică nu o dezvoltare în sensul propriu, ci un fel de ciclu etern - o creștere și o scădere consistentă, apariția și distrugere, creație și distrugere "Acesta este cursul constant al naturii; așa este cercul etern, care este forțat să descrie tot ce există Astfel, mișcarea dă naștere, păstrează ceva timp și distruge succesiv una cu ajutorul unei alte părți a universului, în timp ce suma existenței rămâne mereu aceeași Tot ceea ce se întâmplă în lume este supus

principiului continuității Nu există salturi în natură Această viziune, îndreptată, pe de o parte, împotriva ideilor teologice despre libera creație a lui Dumnezeu și miracole, în apărarea condiționalității materiale universale și imuabile, pe de altă parte, a intrat în conflict cu principiul dezvoltării, cu ideea de generarea bruscă de noi calități ale materiei Un lanț neîntrerupt, constant și indestructibil de cauze și efecte subordonează tot ceea ce se întâmplă în natură necesității universale Necesitatea, înțeleasă absolut și mecanic, se dezvoltă în ideea de predestinare a tot ceea ce se întâmplă, în fatalism Diderot, Sobr cit , vol I, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV suflarea corpurilor este necunoscută, pentru că nu există un corp perfect solid Legile mișcării corpurilor elastice nu sunt mai precise, pentru că nu există un corp perfect elastic Toate stările și proprietățile care există în natură - gravitația, elasticitatea, atracția, electricitatea - se bazează pe ceva unificat Toate aceste fenomene, după Diderot, nu sunt altceva decât "manifestări ale aceleiași proprietăți" Pentru a le dovedi identitatea, este necesar să se urmărească toate verigile din lanț, toate fenomenele intermediare care leagă stările și proprietățile cunoscute ale materiei, deoarece totul este supus legii continuității Unitatea naturii nu exclude existența independentă a părților și elementelor care formează un întreg Dar combinarea lor constituie unitate, integritate, continuitate Un lanț neîntrerupt de ființe și stări se întinde de la molecula originală până la cele mai complexe formațiuni ale materiei Rezumând ideile de clasificare care au ocupat mintea oamenilor de știință în secolul al XVIII-lea, Diderot afirmă că "trebuie să începem cu clasificarea ființelor, de la o moleculă inertă - dacă există așa ceva - la o moleculă vie, animal microscopic, animal -plantă, animal, om" a Dar legătura și interdependența fenomenelor există, după Diderot, nu numai în sensul unei singure ordini statice a naturii Totul este într-o stare de acțiune și reacție Totul piere într-o formă și este restaurat într-o altă formă Numărul infinit de elemente diverse care există la baza materiei suferă și produce, așa cum spune Diderot, tot felul de "sublimări, disocieri, combinații" Într-una dintre primele sale lucrări, "Scrisoare despre orbi pentru edificarea vederii", Diderot pune în gura matematicianului orb Saunderson ideea variabilității universale a lumii "Care este lumea noastră, domnule Holmes? spune Saunderson "Este un corp compus, complex, supus unor schimbări violente, vorbind de o tendință constantă spre distrugere, este o schimbare rapidă a ființelor care se ciocnesc una după alta, se ciocnesc și dispar, aceasta este o simetrie trecătoare, o ordine trecătoare " Lanțul universal de ființe presupune așadar nu numai conexiune, clasificare, ci și tranziție, evoluție Diderot introduce în mod deliberat factorul timp în definiția naturii Natura nu este o stare, ci un proces; este la lucru Tipurile de ființe a căror imuabilitate clasificarea metafizică a căutat să demonstreze nu sunt altceva decât anumite tendințe spre limite generale " Totul este într-o stare de schimbare constantă Fiecare animal este mai mult sau mai puțin uman; fiecare mineral este mai mult sau mai puțin o plantă; fiecare plantă este mai mult sau mai puțin un animal", spune Diderot Diderot, Adunat cit , vol II, p Ibid , p Ibid , vol I, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISM FRANCEZ S XVI Lucruri noi sunt create constant în lume Diderot ridiculizează ideea unui germen preexistent care conține, în forme miniaturale, gata făcute, dezvoltate " Nu este nimic în contradicție cu ideea că un atom conține un elefant complet format și că un atom al acestui elefant conține un alt elefant și așa mai

departe la infinit" Timpul teoriilor evoluționiste în biologie era încă înainte, așa că conjecturile lui Diderot în acest domeniu sunt adesea destul de naive Și totuși, aceste ipoteze naive sunt o previziune ingenioasă a teoriilor evoluționiste de mai târziu Diderot anticipează ideea lamarckiană a rolului adaptării la mediu, obiceiurile și exercițiile organelor ca premise pentru schimbarea speciilor Diderot presupune că, dacă, pe o perioadă lungă de timp, brațele sunt tăiate de la un număr de generații și oamenii se obișnuiesc să se descurce fără ele, atunci în cele din urmă va apărea o cursă de oameni fără brațe Dacă, în schimb, presupunem o serie întreagă de generații fără brațe și în același timp existența unor eforturi neîncetate asemănătoare celor făcute de oamenii care folosesc mâinile, atunci în final aceste generații vor forma mâini, degetele vor crește etc Alături de ideile care anticipează teoria lui Lamarck, găsim gândurile lui Diderot care prevăd principiile darwinismului Diderot îndreaptă aceste gânduri împotriva ideilor teleologice pe care Leibniz, Clarke și Newton le-au propus pentru a dovedi "ordinea divină" în natură Infirmând aceste idei, Diderot încearcă să demonstreze că oportunitatea și perfecțiunea structurii organismelor au apărut treptat și natural, fără nicio intervenție a "voinței divine" Diderot propune ideea, exprimată pentru prima dată în antichitate de Empedocle, că structura originală a animalelor nu era deloc oportună și reprezenta o combinație bizară și întâmplătoare de diferite organe În procesul existenței, a fost necesar să se descopere structura a cărei creaturi este cea mai adaptată vieții și procreării Astfel, "au dispărut toate combinațiile nefericite și au rămas doar acelea dintre ele, a căror structură nu conținea o contradicție serioasă și care puteau exista și continua felul lor" Aici, naiv și speculativ, a fost anticipată ideea selecției naturale, care este principiul călăuzitor al darwinismului Acestea sunt practic ideile evolutive ale lui Diderot Pe fondul științei metafizice a naturii și al filozofiei epocii sale, Diderot exprimă o serie de gânduri extrem de fructuoase și presupuneri strălucitoare Ideile evoluționiste ale lui Diderot nu se rupe însă de concepția mecanicistă despre dezvoltare În primul rând, are strălucire Diderot, Adunat op , vol I p Există un acord, p - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII se exprimă evoluţionismul unilateral Diderot nu s-a ridicat, și într-adevăr nu s-a putut ridica, nu numai la o înțelegere a contradicțiilor interne ca sursă de dezvoltare, ci și la o înțelegere a schimbării bruște a stărilor calitative ale lumii Ca și alți materialiști francezi ai secolului al XVIII-lea, Diderot credea că nu există salturi în natură, că totul în ea este supus "legii continuității" În unele cazuri, pe baza unor observații specifice, Diderot observă uneori salturi El vorbește, de exemplu, de sărituri, atingând problema transmiterii trăsăturilor ereditare, dar nu poate realiza semnificația lor teoretică Observând legătura, interacțiunea și evoluția în natură, Diderot a plecat totuși de la presupunerea unei "cărămizi" neschimbate a naturii, a unei "molecule" neschimbabile Ca urmare, dezvoltarea în natură a fost înțeleasă de el doar ca o schimbare constantă a combinațiilor cu invarianța elementelor constitutive La fel ca toți asociații săi, Diderot nu a depășit limitările metafizice, deși în comparație cu alți materialiști francezi găsim în el cele mai strălucite intuiții care conțin elemente de depășire a principiilor gândirii metafizice Găsim multe gânduri asemănătoare ideilor lui Diderot în La Mettrie, care a venit la ele independent și în cea mai mare parte înaintea lui Diderot Deci clar, ca și Diderot, La Mettrie acordă o mare atenție problemelor unității și

conexiunii fenomenelor naturale, interacțiunii, tranzițiilor În La Mettrie se pot găsi multe idei strălucitoare pătrunse de evoluționism "Cât de trecătoare este viața!" exclamă el "Formele corporale sunt trecătoare, precum cântecele de vodevil Bărbatul și trandafirul apar dimineața, iar seara au plecat Totul curge, totul dispare și nimic nu piere La fel ca Diderot, La Mettrie recunoaște unitatea celor trei regate ale naturii - anorganic, vegetal și animal De asemenea, manifestă un mare interes pentru exemplele de ființe de tranziție și intermediare, care caută în natură plante minerale și animale-plante La Mettrie și mai clar decât Diderot a exprimat ideea originii naturii însuflețite din natura neînsuflețită, a omului din lumea animală La Mettrie susține că "ideea originii omului din animale nu pare deloc absurdă sau ciudată" El reproduce ideea filosofilor greci antici că marea este leagănul vieții La Mettrie, ca și Diderot, face conjecturi despre "selecția naturală" ca forță motrice a evoluției Totuși, premisele metafizice nu i-au permis lui La Mettrie să se ridice la nivelul unei teorii consistente a dezvoltării Înțelegând legile naturii pur mecanic, La Mettrie este forțată să o facă Lametrie, Ivbr cit , p Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII permite predestinarea tuturor fenomenelor lumii", iar în felul acesta se întoarce într-o oarecare măsură la teleologism "Este imposibil", scrie el, "să ne imaginăm formarea corpurilor vii fără o cauză care să le guverneze, fără un început care să reglementeze și să conducă totul către un scop anume, indiferent dacă acest început este cuprins în legi generale care pun în mișcare mecanismul acestor corpuri, sau dar va fi limitat de legi particulare, care de la bun început sunt conținute în embrionul acestor corpuri și cu ajutorul cărora toate funcțiile lor sunt îndeplinite în timpul creșterii lor și existenţă Prima sarcină cu care se confruntă materialiștii francezi în doctrina naturii a fost să formeze o astfel de concepție despre lume care să excludă orice intervenție a unei forțe supranaturale, nemateriale Materialiștii francezi din secolul al XVIII-lea a căutat să explice existența și viața naturii din ea însăși pentru a învinge teoriile teologice care au servit drept cele mai importante arme ideologice ale vechii ordini feudale Această sarcină a fost rezolvată de doctrina materiei ca singura realitate care generează și formează tot ceea ce există în lume, de doctrina mișcării ca calitate inerentă a materiei și a conștiinței ca proprietate a materiei în mișcare și, în sfârșit, de doctrina cauzalității și a regularităților care domnesc în natură și sunt incompatibile cu nicio intervenție miraculoasă în legătura naturală a fenomenelor Dar materialiştii secolului al XVIII-lea era necesar nu numai distrugerea; trăiesc născociri preoţeşti şi teorii idealiste A doua sarcină cu care se confruntă doctrina lor despre natură a fost fundamentarea unei noi ordini "naturale", care urma să înlocuiască vechiul sistem socio-politic Bazându-se pe premise materiale generale, ei creează o doctrină a omului Ele dovedesc că omul este un copil al naturii, că toate ideile, nevoile și interesele lui sunt create și condiționate de legile materiale și, prin urmare, ordinea socială trebuie adusă în acord cu ordinea "naturală" a naturii În sfârşit, a treia sarcină pe care o trebuiau să o rezolve materialiştii francezi era să găsească în natură mijloacele pentru dezvoltarea şi satisfacerea nevoilor şi intereselor "naturale" ale omului, adică să asigure progresul artelor şi meşteşugurilor Pentru a rezolva această problemă, a fost necesar nu numai o idee generală a ordinii naturii, ci și un studiu aprofundat al tuturor proceselor Era necesar să se încurajeze cercetarea științifică, descoperirile și

invențiile în toate modurile posibile Această sarcină materialiști din secolul al XVIII-lea de asemenea, îngăduit în măsura posibilităților lor, referindu-se la cele mai diverse ramuri ale științei naturii, exprimând La Mettrie, fav cit , p - , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII multe presupuneri şi idei fructuoase, stimulând şi ghidând gândirea ştiinţifică a timpului său S-au ridicat în unele cazuri la concepte evolutive, la care știința naturii din această epocă nu ajunsese încă Nu este greu de înțeles că toate cele trei sarcini importante cu care se confruntă materialismul francez au îndeplinit pe deplin interesele burgheziei revoluționare din secolul al XVIII-lea în ajunul atacului asupra sistemului feudal-monarhist Aceste interese au întâlnit și trăsăturile metafizice ale învățăturilor filosofilor secolului al XVIII-lea despre natură, strâns legată de nivelul de dezvoltare a cunoștințelor naturale din această epocă "Ordinea naturală" la care aspira burghezia li se părea ideologilor săi eternă și de neclintit Ideile științei naturale mecaniciste și concluziile filozofice din acestea despre o mișcare mecanică uniformă, despre ciclul invariabil repetat al universului care decurge din acesta, despre esența neschimbătoare a lucrurilor și natura neschimbătoare a omului, despre regularitatea fatal predeterminată a tuturor care există, corespundea acestuia în cel mai bun mod posibil Concepția mecanicistă despre lume nu a intrat încă în conflict cu sarcinile progresului tehnic din această eră Acest progres s-a bazat aproape exclusiv pe invenții mecanice Doctrina enciclopedică a materialiștilor francezi despre natură a îndeplinit cele mai urgente nevoi ale dezvoltării progresive a timpului lor și a servit ca un instrument puternic în lupta împotriva ideilor religioase antiștiințifice care stăteau în calea progresului social TEORIA CUNOAȘTERII În teoria cunoașterii, materialiștii francezi sunt senzaționaliști " Cunoștințele unei persoane nu realizează niciodată mai mult decât dau sentimentele sale Tot ceea ce este inaccesibil simțurilor este de neatins și minții, spune Helvetius În dezvoltarea teoriei lor despre cunoaștere, ei se bazează cel mai îndeaproape pe pozițiile filozofice ale lui Hobbes, care considera senzațiile drept actul inițial al procesului de cunoaștere, și pe studiile lui Locke, care a respins orice fel de "idei înnăscute" Pentru materialiştii francezi, punctul de plecare al filosofiei este natura, lumea reală Prin intermediul senzațiilor se realizează contactul naturii materiale cu conștiința umană, se stabilește unitatea lor - natura devine conținutul gândirii A simți înseamnă a experimenta influența lumii exterioare într-un mod special Obiectul perceput prin organele de simț transmite creierului specific, distingându-l, mișcări sau contuzii, producând în el modificări pe termen lung sau scurt Helvetius, Despre om, p , Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII opinie Senzațiile sunt, potrivit lui Holbach, "modificări ale creierului nostru cauzate de obiecte care acționează asupra simțurilor noastre" \ A pleca de la senzații înseamnă, în opinia materialiștilor francezi, a pleca de la fapte, de la fenomene reale ale naturii Acesta este caracterul materialist al teoriei cunoașterii lor Lenin a remarcat că atât Berkeley, cât și Diderot au ieșit din Locke - ambii erau senzaționaliști Dar plecând de la premisa generală că senzațiile sunt singura sursă de cunoaștere, se poate proceda în două direcții: fie pe linia idealismului subiectiv, fie pe linia materialismului Primul duce la concluzia că "corpurile sunt complexe sau combinații de senzații", în timp ce al doilea duce la teoria materialistă a reflecției - la concluzia că "senzațiile sunt imagini ale corpurilor, ale lumii

exterioare" materialiştii francezi ai secolului al XVIII-lea urmează calea materialistă și sunt susținători ai teoriei materialiste a reflecției Holbach definește în mod direct o idee ca "o imagine a unui obiect din care provin senzația și percepția" Helvetius numește judecată afirmarea mapărilor date în senzații Diderot compară creierul cu o ceară sensibilă și vie, capabilă să îmbrace tot felul de forme, imprimând asupra sa impactul obiectelor exterioare Experiența, potrivit lui Diderot, servește drept dovadă a existenței obiectelor din afara noastră " Numai al nostru experiența cu obiecte pe care le găsim în același loc în care le-am lăsat ne convinge că ele continuă să existe chiar și atunci când ne îndepărtăm de ele La Mettrie vorbește despre un "ecran cerebral" "pe care, ca dintr-un felinar magic, se reflectă obiecte imprimate în ochi"* Deși în La Mettrie, alături de afirmații clare în favoarea teoriei reflecției, ne întâlnim și cu recunoașterea subiectivității anumitor senzații care conțin așa-numitele "calități secundare", dar această idee mecanicistă nu se dezvoltă nici la el într-o negare a existenței obiective a calităților lumii corporale sau în negarea posibilității cunoașterii lor El atrage atenția doar asupra unui număr de senzații umane, care, luate izolat, reflectă foarte vag proprietățile reale ale lucrurilor Dar, la fel ca Bacon, La Mettrie crede că simțurile se auto controlează, își corectează propriile greșeli și pot duce la erori numai cu concluzii pripite și pripite Oricât de rău spun ei despre sentimente, notează La Mettrie, "singuri ei pot lumina mintea în căutarea adevărului"(r) Holbach, Sistemul naturii, p Tam otee, p Diderot, Adunat cit , vol I, p La Mettrie, fav cit , p A se vedea otee acolo, p Tam otee, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XVIII Deși materialiștii francezi recunosc senzațiile ca fiind singurul material al conștiinței, ei nu încearcă să reducă întregul conținut al gândirii umane la senzații unice "Este firesc ca mintea să observe, să-și generalizeze observațiile și să tragă concluzii și formule din ele", spune Helvetius Sensibilitatea implică și capacitatea de a observa asemănări și diferențe, corespondențe și inconsecvențe ale lucrurilor Helvetius reduce toate operațiunile minții umane la utilizarea capacității de a compara El consideră că numai această capacitate este suficientă pentru cunoașterea naturii, toate celelalte sunt derivate din ea Recunoscând marea importanță a unor astfel de abilități ale minții precum memoria, atenția etc , Helvetius le consideră derivate ale senzațiilor "A-ți aminti înseamnă a simți", spune el Memoria nu este altceva decât o senzație continuă, dar slăbită Atenția este concentrarea sentimentelor unei persoane, care se formează ca urmare a dorinței unei persoane pentru anumite obiecte care apar în cursul senzațiilor Cum apar conceptele, judecățile și întregul proces de gândire din senzații? Diderot dă cel mai clar și mai caracteristic răspuns la această întrebare pentru întreaga tendință Nicio senzație, spune el, nu poate fi fie simplă, fie instantanee Fiecare senzație are o anumită durată După ce un obiect a provocat o anumită iritare în organele de simț și a fost transmis la creier, senzațiile sunt oarecum întârziate în creier și nu încetează imediat după ce efectul obiectului a încetat Fiecare acțiune este urmată de o altă acțiune Sentimentul urmează sentimentul Dispunând de o anumită durată, senzațiile consecutive par a fi suprapuse una peste alta, împletite și conectate - se formează un "mănunchi" de senzații Conectându-se în modul necesar în creier, senzațiile formează judecăți "A simți două lucruri coexistând", spune Diderot, "înseamnă să judeci Astfel se formează o judecată; vocea îl modelează; un om spune: "zid alb", și în felul acesta se pronunță

judecata" Așa cum o singură vibrație se formează dintr-o multitudine de mișcări oscilatorii ale unei coarde care trec una în alta, generând un sunet, și o melodie este creată dintr-o combinație de sunete diferite, conceptele, judecățile și concluziile sunt formate printr-o multitudine de împletire, conectarea și combinarea senzațiilor Din sensibilitatea fizică originară, în procesul exercitării ei sub influența naturii, se formează alte facultăți ale minții - memoria, atenția, imaginația Ele facilitează procesul de comparare și exprimare a combinației de senzații și Helvetius, Despre minte, p * Diderot, Sobr cit , vol II, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVII o persoană dobândește pe deplin capacitatea de a gândi Omul este, potrivit lui Diderot, un instrument muzical înzestrat cu sensibilitate și memorie Un astfel de instrument poate repeta independent arpi-ul pe care natura l-a executat pe tastele sale Recunoscând senzațiile ca imagini ale lumii exterioare, materialiștii francezi extind în mod constant teoria reflecției la procesul gândirii logice Legătura și succesiunea conceptelor, judecăților, concluziilor reflectă în mod necesar legătura obiectivă a cauzelor și acțiunilor În reflecțiile și raționamentele lor, oamenii înregistrează conexiunea reală a lucrurilor și proceselor care au loc în lume Concepte generale care decurg din conexiunea senzațiilor, oamenii le exprimă în cuvinte Helvetius numește cuvintele "semne ale tuturor gândurilor umane" Cuvintele denotă fie imagini ale lucrurilor (stejar, ocean, - soare), fie idei, adică diverse relații ale obiectelor între ele Dintre acestea din urmă, unele desemnează relații simple (valoare, micime), altele - complexe (viciu, virtute) Sau, în sfârșit, cuvintele exprimă diverse relații între o persoană și obiecte, acțiunile sale în raport cu acestea (rup, sapă, ridic), sau impresii primite de o persoană de la obiecte (sunt rănit, orbit, speriat) Orice adevăr pe care o persoană îl exprimă poate fi redus la obiecte reale și relațiile lor, date unei persoane în senzații Cu toate acestea, datorită capacității unei persoane de a-și desemna ideile cu cuvinte, apar abstracții Deoarece cuvântul înlocuiește senzațiile și relațiile lor în mintea unei persoane; el poate fi separat de acestea din urmă într-un anumit fel în mintea unei persoane Potrivit lui Diderot, o astfel de separare are chiar o condiție necesară, cuprinsă în însăși esența senzației Fiecare senzație este singulară și individuală și, prin urmare, de nedescris în toată plinătatea și originalitatea ei Dacă o persoană găsește cuvinte adecvate în toate privințele sentimentelor sale, atunci oamenii ar înceta să se mai înțeleagă "Discursul nostru ori nu epuizează senzația ori îi transcende limitele" Acest lucru dă naștere la posibilitatea de a separa desemnările de senzațiile pe care ar trebui să le exprime Abstracția, care apare inițial din dorința de a face vorbirea mai rapidă și mai convenabilă, constă în faptul că calitățile senzuale ale corpurilor sunt separate mental "prieten θτ prieten sau chiar din corpul care le servește drept bază Semne verbale care exprimă numai proprietăți individuale comune multor fenomene, abstrase de obiectele cu adevărat existente; a stat la baza științelor abstracte Diderot, Adunat cit , vol I, p Tam otee, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Alături de Diderot, Holbach și alți materialiști francezi concluzionează că abstracția este lipsită de orice semnificație dacă nu are legătură cu obiectele reale, din care sunt abstrase calitățile și acțiunile conținute în ea Deoarece fenomenele naturii sunt legate între ele, sentimentele umane, reflectând legătura obiectivă a lucrurilor, formează un lanț de idei, gânduri, concluzii O colecție de gânduri interconectate formează o știință Urmând legătura

dintre lucruri și fenomenele naturale, știința trebuie, potrivit lui La Mettrie, să dezlege "haosul materiei și al ideilor" Sarcina științei este cunoașterea adevărului Adevărul, care este scopul cunoașterii științifice, constă în corespondența dintre ideile despre lucruri și lucrurile în sine Acest tip de corespondență, spune Holbach, poate fi stabilit doar prin experiență Vorbind despre adevărul cunoașterii umane, materialiștii francezi apelează la practică, dar o fac doar spontan și într-o măsură limitată, neînțelegând semnificația epistemologică a practicii revoluționare sociale Semnificația epistemologică a practicii a fost disponibilă pentru materialiștii francezi în principal numai în sensul experimentului, căruia i-au acordat o mare importanță în procesul de cunoaștere Materialiștii francezi se remarcă prin credința lor arzătoare în puterea nemărginită a minții umane Holbach, Helvetius și asociații lor sunt impregnați de credința în capacitățile cognitive nelimitate ale omului "Nu există nimic pe care oamenii să nu poată înțelege", spune Helvetius "Ceea ce pentru bunicii noștri a fost un fenomen uimitor, minunat și supranatural", spune Holbach, "devine pentru noi un fapt simplu și firesc, mecanismul și cauzele cărora le cunoaștem" Holbach își exprimă încrederea că noile generații vor merge și mai departe decât contemporanii, pătrunde în "însuși sanctuarul naturii" și realizează ceea ce contemporanilor li se pare un mister de neînțeles Apropierea materialiştilor francezi, pe baza unora dintre afirmaţiile lor, de agnostici este complet nejustificată şi contrazice întreaga esenţă a învăţăturii lor filozofice VI Lenin se opune hotărât unor asemenea încercări Dar ce înseamnă o serie de afirmații ale lui La Mettrie, Diderot, Holbach și Helvetius că "nu este dat omului să cunoască totul", că esența naturii, materiei, mișcării, sufletului este de neînțeles, Helvetius, Despre minte, p a Holbach, Sistemul naturii, p * Vezi acolo otee Vezi Lenin, Caiete filosofice, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISM FRANCEZ S XVIII ca mintii umane nu i se dau "primile principii", "puterile secrete" ale lucrurilor? Ideea aici nu este deloc în agnosticism, nici în recunoașterea limitărilor fundamentale ale cunoașterii umane Vorbind despre faptul că "nu este dat unei persoane să știe totul", materialiștii francezi se referă la infinitul și imensitatea naturii și la absența unei limite absolute în cunoașterea acesteia de către o persoană În virtutea modului lor metafizic de gândire, ei dau însă o expresie inadecvată a acestui gând al lor Materialiștii s-au opus cu hotărâre conceptului abstract al esenței lucrurilor, care se află în afara proprietăților și calităților cu adevărat perceptibile ale lucrurilor Vorbind despre concepte scolastice - "calități ascunse", "puteri secrete" - ei susțin că, întrucât aceste "esențe" nu sunt exprimate în proprietățile percepute ale obiectelor, ele sunt lipsite de orice semnificație Materialiștii francezi au fost incapabili să înțeleagă dialectic relația dintre esență și fenomen, dar fără a nega, la fel ca empiristii plati, conceptul de "esență", ei nu l-au separat, ca și agnosticii, de proprietățile și manifestările percepute ale obiectelor Potrivit lui La Mettrie, o persoană aflată în proces de cunoaștere "se poate trece de la rezultate la o cauză, de la aceasta din urmă la proprietăți și de la ele la esență" Diderot mai arată că "observatorul naturii", trăgând concluzii generale, "se ridică până la esența ordinii" Remarcile materialiştilor francezi despre "neînţeles" nu exprimă agnosticism, ci nemulţumire faţă de nivelul de cunoaştere atins Afirmația despre imposibilitatea cunoașterii esenței anumitor fenomene relevă și incapacitatea materialismului mecanicist de a rezolva o serie de probleme asociate dezvoltării în natură

Materialiștii francezi consideră astfel de fenomene ca mișcarea materiei de neînțeles, recunosc drept insolubile întrebări despre originea universului, viața pe pământ, om, gândirea umană Cu toate acestea, ei sunt convinși că cauzele tuturor acestor fenomene "de neînțeles" sunt la fel de materiale și naturale ca cauzele tuturor celorlalte fenomene "Vom adera la natura", spune Holbach, "pe care o vedem, o simțim, care acționează asupra noastră, ale cărei legi generale le cunoaștem, deși nu îi cunoaștem particularitățile și principiile secrete care o servesc în lucrările sale mai complexe Să ne amintim însă cu fermitate că acţionează într-un mod constant, uniform, neschimbător şi necesar Materialiștii francezi au preferat pentru ei recunoașterea insolubilității anumitor probleme decât explicațiile speculative arbitrare ale fenomenelor neexplorate "Nu afirmăm nimic care nu poate fi dovedit", scrie Holbach, " Lametrie, Iebre cit , p i Holbach, Sistemul naturii, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII si ceea ce nu ar trebui sa recunoasteti la noi: principiile de la care plecam sunt clare, evidente, date de fapte; dacă ceva ne este neclar sau de neînțeles pentru noi, atunci admitem sincer că este neclar, adică că cunoștințele noastre sunt limitate; dar nu venim cu nicio ipoteză care să o explice sau așteptăm ca timpul, experiența, progresele în cunoaștere să aducă cu ele explicația necesară Această poziție suferă de un oarecare empirism, dar nu are nimic în comun cu agnosticismul O poziție oarecum diferită cu privire la problema cognoscibilității lumii este luată de Helvetius Limitarea metafizică a conceptului său își găsește o altă expresie: admite posibilitatea cunoașterii absolute, adică realizarea unei astfel de limite atunci când se vor cunoaște toate combinațiile posibile de fenomene existente în lume, după care sarcinile cunoașterii vor fi epuizate Permițând însă această posibilitate, el crede că în realitate mintea umană din orice domeniu al cunoașterii este foarte departe de limita ipotetic asumată Materialiștii francezi din secolul al XVIII-lea de asemenea încearcă să realizeze într-o anumită măsură activitatea inerentă gândirii umane Senzația nu este doar o percepție pasivă a unui stimul extern, care excită imagini ale fenomenelor naturale care sunt indiferente unei persoane, ci și o reacție activă la un astfel de stimul Fiecare senzație este legată fie de plăcere, fie de durere și, prin urmare, presupune întotdeauna un fel de impuls Acest impuls poate fi o dorință pentru un obiect sau o aversiune față de acesta Impulsul asociat senzației este germenul tuturor pasiunilor și acțiunilor umane Dar nu este indiferent nici la procesul de cunoaștere Dacă fiecare senzație conține un impuls, atunci nu poate exista o judecată care să nu fie legată de interes Orice gândire, după Helvetius, presupune o comparație a obiectelor sau a proprietăților acestora între ele, iar orice comparație presupune munca atenției, în timp ce atenția necesită efort intern, iar acesta din urmă, la rândul său, presupune motivație O astfel de motivație sunt dorințele, nevoile, pasiunile și interesele Prin urmare, judecățile atât ale indivizilor, cât și ale unor națiuni întregi sunt întotdeauna condiționate de interese private sau comune Holbach, referindu-se la Hobbes, susține că "oamenii s-ar îndoi de autenticitatea Elementelor Euclidiene dacă interesele lor ar cere acest lucru" Cu cât o persoană are mai multe nevoi, cu atât sunt mai puternice pasiunile și interesele sale versatile, cu atât abilitățile sale mentale sunt mai dezvoltate " Pasiunile și interesele oamenilor îi determină să efectueze cercetări", spune Holbach, "o persoană care nu are Holbach, System of Nature, p > Acolo zhvh p , nota Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII interes, nu se va

implica în cercetare; un om lipsit de patimi nu va căuta cu putere Stabilind o legătură între nevoi, pasiuni și cunoștințe, Holbach trage de aici o concluzie revoluționară El subliniază că o astfel de pasiune precum indignarea împotriva opresiunii este "un stimul puternic care îndreaptă gândirea în direcția adevărului" Protestul din inimile oamenilor împotriva stării lor mizerabile și a opresiunii politice îi obligă să studieze cu atenție cauzele calamităților lor Jucând rolul unei forțe motrice în procesul de cunoaștere, pasiunile și nevoile nu dezvăluie automat adevărul minții umane Dimpotrivă, uneori îl duc în rătăcire Potrivit lui Helvetius, pasiunile, împreună cu ignoranța, sunt cauza iluziilor Oamenii observă de obicei în lucruri ceea ce vor să găsească în ele Dar dacă o persoană luminată, ghidată de dorințele sale în raport cu adevărul, nu acceptă în mod direct ceea ce dorește ca adevărat, ținând cont de legătura obiectivă a fenomenelor, atunci o persoană ignorantă, orbită de pasiunile sale, cedează unei astfel de iluzii De aici vine confuzia Cu toate acestea, amăgirea nu este o proprietate indispensabilă a minții umane și poate fi evitată Pentru a evita erorile, este necesar într-un anumit fel să se îmbine în procesul de cunoaștere pasiunea cu imparțialitatea, interesul cu dezinteresul Este necesar să știm în așa fel că pasiunea să dirijeze atenția, dar în același timp să nu orbească o persoană și să nu-i permită să ia ceea ce se dorește drept adevărat Stabilind o legătură între cunoaștere și eroare cu interesele oamenilor, materialiștii francezi leagă și adevărul cu utilitatea Tot ceea ce este adevărat este în cele din urmă benefic pentru umanitate și tot ceea ce este util este fundamental adevărat Această idee, caracteristică întregului materialism francez al secolului al XVIII-lea, a fost formulată cu succes de Diderot în Nepotul lui Rameau: utilă până la urmă, deși se poate întâmpla ca temporar să fie dăunătoare De aceea, materialiştii francezi, care au cerut "a preda numai adevărul!", spun în acelaşi timp că "adevărul însuşi este supus principiului binelui comun" Cu toate acestea, aplicarea acestui principiu nu i-a condus la subiectivism Stabilind o legătură între adevăr și utilitate, materialiștii secolului al XVIII-lea ei nu împărtășesc în niciun caz punctele de vedere ale scepticilor și idealiștilor subiectivi care, negând existența sau cognoscibilitatea lumii obiective, recunosc utilitatea ca singurul criteriu al "adevărului" Holbach s-a opus teologilor care au încercat să apere Holbach, System of Nature, p Diderot, fav cit , vol I, p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII invenții religioase pe motiv că ar fi "utile" oamenilor El a scos la iveală înșelăciunea preotului, arătând perniciozitatea și răul religiei, remarcând în același timp că "utilitatea oricărei concepții nu este deloc o garanție a adevărului ei" și că "realitatea lucrurilor nu depinde deloc de interesul nostru pentru ele" La prima vedere poate părea că în problema relației dintre adevăr și utilitate, La Mettrie ia o poziție diferită de ceilalți materialiști În Discursul său preliminar, el pare să demonstreze că adevărul, a cărui atingere este sarcina științei și filosofiei, nu are nimic de-a face cu chestiunile de bine și utilitate public Problemele de interes public, subliniază La Mettrie, se referă la politică, morală, religie, care sunt complet independente de filosofie Dar gândul lui La Mettrie nu se oprește la astfel de afirmații El concluzionează că filosofia și adevărul care este scopul ei sunt nu numai independente de instituțiile politice existente, de morală și religie, ci și incompatibile cu acestea, deoarece politica, morala și religia au fost create în totală contradicție cu natura și adevărul și au fost calculate doar pentru a

ține în frâu masele populare ignorante în interesul celor mai puternici și dibaci oameni care s-au ridicat în vârf prin înșelăciune Dar pe lângă religie și ordinele politice "artificiale" și morala, care nu au nimic de-a face cu adevărul și rațiunea, există o morală naturală care este în concordanță cu adevărul și filozofia Prin urmare, adevărul nu este deloc lipsit de utilitate, deși este în conflict cu ideile existente despre util Cea mai mare utilitate a adevărului constă în primul rând în faptul că adevărul îi ajută pe oameni să găsească cele mai scurte și mai eficiente mijloace pentru a ajuta la eradicarea prejudecăților și erorilor care formează baza principală a societății existente Cu ajutorul adevărului, oamenii vor putea să arunce frâna religiei și să distrugă opresiunea politică Aceasta este concluzia care rezultă în mod necesar din înțelegerea lui La Mettrie a chestiunii relației dintre adevăr și utilitate Astfel, soluția lui La Mettrie la această întrebare coincide în esență cu opiniile altor materialiști Predarea materialiștilor francezi despre metoda cunoașterii științifice se bazează pe teoria lor senzaționalistă a cunoașterii Purtând o luptă împotriva metafizicii idealiste, ei își îndreaptă focul în principal împotriva speculațiilor raționaliste și a supraviețuirilor scolasticei În efortul de a găsi o metodă de cunoaștere care să nu permită gândirii să se desprindă de natură, ei se bazează în primul rând pe învățăturile materialiștilor englezi - Bae Holbach, System of Nature, p Ibid , p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVII cal, Hobbes, Locke Cu toate acestea, în chestiunile de metodologie, prezența a două tendințe în materialismul francez este deosebit de evidentă Helvetius, fundamentand principiile initiale ale gandirii stiintifice, apara empirismul strict "Filosoful", spune el, "se plimbă, sprijinindu-se pe personalul de experiență El merge înainte, dar întotdeauna de la observație la observație; se opreşte acolo unde nu are posibilitate de observaţie* Helvetius subliniază că cercetătorul poate ajunge la mari descoperiri doar trecând de la fapte la fapte și, în urma experienței, gânditorul nu ar trebui niciodată să o încalce sau să o prevină Deși Helvetius reduce toate operațiile minții la senzații, mintea umană, în opinia sa, poate totuși să contribuie activ la cunoaștere determinând probabilitatea unor fenomene necunoscute Posibilitatea determinării acestei probabilități se bazează pe existența unei legături universale a lucrurilor Deoarece conștiința unei persoane reflectă această conexiune, atunci toate ideile sale sunt interconectate Explorând această legătură în diverse domenii ale științei, se poate trece de la fenomene cunoscute la cele necunoscute Dar această cunoaștere va fi ipotetică, deoarece nu este confirmată și nu poate fi întotdeauna confirmată prin percepția directă a obiectelor "Adevărul nu este întotdeauna evident, dar probabilul este adesea adevărat", spune Helvetius Pornind de aici, el stabilește două principii ale doctrinei sale despre metoda cunoașterii: principiul probei și principiul probabilității Principiul evidenței constă în reducerea analitică a ideilor complexe la unele simple și acestea din urmă la fapte, de a căror existență o persoană poate fi convinsă cu ajutorul evidenței directe a sentimentelor sale Principiul probabilității nu presupune posibilitatea reducerii ideilor la fapte direct accesibile simțurilor; probabilitatea se bazează numai pe dovezi indirecte ale simțurilor și este derivată pe baza conexiunii uniforme a lucrurilor stabilite anterior, adică cu ajutorul concluziilor logice Adevărurile probabile diferă de adevărurile evidente prin faptul că au grade diferite de certitudine Helvetius sugerează chiar posibilitatea de a alcătui tabele speciale pentru a determina gradul de fiabilitate a diferitelor

judecăți Metoda probabilității, după Helvetius, decurge din legile naturii însăși Natura, producând diverse combinații de elemente și fenomene, conține multe posibilități În ciuda rolului mare pe care Helvetius l-a acordat principiului probabilității, principalul fundament al cunoașterii este principiul evidenței Acest principiu pornește, fără îndoială, din doctrina materialistă a cunoașterii, dar nu este greu de observat Helvetius, Despre om, p i Ibid , p * Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE xv-xvш BB caracter metafizic Principiul dovezilor este derivat de Helvetius din fundamentele logicii formale A reduce o idee complexă la una simplă, iar aceasta din urmă la un fapt, înseamnă a alcătui un lanț de identificări, "a aduce da și a ține împreună", a o aduce într-o situație care să excludă orice contradicție A reduce adevărul la dovezi înseamnă, după Helvetius, a-l reduce la judecăți de identitate În recunoașterea fundamentelor logicii formale, Helvetius nu este singurul dintre materialiștii francezi ai secolului al XVIII-lea De asemenea, Diderot susține că orice "raționament se realizează prin intermediul identificărilor succesive", dl Metoda lui Diderot, ca și cea a lui La Mettrie, diferă totuși de cea a lui Helvetius Diderot și La Mettrie acordă o mare atenție momentului rațional al cunoașterii Diderot a argumentat direct cu Helvetius problema relației dintre momentele empirice și cele raționale în procesul cunoașterii Dacă Helvetius a spus că "trebuie să mergi înainte după experiență și să nu o prevenim niciodată", Diderot în "Refutarea cărții lui Helvetius despre om" se opune acestui lucru "Așa este", spune el Dar experimentele se fac la întâmplare? Experiența nu este adesea precedată de o presupunere, de o analogie, de o idee teoretică, pe care experiența trebuie să o confirme sau să o infirme? Diderot, ca și Helvetius, este un susținător al reducerii analitice a ideilor complexe la unele simple Dar și aici este o diferență Helvetius a considerat ideile simple private, cele mai apropiindu-se de fapte individuale, iar pentru Diderot, scopul analizei este de a izola cele mai generale proprietăți și, în final, de a reduce la o moleculă care are lungime, lățime, adâncime și sensibilitate Asemenea lui Helvetius, Diderot se străduiește întotdeauna să plece de la fapte, să se bazeze pe mărturia senzațiilor; el respinge metoda speculativă şi chiar matematică Dar, în același timp, el nu vrea să fie doar un observator al naturii, ci se străduiește să fie și interpretul ei "Avem la dispoziție", spune Diderot, "există trei metode principale de studiu: observarea naturii, reflecția și experiența Observația adună fapte, reflecția le combină, experiența verifică rezultatele combinațiilor Dacă observatorul naturii nu se ridică la generalizări cu ajutorul reflecțiilor și astfel înțelege esența și cauzele ascunse ale fenomenelor, atunci el va urmări doar suprafața acestora Într-un mod pur empiric, inductiv, crede Diderot, nu este întotdeauna posibil să se stabilească adevărul Uneori, adevărul poate fi Diderot, Adunat cit , vol II, p Tam otee, p Tam otee, vol I, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII este atât de legat de "imaginea de ansamblu" încât nu se poate trage nicio concluzie despre ea nici după o analiză cât mai atentă a părților În astfel de cazuri, problema poate fi rezolvată nu prin analiză, ci prin sinteză Dar, deși recunoaște sinteza alături de analiză, Diderot le considera în același timp metafizic ca două metode separate de gândire, fără să-și dea seama că sunt indisolubil legate în cursul gândirii științifice Diderot acordă o mare importanță celui de-al treilea moment al cunoașterii - experimentul Orice experiență trebuie să fie precedată de un anumit gând, altfel va fi oarbă și lipsită de sens O experiență semnificativă

va duce întotdeauna la o concluzie: chiar dacă ipoteza nu este justificată în timpul verificării experimentale, va aprofunda sau clarifica ideea anterioară Experimentând și investigând metodic natura în căutarea adevărului, un om de știință, chiar și fără a găsi adevărul dorit, poate face descoperiri minunate în cursul cercetării Rezumând gândurile sale asupra metodei, Diderot subliniază că "adevărata metodă de filosofare" este adaptarea simțurilor la natură, a veni în ajutorul simțurilor cu rațiune și experiență, să folosească natura pentru a inventa unelte și a le folosi pe aceasta din urmă, pe de o parte, pentru a aprofunda studiul naturii, iar pe de altă parte - pentru a îmbunătăți meșteșugurile l La Mettrie, ca și Diderot, a reușit să evite limitările empirismului extrem Adăugându-se în doctrina sa a naturii fizicii materialiste a lui Descartes, La Mettrie folosește și principiile metodei sale mecaniciste El recunoaște că baza principală a tuturor adevărurilor și tuturor cunoștințelor este raportul cifrelor, crezând, "astfel, că metoda geometrică, care ia acest raport ca bază, poate servi ca metodă generală de cunoaștere În același timp, La Mettrie nu abandonează principiile sale senzaționaliste și concluziile metodologice care decurg din acestea Se opune ferm apriorismului Toate investigațiile a priori ale filozofilor "care doresc, ca să spunem așa, să se înalțe pe aripile rațiunii, s-au dovedit zadarnice", spune La Mettrie Combinând momentul empiric și rațional al cunoașterii, La Mettrie, ca și Diderot, acordă o mare importanță experimentului El crede că natura însăși nu este dată în mâinile omului și se gândește la întrebarea: "cum să o faci în așa fel încât să prinzi natura în flagrant?" În ciuda mai multor gânduri metodologice profunde exprimate de La Mettrie și Diderot, niciunul dintre materialiștii francezi nu a reușit să depășească limitele principiilor logice formale Niciunul dintre ei nu a reușit să realizeze adevărata unitate a metodelor analitice și sintetice, legătura și relația lor, și cu atât mai mult rolul practicii sociale în procesul de cunoaștere Predarea materialismului francez despre cunoaștere conținea o serie de idei avansate fructuoase Acceptând cuceririle de material Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc gândirea dietetică a epocii anterioare, dezvoltându-le și îmbogățindu-le, materialiștii francezi au creat o teorie a cunoașterii, care a servit drept bază pentru progresul științific în continuare și a fundamentat ideile socio-politice revoluționare burgheze Realizările pozitive ale materialismului francez în doctrina cunoașterii constau în primul rând în fundamentarea și apărarea teoriei materialiste a reflecției, în străduința de a deduce întregul proces de cunoaștere din influența lumii exterioare asupra organelor de simț În teoria cunoașterii materialiștilor francezi s-a încercat conectarea cunoștințelor cu viața, cu experiența, cu nevoile și interesele practice ale oamenilor Și, în sfârșit, semnificația teoriei cunoașterii materialismului francez constă în credința de nezdruncinat în puterea rațiunii și a iluminării și în binefacerea lor pentru omenire Limitările istorice ale teoriei cunoașterii materialiștilor francezi sunt exprimate în primul rând în incapacitatea lor de a realiza semnificația practicii sociale revoluționare ca bază și criteriu al cunoașterii umane Învățătura materialiștilor francezi despre legătura dintre cunoaștere și beneficiul social și nevoile fizice ale oamenilor a condus aproape la întrebarea rolului practicii sociale ca bază și criteriu al gândirii umane, dar nici nu a fost capabilă să rezolve această întrebare sau chiar pozand-o corect Această incapacitate este indisolubil legată de modul metafizic de gândire și de idealismul istoric al materialiștilor francezi Filosofii

materialişti ai secolului al XVIII-lea nu a reușit să înțeleagă reflectarea realității ca proces Nu erau conștienți de trecerea bruscă de la senzație la concept, de ireductibilitatea calitativă a gândirii logice la percepția senzorială Aceeași abordare metafizică și neînțelegere a rolului practicii în procesul de cunoaștere explică și neclaritatea unor judecăți în doctrina adevărului Istoricitatea adevărului obiectiv - relația dintre cunoașterea relativă și cea absolută - a rămas inaccesibilă materialismului francez ATEISM Materialiștii francezi din secolul al XV-lea nu doar că au apărat viziunea materialistă asupra lumii, care exclude orice intervenție divină în viața naturii, dar toți erau luptători activi împotriva preoției "Urăsc", a scris Diderot, "pe toți unșii lui Dumnezeu, indiferent cum s-ar numi și nu avem nevoie nici de preoți, nici de zei" i Datorită materialiștilor, însuși cuvântul "filosof" în Franța a devenit lipsit de ambiguitate cu conceptul de "ateu" Filosofii au expus cu îndrăzneală catolicismul, creștinismul și religia în general Pentru prima dată în istorie, libera gândire a crescut x Diderot> Adunat Opere, vol II, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISM FRANCEZ S XVIII la o asemenea înălțime Filosofia burgheză a secolului al XVII-lea, chiar și în persoana unor astfel de atei precum Hobbes și Spinoza, nu îndrăznea să se opună religiei la fel de deschis și consecvent ca materialiștii francezi Unii dintre materialiştii francezi, care şi-au publicat legal lucrările, au neglijat uneori, pentru a se deghiza, asigurări individuale liniștitoare Dar acestea erau simple trucuri al căror singur scop era să ocolească cenzura bisericească și guvernamentală Adevăratul sens al opiniilor lor era clar pentru toți cei cărora le-au fost destinate aceste lucrări Lupta împotriva religiei a ajuns în prim-plan înainte de iluminismul revoluționar francez de la mijlocul secolului al XVIII-lea ca sarcină imediată și centrală, verigă principală în toată activitatea ideologică și politică " Interesul oamenilor necesită distrugerea completă a erorilor tocmai religioase", a spus Tolbach, "și o filozofie sănătoasă ar trebui să se dedice în principal distrugerii lor" Opresiunea socio-politică a feudalismului și-a găsit expresia concentrată în parazitismul clerului și în dominația ideologică a bisericii, care îngăduia întreaga viață spirituală a unei persoane Religia a stat în calea dezvoltării cunoștințelor științifice, care era necesară pentru ca burghezia să dezvolte forțele productive Biserica a apărat și întărit exploatarea feudală și despotismul monarhic Propovăduirea bisericească a ascezei a fost completată de cea mai neîngrădită achiziție, de exploatare a maselor de oameni și de depravarea secretă sau evidentă a clerului Acest lucru a făcut ca ipocrizia bisericii să fie deosebit de dezgustătoare "Critica religiei", spune Marx, "este condiția prealabilă pentru orice altă critică" Subminarea sprijinului ideologic al feudalismului a fost o condiție necesară pentru distrugerea vechii ordini Situația istorică care s-a dezvoltat în Franța în secolul al XVIII-lea a determinat condițiile specifice care au făcut ca lupta împotriva religiei să fie deosebit de acută și urgentă Clerul din Franța se distingea prin lăcomie extremă, desfrânare și ipocrizie Este suficient să ne amintim că în , în timpul regenței lui Ludovic al XV-lea, depravatul necinstiți, proxeneț și mită Dubois a devenit șeful clerului francez Întreaga armată preoțească l-a urmat, jefuind și batjocorind poporul Pentru a ilustra escrocheria obrăzătoare a credincioșilor de către preoți, Helvetius citează un fapt anecdotic Un preot din Bordeaux, spune el, dorind să-și încurajeze enoriașii să dea, a susținut serios de la amvon că la sunetul monedelor căzând într-o

cupă cu sunetul "zece-zece-zece", toate sufletele din purgatoriu încep să râdă * , "ha ha ha, hee hee hee", exprimând astfel recunoștința celor care se roagă pentru ei și plătesc generos i i Holbach, Sistemul naturii, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV Biserica era cel mai mare și mai puternic parazit din țară Clerul, numărându-se în secolul al XVIII-lea până la de mii de oameni, dețineau aproximativ un sfert din teren; venitul bisericii sub Ludovic al XV-lea era de un miliard două sute de milioane de livre Odată cu sărăcia vistieriei statului, devastată de curtea regală lacomă, monarhia însăși era neputincioasă împotriva bisericii; ale căror venituri nu erau supuse niciunei impozite Lupta religioasă dintre iezuiți și japonezi, și apoi lupta unită a tuturor bisericilor împotriva răspândirii gândirii libere - toate acestea au prezentat ochilor contemporanilor în toată urâțenia ei obscurantismul, fanatismul, intoleranța și mizantropia sumbră a religiei Stigmatizând parazitismul și obscurantismul clerului, Holbach a scris în cartea sa "Teologia de buzunar": "Funcția clerului în această lume este să ne vorbească despre lumea cealaltă, să persecute rațiunea, să inventeze și să prezinte povești ridicole " iar preoții "vindecători" au exploatat întunericul și ignoranța maselor Biserica s-a luptat cu teroare crudă și persecuție pentru a-și menține dominația Bastille, Château de Vincennes și alte închisori din Franța au fost în diferite momente vizitate sub acuzația de ateism de Voltaire, Diderot și mulți alții Lucrările lui La Mettrie, Diderot, Helvetius, Holbach au fost interzise, confiscate și arse În lupta împotriva reacției preoțești și obscurantismului, au fost șlefuite armele ideologilor burgheziei revoluționare, cei mai de seamă gânditori ai epocii Lupta materialiștilor împotriva religiei nu s-a oprit la critica deistă, cu jumătate de inimă, cu care Voltaire, Montesquieu și Rousseau au luptat împotriva clericalismului "Relicva naturală" nu i-a putut satisface pe filozofii materialişti În ochii lor, deismul era o armă tocită care nu putea învinge hidra bisericii cu o sută de capete Numai materialismul - o viziune asupra lumii care exclude în mod decisiv orice fel de principiu non-material, supranatural, a fost capabil, așa cum au susținut La Mettrie, Diderot, Helvetius și Holbach, să ilumineze oamenii, să distrugă religia de la rădăcină și după aceasta întreaga ordine veche - puterea tiranilor şi a preoţilor Marii materialiști francezi au luat o poziție atea, au negat existența lui Dumnezeu și au dovedit absurditatea și inconsecvența tuturor predicilor teologice Ei au dezvăluit cu îndrăzneală răul pe care îl aduce religia pentru oameni, dezastrele enorme pe care fanatismul le-a adus cu ei, teroarea religioasă sângeroasă și războaiele religioase Materialiștii francezi au văzut înșelăciunea religioasă ca un instrument de oprimare politică, înrobire și oprimare a maselor Toți erau convinși de posibilitatea eradicării religiei și a creării unei societăți libere de atei Holbach, Scrieri antireligioase alese, vol I, Haiv, , p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Cu cea mai mare determinare, consecvență și forță, Holbach a luptat împotriva religiei, pe care prietenii săi o numeau "dușmanul personal al lui Dumnezeu" Anonim, publicate în străinătate și distribuite ilegal în Franța, pamfletele antireligioase ale lui Holbach - Simțul comun, Creștinismul dezvăluit, Teologia de buzunar și multe altele - s-au remarcat prin curajul, inteligența și puterea distructivă extraordinară În Sistemul naturii, Holbach a oferit cea mai detaliată fundamentare sistematică a viziunii antireligioase asupra lumii și a criticii religiei pentru acea vreme Jurnalismul ateu strălucit al secolului al XVIII-lea nu și-a pierdut semnificația nici în epoca noastră Până astăzi, ea își păstrează

semnificația în lupta împotriva rămășițelor prejudecăților religioase Engels și Lenin au recomandat ca partidul proletariatului să traducă și să distribuie printre oameni literatura militantă atee a secolului al XVIII-lea Vioi, vioi, talentați, duhovnici și care atacă în mod deschis clerul conducător, jurnalismul vechilor atei din secolul al XVIII-lea, se va dovedi de foarte multe ori a fi de o mie de ori mai potrivit pentru a trezi oamenii dintr-un somn religios decât plictisitor, sec, nu sunt ilustrate de aproape niciun fapt selectat cu pricepere , repovestiri ale marxismului care predomină în literatura noastră și care (ca să fiu sincer) denstorsionează marxismul Din punctul de vedere al materialiştilor francezi asupra naturii, precum şi din teoria lor a cunoaşterii, rezultă clar imposibilitatea existenţei lui Dumnezeu "Presumarea că orice ființă se află în afara universului material este imposibilă", spune Diderot "Astfel de ipoteze nu ar trebui făcute niciodată , pentru că nu se poate trage vreodată nicio concluzie din ele " Natura nu este creată și nu a putut fi creată de Dumnezeu; nu are loc în univers, întrucât natura însăși conține sursa mișcării și a vieții sale Acesta, potrivit lui Holbach, este "un atelier imens, aprovizionat cu materiale și creând instrumentele pe care le folosește" Toate dovezile existenței lui Dumnezeu care sunt prezentate de teologi sau filozofi idealiști - Clarke, Malebranche, Leibniz și alții - sunt absurde și nu rezistă criticii de bun simț Dacă există un moment rațional în ele, atunci nu dovedește existența unui principiu extramaterial, ci doar în diverși termeni abstracti denotă esența comună a întregii naturi, adică materie, sau servește ca expresie abstractă a forțelor motrice care sunt în însăși natură Materialiștii francezi acordă o mare atenție criticilor Lenin, Opere, vol XXVII, p și Diderot, Sobr soy , vol I, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV argumente în favoarea existenței unui creator inteligent, care a pornit de la o referire la oportunitatea și perfecțiunea structurii și vieții universului Materialiștii au infirmat așa-numita "dovadă cosmologică" a lui Dumnezeu prezentată de susținătorii "religiei naturale" Toate discuțiile despre oportunitatea și perfecțiunea naturii se bazează, în opinia lor, pe idei ignorante și naive sau fabule șarlatane ale preoților care plasează omul în centrul universului Helvetius ridiculizează punctul de vedere "că natura a aprins soarele doar pentru a fertiliza punctul mic numit Pământ și că ea a punctat cerul cu stele pentru a-l lumina noaptea" x Nu există perfecțiune absolută în lume Întreaga ordine a naturii este formată în virtutea unei necesități obiective, care nu este subordonată în niciun caz satisfacerii scopurilor limitate ale omului și ideilor sale de perfecțiune Ceea ce i se pare omului a fi ordine sau perfecțiune este perturbat în mod constant în natură, deoarece în ea au loc tot felul de schimbări Actualitatea în natură, ca și încălcările sale, este rezultatul unei necesități imuabile; nu au nimic de-a face cu ideile umane în general și în special cu ideile despre creatorul suprem În numele lui Dumnezeu, crede Holbach, oamenii desemnează motivul cel mai ascuns, îndepărtat și necunoscut atunci când, din cauza ignoranței sau lenei lor de gândire, se opresc în cunoștințele lor Neștiind să înțeleagă legătura firească a cauzelor, pentru a pune capăt dificultăților, își opresc căutarea și numesc acea cauză, care depășește limitele fenomenelor cunoscute de ei, dumnezeu Dumnezeu este o himeră Acesta este un set de cuvinte vagi, abstracte: imensitate, spiritualitate, atotștiință, omnipotență etc Din combinarea unor astfel de concepte s-a format ideea unei ființe, complet de neînțeles și departe de tot ceea ce oamenii pot cunoaște si simti Apoi, pentru a

apropia ideea acestei creaturi de ideile umane, aceasta a fost înzestrată cu calități morale umane și chiar cu o înfățișare umană, dar în același timp au căzut inevitabil în cele mai evidente absurdități și contradicții flagrante Prin urmare, despre Dumnezeu nu se poate spune nimic care să nu fie infirmat imediat Ei spun că Dumnezeu este un spirit curat care nu conține nicio materie și nu are nicio legătură cu ea Dar în același timp ei spun că el creează și pune constant materia în mișcare Dumnezeu este o ființă eternă și neschimbătoare și, în același timp, este cauza tuturor schimbărilor și mișcărilor care apar în natură Dumnezeu este infinit, dar se spune că el există alături de univers Umple tot spațiul, dar în același timp dă loc naturii Dacă ne întoarcem la calitățile morale atribuite lui Dumnezeu, atunci contradicțiile vor fi și mai evidente, Gelzetius ^ On Mind, p Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII televizual și ridicol Ei spun că Dumnezeu este bunătate Dar, în același timp, dopa amenință cu mânie și pedeapsă divină la fiecare pas În numele lui Dumnezeu, se săvârșesc cele mai odioase și îngrozitoare cruzimi Care este bunătatea notorie a lui Dumnezeu, dacă națiuni întregi se sting pe pământ, dacă lumea este plină de dezastre, foamete, războaie, epidemii? Este Vogue omnipotent? Dar nu reușește niciodată să-și ducă la îndeplinire planurile: nu poate împiedica existența răului și nu poate oferi creațiilor sale perfecțiunea dorită Cât despre "dreptatea" divină, poate fi numit drept cine permite celor mai nevinovați dintre supușii săi să sufere nedreptate pentru totdeauna? Mai mult, ei spun că Dumnezeu este întruchiparea ordinii absolute, dar această ordine este încălcată în mod constant: în lume au loc catastrofe teribile, inundații, cutremure Ei spun* că Dumnezeu este atotștiutor, dar în același timp spun că el consideră necesar să-și testeze constant creațiile "Ce fel de creatură este aceasta care are tot felul de calități divine, dar se comportă întotdeauna ca o persoană obișnuită? întreabă Holbach "Ce fel de ființă atotputernică este aceasta, care nu are timp de nimic și acționează într-un mod complet nedemn de el? Este răutăcios, nedrept, crud, invidios, iritabil, răzbunător, ca un om, suferă, ca și acesta din urmă, eșec în toate întreprinderile sale, deținând, totuși, toate atributele care îl pot garanta de lipsurile umane Dacă vrem să fim conștiincioși, conchide Holbach, va trebui să recunoaștem că această ființă este un simplu nimic și că fantoma inventată pentru a explica natura este în eternă contradicție cu această natură; în loc să explice totul, aduce haos peste tot Aceasta este critica logică la care Holbach și alți materialiști supun ideea lui Dumnezeu Criticând ideile bisericii despre zeitate, Holbach, Helvetius și oamenii lor cu gânduri similare au fost negativi cu privire la tot felul de învățături compromițătoare, cu jumătate de inimă ale susținătorilor așa-numitelor "religii naturale", au susținut că orice idee religioasă este incompatibilă cu natura și rațiunea "Toată teologia este o singură ficțiune În minciuni, ca și în adevăr, nu există grade", a spus Holbach Dumnezeul deiștilor, cauza spirituală necunoscută a lumii, care a comunicat odată pentru totdeauna viața și mișcarea naturii și apoi și-a lăsat-o singure, este, după Holbach, un concept complet gol și inutil Trebuie să scăpăm de acest concept pentru a nu reveni din nou la superstiția obișnuită "Deismul", spune Holbach, "este o viziune asupra lumii asupra căreia gândirea umană nu poate zăbovi mult timp; întrucât este construit pe o iluzie, mai devreme sau mai târziu va degenera într-o superstiție absurdă și pernicioasă Holbach, System of Nature, p Există un ok, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolul XV-XVIII Expunând nesimțirea, absurditatea

religiei, materialiștii francezi au scos la iveală răul pe care ea îl aduce omenirii Religia este flagelul omenirii Este o sursă de fanatism care orbește oamenii, o sursă de discordie, tiranie și crimă Holbach și alți materialiști se opun cu putere ipocriziei religioase a oamenilor care, deziluzionați de religie, afirmă în același timp că este necesar pentru popor "Dar acest raționament nu echivalează cu a spune că otrava este bună pentru oameni, că este bine să-i otrăvim pentru a-i împiedica să abuzeze de puterile lor?" trage pentru totdeauna nenorocirile omenirii "Ce necesită din popor clerul? întreabă Helvetius "Supunere oarbă, credulitate nemărginită și frică de panică copilărească", răspunde el Religia schilodește o persoană, caută să stingă în el orice dorință, orice străduință pentru viață, activitate și libertate Omul este liber din fire, dar religia dovedește că este un sclav și, într-adevăr, îl condamnă la sclavia veșnică "Clerul", scrie Holbach, "are nevoie de sclavi care privesc totul prin ochii lor" Preoții și apărătorii religiei susțin că îmbunătățește morala, înfrânează înclinațiile rele ale oamenilor Aceasta este o înșelăciune clară, obiectează materialiștii francezi "Oamenii nu au fost niciodată mai ambițioși, lacomi, necinstiți, cruzi, violenți decât atunci când s-au convins că religia le permite sau le-a poruncit să fie așa; religia în aceste cazuri nu dădea decât o forță irezistibilă pasiunilor lor naturale, permițând oamenilor, prin autoritatea lor sacră, să se dedice acestor pasiuni cu impunitate, fără nicio constrângere Religia este incompatibilă cu adevărata morală umană "Sfințenia" este opusul "virtuții" Baza virtuții este folosul public, iar sfințenia conține o aversiune față de viață, asceza Ea sfințește toate ticăloșiile și crimele barbare, dacă sunt însoțite de pocăință sau săvârșite în numele lui Dumnezeu Înșelăciunea și ipocrizia bisericilor sunt dezvăluite fără milă de ateii francezi Holbach spune despre papii romani că ei "au adus obrăznicia lor preoțească într-o asemenea măsură încât au stabilit un tarif pentru păcate și pentru sumele necesare pentru ispășirea lor Acest tarif este cunoscut sub denumirea de "Taxa Apostolică a Cancelariei Romane" Materialiștii francezi expun în lor Holbach, System of Nature, p Holbach, Sacred Contagion, Gaiz, , p Holbach, System of Nature, pp $ ♦ Holbach, Scrieri antireligioase alese, vol I, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVII scrieri fapte sângeroase ale bisericii Helvetius în cartea sa "Despre om" povestește, de exemplu, despre exterminarea dureroasă a albigensilor și valdensilor de către catolici în numele fanatismului religios În ciuda faptului că critica materialiștilor francezi la adresa religiei a fost combativă, plină de spirit, plină de ilustrații vii, ea încă purta un caracter abstract, aistoric Acest lucru s-a datorat înțelegerii lor despre originile și sursele religiei Toți materialiștii francezi din secolul al XVII-lea a văzut sursa principală a religiei în eroarea și ignoranța popoarelor; această amăgire și ignoranță, susțineau ei, este susținută în mod deliberat de înșelăciunea directă a preoților și călugărilor Deși baza materialistă a viziunii asupra lumii a permis uneori ateilor francezi să se apropie de înțelegerea chestiunii surselor religiei decât a fost cazul altor iluminatori, totuși, materialiștii din secolul al XVIII-lea nu a reușit să afle condițiile materiale reale ale credinței religioase Diderot, opunându-l lui Helvetius, care credea că ideile religioase ale oamenilor depind direct de educator și de legislație, a spus: "Nu împărtășesc deloc această părere În general, nu știm cum apar prejudecățile în vreun popor și cu atât mai puțin știm cum dispar Răspunsul lui Diderot mărturisește incapacitatea materialismului metafizic de a recunoaște izvoarele

religiei În același timp, o astfel de formulare a întrebării lui Diderot indică și faptul că explicația iluministă obișnuită nu-l mai mulțumește, iar el consideră că această explicație este insuficientă Spre deosebire de Diderot, Holbach dezvoltă opinii destul de precise asupra problemei originii ideilor religioase Ca toți iluminatorii, el este convins că credința în Dumnezeu se bazează pe ignoranță și înșelăciune "Ignoranța cauzelor naturale l-a determinat pe om să creeze zei; înșelăciunea le-a transformat în ceva formidabil " Dar Holbach admite în același timp că iluziile religioase ale oamenilor își au unele rădăcini chiar în viața lor Alături de ignoranță, sursa religiei este frica și neputința oamenilor în fața forțelor distructive ale naturii "Ignoranța, anxietatea, dezastrele au fost întotdeauna sursele primelor idei ale oamenilor despre zeitate" Imaginația oamenilor, supărați de frică, entuziasm și suferință, neluminați cu privire la adevăratele cauze ale fenomenelor naturale, creează o idee sumbră a forțelor atotputernice fantastice care stau în spatele lor și iau forma zeilor Dezastrele care lovesc imaginația omului - cutremure, inundații, furtuni, boală, moarte - "toate acestea îi par fenomene supranaturale, pentru că îi contrazic firea", spune Holbach Omul atribuie aceste fenomene Diderot, Adunat cit , vol II, p , Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE secolele XV-XV forță puternică care dispune de ele după bunul plac Imaginația unui om care este disperat din cauza dezastrelor aparent inevitabile creează o fantomă în fața căreia omul tremură " Înlănțuit de frică, începe să reflecteze cu jale asupra suferințelor sale și, îngrozit, caută mijloace de a le elimina, de a dezarma mânia fantomei care îl urmărește Astfel, în atelierul durerii, nefericitul a creat o fantomă, din care s-a făcut zeu Tocmai pentru că izvorul credinței religioase nu este perfecțiunea naturii, așa cum ne învață teologii, ci frica, religia se bazează întotdeauna pe o ființă mânioasă și implacabilă Ideea unei astfel de ființe, potrivit lui Holbach și Helvetius, poate fi culesă doar din viața persoanei însuși, din relațiile umane Chipul lui Dumnezeu este creat după chipul și asemănarea omului însuși "În realitate, a te închina lui Dumnezeu", scrie Holbach, "înseamnă a te închina la crearea propriului creier sau, mai degrabă, înseamnă a nu te închina la nimic " Indiferent cât de înțelepți ar încerca să-și imagineze o zeitate, indiferent cum ar fi ei crește puterea și perfecțiunea, - ideea lui Dumnezeu va conține inevitabil doar conceptul de om gigantic, fantastic, înzestrat în mod arbitrar cu calități incompatibile și, prin urmare, complet de neînțeles Apărând teza că "omul îl creează pe Dumnezeu după chipul și asemănarea lui", Holbach și Helvetius se referă la Xenofan, citează afirmațiile lui Montaigne, Fontenelle, Lamothe Levayer Ei dezvoltă aceste afirmații, transformându-le într-o teorie filozofică Deoarece natura nu acționează întotdeauna în același mod asupra unei persoane, iar oamenii înșiși se schimbă și se află în poziții diferite, ideile lor fantastice despre zeitate se schimbă și ele Dumnezeu este prezentat acum ca formidabil, acum ca milostiv, inspirat acum frică, acum speranță Acest lucru demonstrează clar că aceste reprezentări sunt produsul imaginației și nimic din ceea ce există cu adevărat nu le corespunde În Holbach și Helvetius găsim câteva idei despre evoluția istorică a religiei Holbach urmărește modul în care religia s-a dezvoltat de la fetișism la politeism și apoi la monoteism Inițial, oamenii, necunoscând adevăratele cauze ale fenomenelor, s-au înzestrat direct cu dorință și voință (asemănătoare celor pe care le-au găsit în ei înșiși) obiecte materiale și fenomene elementare ale naturii Apoi au sugerat diverse creaturi din spatele acestor fenomene: eroi puternici,

genii etc Așa a fost creată mitologia păgână a anticilor Și, în cele din urmă, au ajuns la ideea unui singur zeu care creează, pune în mișcare și dirijează întreaga natură Cu cât mai departe, cu atât mai ridicol devenea religios Holbach, System of Nature, p a Holbach, Selected Anti-Religious Writings, vol I, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII idei, cu atât mai vizibil s-au îndepărtat de ideile reale despre natură Sălbaticii care venerau pietrele, plantele, soarele s-au înșelat, dar cel puțin aveau în fața ochilor obiecte și fenomene reale, și nu o creatură imaginară, fictivă În politeismul păgân - mitologie - încă se păstra o atitudine poetică, concret senzuală, față de lume Zeii au fost prezentați oamenilor într-o formă umană vie, care nu fusese încă pervertită și mistificată dincolo de recunoaștere, ca în creștinism Înțelepții și poeții antichității au manifestat în fanteziile lor mitologice îndumnezeirea întregului mare al naturii, totalitatea unică a tuturor lucrurilor Cu toate acestea, zeii au devenit din ce în ce mai mult doar simboluri, pe care teologii le-au separat apoi complet de natură și le-au transformat în ideea unui principiu abstract, supranatural, metafizic Ideea lui Dumnezeu, concluzionează Holbach din aceasta, nu este o idee înnăscută, ci o idee dobândită; "a apărut abia mai târziu, ca un fruct încet copt al reflecțiilor umane" De asemenea, găsim încercări de a înțelege evoluția ideilor religioase în Helvetius O serie de gânduri ale lui Helvetius despre relația dintre fetișism, politeism și monoteism sunt similare cu afirmațiile lui Holbach; dar spre deosebire de acesta din urmă, găsim la Helvetius dorința nu numai de a realiza evoluția ideilor religioase ca proces de imaginație și gândire, ci și de a clarifica unele dintre premisele acestui proces în viața socială însăși Helvetius nu a mers însă mai departe decât încercările individuale în această direcție, iar până la urmă a rămas, ca și alți materialiști ai secolului al XVIII-lea, în explicarea fenomenelor religioase pe poziții idealiste, iluminatoare Potrivit lui Helvetius, în poveștile religioase care decurg dintr-o sete de nemurire, un sentiment de frică și neputință în fața fenomenelor naturale formidabile, oamenii au întruchipat fantastic acele dorințe care au apărut în viața lor reală "Fiecare națiune a plasat în țara sufletelor ceea ce era obiectul dorințelor sale pe pământ", spune Helvetius Ideile religioase depind de modul de viață al popoarelor înseși Fiecare națiune și chiar popor individual au descris cealaltă lume, în funcție de natura nevoilor lor Popoarele de vânătoare au transferat reședința sufletelor după moarte într-o pădure vastă plină de vânat, prin care curgeau râuri pline de pești Popoarele crescătorii de vite au plasat regatul sufletelor într-o zonă deschisă, plată, bogată în pășuni etc Uniformitatea dezvoltării istorice a religiei între diferitele popoare se explică, după Helvetius, prin asemănarea intereselor lor vitale De unde această uniformitate? întreabă Helvetius "Din faptul", urmează răspunsul său, "că oamenii, inspirați de aproape același interes, au în fața lor spre comparație aproape aceleași obiecte și aceleași Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII instrumentul, adică aceeași minte pentru a le combina, trebuie neapărat să ajungă la aceleași rezultate " Vorbind împotriva religiei în general, ateii francezi au fost cei mai interesați de demascarea celui mai urgent dușman - creștinismul Această sarcină a fost îndeplinită cu un succes deosebit de Holbach în pamfletele sale ilegale Miturile evanghelice despre Hristos, nașterea lui, minunile, suferința, moartea și învierea lui Holbach a supus criticilor caustice, devastatoare Holbach, ca și Diderot, a subliniat lipsa unor dovezi sigure pentru existența lui

Hristos Dacă ar exista cu adevărat un astfel de profet și făcător de minuni așa cum este înfățișat Hristos, atunci ar trebui să devină faimos în întreaga lume și să rămână în mărturiile contemporanilor săi Cu toate acestea, niciunul dintre scriitorii și istoricii romani din viața reală nu are nicio informație despre Hristos Chipul lui Hristos Mântuitorul, ispășind suferințele și păcatele omenirii odată cu moartea sa, Holbach aseamănă cu miturile Orientului antic despre zeii morți și înviați Materialiștii francezi au înțeles că tirania era strâns legată de religie Helvetius relatează că un cardinal a fost întrebat de ce au existat întotdeauna "preoți, religii și vrăjitori?" "Pentru că", a răspuns cardinalul, "au fost în orice moment albine și trântori, oameni harnici și leneși, înșelați și înșelatori" Inițial, crede Holbach, preoții i-au subjugat chiar și pe conducători, dar apoi au ajuns la un acord în chestiunea "sugrumării rasei umane", iar religia a devenit un instrument al despotismului "Tirania și religia", spune Holbach, "sunt doi monștri împotriva ale căror eforturi combinate bunăstarea statului nu poate rezista niciodată" Religia este un instrument convenabil pentru menținerea popoarelor în ascultare și frică, pentru a păzi lanțurile tiraniei Cu ajutorul preoților, suveranii forțează popoarele înrobite la ascultare, jefuiesc și asupresc oamenii de pe pământ, promițându-le eliberarea în ceruri; ei avertizează fiecare protest cu amenințări de pedeapsă divină "Religia este arta de a intoxica oamenii pentru a-și abate gândurile de la răul pe care le provoacă cei de la putere în această lume", spune Holbach - Oamenii sunt intimidați de forțele invizibile și forțați să suporte cu blândețe povara suferinței cauzate de forțele vizibile; li se promite speranță pentru fericire în lumea următoare, dacă se împacă cu suferințele lor din această lume" Originară din ignoranță, religia a devenit o forță ostilă rațiunii Ea persecută și suprimă orice gândire liberă "O persoană orbită de prejudecățile religiei nu poate să-și cunoască propria natură, să-și lase mintea să se dezvolte, să învețe din experiență; ii este frica de adevar, de indata ce acesta nu mai este de acord cu al lui Helvetius, Despre om, p Ibid , p Holbach, Christianity Unveiled, Gaiz, , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII vederi" Superstiția și știința sunt într-o dușmănie ireconciliabilă "Jos mintea! - acesta este fundamentul religiei", spune Holbach în Pocket Theology Dar tocmai pentru că religia este ostilă rațiunii, ea este sortită pieirii, întrucât în societatea umană există un progres continuu și inevitabil al științei și cunoașterii Văzând izvoarele religiei în ignoranță, sclavie, despotism și înșelăciune preoțească, ateii francezi au ajuns la concluzia că progresul iluminismului, desființarea opresiunii politice și înfrânarea clerului sunt adevărate mijloace împotriva religiei, capabile să o distrugă Dacă ignoranța naturii a dat naștere zeilor, atunci cunoașterea trebuie să-i distrugă Cunoașterea naturii înarmează omul împotriva forțelor întunecate ale naturii, care îi sperie imaginația Știința, artele, meșteșugurile dau oamenilor forțe noi, le aduc ajutor în lupta împotriva fenomenelor naturale Când o persoană devine iluminată, fricile se risipesc și rădăcinile superstiției sunt distruse Lupta materialiştilor francezi împotriva religiei este inseparabilă de lupta lor împotriva absolutismului feudal Preoții exploatează în mod deliberat ignoranța pentru a asupri popoarele atât în interesul lor, cât și în interesul conducătorilor Puterea regilor se bazează pe un drept divin fictiv Religia poate fi distrusă numai prin distrugerea despotismului și a tiraniei "Un guvern drept, luminat, virtuos, vigilent, care luptă sincer pentru binele public, nu are nevoie de fabule false pentru a

guverna subiectele raționale" Ca una dintre sarcinile imediate și cele mai importante în lupta împotriva religiei, ateii francezi s-au confruntat cu sarcina de a distruge dominația clerului, care era interesat vital de înșelăciunea religioasă Diderot credea că, pentru a eradica religia, este necesar să-i facă pe miniștrii săi disprețuitori în ochii societății Clerul, lipsit de bogăția lor enormă și de puterea politică, avea să-și piardă curând, potrivit lui Diderot, orice influență Helvetius a mers și mai departe El credea că nu este suficient să umilești clerul, trebuie distruși, naționalizându-le toată averea și lipsindu-i de toate funcțiile Noua ordine socială la care aspirau materialiştii din secolul al XVIII-lea le-a fost prezentată ca o societate de atei Ei au înțeles că întregul popor nu poate fi făcut ateu dintr-o dată; uneori chiar se îndoiau dacă era posibilă eradicarea prejudecăților religioase de la toți oamenii până la capăt; cu toate acestea, ei afirmau că o societate de atei ar putea exista, în plus, mai bună și mai ușor decât o societate de bigot (La Mettrie) Au spus, așadar, că în luptă Holbach, Selected Anti-Religious Writings, vol I, p
* Holbach, Pocket Theology, Gaiz, , p Holbach, Sistemul naturii, p

 ebrietate religioasă, nu trebuie să ne fie stânjenit de faptul că prejudecățile sunt încă ferm și adânc înrădăcinate în oameni; trebuie să se adreseze întregii rase umane, cu gândul la generațiile viitoare, iar atunci iluminarea atee nu va fi în zadar Principiile ateismului vor ajunge treptat la oameni, vor prinde rădăcini în minte, vor deveni obișnuite Propaganda ateă a materialiştilor francezi a avut o puternică influenţă culturală Ideile lor antireligioase au jucat un rol important în lupta politică și ideologică din perioada revoluției burgheze franceze Au găsit un răspuns viu în întreaga lume, atât în rândul contemporanilor, cât și în generațiile următoare Materialiștii francezi nu au ajuns la înțelegerea că rădăcinile religiei se află în exploatarea economică a maselor de oameni, că ideile religioase reflectă relațiile sociale de clasă, antagonice ale oamenilor Chiar asociind religia cu opresiunea politică, ateii din secolul al XVIII-lea considerată aceasta din urmă mai mult ca o consecință a religiei decât ca o condiție prealabilă a acesteia Prin urmare, ei au fost incapabili să evidențieze căile reale de depășire a religiei și au rămas într-o poziție iluminatoare Diseminarea cunoștințelor, propaganda atee, iluminarea poporului li s-au părut mijloace suficiente de combatere a înșelăciunii religioase Ateismul liderilor ideologi ai burgheziei revoluționare franceze a secolului al XVIII-lea corespundea unei perioade de intensificare a luptei burgheziei împotriva sistemului feudal-monarhist Ateii francezi, care au jucat un rol progresist remarcabil în epoca lor, au dat în același timp un exemplu de luptă ireconciliabilă împotriva oricărui obscurantism și a opresiunii ideologice pentru perioada ulterioară Dar societatea burgheză, care a înlocuit feudalismul, nu a abolit exploatarea, ci doar a creat noi forme de exploatare Prin urmare, nu ar putea distruge rădăcinile religiei După ce burghezia a atins dominația politică, ateismul materialiștilor francezi din secolul al XVIII-lea i-a atras ura și blestemele Dezvoltată și aprofundată de înțelegerea materialistă a istoriei, a intrat în arsenalul ideologic al proletariatului ETICA "Natura umană", întruchipând și concentrând în ea însăși regularitatea întregii naturi, servește pentru materialiștii secolului al XVIII-lea baza și începutul unei ordini politice "adevărate", "echitabile" "Omul natural" sau "natura umană" este punctul în care materialismul filozofic al secolului al XVIII-lea

datorită caracterului său metafizic, se îndreaptă spre idealismul istoric Cât timp omul este considerat fiziologic, parțial psihologic, el este o ființă materială, dar de îndată ce "natura umană" neschimbătoare devine punctul de plecare și criteriul absolut al vieții sociale, "omul" devine o abstracție idealistă, un absolut metafizic

Viziunea mecanicistă asupra lumii, care nu înțelege originalitatea calitativă a diferitelor forme de mișcare și, în special, legile speciale ale vieții sociale, a permis un transfer direct al legilor naturii înțelese mecanic către relațiile umane Forțele de inerție, gravitație, atracție și repulsie, conform materialiștilor francezi, domină nu numai în natura neînsuflețită, ci și în "lumea morală" "Ca toate ființele, omul se străduiește pentru autoconservare; el rezistă distrugerii sale, experimentează forța inerției, gravitează spre sine, este atras de obiecte asemănătoare lui și respins de obiecte opuse lui, îl caută pe primul și îl evită sau încearcă să îl elimine pe cel din urmă ", spune Holbach Omul este un copil al naturii, învață materialiștii francezi El este complet supus legilor sale Dar, ca toate animalele, omul este o ființă separată Cu ajutorul organelor de simț cu care l-a înzestrat natura, el nu numai că experimentează influența obiectelor lumii exterioare, dar, având nevoie de multe dintre ele pentru a-și menține existența, reacţionează și la orice impact într-un mod cert și necesar El are nevoie sau nu de obiecte și, în conformitate cu aceasta, îi plac sau nu îi plac, dă plăcere sau durere În concluziile ulterioare din aceste premise generale, se pot observa unele diferențe în punctele de vedere ale gânditorilor individuali Helvetius credea că singurele forțe motrice ale unei persoane sunt nevoile sale organice imediate - plăcerile și durerile fizice Diderot s-a opus acestui punct de vedere În opinia sa, Helvetius cade în simplificare Dacă unele acțiuni, spune Diderot, se află într-adevăr în dorința de plăceri fizice, atunci multe alte acțiuni nu pot fi în niciun fel deduse dintr-o astfel de dorință Sensibilitatea fizică, crede el, nu este cauza activității umane, ci doar o "condiție esențială și primară la distanță" a acesteia Există anumite impulsuri și motive inerente omului prin natură, în care nu se poate găsi dorința de plăceri fizice Holbach ia o poziție apropiată de Helvetius, deși nu aderă la ea la fel de consecvent ca acesta din urmă El crede că nevoia de autoconservare, hrana, îmbrăcămintea, locuința, familia sunt "treburile primare" investite în om de către natură Și tocmai aceste nevoi îl fac în primul rând să-și dorească și să acționeze, creând mișcare și viață în societate Totuși, potrivit lui Holbach, după satisfacerea "nevoilor primare" oamenii au nevoi "imaginare" sau "condiționale", iar "acestea din urmă devin la fel de necesare pentru
Holbach, System of Nature, p *

fericirea, ca și primele" Holbach estompează în cele din urmă granița dintre nevoile "fizice" și "imaginare" în sensul lor pentru viața socială, în timp ce Helvetius a acordat o importanță decisivă nevoilor "fizice" Obiecțiile pe care Diderot le-a făcut lui Helvetius sunt în multe privințe destul de corecte Încercarea de a reduce toate motivele pentru acțiunea umană la plăcere fizică și durere simplifică forțele motrice din spatele comportamentului uman Dar nici Diderot nu a reușit să elucideze aceste forțe motrice, iar părerile sale cu privire la această problemă au rămas vagi și vagi Unde Helvetius vorbește despre nevoile fizice, naturale ale unei persoane, nu în raport cu o personalitate abstractă - într-un context moral - ci în raport cu viața întregii societăți și mai ales când le leagă într-o

oarecare măsură de activitatea productivă a oameni, poziția sa îi oferă avantaje decisive față de alți materialiști ai secolului al XVIII-lea În el găsim o încercare de a afla, în cadrul unei viziuni metafizice asupra lumii, fundamentele materiale ale vieții sociale Cea mai importantă forță motrice care determină activitatea umană, Helvetius a considerat foamea Foamea, în opinia sa, este forța motrice în îmbunătățirea instrumentelor și mijloacelor de obținere a bunurilor de larg consum și, în același timp, o condiție prealabilă a întregului progres social Dintre toate nevoile, foamea este cea mai frecventă și cea mai imperativă Nevoia de hrană a carnivorelor determină superioritatea lor mentală față de erbivore Foamea îl învață pe sălbatic "să-și îndoaie arcul, să țese plase și să prindă animale Foamea, pe de altă parte, îi obligă pe toți cetățenii dintre popoarele civilizate să muncească, să cultive pământul, să învețe o meserie și să îndeplinească orice îndatorire Semnificația nevoilor fizice pentru progresul istoric constă în primul rând în faptul că ele servesc drept stimulent pentru muncă "Fiecare nevoie, fiecare dorință îi face pe oameni să muncească" Helvetius consideră munca ca fiind o binefacere a naturii Datorită muncii, societatea este luminată și progresează Acele popoare africane care obțin totul gata făcut din natură sunt mult mai ignoranți și nedezvoltați decât oamenii care trăiesc în condiții în care le este mai greu să-și satisfacă nevoile și sunt nevoiți să muncească sistematic Importanţa activităţii umane şi a muncii ca condiţii necesare vieţii personale şi sociale este general recunoscută şi Holbach, System of Nature, p * Helvetius, Despre om, p • Ibid , notă Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII alţii, materialişti francezi Găsim o serie de afirmații vii despre aceasta în Diderot și Holbach Dar Helvetius în această privință merge mai departe decât altele El exprimă gânduri în care, alături de recunoașterea rolului enorm al muncii, acordă instrumentelor de producție o importanță decisivă progresului istoric "Dacă natura ar crea la capătul mâinii noastre nu o perie cu degete flexibile, ci o copită de cal", scrie Helvepius, "atunci, fără îndoială, oamenii nu ar cunoaște meșteșuguri sau locuințe, nu s-ar putea apăra de animale și, preocupat exclusiv de obținerea hranei și de dorința de a evita animalele sălbatice, tot cutreiera pădurile în turme timide Sub această ipoteză, este în orice caz evident că în nicio societate civilizația (poliția) nu s-ar fi ridicat la un asemenea stadiu de perfecțiune pe care a atins-o acum Dacă ar fi să ștergem din limba oricărui popor cuvintele: arc, săgeți, plase etc - tot ceea ce presupune folosirea mâinilor - atunci ar fi în dezvoltare mentală dedesubtul unor popoare sălbatice care nu au două sute de idei și două sute de cuvinte pentru a exprima aceste idei, iar limbajul său, ca și limbajul animalelor, ar fi, în consecință, redus la cinci până la șase sunete sau strigăte În prezentarea sa a problemei rolului muncii, în ciuda unor conjecturi perspicace, Helvetius nu a putut, totuși, să rupă comunitatea întregului materialism francez al secolului al XVIII-lea cadrul metafizic al viziunii asupra lumii Judecățile sale despre rolul instrumentelor de producție au rămas declarații împrăștiate, din care nu a putut trage concluziile necesare Nevoile corporale, conform lui Helvetius, sunt factori neschimbatori și eterni conținuti în natura umană, deși manifestarea lor depinde de circumstanțe exterioare "Aceste", spune el, "diverse nevoi sunt un fel de gărzi de corp de geniu create de natură pentru a-și păstra trupul (om - Nd) și a-i lumina spiritul" Helvetius nu ține cont de complicația, diferențierea și dezvoltarea nevoilor materiale ale omului, în funcție de evoluția

modului de producție Dacă foamea, suferința și dorința, după Helvetius, sunt sursa de activitate pentru cei săraci, adică pentru majoritatea oamenilor, atunci pentru cei bogați aceste surse sunt dorința de plăcere - căutarea plăcerii Neputând să realizeze dezvoltarea efectivă și complicarea nevoilor în legătură cu dezvoltarea producției materiale, Helvetius împarte toate pasiunile și sentimentele existente ale oamenilor în care nevoile lor se manifestă în naturale și artificiale Primele sunt inerente omului prin natura, în timp ce cele din urmă apar numai în condițiile vieții sociale, sugerând prezența Helvetius, Despre minte, pp - a Helvetius, Despre om, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII anumit sistem politic și legislație Primele sunt nevoile fizice ale unei persoane, cum ar fi foamea, setea, frigul, căldura, iar al doilea sunt pasiuni precum invidia, mândria, zgârcenia, ambiția etc Helvetius își are sarcina de a scoate pasiunile artificiale din cele naturale Având în vedere modul în care toate pasiunile oamenilor apar din nevoile inițiale, Helvetius stabilește un fel de "genealogie a pasiunilor" Inițiala este sensibilitatea fizică inerentă omului ca ființă vie; această sensibilitate dă naștere unui sentiment de dragoste pentru plăcere și de ură față de durere Din aceste sentimente se formează iubirea de sine, dând naștere unei dorințe de fericire Până acum, avem doar manifestări directe ale sensibilității fizice, dar din moment ce o persoană există în societate, dorința de fericire dă naștere unui nou sentiment în el - dorința de putere Această dorință, potrivit lui Helvetius, este comună tuturor oamenilor și nu depinde de forma de guvernare, dar dă naștere tuturor pasiunilor și sentimentelor "artificiale" care depind de natura sistemului politic Sub autocrația monarhică sau conducerea corporației de clasă, dorința de putere dă naștere lingușirii, ipocriziei, fanatismului, intoleranței, fricii și invidiei Dimpotrivă, într-un sistem democratic, dorința de putere naște dragostea pentru virtute și iluminare, dorința de glorie, ambiție, curaj Deci, natura determină comportamentul uman și îl subordonează legilor sale prin nevoile sale naturale Conținutul tuturor nevoilor este dorința de plăcere și aversiunea față de durere Pe aceasta baza cresc toate celelalte dorinte, pasiuni si sentimente ale oamenilor, care ii induc la activitate În activitatea umană, îndreptată de nevoi și pasiuni, mișcarea inerentă întregii naturi își găsește expresia Pe baza acestei activități se formează toată viața socială și se realizează progresul uman Dar cum să explic diversitatea personajelor, abilităților, pasiunilor, vederilor, acțiunilor oamenilor? În rezolvarea acestei întrebări, materialiştii francezi pleacă din două puncte - de la "organizarea" naturală a omului şi de la educaţie Doctrina rolului "organizației" este strâns legată de doctrina generală a materialiștilor francezi despre natură, iar viziunea asupra rolului educației decurge direct din teoria lor senzaționalistă a cunoașterii În chestiunea rolului "organizației" am remarcat deja cunoscutul dezacord între materialiștii francezi Acest dezacord și-a găsit reflectarea în întrebarea factorilor care determină psihicul indivizilor Diderot credea că inegalitatea minților, diferența de caractere și pasiuni și chiar însuși conținutul ideilor depind în primul rând de organizarea fizică și sunt determinate în mod direct titis Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII mediul natural de viață - clima, solul, alimentația etc Educația, în opinia sa, nu face decât să modifice și să dezvolte înclinațiile naturale ale unei persoane Pe de altă parte, Helvetius a susținut că toți oamenii sunt egali prin natură (dacă nu vorbim despre ciudați)

Toate diferențele existente între ele sunt create de educație În conceptul de educație, Helvetius include impactul tuturor condițiilor externe de viață La Mettrie și Holbach aderă la linia de mijloc în problema controversată Ambele, cu unele variații, recunosc importanța atât a organizării corporale, cât și a educației La Mettrie, cu o mai mare comunalitate de opinii cu Diderot, subliniază concluzia că "organizarea", ereditatea, clima, nipta etc , sunt factori inițiali, deși nu invariabili Educația nu poate doar să se dezvolte, ci și să schimbe organizația inițială "Asemenea cocoșilor de vreme, ne întoarcem neîncetat în vântul educației", spune La Mettrie Însăși diferența dintre nivelul vieții mentale a unei persoane în comparație cu un animal, potrivit lui La Mettrie, este creată tocmai de educație Dar însuși conceptul de educație La Mettrie, ca și Diderot, înțelege mai îngust decât Helvetius Dacă acesta din urmă vede în educație un proces care îmbrățișează întreaga viață a unei persoane - excitarea nevoilor umane prin condiții externe, manifestarea acestor nevoi în conștiință și activitate și satisfacerea lor - atunci La Mettrie, prin educație, înseamnă doar percepția cuvintele și gândurile prin conștiință "Educația" pentru La Mettrie este mai degrabă doar "educație" Evaluând pozițiile luate de Diderot și Helvetius, trebuie menționat că în înțelegerea vieții organice a unei persoane și a unora dintre manifestările sale mentale, Diderot are unele avantaje față de Helvetius Observator profund și subtil al naturii, Diderot observă multe fenomene fiziologice care afectează conștiința într-o interacțiune complexă Acordând o mare importanță organizării fizice, Diderot exprimă o serie de gânduri corecte despre importanța temperamentului în formarea caracterului și rolul eredității în determinarea abilităților mentale În Helvetius găsim o negație unilaterală a acestor puncte Totuși, poziția lui Helvetius, care a scos în prim-plan rolul circumstanțelor socio-politice în modelarea vieții mentale a unei persoane, i-a permis să dezvolte doctrina societății și a conștiinței sociale mult mai profunde decât Diderot Helvetius admite cu tărie că "oamenii organizați în mod normal" sunt din toate punctele de vedere egali între ei și au aceeași capacitate de a realiza cele mai înalte idei Toată lumea poate reuși în mod egal în cele mai diverse domenii de activitate, știință și artă, poate deveni în egală măsură și virtuos și vicios La Mettrie, fav cit , p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII lor O persoană în întregime și complet, în toată originalitatea sa, este creată prin creștere și "întâmplare" Proclamând egalitatea inițială a oamenilor din punct de vedere mental, Helvetius consideră că capacitatea de a trage concluzii mai bine sau mai rău depinde de atenție, memorie etc , care nu sunt înnăscute, ci sunt derivate din educație și circumstanțe Egalitatea originară a oamenilor în raport cu pasiunile și sentimentele se bazează, în opinia sa, pe faptul că toți oamenii se străduiesc în mod egal spre plăcere și evită suferința Conceptele de "educație" și "caz" Helvetius oferă cel mai larg sens Prin educație, el înțelege nu numai educația copiilor de către părinți și profesori: Helvetius recunoaște sistemul politic și morala dominantă, precum și statutul de proprietate al oamenilor, ca forță principală care educă oamenii "Noii și principalii mentori ai tânărului sunt forma de guvernare sub care trăiește și morala generată de această formă de guvernare în rândul oamenilor Profesorii și studenții sunt în egală măsură subordonați acestor educatori Helvetius desemnează întregul set de condiții de proprietate de viață ale indivizilor cu conceptul de "caz", care este parte integrantă a conceptului de "educație" Desemnarea condițiilor materiale de viață

prin termenul "accident" sau "combinație de împrejurări" mărturisește neînțelegerea de către Helvetius a regularității în dezvoltarea bazei materiale a societății Dar faptul că Helvetius este conștient de rolul statutului de proprietate al oamenilor în formarea conștiinței sociale vorbește în același timp despre înțelegerea sa Aflând rolul "șansei" în educație, Helvetius notează că printre educatori ar trebui să se claseze "locul pe care îl ocupă un tânăr în lume, sărăcia sau bogăția lui, societatea pe care o vizitează și, în final, prietenii săi, cărțile a citit si amantele lui Dar depinde de întâmplare dacă este sau nu bogat; alegerea societății, a prietenilor, a cărților și a amantelor depinde de caz Astfel, cazul numește majoritatea tutorilor săi În plus, întâmplarea, punându-l într-o poziție sau alta, îi aprinde, stinge sau modifică gusturile și pasiunile; prin urmare, el joacă cel mai mare rol în însăși formarea caracterului său Caracterul unui om este rezultatul direct al pasiunilor sale, iar pasiunile sale sunt adesea rezultatul direct al poziției în care se află În Helvetius, găsim o serie de observații foarte potrivite asupra influenței economiei asupra depozitului mental, vieții și obiceiurilor popoarelor Deci, de exemplu, patricidul în rândul unor popoare sălbatice este cauzat, în opinia sa, de o metodă de vânătoare rătăcitoare de obținere de fonduri Helvetius, Despre om, p Ibid , p - Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII existenţă Dificultățile asociate cu un astfel de mod de viață i-ar condamna pe bătrâni la o moarte dureroasă de foame Potrivit lui Helvetius, pedepsele crunte pentru furtul de la sciții antici se explicau prin incapacitatea de a proteja numeroasele turme care constituiau principala sursă de viață pentru acest popor păstor Educația în sensul cel mai larg, după Helvetius, este atotputernică Toată diversitatea moravurilor, caracterelor, vederilor își are rădăcinile în influența educațională a diverselor circumstanțe ale vieții oamenilor Avantajul poziției luate de Helvetius în explicarea fenomenelor conștiinței sociale, în comparație cu Diderot, este ilustrat clar de atitudinea ambilor față de problema dotației mentale a unei femei În timp ce Diderot consideră că întârzierea mintală a majorității femeilor se datorează particularităților structurii și vieții lor fiziologice, Helvetius, dimpotrivă, consideră că, din moment ce o astfel de înapoiere este de fapt observată, este rezultatul poziției inegale a femeilor în societate Prin natura lor, femeile au aceleași oportunități de dezvoltare ca și bărbații, așa cum o demonstrează exemplele de femei proeminente individuale cunoscute în istorie Educația, întrucât este determinată de "întâmplare", adică o combinație de împrejurări, după Helvetius, indiferent de voința și dorința oamenilor Totuși, educația, contribuind la conștientizarea influenței anumitor circumstanțe, poate face educația sistematică Realizarea unui plan de educație, înmulțirea numărului de oameni grozavi într-un anumit popor, va minimiza valoarea șansei Aceasta este, în termeni generali, învățătura materialiștilor francezi despre om, conștiința sa și forțele motrice ale activității sale Părerile morale și socio-politice ale materialiștilor francezi se bazează pe această doctrină În fundamentarea principiilor inițiale ale moralității umane, se pot observa și anumite diferențe de vederi în concordanță cu caracteristicile celor două școli ale materialismului francez Pe de o parte, Diderot încearcă să explice aceste principii prin organizarea naturală a omului, să le derive direct din natura umană; pe de altă parte, Holbach și mai ales Helvetius în teoria lor etică subliniază puternic influența condițiilor vieții sociale Diderot crede că natura umană conține începutul absolut al ideii de dreptate, care se schimbă

doar la oameni în funcție de educație și circumstanțe Fiind de ceva vreme sub influența moralistului englez Shaftesbury, Diderot, ca și Rousseau, credea că omul este în mod natural bun și numai civilizația - un sistem politic rău cu toate viciile și contradicțiile sale - a pervertit natura umană Holbach și Helvetius scot în prim-plan socialul Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE XV-XVПI secole originea moralei Ei cred că oamenii se nasc fără înclinații morale: nu sunt nici buni, nici răi Toate ideile morale, precum și însuși sentimentul de sociabilitate, sunt rodul experienței sau al rațiunii și apar ca urmare a relațiilor în care oamenii intră în viața lor împreună În asumarea unui "simț moral" înnăscut sau "instinct al dreptății", Holbach și Helvetius văd pe bună dreptate o relicvă a teoriei ideilor înnăscute infirmată de Locke Ideile morale exprimă relații dintre oameni și nu pot exista înainte ca oamenii să intre în aceste relații Holbach și Helvetius, deși neagă ideile și înclinațiile morale înnăscute, nu abordează problema exact în același mod Holbach crede că oamenii, datorită necesității naturale, pe care o extinde metafizic la relațiile sociale, sunt atrași unii de alții Prin urmare, încă de la începutul vieții lor sociale, oamenii sunt dispuși către virtute, deși nu este o calitate înnăscută a unei persoane Helvetius, dimpotrivă, crede că în statul primitiv, când legăturile sociale sunt încă haotice și nu s-au stabilit relații, oamenii sunt cruzi și se află într-o stare de "luptă a tuturor împotriva tuturor" Ideile de dreptate și virtute, în opinia sa, sunt produsul civilizației și iluminismului În ciuda diferențelor marcate de opinie, toți materialiștii francezi sunt de acord că interesele și fericirea individului nu sunt neapărat legate de nenorocirea altora și, în consecință, interesele private și cele generale pot fi aliniate Baza opiniilor etice ale materialiştilor din secolul al XVIII-lea este teoria lor despre utilitate sau interes "Ce ne prezintă spectacolul acestei lumi? Un singur joc continuu și variat de interese", exclamă Helvetius Efortul de beneficiu, personal sau social, în măsura în care coincide în esență cu cel personal, constituie legea generală a întregii vieți morale și sociale a omenirii Toți oamenii sunt supuși acestei legi, iar o persoană iluminată trebuie să fie ghidată de ea în mod conștient, să facă din ea baza moralității sale "Dacă lumea fizică este supusă legii mișcării, atunci lumea spirituală nu este mai puțin supusă legii interesului" Toate lucrurile, fenomenele, relațiile, instituțiile etc , trebuie evaluate de oameni din punct de vedere al beneficiului personal și social Beneficiul este busola după care ar trebui să se ghideze fiecare persoană pe calea vieții sale Principiul utilității sau al interesului este împărtășit de toți materialiștii francezi ai secolului al XVIII-lea, dar este cel mai pe deplin reprezentat în mișcarea educațională franceză de către Helvetius și Holbach Aceste Helvetius, Despre om, p Helvetius, Despre minte, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII gânditorii nu au fost însă primii ei inventatori "Această "teorie", spunea Marx, "a apărut odată cu Hobbes și Locke în epoca primei și celei de-a doua revoluții engleze, aceste prime lovituri cu care burghezia și-a câștigat puterea politică" În Ideologia germană, Marx analizează esența principiului de utilitate La baza acestui principiu, așa cum stabilește Marx, stă teoria exploatării burgheze Toate relațiile umane sunt considerate numai din punctul de vedere al utilizării lor, iar o asemenea viziune este un rezultat specific al relațiilor burgheze, conținutul dintre care este urmărirea profitului Dar aceasta este burgheză conținut limitat se dezvăluie abia mai târziu, printre economiștii vulgari ai secolului al XIX-lea, care au

pornit de la principiile utilitarismului Materialiștii francezi, pe de altă parte, nu au avut economia în prim plan continut mic priv Ititi! ca utilitate "Deja la Helvetius și Holbach, găsim idealizarea acestei doctrine, destul de consistentă cu rolul de opoziție existent al burgheziei franceze înainte de revoluție" Sensul economic limitat burghez al acestei teorii le era încă neclar Teoria interesului a exprimat în rândul materialiştilor francezi dorinţa de a stabili relaţii sociale eliberate de vechile lanţuri feudale Proclamarea acestui principiu de către materialiștii secolului al XVIII-lea, așa cum subliniază Marx, a fost " un pas îndrăzneț și sincer înainte, a fost expus iluminare despre politica, patriar- veșminte halal, religioase și idilice de exploatare sub feudalism, veşminte care corespundeau formei de exploatare de atunci şi erau sistematizate în special de teoreticienii monarhiei absolute Semnificația istorică a teoriei utilității, după cum notează Marx, a constat şi în faptul că a indicat legătura dintre toate çhx relaţiile cu fundamentele economice ale societăţii "Să opunem interesele fictive ale cerului intereselor reale ale pământului", a exclamat Holbach În aceste cuvinte, educatoarea vorbește clar ÍÍ MK"? sens nou al proclamatului [A Prai utilitate urmată direct din fundamentele materialiste ale viziunii asupra lumii a gânditorilor francezi din secolul al XVIII-lea Ea, deși într-o formă abstractă, limitată istoric, exprima dorința burgheziei revoluționare de a-și fundamenta interesele materiale, pământești "Sufletele fizice și nevoile fizice cer atât de multe secole ne-au hrănit mintea", spune Holbach - Vom lucrează pentru latura fizică a unei persoane, hai să o facem atractivă Marx și Engels, Soch , vol IV, p Ibid Ibid , p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII noe pentru el și vom vedea în curând că latura lui spirituală devine din ce în ce mai bună, mai fericită" Materialiștii francezi au încercat să-și construiască doctrina etică pe baze solide științifice naturale și să o transforme într-o știință exactă, asemănătoare geometriei (Holbach) sau fizicii experimentale (Helvetius) Nu în poruncile divine, nici în principiile "înnăscute" și nici în ideile abstracte ale metafizicienilor, au căutat fundamentul științei moralității Ei au căutat să învețe principiile moralității în lumea senzuală pământească Luând punctul de plecare al persoanei însuși, nevoile și interesele sale reale, au încercat să găsească bazele morale potrivite Baza adevăratei morale umane, conform materialiştilor din secolul al XVII-lea, este căutarea fericirii Omul întotdeauna și pretutindeni tinde spre fericire Acest lucru decurge direct din natura sa Fericirea nu este altceva decât o plăcere durabilă, de durată Dar plăcerea este rezultatul satisfacerii nevoilor reale și depinde de condițiile externe Acest principiu fundamental al doctrinei moralei a materialismului francez presupune necesitatea unei astfel de transformări a societății care să asigure satisfacerea nevoilor oamenilor, și astfel să conțină fundamentarea concluziilor revoluționare Morala este, în cuvintele lui Holbach, știința "despre relațiile care există între oamenii care trăiesc în societate " Ea este chemată să dezvăluie principiile "adevărate", "corecte" ale vieții sociale În conformitate cu aceasta, cea mai importantă problemă în etica materialiștilor francezi a fost problema relației dintre interesele private și cele generale Fericirea societății, așa cum cred toți materialiștii francezi, nu poate fi construită decât pe temelia fermă a fericirii fiecărui om și aceasta constă în posibilitatea constantă de a-și satisface nevoile fizice de bază Oamenii vin întotdeauna din nevoi personale Aceste nevoi constituie conținutul

tuturor intereselor, pasiunilor și sentimentelor oamenilor Cu toate acestea, oamenii nu trăiesc în izolare, iar fericirea unei persoane depinde de fericirea sau nefericirea alteia Prin urmare, în fiecare colectiv, precum și în întreaga societate, interesul fiecărei persoane este legat de interesul general Natura acestei relații depinde, în primul rând, de modul în care este organizată societatea noastră și, în al doilea rând, de gradul de iluminare al oamenilor, de natura creșterii lor, care, la rândul său, depinde de structura socială existentă Într-o societate prost organizată, sub care materialiştii secolului al XVIII-lea înțeles sistemul feudal-absolutist, marea majoritate a oamenilor își urmăresc interesele personale egoiste Ocupat cu personalul lor Holbach, System of Nature, p "Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII bunăstare, nu se gândesc niciodată la interesul întregii societăţi Adevărat, există indivizi care, potrivit lui Helvetius, "date naturale fericite inspiră aceeași dragoste pentru dreptate și virtute pe care oamenii o au de obicei pentru măreție și bogăție Astfel de oameni virtuoși își consideră utile acele acțiuni care sunt drepte și sunt de acord cu binele comun, sau cel puțin nu îl contrazic Astfel de oameni sunt atât de puțini", adaugă Helvetius, "încât îi menționez doar pentru cinstea omenirii" x Dacă societatea nu este bine organizată și oamenii nu sunt luminați, interesele private și cele generale se contrazic inevitabil, și doar câteva dintre interesele private corespund celor generale O luptă conștientă sau inconștientă va avea loc constant în interiorul persoanei însăși, împingându-l spre viciu sau virtute Atracția pentru viciu este cu atât mai puternică, cu atât interesul privat este mai slab legat de cel general În consecință, cu cât societatea este mai prost organizată, cu atât mai vicioasă este cea mai mare parte a oamenilor "Natura nu creează oameni răi, dar instituțiile noastre îi fac așa" - spune Holbach "Viciile și virtuțile unui popor sunt întotdeauna consecința inevitabilă a legislației sale", confirmă Helvetius Cu o mare pricepere dialectică, Diderot supune morala ipocrită a societății contemporane unei critici flagrante În strălucitul pamflet Nepotul lui Rameau, Diderot, cu sarcasm caustic, dezvăluie urâțenia, ipocrizia și cinismul moralității predominante Pentru ca virtutea socială să nu contrazică fericirea personală, societatea trebuie organizată în consecință - aceasta este concluzia decisivă a teoriei etice a materialiștilor francezi " Știința moralității nu este altceva decât știința legislației" , spune Helvetius Toți oamenii vor deveni virtuoși dacă virtutea este plăcută Într-o societate bine organizată, cu un sistem corect de educație, fericirea cetățenilor individuali ar trebui să fie strâns legată de fericirea întregii societăți Pentru a face acest lucru, societatea trebuie organizată în așa fel încât interesele comune să curgă direct din totalitatea intereselor private, astfel încât întregul mediu în care trăiesc oamenii să-i educe, să contribuie la iluminarea lor, astfel încât acest mediu să arate o persoană prin experiență legătura dintre propria sa bunăstare și bunăstarea întregii societăți Aşa este sottia, concluzia evident politică a învăţăturii materialiştilor francezi despre morală Pentru secolul al XVIII-lea această concluzie era echivalentă cu cererea sistemului democrat-burghez Dacă toți oamenii pleacă întotdeauna din propriile interese, atunci Helvetius, Despre minte, p * Holbach, System of Nature, p Helvetius, Despre minte, p Tam otee, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA secolele XV-XVII o persoană iluminată trebuie, conform materialiştilor francezi, să fie ghidată în mod conştient de aceştia în viaţa sa Totul este să-ți alegi

interesele corecte Dacă toți oamenii vor fi ghidați de interesele lor bine înțelese, ei vor ajunge întotdeauna la un acord și vor stabili relații sociale care să-i mulțumească pe toată lumea Beneficiul la care fiecare persoană se va strădui se va dovedi, de asemenea, a fi o virtute socială Aceasta este teoria morală a "egoismului rațional" al materialiștilor francezi, care este direct legată de ideile lor iluministe "Interesul de sine, sau iubirea de sine rezonabilă", spune Holbach, "servește ca bază a virtuților sociale; el este adevăratul motiv al a tot ceea ce este făcut de om în folosul propriului soi Idealizând o structură socială burghezo-democratică, materialiştii francezi erau profund convinşi de fezabilitatea unei armonii complete a intereselor personale şi sociale în condiţiile ei Credința în atingerea acestei armonii a fost piatra de temelie a doctrinei lor despre virtuți Un aspect esențial al teoriei morale a materialismului francez este principiul "distractiei" Spre deosebire de predicarea ascetică a moralei teologice, materialiştii secolului al XVIII-lea apel la plăceri senzuale Ei credeau că nu are rost să lupți împotriva naturii În satisfacerea nevoilor, în plăcere stă sensul existenței Această latură a moralității materialiștilor francezi a fost dezvoltată cel mai clar de La Mettrie "Dacă aș putea să mă nasc din nou", a spus el, "mi-ar plăcea să trăiesc așa cum am trăit: să am o masă bună, o companie bună, bucurii lumești și aventuri amoroase, împărțind tot timpul meu între femei, această frumoasă școală a harului ," Hipocrate și Muzele, rămânând mereu dușmanul desfrânării și prietenul plăcerii; răsfățându-se, într-un cuvânt, unui frumos amestec de înțelepciune și nebunie, care, întărindu-se reciproc, fac viața mai plăcută și - aș spune - mai acută Toți materialiștii secolului al XVIII-lea împărtășea moralitatea plăcerii, dar nu toți, ca Helvetius și mai ales La Mettrie, au tras concluzii extreme din aceasta Cu toate acestea, nici Helvetius, nici La Mettrie, în concluziile lor, nu au justificat în niciun fel licențialitatea și desfrânarea Au căutat să subordoneze plăcerile rațiunii și binelui public Principiul plăcerii materialiștilor francezi a scos în evidență natura veselă, optimistă a viziunii lor asupra lumii, deși, în același timp, reflectă și o tentă aristocratică - rezultatul aristocrației! legături ale filozofilor burgheziei revoluţionare a secolului al XVIII-lea Marx, vorbind despre teoria plăcerii, scria că "devine o adevărată filozofie Holbach, La politique naturelle, or eu, p s La Mettrie, Fav cit , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII apare doar la anumiți scriitori ai burgheziei revoluționare, care, pe de o parte, aparțineau în educația și modul lor de viață cercurilor curții și, pe de altă parte, împărtășeau o viziune mai generală asupra burgheziei, care decurgea din condițiile mai generale a existenței sale În efortul de a porni de la nevoi reale, de la interese reale, materialiştii francezi din secolul al XVIII-lea nu au fost totuși în măsură să ofere o justificare cu adevărat materialistă intereselor care mișcă oamenii Astfel, ei nu au reușit să pună bazele eticii materialiste Helvetius și parțial Holbach au încercat să găsească bazele materiale ale "interesului" în nevoile "fizice" primare ale omului Înțelegerea conținutului social, de clasă al intereselor oamenilor, care crește din dezvoltarea practicii sociale materiale, le-a rămas inaccesibilă De aceea, etica materialiştilor francezi, care a jucat un rol important în lupta împotriva moralei preoţeşti idealiste a societăţii feudale, nu s-a putut dezvolta într-o teorie materialistă a moralităţii Materialiștii secolului al XVIII-lea a luptat împotriva principiilor etice eterne, neschimbate Toți au recunoscut relativitatea moralității Holbach

declară hotărât: "Moraliştii care au lovit metafizica vorbesc despre reguli de moralitate eterne, neschimbate, independente chiar şi de o divinitate Dar nu ar trebui să fie întrebați ce înțeleg ei prin reguli și legi care preexistau acele ființe pentru care ar putea fi potrivite și organizarea socială "Nimic nu este absolut nedrept - de fapt, nici dreptatea, nici viciul, nici măreția, nici crima nu sunt absolute", spune La Mettrie Dar recunoscând relativitatea moralității, materialiștii francezi, încercând să se disocieze de relativismul subiectivist, caută fundamentele obiective ale moralității "adevărate" Și din moment ce nu pot găsi conținutul obiectiv real al principiilor morale ale oamenilor în nevoile sociale ale societății, întrucât conceptul lor de "interes" nu depășește cadrul unei interpretări idealiste și nu se bazează pe relațiile claselor aflate în luptă dezvoltându-se pe baza producţiei materiale, ei sunt nevoiţi să revină din nou la începuturile metafizice Ei găsesc aceste începuturi în "natura umană" neschimbătoare și în "relațiile naturale" eterne ale oamenilor "Motivele pe care se construiește moralitatea naturii sunt, după Holbach, clare Marx și Engels, Soch , vol IV, p Holbach, Système social, or eu, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII resursele fiecărei persoane, ale fiecărei societăți, ale întregii omeniri, în orice moment, în toate țările, în toate circumstanțele Spre deosebire de principiile condiționale, artificiale, schimbătoare care ghidează oamenii ignoranți, rațiunea stabilește legi imuabile, "numite naturale, pentru că ele decurg din natura noastră, din esența noastră" Acolo unde materialiştii francezi caută principiile eterne, neschimbate ale moralităţii şi ale tuturor relaţiilor umane, esenţa burgheză a învăţăturii lor etice se dezvăluie cel mai clar Acest lucru nu excludea însă conținutul revoluționar al teoriei lor, care exprima lupta pentru dezvoltarea liberă a individului împotriva restricțiilor și privilegiilor feudale " Teoria lui Holbach", scria Marx, "este o iluzie filosofică legitimă din punct de vedere istoric despre burghezia care se ridica atunci în Franța, a cărei sete de exploatare ar putea fi încă înfățișată ca o sete de dezvoltare deplină a personalităților într-o comunitate eliberată de vechiul legături feudale De altfel, emanciparea, așa cum o înțelege burghezia, adică concurența, a fost pentru secolul al XVIII-lea singura cale posibilă de a deschide în fața indivizilor un nou câmp de dezvoltare mai liberă Aceasta este esența socială a ideilor morale ale materialiștilor francezi Întreaga învăţătură etică a materialiştilor francezi este caracterizată de o contradicţie între premisele materialiste şi concluziile idealiste Această contradicție provine din caracterul aistoric, metafizic al materialismului francez În doctrina educației și în teoria moralității materiei; foi ale secolului al XVIII-lea susțin că conștiința oamenilor este determinată de nevoile materiale și de circumstanțele vieții Cu toate acestea, schimbarea circumstanțelor în sine nu a fost înțeleasă ca un proces istoric natural care are loc pe baza dezvoltării activității de producție materială a oamenilor "Doctrina materialistă a schimbării circumstanțelor și a educației", a scris Marx în celebrele sale teze despre Feuerbach, "uită că circumstanțele sunt schimbate de oameni și că educatorul însuși trebuie educat Prin urmare, este obligat să împartă societatea în două părți, dintre care una se ridică deasupra ei Coincidența circumstanțelor în schimbare și a activității umane sau schimbarea de sine poate fi înțeleasă și înțeleasă rațional ca o practică revoluționară Schimbarea circumstanțelor în rândul materialiștilor francezi fie s-a transformat într-o chestiune de "întâmplare", ca în cazul lui Helvetius, fie a fost considerată

idealist ca rezultat al arbitrarului legiuitorilor - Holbach, System of Nature, p Marx și Engels, Opere, voi IV, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVII monarhi și conducători Societatea, astfel, este împărțită în două părți, dintre care una se ridică deasupra ei și determină schimbările care au loc în ea Aceste concluzii sociale idealiste decurgeau direct din reducerea relațiilor sociale la abstracția "naturii umane" și din recunoașterea rolului determinant al "interesului", al cărui conținut era făcut dependent de opiniile oamenilor și de "iluminism" V DOCTRINE SOCIO-POLITICE Natura metafizică și mecanicistă a materialismului francez s-a reflectat extrem de clar în concepțiile sale socio-istorice Omul face parte din natură A considera omul materialist înseamnă, în înțelegerea materialiștilor francezi, a vedea în el o parte a naturii, supusă tuturor legilor ei "Omul este o ființă fizică", spune Holbach, "indiferent cum îl consideră cineva, el este conectat cu întreaga natură și este supus legilor necesare și imuabile pe care aceasta le impune tuturor ființelor conținute în ea" x Aceasta este poziția materialiștilor secolului al XVII-lea au făcut din el punctul de plecare al înțelegerii lor despre societate Societatea, susțineau ei, este formată din oameni forțați să trăiască împreună din considerente de utilitate și profit Prin urmare, pentru a crea o știință a societății, este necesar, în primul rând, să studiem omul, să înțelegem "natura omului", aspirațiile și nevoile acestuia Socialul, astfel, s-a redus la individ, societatea acționând ca un agregat mecanic de indivizi Omul a fost conceput de ei nu ca aparținând unui anumit mediu social și unei anumite perioade istorice Teoriile lor figurau "omul în general", omul abstract, omul ca ființă fizică, ca parte a naturii În realitate, vorbind despre natura și nevoile omului, ei au pornit de la natura și cerințele unei persoane definite de clasă, și anume, burghezul revoluționar francez, ai cărui ideologi erau Dar iluminatorii înșiși erau convinși că natura în general vorbește prin ei și și-au bazat studiul asupra societății pe raționamentul despre natura unei persoane abstracte Acest lucru a lăsat o amprentă metafizică ascuțită asupra întregii lor metodologii de studiere a fenomenelor sociale Punând studiul naturii umane ca bază a științei societății, filozofii au ajuns la concluzia că viața socială este dominată de legi care guvernează omul ca ființă fizică În urma reducerii societății la individ, socialul la individ Holbach, System, Nature, p Toi II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc dual, materialiştii secolului al XVIII-lea modele sociale reduse la cele naturale, societatea dizolvată în natură Din dorința de a defini natura umană în general, natura omului abstract, a urmat inevitabil afirmația despre imuabilitatea și constanța naturii umane Încercând să determine trăsăturile naturii tuturor oamenilor, filozofii au ajuns să stabilească unele dintre proprietățile lor eterne Iar recunoașterea imuabilității naturii umane a exclus posibilitatea unei abordări istorice a societății Proprietățile de bază ale omului ca ființă corporală, fizică, pentru materialiștii francezi, sunt dorința de autoconservare, atracția pentru plăcere și aversiunea față de suferință Aceste proprietăți neschimbate ale omului au servit filozofilor francezi drept criteriu pentru ordinea socială Societatea a fost evaluată de ei din punctul de vedere al conformității ei cu natura umană Rezonabil, oportun și justificat este acel sistem social care corespunde naturii umane și satisface dorința naturală a membrilor societății de fericire Este nerezonabil și trebuie eliminat acel sistem care este contrar naturii umane și nu poate satisface cerințele

naturale ale omului Abordarea societății cu criteriul "naturei umane" a însemnat introducerea unei evaluări morale subiective în locul stabilirii unor legi obiective interne ale mișcării sociale Afirmația despre caracterul nerezonabil al sistemului social existent însemna că acest sistem nu îndeplinea cerințele morale ale filosofului; un sistem rezonabil a fost declarat scopul mișcării sociale pentru că satisfacea ideile filosofului despre "dreptate" Dar, așa cum subliniază tovarășul Stalin, a privi societatea din punctul de vedere al moralității, " din punctul de vedere al "dreptății eterne" sau al unei alte idei preconcepute " înseamnă a o considera din poziții idealiste Materialismul metafizic, aplicat societății, a condus la o retragere față de materialism și a înlocuit pătrunderea în legile obiective ale dezvoltării sociale cu aprecieri morale subiective Totuși, cu toate limitările punctului de vedere al "naturii umane", nu se pot pierde din vedere concluziile critice și de-a dreptul revoluționare pe care gânditorii francezi le-au tras din acesta în raport cu sistemul feudal-absolutist Dacă doar acel sistem social care corespunde naturii umane este rezonabil și are dreptul de a exista, atunci un sistem care nu îndeplinește cerințele specificate, dimpotrivă, nu are dreptul să existe și este condamnat la distrugere Așa, contrar naturii umane, a fost, după filozofi, sistemul care a dominat Franța Stalin, Questions of Leninism, ed Í -e, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII În societate, spuneau ei, în loc de virtuți domnesc vicii, interesele egoiste și egoiste ale indivizilor au înlocuit preocuparea pentru binele comun, masele populației sunt în sărăcie de dragul unui pumn mic de oameni leși, justiția a fost alungată din legi si instante "Vedem pe pământ doar nedrepți, incapabili, răsfățați de monarhii de lux", scrie Holbach Statul social este o stare de război între monarh și toți supușii săi și toți membrii societății între ei Un astfel de sistem merita orice fel de condamnare: nu corespundea cu nimic "naturii umane" Care sunt cauzele acestei stări a societății? De ce există, dacă nu în conformitate cu natura umană? Și care sunt motivele generale care dau naștere unui sau altul sistem social și de stat? Care este forța motrice din spatele istoriei omenirii? Răspunzând la această întrebare, materialiştii francezi s-au întâlnit cu explicaţia dată de Montesquieu, care a constat în referirea la condiţiile de climă şi sol care afectează caracterul oamenilor care locuiesc într-o anumită ţară şi determină în cele din urmă sistemul politic caracteristic unei anumite ţări Materialiștii nu au fost mulțumiți de această teorie Diderot a permis o anumită influență a climei asupra caracterului oamenilor, dar, în același timp, credea că această influență nu era atât directă, cât indirectă - condițiile geografice diferite impun cerințe diferite asupra activității de muncă a oamenilor, iar acest lucru afectează caracterul acestora Diderot a negat o legătură directă între climă și sistemul politic și a subliniat că morala oamenilor se poate schimba doar sub influența factorilor în schimbare A respins cu fermitate teoria lui Montesquieu Helvetius Dacă, a obiectat el, cheia istoriei omenirii constă în cauzele fizice, atunci cum se poate explica faptul că un popor care trăiește în aceeași localitate neschimbătoare din punct de vedere geografic, în perioade diferite, prezintă imagini complet diferite ale obiceiurilor, instituțiilor, culturii? "Dacă temperatura diferitelor clime", a scris Helvetius, "are un asemenea efect asupra sufletelor și minții, atunci de ce romanii, atât de generoși, atât de curajoși sub conducerea republicană, au devenit acum atât de slabi și răsfățați? De ce grecii și egiptenii, care au fost cândva faimoși pentru inteligența și vitejia

lor și au stârnit admirația întregii lumi, acum i-au trezit disprețul? De ce științele și artele, acum cultivate, acum disprețuite de diverse popoare, au ocolit treptat aproape toate tarile? De ce la Atena Noi Holbach, System of Nature, pp - * Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA XV-XVIII cc nu mai întâlnim Focion, la Teba - Pelopidas și la Roma - Decius? Temperatura în aceste țări nu s-a schimbat " Mediul geografic neschimbător nu a putut explica istoria în schimbare Ea nu putea explica starea dezastruoasă în care se afla societatea gânditorilor contemporani Dar, poate, motivul constă aici în proprietățile persoanei însuși, în depravarea sa primordială, egoismul și înclinația către rău? Răspunzând la această întrebare, filozofii s-au îndreptat către principalele prevederi ale filozofiei materialiste O persoană își primește toate senzațiile din influența lumii exterioare asupra organelor de simț Prin urmare, natura senzațiilor și, în consecință, a reprezentărilor, ideilor, judecăților, este în întregime determinată de mediul în care există o persoană Dacă sunt atât de puțini oameni virtuoși, și atât de mulți răi, dacă vicii domnesc printre oameni și nedreptatea triumfă în societate, atunci condițiile lumii exterioare, mediul în care oamenii trăiesc și acționează, sunt de vină pentru asta; ea este cea care pune o persoană în asemenea condiții în care se îndepărtează de bine și se grăbește spre rău Omul, au declarat materialiştii francezi, este un produs al mediului Ce este mediul, așa este persoana Într-o societate bine ordonată, oamenii vor fi virtuoși Într-o societate prost organizată, oamenii sunt răi și răi " O societate prost organizată și prost condusă, supusă prejudecăților, obiceiurilor absurde și legilor fără sens, umilită de despotism, coruptă de lux, indusă în eroare de păreri false, ar trebui să fie plină de cetățeni vicioși și frivoli, sclavi, zgâiți și mândri de lanțurile lor, oameni ambițioși, lipsiți de idei despre adevărata glorie, avari și cheltuitori, fanatici și libertini" Afirmația "omul este un produs al mediului" a fost o propunere extrem de importantă și valoroasă, dar a necesitat dezvăluirea acesteia A fost necesar să se stabilească exact ce ar trebui să fie înțeles prin "mediul" care determină opiniile și aspirațiile unei persoane După cum sa subliniat, nu a fost un mediu geografic Omul, credeau filozofii, este un produs al mediului social Mediul social este sistemul politic, statul, instituțiile sale, legile " Nu de natură, ci de diferența în structura statului, depinde iubirea sau indiferența diferitelor popoare față de virtute" "Dacă legile sunt bune, atunci moravurile sunt bune, dacă legile sunt rele, atunci morala este proastă " Astfel, materialiștii francezi au susținut că sistemul politic al statului și legile acestuia determină opiniile Helvetius, Despre minte, pp - Holbach, System of Nature, p Helvetius, Despre minte, p Diderot, Adunat cit , vol II, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII gusturile si obiceiurile oamenilor "Legile fac totul" \ - declară categoric Helvetius Dar de ce depinde însăși structura politică a oamenilor, legile în sine? Schimbarea legilor are drept cauză o schimbare a opiniilor oamenilor, a fost răspunsul "Perfecțiunea legilor depinde de progresul rațiunii umane", a spus Helvetius Propoziția "omul este un produs al mediului" a luat următoarea formă: opiniile unei persoane sunt un produs al mediului, iar mediul însuși este un produs al opiniilor unei persoane Morala, opiniile și caracterul oamenilor sunt determinate de legi, iar legile în sine sunt determinate de opiniile oamenilor Se formează un cerc vicios, dincolo de care materialiştii francezi din secolul al XVIII-lea în concepţiile lor socio-istorice nu au ieşit la iveală Când au afirmat că omul este un

produs al mediului, această poziție era legată de premisele de bază ale filozofiei materialiste A fost o încercare de a aplica materialismul la înțelegerea vieții sociale Dar această încercare s-a încheiat cu eșec Drept urmare, materialiștii francezi au ajuns la concluzia că dezvoltarea vieții sociale trebuie explicată pe baza opiniilor oamenilor, din ideile lor "Opinia conduce lumea", au spus ei Aceasta însemna că au rămas idealiști în explicarea societății Ei erau, după cum spunea Lenin, materialişti "de jos", idealişti "de sus" Idealismul istoric al materialiștilor francezi era indisolubil legat de caracterul metafizic și mecanicist al materialismului lor Omul care a făcut obiectul analizei lor a rămas un om abstract Semnificația activităților practice de producție nu a fost înțeleasă de ei, economia a fost văzută ca fiind în întregime dependentă de politică Ei nu au reușit să ridice problema cauzelor materiale active independente de conștiința oamenilor, care determină opiniile și acțiunile oamenilor Apărarea materialismului filozofic, lupta împotriva idealismului și religiei, împotriva "amăgirilor, fanatismului și superstiției", materialiștii secolului al XVIII-lea a dovedit că existența materială există independent de conștiința oamenilor, că ea determină această conștiință Dar ei au fost incapabili să aplice acest adevăr vieții sociale, să înțeleagă că ființa socială există independent de conștiința socială și o determină Cu toate acestea, cu toate imperfecțiunile sale, formula materialiștilor francezi "omul este un produs al mediului" avea o semnificație revoluționară Din aceasta a rezultat că, dacă oamenii sunt răi, răi și nefericiți, atunci motivul pentru aceasta este mediul în care cresc, sunt crescuți și trăiesc; cu alte cuvinte, nenorocirile oamenilor sunt vinovate de a fi Helecius, Despre om, p - a Ibid , p Vezi Lenin, Opere, vol XIII, p , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII ordinea politică actuală; regimul feudal-absolutist al Frantei este de vina pentru nenorocirile poporului francez Este necesar să-l distrugem, să creăm un sistem politic și social mai rezonabil, care să îndeplinească natura umană, atunci morala oamenilor se va îmbunătăți, virtuțile vor înflori, oamenii vor găsi prosperitatea și fericirea Cum se așteptau filozofii francezi să transforme sistemul social? Întreaga structură a vieții sociale, credeau ei, este determinată de sistemul politic caracteristic unei societăți date; legile și formele de guvernare sunt condiționate de părerile oamenilor, dar schimbările în opiniile oamenilor sunt aduse de iluminare, care dezvăluie oamenilor adevărul binefăcător "Între toate popoarele", scrie Helvetius, "există o interdependență între perfecțiunea legislației și succesul minții umane Cu cât cetățenii sunt mai luminați, cu atât legile lor vor fi mai perfecte " Prin urmare, fericirea popoarelor trebuie așteptată de la progresul minții umane Cunoașterea adevărului și răspândirea lui vor duce la o schimbare a viziunilor oamenilor, care va fi urmată de o schimbare a sistemului politic Dacă cunoașterea adevărului proclamă omenirii "plinătatea fericirii", atunci, pe de altă parte, toate necazurile trăite de popoare se explică prin necunoașterea acestui adevăr, ignoranța și amăgirile lor "Înşelăciunea este vinovată de acele lanţuri grele pe care tiranii şi preoţii le fac pentru popoarele de pretutindeni", declară Holbach "Din cauza necunoașterii propriei sale naturi, a propriilor aspirații, a nevoilor și a drepturilor sale, omul, trăind în societate, și-a pierdut libertatea și a devenit sclav Nu a înțeles scopul comunității și al guvernării; s-a supus necondiționat unor oameni ca el, pe care, sub influența prejudecăților, a început să-i privească ca ființe de ordin superior, ca zei pământești Aceștia din urmă au profitat de amăgirea lui pentru

a-l înrobi, a-l corupe, a-l face rău și nefericit Astfel, din cauza necunoașterii propriei sale naturi, rasa umană a fost înrobită și a devenit victima unor guvernări rele " Helvetius exprimă aceleași gânduri: "Sursa care generează cel mai mare număr de dezastre sociale este ignoranța" Aceasta este cauza sistemului politic prost "Despotismul, acel flagel crud al umanității, este cel mai adesea produsul ignoranței populare Fiecare națiune este liberă la început Cum să explici pierderea libertății lor? Ignoranța lui, încrederea lui nebună în cei ambițioși" Din acest punct de vedere, toată istoria anterioară a fost o istorie a iluziilor și a superstițiilor folosite de violatori și Helvetius, Despre om, p Holbach, Sistemul naturii, p Ibid , p Helvetius, Despre om, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII seducatori, tirani si preoti În istorie, materialiștii francezi din secolul al XVII-lea ei au văzut nu un proces consistent, natural de dezvoltare, ci un lanț de erori, absurdități și crime " Istoria omenirii de-a lungul secolelor este istoria asupririi ei de către o mână de escroci", a scris Diderot "Istoria", în cuvintele publicistului din acea vreme, Mercier, "este o scurgere de canalizare, unde crimele comise de rasa umană sunt pline" Recunoscând că cauzele schimbărilor istorice sunt opiniile oamenilor, materialiștii francezi, în considerarea evenimentelor istorice, s-au limitat la stabilirea motivelor ideologice care i-au mișcat pe oameni și a evaluării lor morale Ei au împărțit personajele istorice în oameni cinstiți și necinstiți și au descoperit că " în cele mai multe cazuri, oamenii cinstiți s-au dovedit a fi proști, iar necinstiții au triumfat Din această împrejurare, pentru el (materialismul secolului al XVII-lea - Nd) singura concluzie care a urmat a fost că în istorie există foarte puține instructive " Așadar, istoria nu merita decât condamnarea, pe care a primit-o Atitudinea materialiștilor francezi față de istorie, în cuvintele lui Engels, s-a redus la " un revoluționar naiv, simplă negare a întregii istorii trecute " Urmând viziunea lor metafizică asupra lumii, ei nu au putut înțelege istoria ca proces natural de dezvoltare a vieţii sociale Astfel de opinii erau comune tuturor materialiştilor francezi din secolul al XVIII-lea Cu toate acestea, Helvetius, împreună cu afirmațiile predominante de acest fel, are o încercare de a ieși din acest cerc de idei și de a găsi un model în istoria umanității Helvetius începe cu Robinsonade Presupunând că mai multe familii se stabilesc pe o insulă pustie, Helvetius încearcă să stabilească cursul ulterior inevitabil al dezvoltării Forța sa motrice este, potrivit lui Helvetius, creșterea populației Creșterea nevoilor asociate cu reproducerea oamenilor îi împinge către noi tipuri de activitate economică De la vânătoare, se trec mai întâi la creșterea vitelor, apoi la agricultură și meșteșuguri Odată cu trecerea la agricultură ia naștere proprietatea privată: pământul aparține celui care îl cultivă Deoarece diferite părți ale pământului produc fructe diferite, apare schimbul și, odată cu el, banii Apariția banilor are rezultatul inevitabil al distribuției sale inegale Odată cu creșterea populației, bogăția oamenilor crește, dar, în același timp, apare și inegalitatea economică, oamenii se despart "în mai multe popoare" - bogați și săraci, proprietari și cei care nu au Egalitatea între oameni dispare în sfârșit, interesul comun al oamenilor este înlocuit cu interesele private ale grupurilor individuale ale populației Atâta timp cât averea a fost distribuită relativ uniform între cetățeni, Diderot* * Adunat cit , vol II, p Marx și Engels, op v , XIV, p * Acolo, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA secolele XV-XVIII atâta timp cât oamenii erau un popor posesor, se bucurau de fericire și libertate;

proprietarii, spune Helvetius, sunt "singurul suport al libertății publice" Împărțirea oamenilor în bogați și săraci care nu au nimic duce la pierderea libertății Reprezentanții desemnați de popor să conducă treburile statului uzurpă puterea, folosind lipsa unanimității în rândul poporului, semănând discordie între moșii și înarmand o parte a națiunii împotriva alteia Acest lucru este facilitat de prezența unei mase de oameni săraci care, neavând proprietăți, sunt gata să se vândă oricui este în stare să-i plătească "Bogații cumpără o parte din popor; cu ajutorul ei o subordonează pe cealaltă parte despotismului aristocratic sau monarhic" Republica este maturitatea statului, despotismul este bătrânețea lui Forma despotică de guvernare este însoțită de sărăcia oamenilor și de concentrarea tuturor bogățiilor în mâinile unui pumn de bogați și nobili, de dorința de lux și de corupția generală a moravurilor Rezultatul este moartea statului Acesta este cursul inevitabil al dezvoltării istorice: "o națiune trece de la sărăcie la bogăție, de la bogăție la o distribuție inegală a acestei bogății, de la această distribuție inegală la despotism și de la despotism la propria sa distrugere" , după care începe procesul din nou Deși adoptarea creșterii populației ca principală forță motrice a dezvoltării sociale a fost o presupunere eronată, la fel cum ideea ciclului istoriei a fost eronată, cu toate acestea, opiniile prezentate de Helvetius au reprezentat un pas înainte în comparație cu cele asemănătoare lui oameni cu minte, deoarece a încercat să dezvăluie un model obiectiv în dezvoltarea societății Cu toate acestea, aceste argumente ale lui Helvetius au rămas fără legătură cu întregul sistem al vederilor sale socio-politice Opinia conduce lumea, susțin filosofii Prin urmare, cei care formează opinia publică, care determină părerile oamenilor, joacă un rol decisiv în istorie Așa sunt oamenii grozavi Ei pot juca un rol benefic atunci când acţionează ca legiuitori înţelepţi sau creatori de ştiinţe şi arte; pot fi cauza dezastrelor pentru popoare ca cuceritori sângerosi, tirani, fondatori de religii Dar, în ambele cazuri, activitatea lor determină soarta popoarelor "Inițiativa conducătorilor", spune Holbach, "face poporul fie războinic, fie superstițios, fie înset de glorie, fie lacom de bani, fie prudent, sau nerezonabil" Helvetius are aceeași părere El indică "acel adevărat cult pe care filozofia ar trebui să-l dezvăluie popoarelor" - cultul oamenilor mari, "binefăcători ai omenirii", precum Licurg și Solon, Marcus Aurelius și Traian, Epicur și Arhimede, Vergiliu și Corneliu Helvetius, Despre om, p * Ibid , p s Ibid , p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Dar ce determină natura activității creatoare a oamenilor mari, există vreo corectitudine și regularitate aici? Materialiștii francezi au negat o asemenea regularitate Aflați pe poziții idealiste în înțelegerea vieții sociale, nevăzând o dezvoltare regulată în istorie, filozofii francezi nu au putut stabili modele nici în cursul ideilor Aflată în declarații separate ale lui Helvetius și Diderot, a fost conturată o abordare mai corectă a problemei Vorbind despre asimilarea de către societate a descoperirilor strălucite și despre transformarea proprietății geniului în proprietate comună, Helvetius scrie într-o notă: "Este posibil ca perfecțiunea artelor și a științei să nu fie atât o chestiune de geniu, cât timp si necesitate Progresul uniform al științelor în toate țările confirmă acest punct de vedere Într-o astfel de evoluție constantă a minții umane, mi s-ar părea posibil să văd rezultatul unei cauze generale și ascunse La fel si cu Diderot El contestă afirmația lui Helvetius conform căreia fiecare persoană este capabilă de descoperiri științifice și că numai întâmplarea aduce

descoperiri la viață Omul de știință în cercetările sale se bazează pe munca predecesorilor săi, susține Diderot, și pornește din aceasta; însăși starea științei îl îndreaptă către probleme nerezolvate și sugerează modalități de rezolvare a acestora Prin urmare, "mijloacele de descoperire, ca și descoperirea în sine, nu pot fi atribuite întâmplării " Remarca lui Diderot este corectă, dar nu merge mai departe: el este străin de înțelegerea legăturii dintre cursul descoperirilor științifice și nevoie socială pentru ele, cauzată de dezvoltarea forţelor productive ale societăţii Materialiștii francezi nu au reușit să ducă la îndeplinire determinismul în considerarea lor asupra societății, pe care l-au apărat ferm în studiul naturii Acest lucru a fost împiedicat de idealismul lor în înțelegerea vieții sociale și de înțelegerea metafizică a necesității însăși Ei au extins propunerea unei necesități abstracte, imediate, dominantă în natură, și asupra societății Întrucât ei nu au înțeles forma specifică în care necesitatea se manifestă în societate, subordonarea omului față de necesitate a însemnat pentru ei subordonarea lui ca ființă fizică față de legile generale ale naturii " Subordonând omul în întregime legilor fizicii", spune Holbach, " vom vedea că fenomenele lumii spirituale urmează aceleași reguli ca și fenomenele lumii fizice Pentru natură, erupția vulcanică și nașterea lui Tamerlan sunt fenomene de același ordin " În natură, totul este legat, totul este în interacțiune, în ea "nu există un singur atom, Helvetius, Despre om, p - * Diderot, Sobr cit , vol II, p (r) Holbach, System of Nature, pp - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVII BP care nu ar juca un rol important şi necesar" \ Aceşti "atomi" sunt de foarte multe ori cauzele celor mai mari evenimente din lumea spirituală "Excesul de causticitate în bila unui fanatic, febra sângelui în inima unui cuceritor, digestia proastă a vreunui monarh, capriciul vreunei femei, sunt motive suficiente pentru a face războaie, pentru a trimite milioane de oameni a măcelări, a distruge cetăți, a se transforma în orașe de praf pentru a cufunda oamenii în sărăcie și doliu, pentru a provoca foamete și boli contagioase și pentru a răspândi disperare și necazuri pentru o serie lungă de secole" Gânduri asemănătoare găsim la Helvetius și La Mettrie În același timp, filozofii nu credeau că subordonează societatea întâmplării Deși soarta "omenirii, precum și a fiecăruia dintre indivizii ei constitutivi, depinde în orice moment de cauze imperceptibile, generate, dezvoltate și puse în mișcare de împrejurări adesea trecătoare", și este legată "de forțe a căror acțiune nu o putem prevedea, evalua sau stop" , dar numai din cauza slăbiciunii cunoștințelor noastre "atribuim efectele lor întâmplării, le considerăm întâmplătoare, în timp ce aceste cauze acționează în mod necesar și după reguli ferme" Acest raționament dezvăluie cu deplină claritate cum înțelegerea metafizică a necesității o transformă în propriul său opus Afirmația că totul este la fel de necesar, " nu întâmplarea se ridică la nivelul necesității, ci necesitatea se degradează la nivelul hazardului" "Necesitatea" fenomenelor sociale, redusă la nivelul atomilor nebuni în creierul oamenilor mari, s-a dovedit a fi dominația nedivizată a hazardului și a dus la fatalism Dacă în societate nu există o dezvoltare naturală și evenimentele sunt controlate de cuplarea atomilor din organismele umane, care este inaccesibilă cunoașterii, atunci pentru a realiza speranțe pentru un viitor mai bun, rămâne doar să așteptăm un eveniment fericit, un accidental " conexiune de particule" Desigur, cu o asemenea înțelegere a regularității sociale, filosofii au asociat punerea în aplicare a planurilor lor pentru o ordine socială rezonabilă cu speranța unui "suveran iluminat"

care, după ce le-a acceptat ideile, le-ar pune în practică Calculele pentru un "legislator" luminat erau deplin de acord cu viziunea lor asupra rolului "oamenilor mari" Ei au asociat însăși posibilitatea apariției unui "monarh iluminat" cu intervenția fericită a întâmplării "Din voia sorții", a scris Holbach, "luminat, drept, curajos Holbach, System of Nature, p Ibid Există un ok, p Marx și Engels, Opere, vol XIV, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ al secolului al XVIII-lea monarhi buni, virtuoși, care, cunoscând adevărata cauză a calamităților umane, vor încerca să-i vindece după instrucțiunile înțelepciunii " Helvetius s-a mulțumit cu același raționament "Potrivit înțelepților", a scris el, "toate posibilitățile trebuie să devină realitate într-un timp mai mult sau mai puțin lung De ce să deznădăjduiți de fericirea viitoare a omenirii?" "Va veni, va veni cândva, acel om drept, luminat și puternic pe care îl așteptați", a exclamat Diderot, "căci timpul aduce cu el tot ce este posibil și o astfel de persoană este posibilă De când materialiştii francezi din secolul al XVIII-lea au rămas idealiști în explicarea istoriei, din moment ce au ignorat regularitatea obiectivă în dezvoltarea societății, au fost lipsiți de posibilitatea de a-și conecta idealurile cu dezvoltarea naturală a realității însăși Prin urmare, ei nu se puteau baza decât pe șansă Rezonabilul trebuie să devină realitate, pentru că este rezonabil, credeau filozofii, fără a încerca să conecteze raționalul cu realul, cu necesitatea vieții sociale însăși Această "independență" a necesității, s-ar părea, însemna libertate Însă libertatea, divorțată de necesitate, s-a transformat în propriul ei opus: s-a dovedit a fi subordonarea deplină a întâmplării Filosofii nu numai că au contat pe șansă, așteptând apariția unui "suveran luminat", dar au încercat și să "ajute" apariția acestuia Acest ajutor consta în scrisori adresate suveranilor, în care se dovedea că este "în interesul propriu" al prinților și conducătorilor să renunțe la regimul despotismului și autocrației și să se îndrepte către o legislație bazată pe rațiune Cu toate neajunsurile concepțiilor sociale ale materialiștilor francezi, neajunsurile asociate cu caracterul metafizic și contemplativ al materialismului lor și explicate în cele din urmă prin caracterul burghez al ideologiei lor - teama de revoluția poporului ca forță motrice a progresului istoric - nu se poate să nu se constate rolul progresiv pe care l-au jucat aceste vederi în dezvoltarea gândirii sociale Teoria socială a materialiştilor francezi a afirmat caracterul tranzitoriu al sistemului feudal-absolutist existent şi a exprimat tendinţele revoluţionare ale burgheziei franceze Cum și-au imaginat materialiștii francezi un sistem rațional corespunzător naturii umane? Împărtășind teoria "contractului social", materialiștii francezi credeau că societatea a luat naștere printr-un acord de oameni uniți, potrivit căruia "s-au angajat să-și facă reciproc servicii și să nu-și facă rău unii altora" Oameni care se alătură publicului Holbach, System of Nature, p Helvetius, Despre om, p Diderot, Adunat cit , vol II, p Holbach, System of Nature, p Biblioteca "Runivers" Filosofia secolelor XV-XVIII viața" renunță la o parte din libertatea lor în așteptarea beneficiilor pe care viața în societate ar trebui să le ofere Aceștia își asumă anumite obligații în raport cu societatea, sub rezerva obligațiilor reciproce ale societății în raport cu membrii săi, cu un acord amestecat între o persoană și societate, ca orice acord, trebuie să fie condiționat și reciproc, adică implică beneficii reciproce pentru părţile care o încheie "\ - scrie Holbach Obligațiile societății decurg din însăși esența asocierii sociale a oamenilor Oameni uniți în societate, urmând un sentiment de

autoconservare și căutarea fericirii În consecință, societatea are obligația de a asigura siguranța și fericirea membrilor săi Aceasta este baza originii și sensul existenței sale Viața publică este reglementată de legi Legea exprima vointa generala a membrilor societatii Legile corecte ar trebui să aibă un singur scop - interesul general Ei fac acest lucru descurajând oamenii de la fapte rele și încurajându-i să facă fapte virtuoase printr-un sistem de pedepse și recompense Societatea, datorită numărului ei mare, este nevoită să evidențieze persoane deosebite cărora li se încredințează exprimarea voinței sale generale și care sunt înzestrate cu puterea necesară pentru a-i face pe oameni să îndeplinească această voință Așa se naște guvernul Are ca bază consimțământul voluntar al societății, iar scopul său este de a promova fericirea cetățenilor Guvernul și suveranul sunt slujitorii societății, mandatarii acesteia: își împrumută puterea de la societate și sunt înființați numai pentru binele ei Teoria "contractului social" avea un caracter idealist Potrivit acestei teorii, "s-a părut că relațiile sociale au fost construite de oameni în mod conștient" Însă teoria contractului social conținea un conținut care era progresiv pentru acea vreme În primul rând, caracterul său puternic anti-teologic a fost progresiv Statul este o instituție divină, a afirmat biserica Statul este creația oamenilor, au obiectat filozofii Legile existente sunt de la Dumnezeu, ele exprimă voința Lui veșnică, neschimbătoare, a afirmat biserica Legile sunt produsul acordului oamenilor; ele se pot și trebuie să se schimbe în funcție de nevoile oamenilor, au obiectat filozofii Teoria contractului social a fost îndreptată nu numai împotriva bisericii A fost îndreptată în primul rând împotriva regimului absolutist Dacă statul a apărut din dorința oamenilor de fericire, atunci își pierde drepturile atunci când nu oferă această fericire oamenilor Dacă scopul legilor este binele comun, atunci legile care contravin interesului comun al oamenilor sunt inacceptabile Dacă guvernul împrumută putere de la societate, atunci "societatea poate oricând, atunci când interesele ei o cer, să înlăture această putere, Holbach, System of Nature, p * Lenin, Opere, vol I, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII să penalizeze forma guvernării lor, să extindă sau să limiteze puterea încredințată lor de către conducătorii lor, în raport cu care odo păstrează întotdeauna autoritatea supremă "\ Dacă suveranii guvernează în virtutea unui acord care îi obligă să se ocupe de bunăstarea cetățeni, atunci acordul își pierde forța atunci când suveranul guvernează în detrimentul oamenilor Iluminatorii urau profund regimul despotic absolutist Găsim în ei denunțuri pasionate și mânioase ale suveranilor autocrați, pentru a le mulțumi mofturile, chinuind popoare Holbach îi numește uzurpatori, despoți, tirani și violatori "Lasă moartea să lovească răufăcătorii, fanaticii, tiranii și orice dușman al binelui public" exclamă Helvetius În aproape toți educatorii, găsim justificare pentru dreptul popoarelor de a rezista tiranilor, de a folosi forța împotriva forței Dar aceste afirmații ar fi trebuit să servească drept avertisment pentru suverani Filosofii francezi nu credeau în popor ca singura forță capabilă să schimbe cursul istoriei Conform învățăturilor materialiștilor din secolul al XVII-lea, oamenii se unesc în societate, străduindu-și să-și asigure viața, proprietatea și libertatea Drepturile la viață, libertate și proprietate sunt drepturi fundamentale pe care societatea este obligată să le garanteze membrilor săi Acestea sunt drepturile naturale și inalienabile ale omului, corespunzătoare naturii sale Ele sunt eterne și neschimbătoare, la fel cum natura umană este neschimbătoare Legile care determină și

păstrează aceste drepturi sunt legi naturale Helvetius consideră însă că toate aceste drepturi și legi pot fi reduse la unul singur - la dreptul și legea proprietății, deoarece "acordurile de proprietate" acoperă totul - "personalitatea mea, gândurile mele, viața mea, libertatea mea, proprietatea mea" Proprietatea este originea și fundamentul vieții sociale a oamenilor " Păstrarea proprietății este zeul moral al statului: menține aici pacea acasă și face să domnească dreptatea; pentru că oamenii s-au unit pentru a-și asigura proprietatea; pentru că dreptatea, care cuprinde aproape toate virtuțile în sine, constă în a da fiecăruia ceea ce îi aparține și se rezumă, așadar, la menținerea acestui drept de proprietate Doctrina drepturilor naturale ale omului purta o amprentă clară de origine burgheză Prin definirea drepturilor omului ca fiind naturale, această doctrină a fost îndreptată, pe de o parte, împotriva bisericii care a sfințit vechiul regim cu ideea ei de "supranatural", origine divină a ordinii existente Pe de altă parte, a formulat cerințele de bază ale omului burghez Prin definirea acestora Holbach, System of Nature, p Helvetius, Despre om, p Vezi acolo, ok, pp , , * Există un ok, p Există un ok, pp - Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII cerințe ca drepturi naturale, imuabile și inalienabile, proclamând proprietatea privată burgheză o instituție eternă, iluminatorii au afirmat eternitatea sistemului burghez, presupus corespunzătoare proprietăților inalienabile ale naturii umane Caracterul burghez al învățăturilor iluminismului despre drepturile naturale ale omului se dezvăluie și în înțelegerea lor despre egalitate și libertate Egalitatea cetățenilor în fața legii, au declarat ei, a fost dată de natura însăși Helvetius spune că "natura a întipărit în toate inimile un sentiment de egalitate primordială" Holbach se opune deschis teoriei lui Rousseau "Oamenii", spune el, "au fost întotdeauna inegali Încă de la început, inegalitatea în proprietate și posesie s-a manifestat" La fel cu libertatea Libertatea este un drept natural al omului, asupra căruia nimeni nu îndrăznește să-l încalce, susțineau materialiștii secolului al XVIII-lea Din aceasta au concluzionat că este imposibil să se limiteze libertatea unei persoane de a dispune de bunurile sale fără a-i încălca drepturile "naturale" Iar când revoluția burgheză franceză i-a lipsit pe muncitori de dreptul la sindicat și grevă, legiuitorii s-au referit la faptul că un asemenea drept ar fi contrar "drepturilor naturale" ale omului Dezvăluind adevăratul conținut de clasă al opiniilor materialiștilor francezi din secolul al XVIII-lea, Engels a scris: "Știm acum că acest tărâm al rațiunii nu era altceva decât tărâmul idealizat al burgheziei; că dreptatea veşnică s-a realizat sub forma justiţiei burgheze; că egalitatea naturală era limitată la egalitatea cetățenilor în fața legii, iar cel mai esențial dintre drepturile omului a fost declarat dreptul de proprietate burgheză" Aceasta nu înseamnă în niciun caz că materialiştii francezi şi-au acoperit apărarea egoistă a intereselor capitaliştilor cu fraze despre interesul general "Nu trebuie să uităm că la vremea aceea, când educatorii secolului al XVIII-lea scriau toate problemele sociale se reduceau la lupta împotriva iobăgiei și a rămășițelor ei Noile relații socio-economice și contradicțiile lor erau atunci încă la început Prin urmare, la acea vreme nu se manifesta niciun interes propriu la ideologii burgheziei; dimpotrivă credeau cu sinceritate în bunăstarea generală și o doreau sincer, nu vedeau (parțial încă nu vedeau) contradicțiile din sistemul care creștea din iobăgie" Evaluând un sistem social rezonabil, Holbach a scris: " Helvetius, Despre minte, p Holbach, La politique naturelle, or eu, p Marx și Engels, Opere, vol

XIV, p · * Leniv, Opere, vol II, p ZI Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII o societate este justă, bună, demnă de iubirea noastră atunci când asigură tuturor membrilor săi satisfacerea nevoilor lor fizice, când le asigură securitate, libertate, posesia drepturilor lor naturale; aceasta este fericirea organizării politice; societatea este nedreaptă, rea, nedemnă de dragostea noastră când este părtinitoare unilaterală în favoarea unei minorități nesemnificative și crudă față de majoritate Această trăsătură este mai pronunțată la Helvetius și Diderot, în ale căror declarații pe această temă au trecut interese și opinii democratice Helvetius credea că principala cauză a dezastrelor popoarelor, împreună cu imperfecțiunea legilor, este distribuția prea inegală a bogăției Idealul pentru ei era o societate în care toată lumea deține proprietăți, în care toată lumea este, prin urmare, independentă și autosuficientă din punct de vedere economic Pentru fericirea popoarelor, spune Helvetius, este nevoie de "scăderea bogăției unora, creșterea averii altora, să-l facă pe sărac atât de prosper încât să poată, prin sau ore de muncă, să-și satisfacă nevoile și nevoile familia lui în exces" Filosofii erau convinși de realitate și de fezabilitatea acestor planuri și au indicat măsuri pentru implementarea idealului lor Aceste măsuri au provenit din opiniile lor idealiste generale asupra forțelor motrice ale dezvoltării sociale Schimbând legile și îmbunătățind educația, Helvetius a văzut o modalitate de a "crea un miracol al fericirii universale" Ideea fericirii universale în cadrul unui sistem de proprietate privată era o iluzie Dar această iluzie era inevitabilă din punct de vedere istoric " Orice nouă clasă care se pune în locul clasei care a dominat înaintea ei, deja de dragul îndeplinirii sarcinilor sale, este forțată să-și înfățișeze interesul ca interes comun al tuturor membrilor societății, adică în mod ideal vorbind , să-și dea gândurilor sale forma universalității, să le înfățișeze ca fiind singurele rezonabile, universal valabile Clasa care face revoluția, prin simplul fapt că se opune clasei, apare de la bun început nu ca o clasă, ci ca un reprezentant al întregii societăți; el este prezentat ca întreaga masă a societăţii spre deosebire de singura clasă conducătoare Acest lucru se întâmplă pentru că, la început, interesul său este de fapt mai legat de interesul comun al tuturor celorlalte clase neconducătoare " Aceste cuvinte ale lui Marx sunt pe deplin aplicabile materialiştilor francezi, ideologilor burgheziei revoluţionare din Secolul optsprezece Holbach, System of Nature, p Helvetius, Despre om, p * Acolo <nse, p Marx și Engels, Opere, vol IV, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII GENERAȚIA MAI TÂNĂ DE MATERIALISTI FRANCEZI Înainte de a continua să luăm în considerare învățăturile reprezentanților tinerei generații de materialiști francezi, ar trebui să ne oprim asupra filozofiei particulare a lui Deschamps Contemporan al lui Holbach și Diderot, Léger Marie Deguien (-) a ocupat un loc aparte printre iluminatorii francezi ai secolului al XVIII-lea Puțin cunoscut de contemporanii săi și după ce a publicat doar lucrările sale mai puțin semnificative în timpul vieții, Deschamps și-a îmbrăcat concepțiile materialiste și ateiste într-o coajă idealistă și teologică Acest călugăr, care a justificat materialismul și a propovăduit ateismul, este unul dintre cei mai originali și controversați gânditori ai iluminismului francez Rolul istoric pe care l-a jucat în Franța în secolul al XVIII-lea este relativ mic Activitățile multiforme, pline de luptă ale lui Rousseau și Voltaire, Holbach și Diderot nu au fost caracteristice lui Deschamps, care și-a petrecut întreaga viață conștientă într-o mănăstire și a părăsit doar

ocazional zidurile acesteia Lucrarea principală a lui Deschamps, Truth, or a Reliable System, a fost publicată pentru prima dată în traducere rusă la o sută cincizeci de ani după moartea autorului Deschamps însuși a publicat două lucrări - Letters on the Spirit of the Age ( ) și The Voice of Reason Against the Reason of the Age, și în special Against the Reason of the Author of the System of Nature, în Întrebări și răspunsuri ( ) Aceste două lucrări, care au polemizat cu Spiritul epocii și, în special, cu Sistemul naturii al lui Holbach, nu au putut atrage simpatia iluminatorilor progresivi Între timp, în ciuda criticii ascuțite la care Deschamps a supus multe poziții ale materialismului francez, în ciuda mai multor declarații sale împotriva ateilor, el încă apără în principiu pozițiile materialismului și ateismului, deși într-o înveliș teologică Apropierea lui Deschamps de metafizica secolului al XVII-lea, în special de spinozism, natura raționalistă a teoriei sale a cunoașterii, l-a respins de senzualiștii care au condus cohorta de iluminatori Elementele de dialectică care sunt proeminente în învățătura lui Deschamps, determină, la rândul lor, originalitatea locului pe care acesta l-a ocupat printre materialiștii metafizici ai secolului al XVIII-lea Deschamps a rămas în urmă cu corpul principal al materialiştilor şi, în acelaşi timp, l-a depăşit: a rămas în urmă, datorită apropierii de metafizica secolului al XVII-lea, l-a depăşit datorită prezenţei tendinţelor dialectice în învăţătura sa Deschamps își numește viziunea asupra lumii metafizică Definiția sa a metafizicii este caracteristică metodei raționaliste a filozofiei sale Prin metafizică, el înțelege luarea în considerare a lucrurilor în totalitatea lor, în generalitatea lor, studiul a ceea ce este comun tuturor lucrurilor și a ceea ce este disponibil cunoașterii prin rațiune, gândirea teoretică și nu prin simțuri Metafizica se ocupă cu universul, cu totalitatea tuturor lucrurilor, spre deosebire de fizica, care studiază lucrurile separat, Biblioteca "Runiverse" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII izbucnit de ceea ce le determină individualitatea și este perceput de simțurile externe Metafizica se ocupă de baza existenței, și nu de manifestările sale ("nuanțe") Baza finală, potrivit lui Deschamps, este universul, care este o colecție de corpuri fizice și există cu adevărat, în afara conștiinței umane Acest "întreg universal" este materie, ființă, lume, natură Recunoașterea de către Deschamps a materiei, a naturii ca realitate obiectivă și a subiectului cunoașterii umane nu lasă nicio îndoială că el rezolvă problema principală filozofică în mod materialist Totuși, așa cum se va clarifica mai târziu, Deschamps nu urmează o linie materialistă consistentă Deschamps a formulat bazele viziunii sale asupra lumii în patru teze, dintre care prima afirmă realitatea obiectivă a universului "Întregul universal există; aceasta este baza, a caror fiinte senzuale sunt manifestari particulare (les nuances) "Ch Fundamentand aceasta teza, Deschamps pune problema relatiei dintre general si individ, argumentand impotriva nominalismului si dovedind realitatea si primatul generalului, universal ca o combinație de corpuri fizice individuale Originalitatea criticii lui Deschamps asupra nominalismului constă (în contrast cu realismul scolastic medieval) într-o încercare de fundamentare materialistă a realității generalului Armata, spune Deschamps, este o singură entitate existentă ca o singură ființă; în același mod, orice alt set separat de corpuri fizice este un întreg unic Dacă luăm totalitatea tuturor corpurilor existente, atunci acesta va fi întregul universal, universul, natura, materia A doua teză a lui Deschamps clarifică înțelegerea sa asupra întregului universal și conturează fundamentele teoriei sale a cunoașterii "Întregul universal,

sau universul, are o natură diferită de fiecare dintre părțile sale și, în consecință, poate fi cunoscut doar în concepte (concevoir), dar nu contemplat sau imaginat " Aderând la doctrina Spinoza a substanței și opunând întregul părților sale, Deschamps ajunge la concluzia că natura, universul ca unitate a tuturor părților sale posibile, nu poate face parte din nimic, nu poate avea o anumită formă, nu poate avea o singură culoare sau altul , într-o dimensiune sau alta; universul rămâne mereu același, mereu egal cu el însuși Cu toate acestea, Deschamps subliniază că nu se poate separa întregul de părțile sale constitutive Universul poate fi numit nu numai ființă, ci și mișcare, pentru că lucrurile care îl compun sunt într-un proces de schimbare constantă "Numai opiniile absurde", spune Deschamps, "poate Deschamps, Adevărul sau un anumit sistem, vol I, Soluția ghicitoriei metafizicii și moralității, ed AzGNII, Baku , p a Ibid , p Volumul II - Filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII conduc la separarea mișcării, timpului, spațiului, extinderii etc , de univers, de materie " Astfel, concepția lui Deschamps diferă de doctrina lui Spinoza despre substanță și moduri printr-o legătură mai strânsă între univers și manifestările sale Opunând generalul individului, Deschamps notează în același timp unitatea lor, stabilește relativitatea acestei opoziții O dezvoltare ulterioară a doctrinei universului este teoria cunoașterii lui Deschamp Lucrurile separate, învață el, devin obiectul cunoașterii cu ajutorul simțurilor; universul este incognoscibil de simțuri, cunoașterea lui aparține minții " Întregul universal este accesibil minții (tombe sous l'entendement) și este exprimat în sentimente de unitate și armonie, în timp ce orice parte a acestuia este accesibilă oricărui simț, la fel de limitat Aceste părți sunt accesibile unuia sau aceluia organ de simț numai în măsura în care sunt legate de acesta, numai în măsura în care acţionează asupra lui și sunt întruchipate în el Agregatul ființelor fizice - mă refer la întregul universal - poate fi accesat doar de minte, organul unității și armoniei Întregul este absolut adevărat Nu poate fi comparat cu nimic din afara lui, ci doar cu ceea ce este în sine În același timp, fiecare ființă fizică sau separată care o compune poate fi comparată și contrastată atât cu ceea ce este în ea, cât și cu ceea ce este în afara ei; aceasta o face accesibilă simțurilor noastre, adică, într-o măsură mai mare sau mai mică, ni-l atașează" Opoziția cunoașterii necondiționate despre univers, accesibilă minții, față de cunoașterea prin simțuri este centrul teoriei raționaliste a cunoașterii a lui Deschamps Granulația rațională a acestei doctrine, care distinge între doctrina "metafizică" a universului și doctrina fizică a părților care alcătuiesc acest univers, este abordarea problemei diferenței dintre conceptele filozofice și fizice ale materiei În același timp, Deschamps propune doctrina cunoașterii adevărului obiectiv și respinge scepticismul și agnosticismul Conceptul de univers este completat de doctrina lui Deschamps despre relația dintre "întreg" și "totul" Conform definiției lui Deschamps, "totul" este același întreg universal, deoarece este considerat ca una cu părțile sale și identic cu ele, iar în acest caz aceste părți înseleș sunt deja inseparabile de el și sunt identice cu el Doctrina lui Deschamps despre "totul" este formulată de el în teza a patra: "Totul (tout), neformat din părți, există inseparabil cu întregul universal (le tout), format din părți; este atât afirmarea cât şi negaţia ei Totul și întregul universal sunt două principii care rezolvă enigma ființei Au fost marcate prin sugestie Deschamps, Adevărul sau un sistem de încredere, pp - * Ibid , p - Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL

FRANCEZ AL SECOLULUI XVII adevăr prin încorporarea acestor cuvinte în limba noastră Totul (tout) și nimic (rien) sunt identice Acest "nimic", explică Deschamps, neagă nu orice existență în general, ci doar existența sensibilă; de aceea "nimic" este haos, infinit, eternitate Dar, după ce a adus flexibilitatea conceptelor sale la recunoașterea identității contrariilor, Deschamps părăsește în același timp pământul materialismului și trece pe tărâmul dialecticii conceptelor pure Ateismul său este strâns legat de doctrina lui Deschamps despre întregul universal, "totul" și lucrurile sensibile Deschamps respinge cu hotărâre existența lui Dumnezeu și, dacă uneori aplică acest nume întregului universal, este doar pentru "a recurge la termeni deja familiarizați, cu care este imposibil să se conecteze alte concepte corecte" Deschamps a învățat că oamenii au creat conceptul de Dumnezeu din ideea unui întreg universal; rolul religiei era de a transforma această idee într-o ființă universală după chipul și asemănarea noastră Dacă ideea lui Dumnezeu este curățată, învață Deschamps, de tot ceea ce omul a adus în ea, îndumnezeindu-și propriile calități și abilități, atunci va rămâne doar întregul universal și "nimic" Certându-se cu ateii, Deschamps îi acuză că au respins ideea lui Dumnezeu și că nu dă nimic în schimb Potrivit lui Deschamps, ateismul și "adevărul" au în comun faptul că ambele sunt perfecte ei resping în mod deliberat religia, dar avantajul "adevărului", adică doctrina Deschamps, prin faptul că prezintă un pozitiv co- ISIIUI nu există nimic în ateism Această inconsecvență a lui Deschamps este dorința lui de a respinge învățătura religioasă și, în același timp, de a se disocia de ateismul francez al secolului al XVIII-lea - ne permite să caracterizăm opiniile sale asupra problemelor religioase ca ateism într-o înveliș teologică Totuși, diferența dintre "adevărul" său și ateism nu se limitează la ceea ce s-a spus; remarcile sale critice îndreptate împotriva contemporanilor atei dezvăluie o altă trăsătură a opiniilor sale Cert este că el leagă direct lupta împotriva religiei cu lupta împotriva sistemului social: a pune capăt religiei, după Deschamps, este posibil doar dacă îi eliminăm rădăcinile sociale Această înțelegere, care este meritul istoric al lui Deschamps, este însoțită, însă, de respingerea lui a luptei ideologice împotriva religiei În istoria societății, Deschamps distinge trei "stări" succesive, succesive:) starea de sălbăticie sau starea naturii,) starea socială sau civilă și) starea morală Primul aparține trecutului, al doilea există în prezent, al treilea este de așteptat în viitor Starea de sălbăticie este o societate primitivă, viața de turmă a oamenilor uniți doar prin instinct Nevoia-asociere, precum și structura avantajoasă a unei persoane, activitatea mâinilor sale ("zece i i Degian, Adevărul sau un anumit sistem, p * Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV degete") a determinat, potrivit Deptan, trecerea la o stare civilă, care se caracterizează prin dezbinare extremă, în ciuda unificării Deschamps explică idealist trecerea de la o stare la alta prin nevoia oamenilor de o viață mai bună, dorința de a trăi mai inteligent Deschamps critică aspru "statul civil", în care predomină inegalitatea între oameni "Condiția noastră socială datorează această inegalitate", scrie el, "puterii celui puternic asupra celor slabi, a celui îndemânatic asupra celui mai puțin priceput Această inegalitate extremă face ca starea noastră socială să fie cea mai dezgustătoare dintre toate, în ciuda tuturor avantajelor și binelui care poate fi în ea și, cu atât mai mult, care sunt cu siguranță în ea, căci altfel nu s-ar putea păstra Religia, potrivit lui Deschamps, a apărut istoric ca o sancțiune divină a răului social, puterea celor puternici asupra celor

slabi De aici, Deschamps concluzionează că, pentru a distruge religia și legile divine, este necesar mai întâi să distrugem legile umane ale stării civile de inegalitate care le determină Filosofia modernă, spune el, nu poate opri existența statului civil și, prin urmare, nu poate distruge nici legile umane sau divine, nici inegalitatea, nici religia Din acest punct de vedere, îi critică pe "filozofii liber-gânditori" care vor să elimine consecințele fără a le elimina cauzele Deschamps predică o revoluție utopică "morală" pentru a trece de la un "stat civil" la un "stat moral"; el vede calea către aceasta în răspândirea "adevărului" "Toate încercările de rezistență vor fi zadarnice după ce aceste adevăruri vor fi anunțate, iar oamenii educați capabili să le înțeleagă se vor ridica în apărarea lor Aceștia din urmă, ca niște ciobani care își îngrijesc turmele, vor trage în mod inevitabil masele, care, deși au nevoie de o schimbare a moralității mai puțin decât ei, nu le vor contrazice Această opoziție dintre iluminatori și mulțime, teama maselor, în ciuda simpatiei pentru ei, sunt caracteristice utopismului lui Deschamps și explică lupta lui împotriva răspândirii ateismului, împotriva criticii deschise a religiei După ce a descoperit înțelegerea că eliminarea definitivă a religiei este imposibilă fără o revoluție socială, Deschamps se teme în același timp de răspândirea ideilor atee și revoluționare în rândul oamenilor Unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai tinerei generații de iluminatori francezi a fost Constantine Francois Volney (-) În timpul formării viziunii sale asupra lumii (anii ai secolului al XVIII-lea), a participat la conversații filozofice din saloane Deschamps, Adevăr sau sistem valid, p ' Ibid , pp - Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Holbach și văduva lui Helvetius, au supraviețuit vechii generații de materialiști, au luat parte activ la lucrările Adunării Naționale și Constituante, în timpul venirii la putere a lui Robespierre a fost arestat ca susținător al monarhiei constituționale și eliberat după lovitura de stat Thermidorian Volney a contribuit la al -lea Brumaire și a fost un prieten personal al lui Napoleon Volney s-a remarcat prin cunoștințele sale enciclopedice Pregătindu-se pentru o călătorie în Egipt și Siria, a studiat arabă, iar publicat de el în "Călătorie în Egipt și Siria" se remarcă printr-o cunoaștere profundă a țărilor descrise În ajunul revoluției burgheze din , Volney a fost directorul agriculturii și comerțului în Corsica, unde a revenit ulterior și unde a făcut experimente de aclimatizare a plantelor subtropicale și tropicale Activitatea sa științifică a acoperit chestiuni de filozofie, filologie, istorie, morală, istoria și critica religiei și i-a adus faimă în întreaga lume Pentru a caracteriza concepțiile filozofice și sociale ale lui Volnay, lucrarea sa principală, Ruinele sau reflecțiile asupra revoluțiilor imperiilor ( ), precum și Catehismul cetățeanului francez ( ) și Discursul filozofic asupra studiului limbilor sunt de o importanță deosebită Sursa viziunii despre lume a lui Volnay a fost senzaționalismul lui Locke, Condillac și Helvetius După ce a pus teoria senzaționalistă a cunoașterii ca bază a opiniilor sale, el încă nu a adoptat pe deplin poziția materialismului din secolul al XVIII-lea, ci doar s-a apropiat de ea, rămânând un susținător al deismului Cu toate acestea, deismul său a fost adesea doar o înveliș exterioară pentru tendințele materialiste și anti-religioase Ca deist, Volney a recunoscut existența "o forță secretă care animă universul", dar a mai învățat că cea mai corectă atitudine față de o zeitate este să se îndrepte către studiul legilor naturii Rolul istoric al lui Volney a fost că a purtat tradițiile iluminismului francez prin evenimentele revoluției burgheze din Franța

Volney a comparat conștiința umană cu o oglindă care reflectă lucruri; această reflecție poate fi corectă sau distorsionată; criteriul adevărului constă în senzaţii În toate acele cazuri în care obiectele pot fi percepute de simțurile umane, dezacordurile dintre oameni sunt eliminate și se obține cunoștințe corecte Volney a făcut din această afirmație baza criticii sale asupra religiei și a teoriei sale a moralității publice Este necesar, a învățat el, să se traseze o linie clară între lumea reală și lumea fantastică, între obiectele care există cu adevărat și sunt accesibile testării sentimentelor, pe de o parte, și invențiile fantastice ale religiei, pe de altă parte Aproape de Helvetius, Volney a învățat că motorul Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA secolele XV-XVII dezvoltarea socială sunt interesul, iubirea de sine, dorința de plăcere și aversiunea față de suferință Dezvoltarea excesivă a egoismului a încălcat condiția socială inițială, viața fericită a oamenilor Datorită dezvoltării lăcomiei și violenței, datorită dominației celor puternici asupra celor slabi, inegalității și aservirii, societatea umană a plonjat într-o stare de anarhie, despotism și fanatism religios Ca educator, Volney spera că un interes personal bine înțeles se va transforma într-un interes public, că popoarele în viitorul apropiat vor înțelege semnificația fericirii publice: săracii își vor câștiga puterea în ideea egalității, în timp ce bogații ar avea tendința de a modera și de a-și subordona interesele private celor publice Așa a ajuns Volney la planul său de unire a popoarelor în "Statele Generale ale Europei" pe baza principiilor "Declarației drepturilor omului și cetățeanului" burgheză din Francezii, potrivit lui Volney, urmau să fii "poporul-legislator" Expansiunea lui Napoleon și-a găsit anticiparea idealizată în lucrările socio-politice ale lui Volnay Jacques Andre Nejon (-), un gardian fidel al tradițiilor materialiste și ateiste ale Iluminismului, a fost studentul și tovarășul de arme al lui Diderot, un activ propagandist al ideilor sale și un sârguincios editor al scrierilor sale Mulți ani de activitate literară și editorială a lui Nezhon au contribuit la răspândirea largă a ideilor avansate ale secolului al XVIII-lea Lucrarea sa principală, The Warrior Philosopher ( ), este un pamflet ascuțit despre religia creștină Nejon și-a purtat ateismul, ura față de preoți prin întreaga revoluție burgheză din Franța El a fost cel care a făcut propunerea Adunării Constituante de a exclude din "Declarația drepturilor omului și cetățeanului" orice mențiune despre religie Nezhon a vorbit cu indignare despre cultul "ființei supreme" fondat de Robespierre, iar până la sfârșitul zilelor sale a rămas un ateu convins și activ Printre oamenii de știință de frunte care au fost strâns asociați cu materialismul francez al secolului al XVIII-lea, un loc proeminent a fost ocupat de Charles Bonnat (-), naturalist și filozof elvețian, francez prin naștere În istoria biologiei, Bonnet este cunoscut ca unul dintre cei mai proeminenți reprezentanți ai preformismului, precum și pentru descoperirea partenogenezei și studiul său asupra regenerării În Linden Bonnet, știința naturii secolului al XVIII-lea, în special fiziologia, a contribuit la fundamentarea materialismului Deși Bopnet însuși nu s-a remarcat deloc prin consistența opiniilor sale, mai ales în ceea ce privește generalizările filozofice, concluziile atee și revoluționare, dar cu lucrările sale științifice naturale a contribuit la justificarea și apărarea materialismului Cu privire la problema sursei cunoașterii umane, Bonnet s-a alăturat senzaționalismului lui Locke și Condillac franceză de generație tânără Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII Materialiștii științifici s-au bazat în mare măsură pe

studiile de la Bonn și în scrierile omului de știință genevan au extras din abundență date faptice pentru a susține viziunea materialistă asupra lumii Bonn a căutat să fundamenteze teoria senzaționalistă a cunoașterii din punct de vedere fiziologic, prin studierea sistemului nervos uman Omul, conform învățăturilor lui Bonn, este o ființă complexă, formată din două substanțe - trupul și sufletul, relația dintre care nu poate fi studiată și nu aparține cunoașterii științei Bonn nu s-a opus doctrinei religioase a nemuririi sufletului și cu atât mai mult nu a negat existența lui Dumnezeu, dar a declarat hotărât că știința nu știe nimic și nu poate ști nimic despre sufletul imaterial Semnificația lui Bonn în istoria materialismului se bazează pe dezvoltarea sa a psihologiei fiziologice, pe baza căreia a apărat teoria materialistă a cunoașterii Împreună cu Locke și spre deosebire de Condillac, Bonnat a recunoscut diferența dintre experiența externă și cea internă, stabilind două surse de idei - senzațiile și reflecția; dar spre deosebire de Locke, el a dat o bază fiziologică pentru senzaționalism Ideile cele mai complexe și abstracte, a învățat Vonnet, pot fi în cele din urmă reduse la activitatea simțurilor ca sursă, în timp ce acestea din urmă pot fi înțelese doar prin examinarea fibrelor nervoase ("fibrele"), ca bază materială a oricărei activități mentale Prin urmare, a oferi o explicație științifică a gândirii umane înseamnă a studia mișcarea fibrelor nervoase Astfel, senzaționalismul lui Bonn se dezvoltă într-o doctrină psihofizică materialistă, a cărei influență a fost foarte semnificativă În problemele generale ale perspectivei lumii, Bonnet a arătat o serie de tendințe idealiste și teologice Aici învăţătura sa dezvăluie influenţa semnificativă a idealismului lui Leibniz Bonnet a învățat despre univers ca un întreg unic continuu, supus providenței divine și în curs de dezvoltare, conform planului conturat de zeitate Dezvoltarea tendințelor idealiste ale filozofiei lui Vonné în clericalism a fost deosebit de pronunțată în învățătura sa despre nemurirea sufletului Respingând aici metoda științifică naturală a cunoașterii, Bonnet a învățat că sufletul nemuritor, în supunere față de providența divine, supraviețuiește corpului muritor uman și, la învierea lui, va primi un corp nou și mai perfect El a extins această învățătură și asupra animalelor Semnificația istorică a lui Bonnet este determinată, desigur, nu de aceste fantezii idealiste și teologice ale sale, ci de materialismul său natural-științific, de psihologia sa fiziologică, care împărtășea limitele metafizice ale întregului materialism francez al secolului al XVIII-lea, dar împreună cu era îndreptată spre lupta împotriva viziunii feudale învechite asupra lumii Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc Unul dintre puținii filozofi materialiști care au trăit pentru a vedea revoluția burgheză franceză din și a trăit evenimentele de la Thermidor, consulatul, imperiul lui Napoleon a fost Jean Baptiste René Robins (-) Însă pentru istoria filozofiei sunt semnificativi doar anii tinereții, când a publicat în Olanda (din cauza condițiilor de cenzură) celebra sa lucrare Despre natură (care a apărut parțial între și) Principalele surse ale filozofiei lui Robinet au fost învățăturile lui Locke și Condillac, precum și ale lui Leibniz, revizuite de el din punctul de vedere al materialismului metafizic al secolului al XVIII-lea Învățăturile lui Vonnet, în special partea sa de științe naturale, au lăsat, de asemenea, o amprentă vizibilă asupra perspectivei sale asupra lumii Datorită lui Leibniz, Robinet a intrat în cercul problemelor dialecticii, dar prin Leibniz, într-o măsură mai mare decât oricare alți materialiști francezi ai secolului al XVIII-lea, " a păstrat o legătură cu metafizica " Materialismul lui Robinet suferă de o

inconsecvență deistă Recunoscând crearea lumii ca Dumnezeu și contrastând eternitatea și infinitul lui Dumnezeu cu creația naturii finite, Robinet, totuși, intră în conflict cu sine însuși atunci când își expune înțelegerea sa materialistă a naturii În zadar încearcă să netezească această contradicție, permițând o serie de exagerări și trucuri terminologice Reproducerea după metafizica secolului al XV-lea distincția dintre "eternitate" și "durată din veacuri", între "infinit" și "infinit", Robinet consideră natura existentă din veacuri, dar în același timp nu eternă, nemărginită, dar nu infinită Cu toate acestea, în fizica sa, Robinet recunoaște existența unei lumi obiective, natura, care nu are început și nu are sfârșit nici în timp, nici în spațiu Materia, conform acestei doctrine, este indestructibilă, la fel cum mişcarea ei este indestructibilă; chiar și Dumnezeu nu poate distruge substanța Robinet a considerat "legea egalității dintre bine și rău în natură" drept principala lege a naturii, conform căreia cantitatea de bine din natură este egală cu cantitatea de rău, cantitatea de viață, existența este egală cu cantitatea de moarte, inexistenţă Armonia naturii se formează din contraste, care se manifestă atât în statica, cât și în dinamica fenomenelor naturale Dumnezeu, o ființă infinită și veșnică, nu se schimbă; la fel, nimic, inexistența, nu se schimbă; natura se află în tranziția eternă de la ființă la neființă și invers, existența ei este o continuă dezvoltare La baza naturii stă cea mai perfectă unitate în combinație cu cea mai mare diversitate Coeziunea universală a tuturor fenomenelor naturale leagă toate ființele într-un singur nod și provoacă dezvoltarea universală, înlocuirea universală a unor modificări de substanță cu altele Această tendinţă dialectică, caracteristică lui Robinet, este Marx și Engels, Soch , vol IP, p Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ al secolului al XVIII-lea Xia prelucrarea de către filozoful-educator a elementelor dialecticii lui Leibniz din punctul de vedere al unei viziuni materialiste asupra lumii Unitatea universală și armonia naturii, cu toată diversitatea ei, se datorează, conform învățăturilor lui Robinet, trei puncte principale: legătura cauzală a lucrurilor, unitatea planului naturii și continuitatea schimbării stărilor sale Legătura cauzală a naturii constă în faptul că fiecare lucru are un motiv suficient pentru existența sa și toate fenomenele sunt legate cauzal între ele Unitatea planului naturii constă în prezența prototipului original al lucrurilor, modelul după care acestea apar În înțelegerea lui Robinet, legea continuității exprima legătura dintre natura organică și cea anorganică, absența salturilor, granițele de nepătruns între regnurile naturii În ciuda naturii sale metafizice, această "lege" însemna recunoașterea unității materiale a naturii Împreună cu restul materialiștilor francezi, Robinet recunoaște nu numai extensia și impenetrabilitatea, ci și timpul și mișcarea ca atribute ale substanței materiale Interpretând în mod materialist metafizica lui Leibniz, Robinet consideră toată materia organică, activă și vie și identifică mișcarea cu organicitatea, vitalitatea Robinet recunoaște cele mai mici ființe vii ca elemente primare ale materiei - animalele Doctrina vitalității materiei constituie cea mai importantă poziție a doctrinei materialiste a lui Robinet Tendința către o concepție similară a avut loc la Bonnet, și parțial la Diderot, dar Robinet este cel care o plasează în centrul învățăturii sale Funcțiile organice caracteristice vieții sunt hrănirea, creșterea și reproducerea, precum și sensibilitatea derivată din acestea Robinet atribuie aceste semne plantelor, metalelor, mineralelor, elementelor focului, aerului, apei și pământului El consideră că toate corpurile cerești sunt corpuri vii,

organice Pentru a fundamenta această poziție principală a teoriei sale a materiei, Robinet adună o cantitate uriașă de material faptic, recurge la metoda inductivă și analogie, construiește ipoteze, reduce mecanic complexul la simplu și, în același timp, identifică cel mai simplu (natura anorganică)) cu cele mai complexe (natura organică) Bonnet a protestat aspru împotriva hilozoismului lui Robinet, dar nu și-a putut dezvălui principalul neajuns - o neînțelegere a legăturii dialectice dintre natura anorganică și cea organică, ignorând originalitatea calitativă a lumii organice Înțelegerea conștiinței ca proprietate internă, inerentă numai materiei înalt organizate, i-a rămas și ea străină lui Robinet Teoria cunoașterii a lui Robinet este o parte integrantă a perspectivei sale materialiste asupra lumii El recunoaște natura, materia, ca obiect al cunoașterii În urma lui Locke și Condillac, crede el Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE secolele XV-XV sursa gândirii teoretice este senzația, experiența; în același timp, spre deosebire de Bonnet, se alătură criticii pe care Condillac i-a dat inconsecvenței senzaționalismului lui Locke - recunoașterea, alături de senzație, a reflecției ca sursă de cunoaștere Rezumând baza materială, fiziologică a criticii lui Condillac la adresa lui Locke, Robinet, în urma lui Bonnet, consideră că dependența reflecției și a actelor volitive de senzații este determinată de dependența "fibrelor" intelectuale și voliționale de "fibrele" celor care simt Ideea senzuală, după Robinet, este imaginea unui obiect simțită de o persoană; în ceea ce priveşte ideea reflexivă, ea îşi datorează existenţa opoziţiei pe care fiinţa simţitoare o exercită împotriva senzaţiei În urma lui Locke, Robinet învață despre trei feluri de cunoștințe - senzație, raționament, intuiție În conformitate cu aceasta, el distinge și trei tipuri de fiabilitate a cunoașterii - senzuală, demonstrativă și intuitivă Robinet înțelege ideile ca "imagini mentale", copii ale obiectelor, reprezentări mentale ale lucrurilor și critică aspru teoria idealistă a cunoașterii, în special învățăturile lui Platon Procesul de cunoaștere presupune, după Robinet, trei puncte:) obiecte din afara conștiinței, fenomene naturale care acționează asupra simțurilor umane;) activitatea organelor de simț sub influența obiectelor externe;) senzațiile și ideile și stările voliționale care decurg din ele în conștiință Cu toate acestea, teoria materialistă a cunoașterii a lui Robinet este slăbită de afirmațiile sceptice conform cărora sentimentele umane se ocupă doar de înfățișări și forme exterioare ale fenomenelor naturale, dar nu pot pătrunde în esența substanței corporale; în acest sens, Robinet face şi concesii conceptului humean de cauzalitate Cu toate acestea, poziția fundamentalistă materialistă a lui Robinet și convingerea sa că nu există nicio limită pentru cunoașterea naturii de către om îl disting pe Robinet de agnostici și îl apropie de tabăra materialistă a Iluminismului francez Dacă Robinet este succesorul acelei direcții a materialismului francez, care pornește din senzaționalismul lui Locke și Condillac, atunci o altă direcție, care avea ca principală sursă filozofică fizica mecanicistă a lui Descartes, și-a găsit punctul culminant în învățăturile lui Cabanis Pierre Jean Joroyu Cabanis (-), ca și predecesorul său imediat La Mettrie, a încercat să îmbine materialismul cartezian cu senzaționalismul lockean O trăsătură distinctivă a filozofiei lui Cabanis, ca reprezentant caracteristic al tinerei generații de materialiști francezi, este pierderea acelui spirit de luptă care a distins generația mai veche de filozofi materialiști Cabanis a fost contemporan și lider al revoluției burgheze din ; din punct de vedere politic, a fost aproape de Gironde și,

împreună cu Girondini, a fost aruncat înapoi în tabăra de reacție, a luat parte la lovitura de stat din Brumaire și a aparținut chi Biblioteca "Runivers" MATERIALISMUL FRANCEZ AL SECOLULUI XVIII servitori care au contribuit direct la instaurarea puterii lui Napoleon Cabanis a rezolvat problema principală filozofică în mod materialist, recunoscând existența realității obiective și afirmând primatul materiei și derivatul secundar al conștiinței Cabanis a aderat ferm la poziția conform căreia toate conceptele se formează prin simțuri și sunt rezultatul absoluțiilor Acordând o atenție deosebită studiului fiziologiei umane, Cabanis a învățat că fără sensibilitate nu am putea nici să înțelegem existența obiectelor din afara noastră, nici să fim conștienți de propria noastră existență Cabanis considera creierul ca un organ special destinat producerii gandirii, "la fel cum stomacul si intestinele fac digestia, ficatul produce bila, glandele parotide, submandibulare si sublinguale separa saliva" Considerând că teoria senzaționalistă a cunoașterii era deja suficient de fundamentată în lucrările lui Locke, Condillac și Helvetius, Cabanis și-a îndreptat principala atenție către "studiul fiziologic" al omului, acționând simultan ca medic, fiziolog și moralist Majoritatea lucrărilor lui Cabanis sunt consacrate medicinei Învățătura sa filozofică este expusă în tratatul "Relații între natura fizică și morală a omului" (prelegeri susținute la Institutul Național în anii -) Ca materialist mecanic, succesor al liniei filozofice a lui La Mettrie, Cabanis a rămas un idealist în probleme de dezvoltare socială Sarcina sa principală în studierea "natura morală a omului", care, în opinia sa, stă la baza vieții sociale, el a considerat studiul fiziologic al senzațiilor, care include studiul formării conceptelor și impulsurilor morale sub influență de vârstă, sex, temperament, climă și condiții de viață Învățătura filozofică a lui Kabanis era direct adiacentă învățământului vechii generații de materialiști, dar, în același timp, el a dat deja anumite semne de degradare și declin, ardoarea militantă antireligioasă dispăruse, conținutul materialist a început adesea să fie fi tocit de îndoielile agnostice, cele mai acute întrebări ale teoriei cunoașterii și ale teoriei sociale au fost lăsate deoparte fond, natura natural-științifică a materialismului a servit drept pretext pentru auto-reținere, pentru respingerea generalizărilor filozofice îndrăznețe și largi Și totuși, cu toate aceste trăsături de inconsecvență, Cabanis a continuat tradiția materialistă - înțelegerea sa despre natură era străină de idealismul care a devenit forma dominantă a viziunii burgheze asupra lumii după revoluție Biblioteca "Runiverse" Secțiunea a cincea FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN Filosofia educațională americană reprezintă o pagină strălucitoare în istoria "gândirii filozofice progresive a secolului al XVIII-lea În lucrările lor filozofice, figurile iluminismului american continuă cauza pentru care au luptat materialiştii şi iluminatorii englezi şi francezi pe continentul european " Statele Unite", scrie Engels, "reprezintă încă de la început un nou stat burghez a fost fondat de micii burghezi și țărani care au fugit de feudalismul european pentru a înființa o societate pur burgheză " Persecuția puritanilor sub Iacob I a contribuit la începutul colonizării în masă a Indiilor de Vest de către britanici În , Părinții Pelerini, care fugiseră inițial în Olanda, s-au mutat în America În anii ai secolului al XVII-lea, în urma intensificării persecuțiilor, emigrația britanicilor în America a crescut La mijlocul secolului, federația din Noua Anglie are aproximativ de coloniști Împreună cu amărăciunea emigrării, au adus cu ei un fatalism aspru, puritan și energia excepțională a colonialiștilor

O sută de ani mai târziu, populația coloniilor engleze din America ajunge la peste un milion și jumătate de oameni Colonizarea engleză în America este una dintre manifestările procesului de acumulare primitivă "Deschiderea minelor de aur și argint în America, eradicarea, înrobirea și înmormântarea vie a populației native în mine, primii pași către cucerirea și jefuirea Indiilor de Est, transformarea Africii într-un teren de vânătoare protejat pentru negrii - așa a fost zorii erei capitaliste a producției" Așezările engleze au presupus strămutarea, jefuirea și exterminarea populației indiene native Engleză Engels, Scrisoare către N Danielson din octombrie (Marx și Engels, Letters, p) Marx și Engels, Soch , vol XVII, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN colonizarea Americii este însoțită de revolte neîncetate ale triburilor indiene și de suprimarea brutală a acestora ulterioară Expediția punitivă din Virginia din , masacrul tribului Picot din , suprimarea revoltei Wampanoa din etc , marchează pașii progresivi ai colonizării engleze Încă din , "puritanii din Noua Anglie, acei virtuozi ai protestantismului sobru au decis în Adunarea lor [adunarea legislativă] să acorde un bonus de de litri Artă pentru fiecare scalp indian și pentru fiecare captiv roșu; în , prima pentru fiecare scalp a fost ridicată la de lire sterline Art , în , după ce Golful Massachusetts a declarat un trib rebel, au fost stabilite următoarele prețuri: pentru scalpul unui bărbat de ani și peste l Artă în noua monedă, pentru un deținut bărbat l Art , pentru o femeie sau un copil captiv l Art , pentru scalpul unei femei sau al unui copil l Art !" La exterminarea pieilor roșii, coloniștii au adăugat sclavia negrilor Până în , o cincime din populația (aproximativ mii) din coloniile engleze din America erau sclavi negri, luați în principal din Africa Marea majoritate a sclavilor s-au concentrat în coloniile sudice cu uriașele lor plantații de latifundia (proprietățile de pământ ajungeau aici la și chiar de mii de hectare) În coloniile sudice, sclavii reprezentau mai mult de o treime din populație În coloniile agricole din nord și din centru, sclavii erau puțini la număr, iar comerțul cu sclavi - furnizarea de "bunuri de viață" către sudici - era una dintre cele mai importante industrii Aşa au fost "procesele idilice" ale formării societăţii burgheze din America Coloniștii protestanți, pe care intoleranța religioasă a Bisericii Episcopale i-a forțat să emigreze din Anglia, nu erau ei înșiși mai puțin intoleranță religioasă și fanatism În "Noua Anglie" a domnit calvinismul fanatic și superstițios al puritanilor , care a pus o mână severă asupra întregii vieți ideologice coloniale În , "vrăjitori" și "vrăjitoare" au fost arse în Salem Catolicismul a fost sever persecutat La New York, de exemplu, conform legii din , fiecare preot găsit era supus imediat întemnițării și exilului Școala era complet în mâinile bisericii Legea din Massachusetts din a văzut ca scopul școlii să împiedice "vechiul amăgitor, Satana, să deturneze oamenii de la Scripturi" Ilustrații vii ale atmosferei spirituale care predomină în America colonială sunt fapte precum prohibiția Marx și Engels, Soch , vol XVII, p * Ibid , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII prima tiparnă fondată în Virginia, sau încetarea primului ziar publicat în Pennsylvania în , după publicarea unui număr Acolo unde era permisă activitatea de publicare (ca, de exemplu, în Massachusetts), aceasta se desfășura sub cea mai strictă cenzură a bisericii Primele colegii americane, organizate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, au avut ca unic scop formarea clerului Este curios că în aceste colegii, logica a fost de obicei predată conform lui Ramais, care a fost determinată nu de motive teoretice, ci de

motive clericale - ostilitatea față de catolicism, a căruia Ramais, care simpatiza cu hughenoții, a devenit o victimă a sângerosului St Noaptea lui Bartolomeu ( ) Prima carte filozofică publicată în America a fost un ajutor didactic pentru colegiu A fost manualul cartezian de logică alcătuit de William Brattle (-), Compendium logicae secundum principia D Renati Cartesii Această carte a fost publicată postum în "Filosofia în America colonială era slujitorul religiei " Primii săi reprezentanți au fost teologii filosofi Lucrările lor sunt dominate de interese teologice și etice În filosofia idealistă ei atrag argumente împotriva ateismului Elementele logice sunt considerate subordonate, auxiliare în raport cu "revelația divină" Cel mai proeminent dintre teologii filosofi americani din prima jumătate a secolului al XVIII-lea au fost Johnson și Edwards Pastorul Samuel Johnson (-) a fost un adept înfocat al lui Berkeley El a fost legat de Berkeley nu numai prin corespondență, ci și prin comunicări personale în timpul șederii lui Berkeley în America (Rhode Island) în - Lucrarea principală a lui Johnson, Elementa philosophica ( ), este dedicată idealistului englez După Berkeley, Johnson a negat realitatea obiectivă a materiei Pentru el, ca și pentru episcopul irlandez, "ființa lucrurilor nu este altceva decât percepția lor" iar materia este "neantul pur" (o simplă non-Entitate) Ca și Berkeley, Johnson, plecând de la idealismul subiectiv, ajunge la concepția panteistă despre Dumnezeu ca singura realitate adevărată și sursa ideilor noastre Insurmontabil pentru idealismul subiectiv, problema existenței lumii înaintea omului, Johnson încearcă să ocolească cu ajutorul doctrinei platonice a ideilor, prototipurilor lucrurilor " Deși", scrie el în aceeași scrisoare către Berkeley, "înainte de Adam nu existau creaturi inteligente care să o poată contempla (lumea), dar lumea a existat de fapt șase zile (!) ca arhetip " * Richardson, American Literatura, , v eu, r a Johnson, Scrisoare către Berkeley, septembrie , op pr Wood-bridge Riley, Filosofia americană Școlile timpurii, NY , p Ibid , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN Urmând materie, Johnson respinge și cauzalitatea fizică, materială "Pentru tine", îi scrie lui Colden, "materia este un principiu independent, activ, în timp ce eu numesc spirit ceea ce este principiul activității, care cuprinde toate lucrurile și le pune în mișcare" La fel ca Malebranche și platonicienii din Cambridge, Johnson ajunge la o concepție ocazională ostilă științei "Noi spunem", declară el, "că soarele încălzește, revitalizează, face fructe; dar la o examinare mai atentă descoperim că nu este nicidecum cauza reală Soarele și alte așa-zise cauze naturale sunt în sine pasive, inerte nu pot fi, în esență, cauzele efectelor care le sunt atribuite de obicei; nu pot fi numite decât semne, ocazii, mijloace sau instrumente în spatele cărora trebuie să căutăm alte fiinţe " În orbita idealismului lui Berkeley, Malebranche și platonicienii din Cambridge se află și învățătura lui Jonathan Edwards (-), care, pornind de la un senzaționalism interpretat idealist, ajunge și la "realitatea tuturor lucrurilor în Dumnezeu" Nimic, potrivit lui Edwards, nu are o existență reală în afară de spirite; trupurile, pentru el, sunt doar umbre ale spiritelor Legătura dintre actele fizice și cele mentale Edwards o reduce la conexiunea sufletului cu propriile sale moduri "Adevărata substanță a tuturor lucrurilor", spune el, "este ideea" "Unele spirite sunt, în esență, o substanță " Spiritele înseși, pentru el, nu sunt altceva decât o manifestare a "marelui Spirit primordial" "Universul", conchide Edwards, "există numai în mintea lui Dumnezeu " În cele din urmă, Edwards transformă toată cunoașterea în cunoașterea lui Dumnezeu Prin fenomenalism ajunge la fideism În scrierile sale

ulterioare, Edwards subliniază importanța intuiției mistice La mijlocul secolului al XVIII-lea Învățăturile lui Edwards au devenit larg răspândite în colegiile americane A devenit filozofia dominantă, oficială, a puritanismului american J Colden (-) - guvernator englez al provinciei New York, medic, botanist, fizician și matematician Lucrarea sa principală este "O explicație a primelor cauze ale acțiunii în materie" Conform vederilor sale filozofice, Colden este un deist, un dualist Teoria gravitației lui Newton i se opune teoria lui Colden despre forța elastică a eterului El se opune, de asemenea, teoriei corpusculare a luminii a Johnson, Letter to Colden, iunie , citată în Woodbridge Riley, American Philosophy, p - Johnson, Noetica, Π, § , op no Woodbridge Riley, American Philosophy, p Edwards, Note despre minte, op no L van Becelaere, La philosophie en Amérique, , p - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII A doua treime a secolului al XVIII-lea a fost epoca unui punct de cotitură bruscă în întregul socio-politic, iar după aceasta, în viața ideologică a coloniilor americane Exterminatorii nativilor indieni și proprietarii de sclavi, care ei înșiși fuseseră anterior dependenți din punct de vedere economic și politic de Anglia, s-au răzvrătit împotriva monarhiei engleze și au ridicat steagul luptei pentru independența americană În , plantatorii din Carolina de Sud au zdrobit o rebeliune a sclavilor negri; câteva decenii mai târziu, urmașii cuvioșilor Părinți Pelerini au devenit, la rândul lor, rebeli* Războiul americanilor pentru independența lor economică și politică a fost un război drept "Istoria Americii moderne și civilizate", scrie Lenin, "se deschide cu unul dintre acele războaie mari, cu adevărat eliberatoare, cu adevărat revoluționare, dintre care erau atât de puține printre vasta masă de războaie de pradă A fost un război al Poporul american împotriva briganților britanici, care au asuprit și ținut în sclavie colonială America " Lupta americanilor pentru independența economică, care s-a desfășurat în jurul taxei de timbru introdusă de Anglia în coloniile americane ( ) și a actelor ulterioare ale lui Townshend privind îndatoririle (-), s-a dezvoltat rapid într-o luptă pentru independența politică În - viitoarele centre de insurecție apar sub forma unor "comitete de relații" provinciale Congresul continental ilegal, desfășurat în septembrie la Philadelphia, era încă limitat la măsuri pur economice: decizia "de a nu importa sau consuma mărfuri englezești și de a nu-și exporta produsele în Anglia" Dar războiul revoluționar de eliberare era chiar după colț: câteva luni mai târziu, miliția poporului american a asediat Bostonul, unde erau concentrate forțele militare britanice Al Doilea Congres continental, care s-a întrunit în mai , a adoptat o "Declarație a cauzelor rebeliunii armate" și a numit la Washington comandant șef al armatei rebele În urma a opt ani de luptă armată, America și-a câștigat independența politică Tratatul de pace de la Versailles din a fost recunoașterea legală de către Anglia a stării de lucruri care se conturase de fapt ca rezultat al luptei În , cu doi ani înainte de distrugerea Bastiliei de către poporul francez, Convenția Națională Americană a aprobat constituția Statelor Unite ale Americii Războiul revoluționar de eliberare al poporului american a fost însoțit de schimbări revoluționare în domeniul ideologiei; Vezi Marx și Engels, Soch , vol XIV, p Lenin, Opere, vol XXIII, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN a adus la viață o puternică mișcare de iluminism burghezo-revoluționar Filosofia educațională americană este ideologia revoluției burghezo-democratice americane din anii ' Reprezentanții majori ai iluminismului american - Franklin, Jefferson, Pan și alții - au fost în același timp figuri revoluționare active,

figuri de frunte în lupta politică contemporană Gânditorii iluminismului american se caracterizează prin unitatea intereselor teoretice și practice caracteristice ideologilor epocilor revoluționare, saturația socială a opiniilor și versatilitatea enciclopedică Un războinic și un diplomat, un filozof și un lider de partid, un pamfletar politic și un om de știință naturală - acestea sunt aspecte diferite ale activității lor revoluționare, diferite fațete ale personalității lor integrale și versatile Spre deosebire de preoții filosofi ai Americii coloniale, Iluminații sunt oameni seculari absorbiți în totalitate de întrebările pământești, lumești, lumești și mai ales de problemele vieții sociale Pesimismul puritan și fatalismul se opun optimismului efectiv Și în politică, și în știința naturii și în teoria filozofică , dacă nu îl resping complet pe Dumnezeu, atunci îl împing în plan secund, îl elimină de la amestecul în cursul lucrurilor Teoriile politice teologice sunt înlocuite de doctrine bazate pe conceptul de "drept natural" Apar învățături etice, care provin nu din poruncile divine, ci din "natura umană" În filosofia naturală, providența divină este împinsă deoparte de conceptul de legile naturii, iar teleologia face loc dependenței cauzale În teoria cunoașterii, "revelația divină" se retrage în fața "luminii rațiunii", înseși dogmele religiei creștine apar în fața "tribunalului rațiunii", adică în fața curții burgheziei revoluționare Toate aceste idei sunt dezvoltate într-o lungă, crudă luptă cu clerul, cu rezistența lor violentă neîncetată Sursele teoretice ale iluminismului american au fost, în primul rând, învățăturile lui Locke și ale materialiștilor englezi din secolul al XVIII-lea; în al doilea rând, opiniile iluminismului francez; și, în al treilea rând, opera școlii franceze de doctori materialiști, descendentă din La Mettrie Influența iluminatorilor britanici și francezi asupra ideologilor revoluției burghezo-democratice americane este foarte mare și versatilă Influențele engleze, deși au fost mai timpurii și mai răspândite datorită limbii comune și originii engleze a unui număr de iluminatori americani, s-au împletit ulterior atât de strâns cu influența ideilor revoluționare burgheze franceze, încât este imposibil să le despărțim pe ambele Înaintea revoluționarului francez *£' Volumul II - filosofia secolelor XV-XVIII Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII burghezie în cuceririle lor politice, americanii și-au împrumutat pe scară largă armele ideologice de la arsenalele filozofilor și sociologilor francezi Ruptura cu Anglia și încheierea unei alianțe cu Franța în au contribuit la întărirea influenței iluminatorilor francezi Revoluția Franceză a întărit și a adâncit și mai mult acest contact ideologic și politic Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Condorcet, Volney devin principalele surse ale ideilor educaționale americane alături de Locke, Gartley, Priestley, Bolingbroke Cele mai influente figuri ale iluminismului american sunt Jefferson și Franklin Thomas Jefferson (-) - delegat al Virginiei în Congresul Continental, fondator al partidului "Republican" (democrat), de două ori președinte al Statelor Unite (-) Concepțiile socio-politice ale lui Jefferson, influențate de Locke, sunt întruchipate în cele mai importante documente istorice ale epocii: în "Declarația drepturilor" din Virginia și în "Declarația de independență" din Philadelphia, al cărei autor a fost Jefferson "Toți oamenii sunt la fel de liberi și independenți prin natura lor și au anumite drepturi naturale, pe care ei, încheiend orice înțelegere între ei pentru formarea societății, nu le pot priva în niciun fel de urmașii lor Acesta este dreptul la viață și libertate, cu posibilitatea de a dobândi și de a deține proprietăți, de a căuta și de a se bucura

de fericire și siguranță", se arată în primul paragraf al Declarației din Virginia Principiile burghez-democratice sunt exprimate de Jefferson cu deplină claritate: libertatea formală și egalitatea, teoria contractuală a societății, sfințenia proprietății private Declarația respinge ereditarea, succesiunea, privilegiile (§) și afirmă egalitatea politică (§) și separarea puterilor (§) Esența revoluționară a acestor documente se exprimă cel mai clar în formularea naturii și funcțiilor sociale ale statului și în recunoașterea dreptului la revoluție "Poporul este deținătorul suprem al oricărei puteri; în consecință, toată puterea își are sursa în voința poporului", spune § din Declarația Virginia " Majoritatea poporului are un drept incontestabil, inalienabil și incontestabil de a reforma, schimba sau chiar distruge guvernul " (§) Declarația dreptului de proprietate asupra proprietății private ca "drept natural" și recunoașterea primatului individului în raport cu societatea în teoria contractului nu lasă îndoieli cu privire la caracterul burghez al ideilor revoluționare ale lui Jefferson Atitudinea lui Jefferson față de religie este dezvăluită destul de clar în documentele luate în considerare În primul rând, Jefferson Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN este un oponent hotărât al fanatismului religios și un susținător înfocat al toleranței religioase și al libertății religioase "Religia", spune § din Declarația din Virginia, " este o chestiune de rațiune și convingere, și nu de forță sau violență și, prin urmare, toți oamenii au același drept de a-și îndeplini îndatoririle religioase în conformitate cu dictaturile conștiința lor " Jefferson nu sa limitat la recunoașterea egalității credințelor religioase: în activitatea sa educațională, el a fost un pionier al cunoștințelor științifice, raționale, independente de religie Jefferson este creditat cu întemeierea primei universități laice, libere din punct de vedere teologic din Statele Unite În convingerile sale, Jefferson era un deist moderat Conceptul său deist s-a reflectat și în declarația din în referiri la "natura și creatorul ei" Jefferson respinge "religiile pozitive", dar păstrează "religia naturală", o religie "în limitele rațiunii" Respingând dogmele creștine și miracolele biblice, încercând să reducă la minimum intervenția lui Dumnezeu în cursul naturii și istoriei, el recunoaște totuși existența unei "ființe supreme" - cauza principală și legiuitorul universului Creștinismul Jefferson a atribuit, totuși, o valoare etică ridicată În etică, care ocupă un loc important în concepțiile filozofice ale lui Jefferson, el aderă la poziția cu jumătate de inimă caracteristică unui număr de deiști englezi (Shaftesbury și alții) Jefferson respinge baza religioasă și sancțiunea morală "Dacă facem fapte virtuoase doar din dragoste pentru Dumnezeu și crezând că îi place, atunci cum a apărut morala unui ateu? Se știe că Diderot, d'Alembert, Holbach, Condorcet sunt printre cei mai virtuoși oameni Prin urmare, virtutea lor trebuie să aibă o altă bază decât iubirea lui Dumnezeu Dar, în același timp, Jefferson se opune și eticii naturaliste, bazate pe interesul personal, a materialiștilor francezi, opunând învățăturilor lor senzualiste unei etici bazate pe un instinct moral înnăscut Revoluția Franceză din l-a găsit pe Jefferson la Paris, unde a reprezentat tânăra republică de peste mări Jefferson era foarte familiarizat cu învățăturile materialiștilor francezi A ascultat prelegerile lui Cabanis și l-a întâlnit în salonul văduvei Helvetia, era apropiat de prietenul său Diderot-Grimm În unele scrisori private, Jefferson s-a descris ca fiind un epicurean și materialist Dar polemica sa împotriva ateismului materialiștilor francezi arată că s-a oprit la jumătatea drumului - a

rămas un deist-iluminator i i Jefferson, Scrisoare către Thomas Lowe, op de Woodbridge Riley, Filosofia americană, p Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Benjamin Franklin (-), un contemporan mai în vârstă al lui Jefferson și o figură majoră a iluminismului american, s-a bucurat de o influență și faimă enormă - în plus, în Europa nu mai puțin decât în America Începându-și viața profesională în atelierul de săpun și lumânări al tatălui său din Anglia, apoi învățând meseria de tipar, talentatul autodidact absoarbe cu lăcomie cunoștințele științifice "Unele cărți împotriva deismului mi-au căzut în mâinile mele", își amintește Franklin despre această perioadă S-a întâmplat că au avut asupra mea un efect opus a ceea ce se aștepta de la ele: argumentele citate în ele pentru a respinge deiștii păreau pentru mine mult mai convingătoare decât negările lor Într-un cuvânt, am devenit curând deist Munca lui Collins și prelegerile lui Mandeville au cimentat opiniile lui Franklin După ce s-a mutat în Philadelphia, tânărul Franklin a fondat acolo o tipografie și a publicat un ziar Participând activ la viața publică locală și contribuind energic la îmbunătățirea urbană, Franklin nu își părăsește studiile științifice În , un tânăr de douăzeci de ani a organizat Clubul Filosofic, care de ani mai târziu (în timpul vieții fondatorului său) a devenit Societatea Filozofică Americană Scopul acestei organizații era studiul științelor naturii, încurajarea cercetării filozofice "care ar putea lumina cunoașterea naturii lucrurilor și ar putea ajuta la creșterea puterii omului asupra naturii și la multiplicarea confortului vieții sale" Este suficient să comparăm această formulă baconiană cu carta Colegiului Harvard pentru ca semnificația revoluționară a activității lui Franklin să devină clară Carta de la Harvard din proclamă că "toată lumea ar trebui să considere cunoașterea lui Dumnezeu și a lui Isus Hristos, care este viața veșnică, drept obiectul principal al vieții sale și al studiilor sale" Dezvoltarea de către Franklin a teoriei electricității pozitive și negative și invenția paratrăsnetului i-au înscris numele în istoria fizicii și i-au dat lui Priestley motive suficiente să-l numească pe Franklin în "Istoria electricității" Franklin "un excelent filozof natural" Din , activitatea diplomatică de lungă durată a lui Franklin a început, mai întâi în Anglia și apoi în Franța Cu toate acestea, Franklin nu oprește diversele sale activități literare A fost un scriitor remarcabil care a lucrat cu egală pricepere în cele mai diverse genuri literare: dialoguri socratice, aforisme, scrisori și satire Citat după Richardson, American Literatura, p - * Priestley, Ivbr cit , Sotseisgiz, , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN În cercurile ideologilor burgheziei revoluționare franceze, Franklin era omul său Faima lui în acest mediu era foarte mare A fost numit "succesorul lui Voltaire" Adunarea Constituantă a declarat doliu cu ocazia morții acestuia Mirabeau, Condorcet, La Rochefoucauld au rostit discursuri despre meritele defunctului Un bust al lui Franklin a fost expus în sala de ședințe a Clubului Jacobin "Eripuit coelo fulmen, sceptrumgue tyrannis" ("a aruncat fulgere din cer și sceptrele tiranilor") , spunea Turgot despre el Faima lui Franklin se bazează nu atât pe profunzimea și originalitatea gândirii sale, cât pe talentul său literar enciclopedic și strălucit În părerile sale, el era un deist ca Voltaire, Shaftesbury, Bolingbroke, Hume, cu ipocrizia lor religioasă caracteristică: necredința ca privilegiu al burghezilor iluminați și recunoașterea semnificației "utilitariste" a religiei pentru mase Spre deosebire de Jefferson, pentru care a contat, în primul rând, latura politică a deismului, toleranța religioasă asociată acestuia, pentru

Franklin, opoziția deismului față de supranaturalism este esențială în primul rând - rolul său în asigurarea dezvoltării autonome a naturalului științe și în fundamentarea eticii naturaliste, • Deismul lui Franklin a constat în respingerea dogmelor bisericești și în limitarea credinței la un minim religios, care se rezuma la recunoașterea "ființei superioare" incognoscibile (Some thîng - "Ceva") și crearea lumii, nemurirea sufletul și răzbunarea vieții de apoi El a respins divinitatea lui Hristos și miracolele Evangheliei, dar a recunoscut înaltă semnificație morală a religiei creștine O caracteristică individuală a deismului lui Franklin este ipoteza unei multitudini de zei creați În Elementele sale, Franklin, după ce a înaintat ipoteza existenței multor lumi, scrie: "Cred că Infinitul a creat multe ființe, sau zei, cu mult superioare omului Este posibil ca acești zei creați să fie nemuritor; sau, poate, după multe secole ele sunt înlocuite și altele le iau locul Acest motiv politeist, aparent, urmărește să-L înstrăineze pe Dumnezeu de lumea noastră cu ajutorul doctrinei unei multitudini de lumi și ființe intermediare între Dumnezeu și oameni În scrierile sale etice, Franklin nu a renunțat întotdeauna la sancțiunea religioasă a moralității; totuși, doctrina bazei naturale și raționale a moralității sună destul de clar în ele, iar întâlnirile cu Mandeville, autorul "Fabulei albinelor", se fac simțite Turgot, Oeuvres, or IX, -r Citat în Woodbridge Riley, American Philosophy, p Volumul П - Filosofia secolele XV-XVIII Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA XV-XVIII cc "Revelația în sine", scrie Franklin, "nu avea niciun sens pentru mine, eram de părere că, deși anumite acțiuni nu sunt rele pentru că sunt interzise de revelație, sau bune pentru că sunt prescrise de ea, totuși este probabil ca acestea acțiunile au fost interzise pentru că sunt rele, sau prescrise pentru că ne sunt benefice prin natura lor, ținând cont de totalitatea circumstanțelor Aforismele sobre ale "înțelepciunii lumești" care alcătuiesc conținutul celebrului "Almanah săracul Richard" al lui Franklin sunt libere de ipocrizia religioasă tradițională: cu toate limitările lor burgheze, sunt impregnate de umanism și optimism sănătos Reprezentanții aripii radicale "Jacobin" în deismul american au fost Peng și Allen Eliberate de omisiuni și ipocrizie religioasă, lucrările lor antireligioase se remarcă prin militantism și intransigență, iar toate activitățile lor sociale și literare se caracterizează printr-o naționalitate mare Motiv pentru care singurul oracol al omului a fost primul pamflet antireligios publicat în America Cartea a fost publicată în Autorul ei, Ythan Allen (-), este o figură foarte colorată: organizatorul unui detașament de gherilă fermă din Vermont (Connecticut) - "băieți de munte verde" - un erou al războiului de eliberare , pentru capturarea căreia britanicii au promis de lire sterline, Allen a petrecut mai bine de doi ani în captivitate engleză și după schimb a primit, din ordinul Congresului Continental, gradul de colonel Cartea lui Allen este un pamflet militant anti-religios Cea mai mare parte a tirajului cărții sale "fără Dumnezeu" a fost ars de editor înainte de publicare Allen a prevăzut că "preoții și bigoții" vor declara război filozofiei sale și vor îndrepta împotriva lui "armele credinței, sabia spiritului și artileria iadului de foc" Chiar și acum - o sută cincizeci de ani mai târziu - obscurantiştii idealiști scriu despre ea cu răutate nedissimulata În această carte, scrie, de exemplu, Bernard Fahi, "destinată fermierilor din Vermont, sunt expuse toate cele mai cinice teorii ale deiștilor El (Allen - Ed ~) a negat divinitatea lui Hristos, autenticitatea Sfintelor Scripturi, a respins minunile și revelația Stilul său simplu și nesofisticat, argumentele

sale directe au făcut cartea și mai eficientă și jignitoare " Allen respinge religia creștină nu cu blândețe și politicos, Citat după Richardson, American Literature, p Fai, L'esprit révolutionnaire en France et aux Etats Unis , a la fin du XVIII-e siècle, , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN așa cum au făcut Franklin și Jefferson și își expune fără îndoială toată absurditatea și nocivitatea Revelație, el contrastează cunoașterea rațională, miracolele biblice și evanghelice și intervenția supranaturală în cursul natural al lucrurilor - legile naturii Cunoașterea naturii este, după el, revelația lui Dumnezeu "Rațiunea este Biblia deistului" și "nicio zece porunci nu sunt obligatorii pentru o ființă rațională decât dacă sunt în conformitate cu legile naturii" Viziunea despre lume a lui Allen nu este lipsită de un apendice teologic, dar, în esență, opiniile sale sunt mai apropiate de ateismul de tip Spinoza decât de deism Allen neagă crearea naturii și recunoaște materia ca fiind eternă Împreună cu crearea materiei, Allen respinge conceptul de cauză fundamentală și recunoaște variabilitatea originală, necreată, a materiei Natura este co-eterna cu Dumnezeu Dumnezeu este cauza activă eternă și infinită, natura este acțiunea eternă și infinită Această doctrină a lui Allen reînvie în mod spontan doctrina Spinoza a naturii creatoare și creată (natura naturans et natura naturata) Materia, potrivit lui Allen, nu este doar necreată, ci și indestructibilă Natura este o schimbare nesfârșită a formelor materiei și numai obiectele individuale au un început și un sfârșit natural Atât în formă, cât și în conținut, "Rațiunea este singurul oracol al omului" abordează pamfletele ateiste ale materialiștilor francezi, deși păstrează o înveliș teologic Un cerc de idei apropiat de opiniile lui Allen, dar într-o formă mai extinsă, este cuprins în cartea lui Pan, Age of reason, publicată zece ani mai târziu Thomas Pan (-) - cel mai popular publicist american al perioadei revoluționare Pamfletele sale politice au fost distribuite pe scară largă și au avut o influență excepțională asupra formării ideologiei burghezo-revoluționare în America la sfârșitul secolului al XVII-lea "Bunul simț" al său a fost prima dată când - înainte de Washington și Jefferson - a proclamat sloganul independenței americane Succesul pamfletului a fost colosal În trei luni s-a vândut în de exemplare, tiraj nemaiauzit la acea vreme Prima ediție a apărut (în mod anonim) la ianuarie ; la ianuarie, pamfletul a apărut la a doua ediție, iar la ianuarie, a treia ediție În "Common Sense", Pan face o critică usturătoare a regalității în general și a monarhiei engleze în special Cree Allen, Rațiunea etc , p , op după Woodbridge Riley, American Philosophy, p treizeci* Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Acest tic este de așa natură încât în Rusia țaristă mai mult de o sută de ani mai târziu a fost imposibil să se publice pamfletul x Cerând în mod deschis eliberarea națională, Peng încheie pamfletul cu cuvintele: "Libertatea este otrăvită pe tot globul Asia și Africa l-au expulzat de mult Europa o privește ca pe o străină, iar Anglia a invitat-o să părăsească țara Acceptă exilul! A sosit momentul să creăm un refugiu pentru toată umanitatea suferindă!" În , Pan a sosit în America din Anglia cu scrisoarea de recomandare a lui Franklin și a început să lucreze pentru Philadelphia Pensylvania Magazine Lansat de el doi ani mai târziu, "Bunul simț" l-a pus imediat în primele rânduri ale luptătorilor pentru independența americană La sfârșitul războiului, Peng se întoarce în Anglia "Țara mea este unde este libertatea", i-a spus odată Franklin lui Pan "Și țara mea este unde nu există libertate", a răspuns Peng, ceea ce înseamnă că locul lui este locul în care libertatea trebuie câștigată În , a fost publicată pamfletul său

The Rights oí Man (Drepturile omului), o apologie pentru Revoluția Franceză, îndreptată împotriva binecunoscutului pamflet anti-revoluționar al lui Werk "Pan are dreptate", ar fi spus William Pitt despre această controversă, "dar ce pot face? Dacă încep să susțin opiniile lui Peng, vom avea o revoluție sângeroasă în propria noastră țară" A fost imposibil să rămână în Anglia după publicarea pamfletului, iar Peng s-a mutat în Franța revoluționară În Anglia a fost condamnat în lipsă Cartea lui a fost arsă Librăriile care o distribuiau au fost persecutați Pamfletele care expun concepțiile socio-politice ale lui Pan sunt în întregime în urma ideilor revoluționare ale democrației burgheze, în special, dezvăluie marea influență a lui Rousseau "Guvernul uman, precum îmbrăcămintea umană", scrie Peng, "este un semn al pierderii unui stat inocent; palatele regilor sunt ridicate pe ruinele pavilioanelor cerești Peng apără ideea de egalitate a oamenilor față de natură (vorbește în special pentru votul femeilor) și ideea de guvernare a oamenilor El face distincție între drepturile naturale și cele civile; acestea din urmă au la bază un contract social Peng face distincția între societate și stat, sau guvern Ele sunt diferite atât prin esență, cât și ca origine Societatea este un bine, interesul public coincide cu interesele "Noi", a scris P G Mizhuev, "ne putem permite doar cel mai mic extras din această parte a pamfletului (din motive care, sperăm, vor fi foarte clare pentru cititorii noștri) " ("Marea schismă a rasei anglo-saxone", Sankt Petersburg, , p) o citare conform art Z Pontius, Salvatorul libertății, "Crucetul", februarie Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA AMERICANĂ DROSLIGHT indivizii care formează societatea; statul, pentru Pan, este un rău necesar, un produs al uzurpării și cuceririi El vede în revoluție o cale de la un stat bazat pe violență la un stat bazat pe armonia firească a intereselor vieții sociale Peng nu este un susținător al anarhismului: nu se opune guvernării în general, ci doar unui guvern care "nu se conformează principiilor societății" Scopul său este o republică burghezo-democratică idealizată Franța revoluționară l-a întâlnit cu triumf pe revoluționarul anglo-american În patru departamente, Peng a fost ales la Convenție Împreună cu Danton și Condorcet, autorul cărții Drepturile omului a fost desemnat pentru comisia de întocmire a constituției Republicii Franceze "Iată-le", a scris Peng către Washington, trimițându-i cheile Bastiliei predate lui de Lafayette, "primele fructe coapte ale principiilor americane insuflate în Europa principiile americane au deschis Bastiliei" În ceea ce privește opiniile și legăturile sale politice în Franța, Peng s-a alăturat Girondinilor El a votat împotriva execuției lui Ludovic al VI-lea Dezvoltarea ulterioară a revoluției și înfrângerea brisotienilor au dus la arestarea lui Pan și la închisoarea lui de zece luni în închisoarea din Luxemburg, de unde a fost eliberat la cererea lui Jefferson A doua parte din Epoca rațiunii a fost scrisă de Peng într-o închisoare din Luxemburg, prima parte fiind finalizată în ajunul arestării sale Peng se autointitulează direct deist și se opune deschis religiei și bisericii "Nu cred", scrie Peng în prefața primei părți, "în dogmele mărturisite de Biserica Evreiască, Biserica Catolică, Biserica Greacă, Biserica Mahomedană, Biserica Protestantă sau orice altă biserică Mintea mea este biserica mea Toate organizațiile bisericești naționale Eu nu consider altceva decât invenții umane, al căror scop este să sperie și să înrobească rasa umană și să monopolizeze puterea și veniturile Consider că este foarte probabil ca transformarea revoluționară a sistemului guvernamental să aducă o revoluție în sistemul religios " Aceasta nu mai este "forma convenabilă și blândă de a scăpa de religie" a

deiștilor ezoterici englezi: aici sună limbajul militant, saturat politic al pamfleturilor ateiste franceze Peng, Scrisoare către Washington, mai Potrivit unor istorici recenti, arestarea lui Peng a fost rezultatul intrigilor oponenților săi americani Vezi H M Jones, America și cultura franceză, Peng, Epoca rațiunii, t eu, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII Este suficient să comparăm evaluarea lui Pan asupra religiei creștine și moralității religioase cu evaluarea prudentă a lui Franklin pentru a vedea diferența dintre cele două linii în deism În timp ce Franklin, împingând deoparte mitologia creștină, laudă înălțimea morală a creștinismului și superioritatea sa față de alte religii, Peng, îndreptând o lovitură asupra principalului, adevărat dușman, scrie: "Dintre toate sistemele religioase inventate vreodată, nu există niciunul mai ofensator pentru divinitate, mai puțin instructiv pentru oameni, mai contrar rațiunii și contrazicându-se în sine decât creștinismul Ca instrument de putere, el servește intereselor despotismului; ca mijloc de bogăție, slujește lăcomia clerului " Peng neagă divinitatea, înălțarea și învierea lui Hristos; el consideră că doctrina răzbunării este o invenţie ulterioară, menită să extragă venituri de la credincioşi ; se opune misterelor, minunilor, profețiilor, respinge revelația și nu recunoaște caracterul sacral al "sfintei scripturi"; pentru el este o carte scrisă de muritori și supusă aceleiași critici istorice ca orice altă carte antică El susține că biblia este mai tânără decât Homer și este contemporană cu fabulele lui Esop Comparația în sine arată prețul pe care Peng l-a pus pe dovezile biblice Punând fiabilitatea mesajelor biblice la egalitate cu fabulele lui Esop, Pan le pune în contrast cu o altă carte antică, Elementele lui Euclid O carte care servește drept model de adevăr, ca și cartea lui Euclid, nu are nevoie de referințe la revelație și la o sursă divină: ea vorbește de la sine, adevărul ei este de la sine înțeles După ce a determinat falsitatea datelor faptice ale "Sfintei Scrieri", care, potrivit lui Peng, sunt un amestec de mituri păgâne romane cu născociri religioase evreieștib, Peng continuă să critice latura etică a Bibliei El ajunge la concluzia că faptele descrise în ea sunt "o istorie a crimelor răuvoitoare și o colecție a celor mai josnice și josnice povești" c În acest sens, trebuie remarcată tirada furioasă a lui Nep, caracteristică unui lider revoluționar, împotriva poruncii creștine: "Iubește-ți dușmanii" , The Age Reason, or II, p Vezi ibid , vol I, p Referirea sa la Tratatul teologio-politic al lui Spinoza este demnă de remarcat; vezi ibid , vol II, p Vezi ibid , pp - * Vezi ibid , vol I, p • Ibid , p Ibid , vol II, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN Impresia pe care o produce pamfletul antireligios al lui Pan este foarte bine definită chiar de autor: "Am umblat prin Biblie precum un om trece printr-o pădure, cu toporul peste umeri, tăind copaci în drum Aici zac Este de mirare că burghezii americani de astăzi îl ocolesc pe Pan! "Epoca lui deistă a rațiunii", declară Richardson, "este popular doar în rândul claselor inferioare, care nu reușesc să-și observe metoda critică ieftină și neacademică și tonul său vulgar " și se află forța istorică și adevărul pamfletului lui Pan "Pan repetă pur și simplu în limbajul străzii argumentele lui Collins împotriva profeției, Woolston împotriva miracolelor, Tyndall împotriva revelației, Morgan împotriva Vechiului Testament, Chabb împotriva moralității creștine", spune Woodbridge Riley Dar a ieși complet înarmat, mizând pe toate realizările gândirii antireligioase, într-o formă accesibilă maselor largi, adică în cea mai eficientă formă, nu este cel mai mare merit al unui luptător? Premisa filosofică a deismului lui Pan este credința sa în puterea minții umane

și cunoștințele științifice materialiste Peng pune în contrast epoca rațiunii cu epoca ignoranței , pe care o identifică cu perioada de dominație a ideologiei religioase creștine Peng este convins că mintea este o armă invincibilă, că omul își datorează toate cunoștințele științei El visează la o revoluție culturală care îi va forța pe predicatori să devină oameni de știință și să transforme toate templele în școli științifice Relația dintre cunoaștere și obiectul său, dintre gândire și ființă, Peng o înțelege materialist El susține cunoașterea reală și obiectivă a lucrurilor "Cunoașterea nu trebuie să constea în cunoașterea limbilor, ci în cunoașterea lucrurilor cărora limba le dă nume" (r) Științele nu sunt invenții umane Ele presupun existența obiectivă a legilor naturii cunoscute de ei Peng consideră că aceste legi ale naturii sunt eterne și neschimbabile "Omul nu creează principii, el poate doar descoperi UOIIIHI Ibid , vol II, p Richardson, Literatura americană, p Riley, Filosofia americană, p Vezi Peng, The Age of Reason, t eu, p Vezi ibid , vol II, p Ibid , vol I, p Vezi ibid , p Biblioteca "Rooney Faith" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII ei" \ - Peng își formulează înțelegerea materialistă a cunoașterii El demonstrează că nu doar legile mișcării corpurilor cerești descoperite de astronomie sunt obiective, ci și cunoștințele matematice sunt obiective Triunghiurile, spune Peng, nu sunt produse ale minții umane, ci imagini ale principiilor obiective Triunghiul matematicianului "nu își creează propriul principiu la fel cum o lumânare adusă într-o cameră întunecată nu creează mese și scaune invizibile fără el Toate proprietățile unui triunghi există independent de figura pe care o desenăm și au existat înainte ca oamenii să deseneze sau să se gândească la orice triunghi Acestea sunt principiile de bază ale materialismului metafizic al lui Peng Peng a înțeles legile imuabile și obiective ale naturii într-un mod mecanicist "Un om care îmbină diferitele părți ale unei mori de vânt", potrivit lui Pan, "aplica aceleași principii științifice pe care le-ar aplica dacă ar avea puterea de a construi universul " Dar Peng nu a fost un materialist consecvent nici măcar în înțelegerea naturii Apendicele deist pune o limită materialismului său: Peng admite prima cauză divină a tuturor lucrurilor * Totuși, filmul deist care îi învăluie materialismul este foarte subțire și fragil "Este greu de înțeles", spune Peng, justificându-și deismul, "care este prima cauză, dar este și mai greu de înțeles lipsa de cauză; este greu de înțeles infinitatea spațiului și a timpului, dar este la fel de greu de înțeles și finețea lor și este imposibil de imaginat un timp în care nu a existat timp Problema finitului și infinitului și conceptul de auto-cauză servesc drept piatră de poticnire pentru materialismul său metafizic Acestea sunt opiniile acestui reprezentant al aripii radicale, materialiste a deismului american În scrierile sale, Peng abordează doar pe scurt chestiunile filozofice propriu-zise; el nu supune problemele materialismului filozofic unei dezvoltări detaliate Propaganda și apărarea principiilor filozofiei materialiste în America sunt meritul contemporanului mai în vârstă și al colegului lui Pan, Cooper Thomas Cooper (-), precum și alte figuri ale perioadei revoluționare, se caracterizează prin versatilitatea intereselor și educația enciclopedică El este un participant activ Lipsa, Epoca lui Reasoo, t eu, p * Ibid , p a Ibid , p Vezi ibid , p • Ibid Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN mișcare revoluționară, publicist pasionat, filozof, chimist, avocat, economist, geolog, medic Deși, spre deosebire de alți gânditori de seamă ai Iluminismului american, Cooper a fost un om de știință profesionist, întreaga sa viață și opera sunt

indisolubil legate de revoluția burghezo-democratică din America Originar din Westminster, Cooper a studiat dreptul la Universitatea din Oxford și apoi medicina și chimia la Londra și Manchester Concepțiile sale materialiste s-au format sub influența directă a lui Priestley Activitatea politică a lui Cooper a început la Manchester cu discursuri în apărarea ideilor burghezo-democratice Cooper a vorbit pentru egalitatea politică, pentru egalitatea femeilor, pentru dreptul poporului la revoluție În a înmânat scrisori împotriva comerțului cu sclavi * Revoluția Franceză a fost întâmpinată cu entuziasm de Cooper și de asociații săi din Manchester Ei au împărtășit pe deplin opiniile exprimate în pamfletul lui Pan, pe care Cooper l-a numit "un minunat prieten al omenirii și un scriitor excelent"* În , Cooper, împreună cu Watt (fiul inventatorului mașinii cu abur), au plecat la Paris, unde au anunțat o adresă de bun venit către iacobinii francezi de la prietenii din Manchester Acuzația ulterioară a lui Burke de activități îndreptate împotriva intereselor Angliei a primit o respingere potrivită în pamfletul lui Cooper, publicat în Astfel, viziunea lui Cooper s-a format sub influența materialismului lui Priestley și a ideilor politice ale iacobinilor În , Cooper, împreună cu familia Priestley, a emigrat în Statele Unite (Joseph Priestley l-a urmat curând), unde s-a implicat într-o luptă politică activă în rândurile partidului Jeffersonian Federaliștii l-au numit pe Cooper "emisarul iacobin" În timpul președinției Jeffersonian, el a servit ca judecător În , Cooper și-a început cariera didactică ca profesor de chimie Mai bine de douăzeci de ani de activitate științifică și pedagogică a lui Cooper în America este plin de o luptă acerbă împotriva bisericii, care s-au opus cu înverșunare tuturor angajamentelor sale educaționale și l-au persecutat fără milă Când, în , Cooper a fost, la recomandarea lui Jefferson, invitat ca profesor la Universitatea din Virginia, clericii s-au opus ferm acestei numiri și, în ciuda eforturilor lui Jefferson, Cooper nu a putut să se apuce de muncă În Cooper acceptă o invitație de la Columbia College Cooper, un răspuns pentru dl Invectiva lui Burke , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA XV-XVIII cc (Carolina de Sud) și începe să predea acolo cursuri de chimie, geologie și mineralogie, iar anul următor devine șeful colegiului Intrigile și persecuțiile au început din nou de la obscurantiştii religioși care au reușit să-l elimine pe Cooper din colegiu Această pagină strălucitoare din istoria luptei ideologice merită o privire mai atentă Pe când se afla încă în Anglia, Cooper a publicat o lucrare materialistă intitulată "Tracts Ethical, theological and politicai" ("Tratate etice, teologice și politice",) Apărând în această lucrare doctrina materialistă, Cooper neagă existența sufletului ca substanță specială, liberul arbitru, răzbunarea din mormânt, dogmele trinității și transsubstanțiarea În memoriile sale despre Priestley, publicate în SUA în , Cooper vorbește din nou împotriva principiilor religioase enumerate Într-o serie întreagă de pamflete antireligioase, publicate anonim de Cooper din , a supus doctrina calvină unor critici zdrobitoare, a negat originea divină a Bibliei, infirmă, pe baza faptelor geologice, doctrina biblică a creării lumii , și a expus răul adus de preoți iluminismului și moralității civile Clericii Caroline nu cunoșteau conținutul scrisorilor lui Cooper, cum ar fi scrisoarea lui către Jefferson, în care acesta stigmatizează fanatismul religios și exclamă în cuvintele lui Lucretius: "Tantum haec religio potuit suadere malorum!" ("Câte probleme poate cauza religia!") Ei nu cunoșteau scrisoarea lui Cooper către Dickerson, care vorbește despre "holera, șerpi cu clopoței, țânțari și fachiri de orice fel și de orice fel, asiatici și europeni,

pași și protestanți" Dar chiar și ceea ce știau bisericii era suficient pentru ura bestială față de el În , clericii au asigurat demiterea lui Cooper din colegiu El a făcut apel la Consiliul de administrație În , Cooper, în vârstă de șaptezeci și trei de ani, acuzat de "ateism nerușinat", a apărut în fața curatorilor "Sunt în fața curții Inchiziției", a declarat el într-o diatribă îndrăzneață împotriva acuzatorilor săi, "pentru că lupt pentru libertatea gândirii" El a considerat demiterea sa drept o persecuție a inovatorului de către reacționari Discursul curajos al lui Cooper a făcut o impresie uriașă Victoria lui morală era de netăgăduit Cooper a fost repus în funcție prin verdictul curatorilor O pată întunecată în biografia politică a lui Cooper sunt discursurile sale împotriva nordicilor, în apărarea sclaviei Sub presiune Ambele scrisori op de D Malone, Viața publică a lui Th Cooper, Informații despre procesul Cooper sunt preluate din această lucrare Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN mediul plantației din Carolina de Sud, s-a retras de la opiniile sale anterioare După cum sa menționat deja, opiniile filozofice ale lui Cooper s-au format sub influența directă a lui Priestley Cooper și-a numit în mod deschis doctrina materialism și a considerat "adevărul doctrinei materialismului la fel de imuabil precum că aurul este greu, cerneala este neagră, apa este lichidă sau orice altă afirmație incontestabilă" În centrul intereselor filozofice ale lui Cooper se află problema sufletului și trupului, justificarea tezei materialiste: "materia gândește" În polemica sa împotriva lui Malebranche, Leibniz, platonicienilor din Cambridge, metafizicii lui Descartes și școlii scoțiane, el critică doctrina idealistă a unei substanțe speciale, nemateriale și demonstrează dependența actelor mentale de procesele fizice, în special de activitate a creierului "Luați particule de materie care corespund exact ca număr, fel, poziție și proprietăți particulelor de materie care alcătuiesc o persoană în momentul morții sale, și o persoană astfel formată va avea aceleași cunoștințe, aceleași pasiuni ca și moarta; acțiunile sale vor fi supuse acelorași stimuli și el va fi expus în mod egal la pedepse și recompense În conformitate cu soluția materialistă a problemei psihofizice, Cooper a respins ideile înnăscute (în special morale) și a negat nemurirea sufletului Școala franceză de medici materialiști, provenind din La Mettrie și Cabanis, a avut o influență decisivă asupra dezvoltării ulterioare a învățăturii materialiste a lui Cooper Cel mai proeminent reprezentant al acestei școli în timpul lui Cooper a fost François Joseph Victor Brousset (-), un celebru medic parizian și profesor de medicină, un materialist militant și ateu În , Cooper a tradus în engleză lucrarea principală a lui Brousset "Despre iritare și nebunie", publicată la Paris în În această lucrare, pe fondul unei polemici ascuțite, ireconciliabile, cu idealiștii subiectivi și obiectivi ("psihologii" și "Canto) -Platoniștii ") expună doctrina stimulării nervoase ca bază fiziologică a sensibilității și a proceselor mentale în general "Senzația, gândirea, se vor dezvolta împreună cu substanța creierului, se vor slăbi și se vor întări odată cu activitatea acestei substanțe și, împreună cu aceasta, vor dispărea pentru totdeauna; într-un cuvânt, ei Cooper, Tratate etice, teologice și politice, p Tam otee, p - Pentru Brousset, vezi L Lemoine, L'âme et le corps, Paris Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Secolele XV-XVIII sunt legate de această substanță, așa cum o acțiune este cu cauza ei" - aceasta este ideea principală, fundamentată în cartea lui Vrousset și împărtășită pe deplin de Cooper Brousset recunoaște sensibilitatea ca o proprietate nu a oricărei materie, ci a materiei organizate într-un anumit fel -

materia nervoasă Demonstrând pe o mare cantitate de material faptic că materia nervoasă produce gândirea, Brousset, fără a cădea în materialismul vulgar și nepermițând ipoteze neîntemeiate, admite că întrebarea cum produce materia gândirea nu poate fi încă răspunsă Cooper a oferit o traducere a operei lui Brousset cu o prefață și și-a atașat propriile sale tratate Unul dintre ele, "Argumentele metafizice și fiziologice în favoni ale materialismului" ("Argumente metafizice și fiziologice în favoarea materialismului"), respinge principala obiecție idealistă, potrivit căreia nimic nu poate apărea din materie și mișcare, cu excepția materiei și a mișcării miscare Cooper leagă soluția materialistă a problemei psihofizice cu senzaționalismul, subliniind influența mediului extern, în special mediul social și educația, asupra gândirii umane La traducerea lui Brousset, Cooper a adăugat, de asemenea, tratatul său, care nu lipsește de umor, "Doctrina Scripturii a materialismului" ("Învățătura materialistă a Evangheliei"), în care textele din așa-numita "Sfântă Scriptură" demonstrează că Hristos și apostolii săi au aderat la idei materialiste despre suflet Preoții Caroline aveau de ce să se înnebunească! Thomas Cooper va intra în istoria filozofiei ca un pionier al gândirii materialiste în America Cooper, a fost cel mai mare, dar nu singurul adept american al școlii franceze de doctori materialiști de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea Resh și Buchanan se învecinau cu aceeași școală Benjamin Bega (-) a fost un medic și politician celebru din Philadelphia, care a semnat Declarația de independență americană ca delegat din Pennsylvania și i-a succedat lui Franklin ca președinte al societății aboliționiste Resh este un psihiatru materialist; principiul călăuzitor al lucrării sale științifice este înțelegerea materialistă a psihicului În "Inchinii medicali și observații asupra bolilor minții" și în prelegerile sale, Resch a aderat ferm la doctrina condiționalității materiale a facultăților mentale de către stat și dezvoltare Brousset Traité de l'irritation et de la folie, p "Vezi ibid , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA ILUMINISMULUI AMERICAN creierul și influența factorilor externi, obiectivi asupra acestuia Tulburările mintale pot fi eliminate nu prin predici și edificari, ci prin tratamentul sistemului nervos - acesta este fundamentul psihiatriei lui Resch Resch a susținut prima lucrare a unui alt reprezentant al acestei școli, Joseph Buchanan (-), din profesor de medicină la Universitatea din Transilvania Jurnalist, educator pestalocian și inventator al cazanelor cu abur, Buchanan a îmbrățișat materialismul mecanicist și senzaționalismul în scrierile sale despre medicină Cursul său de prelegeri, publicat în sub titlul "Filosofia naturii umane" ("Filosofia naturii umane"), urmează în mod clar aceeași linie asupra problemei sufletului și trupului la care aderă Cooper și Resch, linia provenind din materialist medici - de Roy, La Mettrie, Cabanis Aceștia sunt cei mai importanți reprezentanți ai iluminismului american Marele lor merit istoric constă în faptul că au introdus poporului american ideile avansate, progresiste ale timpului lor Biblioteca "Runivers" INDEX DE NUME

 CONŢINUT Editor I Kadysheva Tiraj Semnat pentru publicare la aprilie A * p l , avt cearșafuri Prețul cărții în legatură din piele este de ruble k Ordin Nr , Tipografia I Exemplar Ogiaa RSFSR a trustului "Polygraphkiiga" Moscova, Valovaya, Biblioteca "Runivers"